

**YOKSULLUKLA MÜCADELEDE MALİ ARAÇLAR:
OECD ÜLKELERİ ÖRNEĞİ**

Merve Malak
Doktora Tezi
Danışman: Prof. Dr. İhsan Cemil DEMİR
Aralık, 2022
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

YOKSULLUKLA MÜCADELEDE MALİ ARAÇLAR:
OECD ÜLKELERİ ÖRNEĞİ

Hazırlayan

Merve MALAK

Danışman

Prof. Dr. İhsan Cemil DEMİR

AFYONKARAHİSAR 2022

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Doktora tezi olarak sunduğum “**Yoksullukla M¼cadelede Mali Araçlar: OECD Ülkeleri Örneği**” adlı çalışmanın tüm hazırlama süreçlerinde bilimsel etik kurallara ve atıf gösterme ilkelerine riayet ettiğimi belirterek aksi bir durumun tespiti halinde sorumluluğun tamamen bana ait olduğunu kabul, beyan ve taahh¼t ederim.

09/12/2022

İmza

Merve MALAK

ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

T.C.

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Merve MALAK
	Numarası	170695105
	Anabilim Dalı	Maliye
	Programı	Maliye
	Program Düzeyi	☐ Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı	Yoksullukla Mücadelede Mali Araçlar: OECD Ülkeleri Örneği	
Tez Savunma Sınav Tarihi	09.12.2022	
Tez Savunma Sınav Saati	14:30	

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek oy birliği – oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Elbeyi PELİT
MÜDÜR

Bu tez, Enstitü Müdürlüğünce kontrol edilerek, elektronik imza kullanılarak onaylanmıştır.

ÖZET

YOKSULLUKLA MÜCADELEDE MALİ ARAÇLAR: OECD ÜLKELERİ ÖRNEĞİ

Merve MALAK

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI

Aralık, 2022

Danışman: Prof. Dr. İhsan Cemil DEMİR

Devletin yoksulluk sorunu ile mücadelede kullanacağı araçların başında kamu harcamaları ve kamu gelirleri gibi mali araçlar gelmektedir. Bu çalışmanın amacı mali araçların yoksulluk üzerindeki etkisini incelemektir. Çalışma 24 OECD ülkesi ile 2004-2017 yılları arası veri setini kapsamaktadır. Çalışmada yöntem olarak panel veri analizi kullanılmış ve tüm modeller sabit etkiler modeli ile tahmin edilmiştir. Yoksulluğu etkileyen faktörler ekonomik büyüme, GINI, kişi başı gelir, enflasyon ve işsizlik değişkenleridir. Mali araç değişkenleri olarak ise kamu harcamaları, kamu gelirleri ve kamu borcu değişkenleri kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, mali araçlar ile yoksulluk oranı arasında bir ilişki olduğu kabul edilmiştir. Buna göre, cari, sağlık ve sosyal kamu harcamaları, kurumlar vergisi ve ÖTV ile yoksulluk oranı arasındaki ilişki negatiftir. Buna karşılık kamu borçlanması ile yoksulluk oranı arasındaki ilişki pozitiftir. Kamu harcamalarının yoksulluk oranı üzerindeki negatif etki, kamu gelirlerine kıyasla daha baskındır. Kamu borç yükünün artması yoksulluk oranını artırmaktadır. Bu bulgulara göre yoksulluk oranı ile mali araçlar arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Yoksulluk ile mücadele politikalarında, etkin olan mali araçların kullanımına ağırlık verilerek yoksulluk sorunu üzerinde iyileşme sağlanabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Kamu Harcaması, Kamu Gelirleri, Kamu Borçlanması

ABSTRACT

PUBLIC INSTRUMENTS FOR POVERTY REDUCTION: THE CASE OF OECD COUNTRIES

Merve MALAK

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF PUBLIC FINANCE**

December, 2022

Advisor: Prof. Dr. İhsan Cemil DEMİR

Fiscal policy instruments such as public expenditures and public revenues are at the forefront of the governments' tools in poverty reduction. Considering these, this study aims to examine the effect of public tools on poverty. The study covers the data set of the 24 OECD countries between 2004 and 2017. The panel data analysis is used as a method in the study, and all models were estimated with a fixed-effects model. The factors affecting poverty were economic growth, GINI, per capita income, inflation, and unemployment. Public expenditures, public revenues, and public debt are used as public instruments variables. The results showed a relationship between public instruments and the poverty rate. In other words, the poverty rate is negatively relationship with public consumption, health expenditures, social expenditures, corporate tax, and excise tax. On the contrary to this finding, there is a positive relationship between public debt and poverty rate. The negative effect of public expenditures on the poverty rate is more effective than public revenues. The increases in public debt burden also increases the poverty rate. To sum up, there is a close relationship between the poverty rate and public instruments. An improvement can be achieved on the problem of poverty by emphasize on the use of effective public instruments in the policies of poverty reduction.

Key Words: Poverty, Public Expenditures, Public Revenues, Public Debt

ÖN SÖZ

Tüm akademik hayatım boyunca bilgi, birikim ve tecrübesiyle bana her daim yol gösteren, tez yazım sürecimde desteğini hiçbir zaman esirgemeyen ve her zaman beni motive eden çok değerli hocam Prof. Dr. İhsan Cemil DEMİR'e teşekkürlerimi sunarım. Tez çalışma sürecimde desteklerini esirgemeyen ve değerli katkılar sunan Tez İzleme Komitesi jüri üyeleri Sayın Prof. Dr. İsa SAĞBAŞ ve Prof. Dr. Gökhan DEMİRTAŞ hocalarıma; tez jürisinde yer alıp değerli katkılarını paylaştıran Prof. Dr. Erkan ÜYÜMEZ ve Prof. Dr. Şebnem TOSUNOĞLU hocalarıma teşekkür ederim. Lisans eğitim hayatımdan bugüne bilgi ve birikimlerini paylaştıran maliye bölümündeki tüm değerli hocalarıma teşekkür ederim.

Doktora ve akademik hayatım boyunca yardım ve desteklerini esirgemeyen değerli arkadaşlarım Arş. Gör. Neslihan KARAKUŞ BÜYÜKBEN'e ve Arş. Gör. Senem KOÇ ARSLAN'a teşekkür ederim. Doktora ders ve tez döneminde, bilgi paylaşımı yaptığımız ve her anda birbirimize destek olduğumuz kıymetli arkadaşım Arş. Gör. Dr. Pınar Bengi KAYA'ya; doktora eğitim hayatım sürecinde tanıtmaktan mutluluk duyduğum, her daim birbirimize destek olduğumuz, mutlu ve hüzünlü her anımızı paylaştığımız kıymetli arkadaşım Öğr. Gör. Dr. Erhan ÇELİK'e; doktora süreci boyunca bilgi ve birikimi ile desteğini esirgemeyen kıymetli arkadaşım Dr. Öğr. Üyesi Ali BALKI'ya teşekkür ederim. Her daim yanımda durarak günlere gelmemde en büyük payı olan, bana her zaman güvenen, tüm hayatım boyunca sevgisini ve desteğini hep kalbimde hissettiğim kıymetli anneme şükranlarımı ve sevgilerimi sunarım.

Merve MALAK
2022, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI.....	i
ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUK

1. YOKSULLUK KAVRAMI.....	5
2. YOKSULLUK KAVRAMINA YÖNELİK YAKLAŞIMLAR	9
2.1. PARASALCI YAKLAŞIM	10
2.2. KAPASİTE YAKLAŞIMI.....	10
2.3. SOSYAL DIŞLANMA YAKLAŞIMI	11
2.4. KATILIMCI YAKLAŞIM	12
2.5. FARKLI İKTİSADİ YAKLAŞIMLAR.....	14
3. YOKSULLUK TÜRLERİ	15
3.1. MUTLAK VE GÖRELİ YOKSULLUK	16
3.2. GELİR YOKSULLUĞU VE İNSANİ YOKSULLUK.....	19
3.3. OBJEKTİF VE SÜBJEKTİF YOKSULLUK.....	20
3.4. KIRSAL VE KENTSEL YOKSULLUK.....	21
3.5. KRONİK YOKSULLUK	24
3.6. DİĞER YOKSULLUK TÜRLERİ	25
4. YOKSULLUK ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ	26
4.1. KAFA SAYIM ORANI	26
4.2. YOKSULLUK AÇIĞI.....	27
4.3. SEN ENDEKSİ.....	28
4.4. FOSTER, GREER VE THORBECKE ENDEKSİ (FGT).....	29
4.5. WATTS ENDEKSİ.....	29
4.6. İNSANİ GELİŞME ENDEKSİ (HDI)	30
4.7. İNSANİ YOKSULLUK ENDEKSİ (HPI).....	32
4.8. ÇOK BOYUTLU YOKSULLUK ENDEKSİ (MPI)	33
5. YOKSULLUĞU ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	35
5.1. EKONOMİK FAKTÖRLER	36
5.1.1. Ekonomik Büyüme ve Gelir Dağılımı.....	36
5.1.2. İş Gücü Piyasaları.....	40
5.1.3. Enflasyon	44
5.1.4. Küreselleşme	45
5.2. SOSYOLOJİK VE DEMOGRAFİK FAKTÖRLER	47
5.2.1. Doğum Oranı.....	47
5.2.2. Göç	50
5.2.3. Yaş ve Cinsiyet	51
5.2.4. Eğitim ve Sağlık Olanakları.....	54

5.2.5. Dini İnanç	56
5.2.6. Ayrımcılık.....	59
5.2.7. Coğrafi Konum	60
5.3. SİYASAL FAKTÖRLER.....	61
5.3.1. Siyasi İstikrarsızlıklar ve Savaşlar.....	61
5.3.2. Yolsuzluk	62

İKİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUK VE MALİ ARAÇLAR

1. KAMU HARCAMALARI VE YOKSULLUK.....	65
1.1. EKONOMİK NİTELİKTE KAMU HARCAMALARININ YOKSULLUK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	67
1.1.1. Reel Harcamalar	67
1.1.2. Transfer Harcamaları	72
1.1.2.1. İktisadi Transferler	74
1.1.2.2. Sosyal Transferler.....	75
1.1.2.3. Borç ve Faiz Ödemeleri.....	82
1.2. FONKSİYONEL NİTELİKTE KAMU HARCAMALARININ YOKSULLUK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	83
1.2.1. Sağlık Harcamaları.....	84
1.2.2. Eğitim Harcamaları.....	88
1.2.3. Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Harcamaları.....	94
2. KAMU GELİRLERİ VE YOKSULLUK.....	96
2.1. GELİR ÜZERİNDEN ALINAN VERGİLERİN YOKSULLUK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	97
2.1.1. Kişisel Gelir Vergisi.....	98
2.1.1.1. Ödeme Gücü	98
2.1.1.2. Asgari Geçim İndirimi ve Artan Oranlılık	98
2.1.1.3. İstisna, Muafiyet ve İndirim Uygulamaları	99
2.1.1.4. Vergi Kredileri.....	100
2.1.2. Kurumlar Vergisi	101
2.1.2.1. Verginin Yansıtılması ve Kâr Dağıtımı.....	102
2.1.2.2. Vergi Rekabeti.....	102
2.2.HARCAMALAR ÜZERİNDEN ALINAN VERGİLERİN YOKSULLUK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ.....	104
2.3. SERVET ÜZERİNDEN ALINAN VERGİLERİN YOKSULLUK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ.....	108
3. KAMU BORÇLARI VE YOKSULLUK.....	113

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MALİ ARAÇLARIN YOKSULLUK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: PANEL VERİ ANALİZİ

1. ÇALIŞMANIN AMACI VE ÖNEMİ	116
2. ÇALIŞMANIN HİPOTEZLERİ	117
3. ÇALIŞMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI	118
4. LİTERATÜR TARAMASI.....	119
5. YÖNTEM	126

5.1. HAVUZLANMIŞ EN KÜÇÜK KARELER MODELİ	127
5.2. SABİT ETKİLER MODELİ (SE).....	127
5.3. RASSAL (TESADÜFİ) ETKİLER MODELİ (RE).....	128
5.4. PANEL VERİ MODELLERİNDE ETKİNLİĞİ BOZAN SAPMALAR	129
6. MODEL, VERİ VE BEKLENTİLER	131
7. TAHMİN SONUÇLARI	133
7.1. KAMU TÜKETİM (CARİ) HARCAMALARI.....	134
7.2. KAMU EĞİTİM HARCAMALARI.....	137
7.3. KAMU SAĞLIK HARCAMALARI	139
7.4. SOSYAL HARCAMALAR	142
7.5. SOSYAL İŞ GÖREMEZLİK HARCAMALARI	144
7.6. SOSYAL AKTİF İŞ GÜCÜ PİYASASI HARCAMALARI	147
7.7. SOSYAL AİLE YARDIM HARCAMALARI	149
7.8. VERGİ GELİRLERİ.....	152
7.9. DOLAYLI VERGİ TÜRLERİ.....	154
7.10. DOLAYSIZ VERGİ TÜRLERİ	156
7.11. KAMU BORCU	159
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	162
KAYNAKÇA.....	172
EKLER DİZİNİ.....	191
ÖZGEÇMİŞ	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Yoksulluk Kavramına İlişkin Yaklaşımlar	9
Tablo 2. İnsani Gelişme Endeksi Bileşenleri	31
Tablo 3. Yoksulluğu Etkileyen Faktörler.....	35
Tablo 4. Çeşitli OECD Ülkelerinde Hane Halkı Tipine Göre Yoksulluk Risk Oranı (Medyan Gelirin %50'sine göre), 2020	49
Tablo 5. Transfer Harcaması Çeşitleri	74
Tablo 6. Çeşitli OECD Ülkeleri Vergi ve Transferler Öncesinde / Sonrasında Göreli Yoksulluk Oranı, 2017.....	80
Tablo 7. Kamu Harcamalarının Fonksiyonel Sınıflandırılması.....	83
Tablo 8. Gelir, Harcama ve Servet Vergilerinin Eşitlik Üzerindeki Etkileri.....	112
Tablo 9. Yoksulluk Kapsamında Yapılan Çalışmalar.....	124
Tablo 10. Analizlerde Kullanılacak Modeller	131
Tablo 11. Değişkenlerin Tanımları ve Kaynakları	132
Tablo 12. Modelde Kullanılan Değişkenlerin Beklenti İşaretleri.....	133
Tablo 13. Model Belirleme Testleri (1)	134
Tablo 14. Etkinliği Bozan Sapmaların Sınama Testleri (1).....	135
Tablo 15. FE ve DK Tahmincisi Sonuçları (1).....	136
Tablo 16. Model Belirleme Testleri (2)	137
Tablo 17. Etkinliği Bozan Sapmaların Sınama Testleri (2).....	138
Tablo 18. FE ve DK Tahmincisi Sonuçları (2)	139
Tablo 19. Model Belirleme Testleri (3)	140
Tablo 20. Etkinliği Bozan Sapmaların Sınama Testleri (3).....	140
Tablo 21. FE ve DK Tahmincisi Sonuçları (3).....	141
Tablo 22. Model Belirleme Testleri (4)	142
Tablo 23. Etkinliği Bozan Sapmaların Sınama Testleri (4).....	142
Tablo 24. FE ve DK Tahmincisi Sonuçları (4).....	143
Tablo 25. Model Belirleme Testleri (5)	144
Tablo 26. Etkinliği Bozan Sapmaların Sınama Testleri (5).....	145
Tablo 27. FE ve DK Tahmincisi Sonuçları (5).....	146
Tablo 28. Model Belirleme Testleri (6)	147
Tablo 29. Etkinliği Bozan Sapmaların Sınama Testleri (6).....	147
Tablo 30. FE ve DK Tahmincisi Sonuçları (6).....	148
Tablo 31. Model Belirleme Testleri (7)	149
Tablo 32. Etkinliği Bozan Sapmaların Sınama Testleri (7).....	150
Tablo 33. FE ve DK Tahmincisi Sonuçları (7).....	151
Tablo 34. Model Belirleme Testleri (8)	152
Tablo 35. Etkinliği Bozan Sapmaların Sınama Testleri (8).....	152
Tablo 36. FE ve DK Tahmincisi Sonuçları (8).....	153
Tablo 37. Model Belirleme Testleri (9)	154
Tablo 38. Etkinliği Bozan Sapmaların Sınama Testleri (9).....	154
Tablo 39. FE ve DK Tahmincisi Sonuçları (9).....	155
Tablo 40. Model Belirleme Testleri (10)	156
Tablo 41. Etkinliği Bozan Sapmaların Sınama Testleri (10).....	157
Tablo 42. FE ve DK Tahmincisi Sonuçları (10).....	158
Tablo 43. Model Belirleme Testleri (11)	159
Tablo 44. Etkinliği Bozan Sapmaların Sınama Testleri (11).....	159
Tablo 45. FE ve DK Tahmincisi Sonuçları (11).....	160

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Yoksulluğun Zaman İçerisindeki Değişimi	25
Şekil 2. Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi Bileşenleri	34
Şekil 3. Kuznets Eğrisi	37
Şekil 4. Yoksulluk-Büyüme-Eşitsizlik Üçgeni	38
Şekil 5. Çeşitli OECD Ülkelerinin GINI Katsayısı ve Yoksulluk Oranı (2017).....	39
Şekil 6. Büyüme, İstihdam ve Yoksulluğun Azaltılması Arasındaki Erdemli Bağlantı Çemberi.....	42
Şekil 7. Bazı OECD Ülkeleri İşsizlik (İO) ve Yoksulluk Oranları (YO).....	43
Şekil 8. Kamu Harcamalarının Ekonomik Ayrımı.....	67
Şekil 9. OECD Ülkelerinde Kamu Sosyal Transfer Harcamaları ve Yoksulluk Oranı, 2017	76
Şekil 10. OECD Ülkelerinde Sosyal Aile Yardım Harcamaları ve Yoksulluk Oranı, 2017	77
Şekil 11. OECD Ülkelerinde Toplam Sosyal İş Gücü Piyasası Harcamaları ve Yoksulluk Oranı, 2017.....	78
Şekil 12. OECD Ülkelerinde Kamu Sağlık Harcamaları ve Yoksulluk Oranı, 2017.....	87
Şekil 13. OECD Ülkelerinde Kamu Eğitim Harcamaları ve Yoksulluk Oranı, 2017....	90
Şekil 14. OECD Ülkelerinde Gelir Üzerinden Alınan Vergiler ve Yoksulluk Oranı, 2017	104
Şekil 15. OECD Ülkelerinde Harcamalar Üzerinden Alınan Vergiler ve Yoksulluk Oranı, 2017	106

EKLER DİZİNİ

EK 1: Analize Dahil Edilen OECD Ülkeleri	191
EK 2: Analizlere Dahil Edilen Açıklayıcı Değişkenler	191
EK 3: Analizlerde Kullanılan Değişkenlerin Özet İstatistikleri	192
EK 4: Korelasyon Matrisi	193
EK 5: Birinci Modele İlişkin Yapılan Test Sonuçları.....	194
EK 6: İkinci Modele İlişkin Yapılan Test Sonuçları	195
EK 7: Üçüncü Modele İlişkin Yapılan Test Sonuçları	196
EK 8: Dördüncü Modele İlişkin Yapılan Test Sonuçları.....	197
EK 9: Beşinci Modele İlişkin Yapılan Test Sonuçları.....	198
EK 10: Altıncı Modele İlişkin Yapılan Test Sonuçları.....	199
EK 11: Yedinci Modele İlişkin Yapılan Test Sonuçları	200
EK 12: Sekizinci Modele İlişkin Yapılan Test Sonuçları.....	201
EK 13: Dokuzuncu Modele İlişkin Yapılan Test Sonuçlar	202
EK 14: Onuncu Modele İlişkin Yapılan Test Sonuçları	203
EK 15: On Birinci Modele İlişkin Yapılan Test Sonuçları.....	204

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

- BM:** Birleşmiş Milletler
EKK: En Küçük Kareler Yöntemi
FGT: Foster, Greer ve Thorbecke Endeksi
GSYH: Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü
İGE: İnsani Gelişme Endeksi
İYE: İnsani Yoksulluk Endeksi
KDV: Katma Değer Vergisi
KGV: Kişisel Gelir Vergisi
KV: Kurumlar Vergisi
OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ÖTV: Özel Tüketim Vergisi
RE: Rassal Etkiler Modeli
SAGP: Satın Alma Gücü Paritesi
SE: Sabit Etkiler Modeli
TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNICEF: Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu
Vd.: ve diğerleri

GİRİŞ

Yoksulluk kavramının tanımlanmasına ilişkin literatür incelendiğinde tek bir tanımın olmadığı, çeşitli kişiler veya kurumlar tarafından farklı açılardan tanımlamalar yapıldığı görülmektedir. Bu kapsamda bir kişinin hayatını sürdürebilmesi için gerekli ekonomik kaynağa sahip olmaması yoksulluğun dar tanımı olarak ifade edilebilirken; ekonomik gelir yetersizliğinin yanı sıra kişinin insan onuruna yakışır bir şekilde hayatını sürdürebilmesi için gerekli barınma, sağlık, eğitim, sosyal ve siyasi haklardan mahrum olması ise yoksulluğun geniş tanımı olarak ifade edilebilir.

Yoksulluk, geçmişten bugüne hemen hemen tüm toplumlarda var olan bir sorunu oluşturmaktadır. Yoksulluğun zaman geçtikçe şekil değiştirmesi, bu kavramın tanımlanması ve ölçülmesine çok boyutlu bir hal kazandırmıştır. Yoksulluk kavramına ilişkin farklı tanımlamalar ve yaklaşımlar olmasının temel nedeni, yoksulluk halinin farklı nedenlere bağlanarak açıklanmasıdır. Örneğin parasalcı yaklaşım yoksulluğu ekonomik yetersizlik ile ilişkilendirirken, Amartya Sen'in öncülüğünü yaptığı kapasite yaklaşımı yoksulluğu, kişinin refah ve beceri seviyesini geliştirecek eğitim, sağlık ve güven gibi haklardan mahrum olma hali ile ilişkilendirmektedir.

Yoksulluk kavramı literatürde ilk olarak ekonomik açıdan ele alınmış ve insanların asgari nitelikte yaşamını sürdürebilecek kaynaklara sahip olmaması şeklinde tanımlanmıştır. Mutlak yoksulluk şeklinde de ifade edilebilen bu tanım yoksulluk sorununa yalnızca gelir açısından bir bakış sağlamaktadır. Ancak geçen zaman ile birlikte kişilerin yaşamlarında önemli olan hususlar değişiklik göstermiştir. Dolayısıyla yoksulluğun yalnızca gelir eksikliği ile tanımlanması doğru bir yaklaşım olmamaktadır. Temelde maddi kaynak yetersizliği olarak ifade edilen yoksulluk, aynı zamanda kişilerin bireysel gelişimi ile yakından ilişki içerisindedir. Bu yaklaşıma bağlı olarak literatürde yoksulluk sorununa ilişkin çok boyutlu tanımlamalar yapılmış ve çok boyutlu yoksulluk endeksleri geliştirilmiştir.

Yoksulluk sorununun tanımı kadar ölçüm yöntemleri de çeşitlidir. Yoksulluğun ölçülmesinde en yaygın olarak kullanılan yöntem kafa sayım oranıdır. Kafa sayım oranında, bir yoksulluk eşiği belirlenir ve bu eşiğin altında kalan kişi sayısı, toplam nüfusa oranlanarak yoksulluk oranı elde edilir. Kafa sayım oranı, yoksulluğun derinliğini ölçemediği gibi gerekçeler ile eleştirilmiş ve literatürde yoksulluk ölçümüne ilişkin SEN Endeksi, FGT Endeksi, HDI ve MPI gibi birçok farklı yöntem geliştirilmiştir. Ancak kafa

sayım oranının hesaplanma açısından kolay olması ve ulaşılabilir olması gibi nedenler ile günümüzde yoksulluk ile ilgili araştırmalarda bu yöntem sıklıkla kullanılmaktadır.

Yoksulluk durumunun yaşandığı dönem veya mekâna göre yoksulluk nedenlerinde farklılaşma olabilmese mümkündür. Ancak temelde yoksulluk nedenleri ekonomik, sosyal, demografik ve siyasal şekilde sınıflandırılabilir. Bu kapsamda yoksulluk büyüme, gelir dağılımı veya istihdam olanaklarına bağılı olarak ortaya çıkabildiğı gibi kişinin eğitim durumu veya aile reisinin cinsiyeti gibi demografik ve hanehalkı özelliklerine bağılı olarak da yoksulluk yaşanabilmektedir. Bunların yanı sıra ülkede yaşanan siyasal istikrarsızlıklar, iç savaş veya göç unsurları da yoksulluğun önemli nedenleri arasında yerini almaktadır. Bu kapsamda yoksulluk ile mücadele politikalarında yoksulluğa neden olan faktörün doğru olarak saptanması ve doğru araç ile müdahale edilmesi, yoksulluk sorununun iyileştirilmesinde önemli bir noktayı oluşturmaktadır.

Yoksulluk sorununa ilişkin uluslararası boyutta en çok Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) ilgi gösterdiği görülmektedir. 1990'lı yıllar ile birlikte Dünya Bankası, yoksulluk sorununu ele alarak buna ilişkin politika ve değerlendirmeler yapmaya, UNDP ise 1990 yılından itibaren her yıl insani gelişme raporu yayınlamaya başlamıştır. Yoksulluk ile mücadele hem ulusal hem uluslararası düzeyde dikkate alınması gereken konuların başında yerini almaktadır. Yoksulluk ile mücadele programları dolaylı ve dolaysız şekilde sınıflandırılabilir. Bu kapsamda bir ülkenin ekonomik büyümeyi hızlandırarak kişilerin gelir ve yaşam düzeylerinde iyileştirmeler amaçlaması dolaylı yaklaşımı oluşturmaktadır. Buna karşılık, yoksul durumda olan kişilerin ihtiyaç duyduğu beslenme, sağlık, eğitim ve barınma gibi temel konulara ilişkin doğrudan program ve politikaların yürütülmesi ise dolaysız yaklaşımı oluşturmaktadır.

Yoksulluk, gelişmiş veya gelişmekte olan ülke fark etmeksizin hemen hemen tüm toplumların karşı karşıya kalabildiğı bir sorunu oluşturmaktadır. Ancak yoksulluk kendini tüm toplumlarda aynı şiddet veya seviyede göstermemektedir. Yoksulluk sorununun seviyesi, nedenleri ve mücadele araçları ülkeden ülkeye değişebilmektedir. Hem iktisadi hem toplumsal bir sorun olan yoksulluk ile mücadelede devletlerin izleyeceği politika ve araçlar önemli bir yer tutmaktadır. Devletlerin birtakım iktisadi, sosyal ve siyasal amaçlara ulaşmak için izleyeceği politikaların başında ise maliye politikası gelmektedir. Devletin uygulayacağı maliye politikalarının ekonomik amaçları

olduğu gibi toplumsal ve sosyal amaçları da bulunmaktadır. Gelir, harcama ve kamu borçlanma mali araçları ile devlet hem ekonomiye hem de sosyal hayata müdahalelerde bulunabilmektedir. Dolayısıyla devlet mali araçlar ile yoksulluk durumu üzerinde de çeşitli etkiler meydana getirebilmektedir.

Literatürde yoksulluk sorununa yönelik yapılan çalışmalar irdelendiğinde, yoksulluk ile ekonomik faktörler ilişkisinin değerlendirildiği pek çok çalışma yapıldığı görülmüştür. Bununla birlikte mali açıdan kamu harcamaları ele alınarak, harcamaların yoksulluk ile ilişkisi üzerine çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Özellikle OECD ve Avrupa Birliği'ne ye ülkeler üzerine yoksulluk ile ilgili birçok çalışma gerçekleştirilmiştir. Ancak tüm mali araçları ele alarak, yoksulluk sorununa ilişkin mali açıdan bütüncül bir değerlendirme yapan bir çalışma olmadığı görülmüştür. Bu nedenle OECD lkeleri üzerine çeşitli çalışmalar gerçekleştirilse de yoksulluk sorunu üzerine tüm maliye politikası araçları açısından bir bakış açısı sunulmaması, çalışmanın temel özgünlük noktasını oluşturmaktadır.

Devletin mali, ekonomik ve sosyal amaçları gerçekleştirmek için kullandığı mali araçlar kişilerin refah seviyeleri üzerinde doğrudan veya dolaylı olarak etkiler meydana getirebilmektedir. Toplumda sosyal adaletsizliği azaltmak amacıyla uygulanan sosyal ve mali nitelikli transferler kişilerin mevcut yaşam düzeyleri üzerinde doğrudan bir etki meydana getirme kapasitesine sahip iken reel harcamalar büyüme ve istihdam gibi farklı kanallar üzerinden dolaylı etkiler meydana getirme kapasitesine sahiptir. Benzer şekilde gelir dağılımında adaleti sağlayabilmek için kişilerin harcanabilir gelirleri üzerinde vergilerin niteliklerine göre dolaylı ve doğrudan etkiler ortaya çıkabilmektedir.

Eşitsizlik ve yoksullukla mücadele politikalarında uygulanacak mali araçların seçimi, politikaların başarıya ulaşmasında önemli bir hususu oluşturmaktadır. Ekonomik, sosyal ve kültürel boyutları olan yoksulluğun azaltılmasında devlete önemli rol düşmektedir. Kişilerin hem ekonomik hem sosyal açıdan desteklenmesi, mevcut yaşam seviyelerinin iyileştirilerek ortalama bir yaşam standardına ulaştırılması ve toplumdaki adaletsizliklerin minimize edilmesi amaçları, devletin çok boyutlu bir yoksullukla mücadele politika izlemesini gerekli kılmaktadır. Bu kapsamda yoksulluğun azaltılmasında harcama ve vergi gibi mali araçların eşgüdümsel bir şekilde uygulanması, aracın niteliği ve toplum üzerinde meydana getireceği etkinin doğru bir şekilde saptanması yoksullukla etkin bir şekilde mücadele edilmesine katkı sağlayabilecektir.

Çalışmanın amacı; vergi, harcama ve borçlanma şeklindeki üç temel mali aracın yoksulluk üzerindeki etkisini incelemektir. Bu amaçlar panel veri yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın ampirik kısmını, 24 OECD ülkesinin 2004-2017 yılları arası yoksulluk ve mali araç verisi oluşturmaktadır. Bu kapsamda birim sayısının zaman sayısından görece yüksek olması, klasik panel veri analizinin yapılmasına olanak tanımıştır. Analiz kısmında, yoksulluk ve mali araç ilişkisini incelemek amacı ile 11 model geliştirilmiştir. Modellerde bağımlı değişken olarak, kafa sayım oranı kullanılmıştır. Açıklayıcı değişken olarak öncelikle literatürde yapılan çalışmalardan yararlanılarak yoksulluğu etkileyen faktörlere yer verilmiş sonrasında kamu gelirleri, kamu harcamaları ve kamu borçlanması değişkenleri modellere eklenmiştir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yoksulluk konusuna odaklanılarak beş başlık altında inceleme yapılmıştır. Bu kapsamda ilk olarak yoksulluk kavramına, bu kavrama yönelik yaklaşımlara ve yoksulluk türlerine yer verilmiştir. Daha sonrasında yoksulluğun nedenleri ve ölçüm yöntemleri hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümün temel odak noktasını yoksulluk ve mali araçlar ilişkisi oluşturmuştur. Bu kapsamda ilk olarak kamu harcamaları ve yoksulluk ilişkisi ele alınarak, ekonomik ve fonksiyonel sınıflandırmasıya göre farklı nitelikteki kamu harcamaları ve yoksulluk ilişkisi incelenmiştir. İkinci başlıkta kamu gelirleri ve yoksulluk ilişkisine yer verilerek, farklı kamu gelirleri ve yoksulluk ilişkisi üzerinde durulmuştur. Diğer başlıklarda ise kamu borçlanması ve yoksulluk ilişkisi incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünü mali araç ve yoksulluk ilişkisine ilişkin yapılan ampirik analiz ve elde edilen bulgular oluşturmuştur. Bu kapsamda ilk olarak konu ile ilgili literatürde yapılan çalışmalar incelenmiştir. Sonrasında yöntem, model ve tahmin sonuçlarına yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUK

Yoksulluk kavramı literatürde ilk olarak Seebohm Rowntree tarafından ele alınmıştır. Rowntree yoksulluğu, ekonomik boyutu dikkate alarak kişinin asgari seviyede hayatını sürdürebilmesi için gerekli gelire sahip olmaması şeklinde ifade etmiştir (Rowntree, 1901: 86). Ancak Sen, yoksulluk kavramını sadece beslenme ihtiyacının karşılanabilmesi için asgari gelire sahip olmama şeklinde tanımlamanın eksik bir bakış açısı olduğuna, insanın toplumda yaşayan sosyal bir varlık olduğuna, ihtiyaçlarının sadece beslenmeden ibaret olmadığına ve beslenme dışında farklı ihtiyaç alanları var olabileceğine dikkat çekmiştir (Sen, 1983: 168).

Yoksulluk olgusu, beşerî gereksinim anlayışı ile açıklanabilir. İnsan toplumsal bir varlıktır ve bu varlığını devam ettirebilmesi için besin, giyim, barınma, eğitim, sağlık, sosyal, katılım, özgürlük ve kültürel gibi ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu kapsamda beşerî ihtiyaçlar, maddi ve maddi olmayan şekilde iki ayrı grupta incelenebilir. Hem maddi hem de maddi olmayan beşerî ihtiyaçlar esas alınarak yoksulluk kavramının tanımlanması halinde farklı şekillerde yoksulluk tanımları ortaya çıkmıştır (Aktan ve Vural, 2002a: 40). Bu açıdan yoksulluk olgusu önceleri sadece ekonomik yetersizlik olarak incelenirken, zamanla ekonomik yetersizlik dışında çeşitli yoksulluk alanları olabileceği ve dolayısıyla yoksulluğun çok boyutlu açıdan ele alınması gerekliliği ön plana çıkmaya başlamıştır.

Çalışmanın bu bölümünün odak noktasını yoksulluk oluşturmaktadır. Bu kapsamda öncelikle yoksulluk kavramına ve bu kavrama ilişkin yapılan tanımlara, yaklaşımlara ve yoksulluk türlerine yer verilecektir. Yoksulluk tanımları ve türleri sonrasında yoksulluk ölçüm yöntemleri ele alınacaktır. Bu bölümün son başlığını ise yoksulluğu etkileyen faktörler oluşturmakta olup bu faktörler ekonomik, sosyolojik ve siyasal olmak üzere üç grupta incelenecektir.

1. YOKSULLUK KAVRAMI

Sözlük anlamı dikkate alındığında yoksul; yeterli düzeyde paraya veya konforlu bir yaşam için gerekli araçlara sahip olmayan kimse şeklinde belirtilirken, yoksulluk ise hayatı idame ettirebilmek için gerekli olanaklardan yoksun kalma durumu olarak ifade edilmektedir. İspanyolcada pobrez ve Arapçada fakr gibi farklı dillerde yoksulluk kavramı ile yaşam arasında ilişki kurulmakta ve yoksulluk yaşamı devam ettirmek için

gerekli unsurlardan mahrum kalma şeklinde tanımlanmaktadır (Aktan ve Vural, 2002a: 1-2). Bununla birlikte yoksulluk, her dilde farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Örneğin, Farsça'da yoksul kimseleri tanımlamak için otuzdan fazla, Latince'de 40'dan fazla kelime kullanılmaktadır veya Afrika dilinde yoksul tanımı en az beş kelime ile yapılmaktadır (Başkaya ve Ördek, 2008: 1367).

Yoksulluk kavramı ilk olarak 1880'li yıllarda İngiltere'de Booth tarafından öne sürülmüş ancak literatürde 1899 yılında Rowntree tarafından York kentinde yapılan çalışmada yoksulluğun belli bir sınıflandırma içerisinde kullanıldığı kabul görmüştür. Daha sonrasında yapılan incelemeler ise yoksulluk kavramının ilk defa 1870'de İngiltere'de İlkokullar yasası kapsamında ailelerin eğitim harcını ödeme durumlarını saptayabilmek adına il eğitim müdürlükleri tarafından yapılan çalışmalara uzandığını göstermiştir (Rowntree, 1901: 13; Şenses, 2017: 108).

Rowntree yoksulluk kavramını, kişinin fiziksel olarak yaşamını sürdürebilmesi için gerekli gıda, giyim ve barınma vb. ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek gelire sahip olmama şeklinde tanımlamıştır. Ayrıca yoksulluk kavramını, birincil yoksul ve ikincil yoksul şeklinde sınıflandırmıştır. Buna göre fiziksel yaşamını sürdürmeye yeterli geliri olmayanlar birincil yoksul olarak ifade edilirken; gelirlerinin bir kısmı verimsiz harcamalara ayrılmasaydı fiziksel yaşamını sürdürmeye yetecek geliri olanlar ikincil yoksul olarak ifade edilmiştir (Rowntree, 1901: 86-87).

Yoksulluk durumu geçmişten beri her zaman zenGINin karşıtı olarak ifade edilmemiş veya algılanmamıştır. Farklı koşulların, örneğin kişinin hayat içerisindeki konumunun düşmesi, korumasız durumda olması, toplumdan dışlanması veya hasta olması gibi durumlar da yoksulluk durumu olarak algılanmıştır. Yoksulluğun, parasal açıdan yoksun olarak tanımlanması, ticaret ekonomisinin yaygınlaşması ile birlikte başlamıştır (Başkaya ve Ördek, 2008: 1368-1369). Bu kapsamda yoksulluk kavramına ilişkin birçok tanım yapılmış olup genel bir görüş birliği sağlanamamıştır. Dolayısıyla da yoksulluk kavramı, literatürde çeşitli kurumlar veya bilim insanları tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır.

Seebohm Rowntree 1901 yılında yaptığı tanımlamada, yoksulluğun biyolojik varlığın devamı için gerekli olan yiyecek, giyim vb. minimum düzeydeki fiziki ihtiyaçların karşılanmasına, toplam kazançların yetmemesi şeklinde ifade ederek yoksulluk kavramını açlık/gıda yönünden ele almıştır (Rowntree, 1901: 86). Ancak

yoksulluğun yalnızca açlık veya yeterli düzeyde gıdaya sahip olamama durumu olarak ele alınması doğru bir yaklaşım olmamaktadır. Çünkü gıdanın yanı sıra eğitim, sağlık, sosyal, barınma ihtiyaçları da insan için önem arz etmekte olup söz konusu unsurlardan mahrum olma durumu da yoksulluk kapsamında ele alınmalıdır (Dumanlı 1996: 7). Yoksulluk karmaşık bir kavram niteliği taşımakla birlikte sadece düşük gelire sahip olma şeklinde açıklanamayan bir olgudur. Birçok çalışma yoksulluğun sadece düşük gelirle değil istihdam, barınma, sağlık, eğitim ve sosyal yaşam gibi çeşitli unsurlardan mahrum kalma şeklinde tanımlanabileceğini ifade etmiştir (Fortuijn & Ostendorf, 2004: 239). Bununla birlikte ülkelerin gelişmişlik derecelerinin, toplumsal kültürün ve iş gücü piyasalarının farklılıkları yoksulluk kavramına ilişkin ortak bir tanım olmasını engellemiştir (Yıldırım vd., 2011: 3).

Drewnowski (1977), yoksulluğu genel bir tanımla, ihtiyaçların yeterince karşılanamadığı bir durum şeklinde belirterek, belirli bir standart seviyenin altında kalanları mutlak yoksul; toplumun diğer üyelerine göre daha düşük seviyede kalanları göreceli yoksul; kişinin ihtiyaçlarını karşılayıp karşılayamadığı şeklindeki öznel yargısına göre yoksul olanları öznel yoksul olarak tanımlamıştır. Lipton (1997), yoksulluğu özel tüketim yetersizliği olarak ele almış ve kişi başına özel tüketimin yoksulluk sınırının altında kalmasını yoksulluk olarak tanımlamıştır. Spicker (2012), yoksulluk kavramını tek bir tanımdan ziyade farklı alt kategoriler halinde ele alarak tanımlamalarda bulunmuştur. Bu kapsamda temel mal ve eşya eksikliğinin, kaynak eksikliğinin, düşük gelirli yaşamın ve eşitsizliğin bir yoksulluk olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca yoksulluğu sosyal sınıf açısından ele alarak toplumsal sınıf eşitsizliğini, sosyal yardıma muhtaç olma halini, toplumsal dışlamayı ve yetki eksikliğini yoksulluk çerçevesinde değerlendirmiştir.

Kalkınma iktisatçılarından olan Amartya Sen'e göre yoksulluk, sadece toplumdaki diğerlerinden görece daha yoksul olup olmama sorunu değildir. Aynı zamanda temel maddi refah fırsatlarına veya belirli asgari yeteneklere sahip olmama sorunudur. Sen yoksulluğu yetersiz beslenme, yetersiz barınma, seyahat edebilme ve toplumdaki yaşama katılma gibi yetenekler ile ele almış ve asgari seviyede bu yeteneklere sahip olmayan kişiyi yoksul olarak tanımlanmıştır. Bu yaklaşımda yoksulluk sadece gelir ile ilişkilendirilmez. Elde edilen gelirin fiili yeteneklere dönüştürülmesi de yoksulluk kapsamında dikkate alınır. Örneğin bir toplumda yaşayabilmek veya toplum içine utanmadan çıkabilmek bir toplumdan diğerine daha fazla kaynak gerektirebilir. Bu açıdan

Sen yoksulluğu, belirli bir yetenek düzeyine ulaşamama olarak tanımlamış ve yetenek eşitsizliğinin önlenmesinde kamu politikasının önemli olduğunu vurgulamıştır (Sen, 1983: 168; 1985: 670-671; 1994: 334). Sen'e göre eğer bir toplumda insanların açlıktan ölmesine izin verilmemesi gerektiğine inanılıyorsa yoksulluk, yaşamı sürdürmek için gerekli olan asgari yiyecek eksikliği şeklinde tanımlanacaktır. Ancak eğer bir toplumda, insanların mutlak varoluşunun ötesinde yerleşik bir refah ölçüsü sağlama hassasiyeti varsa o zaman yoksulluk tanımı değişerek asgari beslenme dışında diğer yetenekler de yoksulluk tanımında dikkate alınacaktır (Sen, 1979: 287).

Dünya Bankası 1990 yılında yayımladığı raporda, yoksulluğu daha çok parasal yönden ele almış ve belli bir gelir seviyesinin altında kalan kişileri yoksul olarak tanımlamıştır (World Bank, 1990: 26). 2000'li yıllarla birlikte Dünya Bankası yoksulluk kavramının kapsamını genişletmiştir. Gelir ve tüketim dışında kırılganlık-savunmasızlık (vulnerability), riske açık olma (exposure to risk), söz hakkı olmama (voicelessness) ve güçsüzlük (powerlessness) unsurlarını da yoksulluk içerisine dahil etmiştir (World Bank, 2000: 15). Ancak Dünya Bankası'nın yoksulluk kavramının içeriğini genişletmesine karşılık yoksulluk ölçümleri gelir yoksulluğu olarak ele alınmaya devam etmiştir. Gelir yoksulluğu dışında eşitsizlik, erken ölüm vb. unsurlar bağımsız şekilde değerlendirilmekte olup endekse dahil edilmemiştir (Coşkun ve Tireli, 2010: 52)

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ise yoksulluğu parasal bir olgu olmaktan çıkarmış ve insani gelişme için zorunlu unsurlar belirlemiştir. Bu unsurlar; hayat boyu sağlık, yaratıcı bir hayat, ortalama bir hayat standardı, kendine güven ve saygınlık kriterlerinden oluşmaktadır. UNDP, söz konusu bu unsurlardan mahrumiyeti yoksulluk olarak nitelendirmiştir. Bu nedenle UNDP, yoksulluğu çok boyutlu olarak ele almakta ve hayat beklentisi, okuma yazma oranı, çocuk ölüm oranı ve reel satın alma gücü unsurlarını yoksulluğun ölçümünde gösterge olarak kullanmaktadır (UNDP, 1990: 9-10). OECD, (2001: 38) yoksulluğu çok boyutlu bir kavram olarak ele almış ve kişilerin farklı boyutlarda mahrumiyet durumlarının olduğunu ifade etmiştir. Bu kapsamda 5 farklı yoksulluk alanı tanımlamıştır; fah, sosyal statü ve gıda güvenliği için gelir elde etme, tüketme ve varlık sahibi olma durumudur. Yoksul kimseler, söz konusu verimli finansal ve fiziksel kaynaklara ulaşamamaktadır.

- İnsani Yetenekler: Sağlık, eğitim, beslenme, temiz su ve barınma ihtiyaçlarını kapsar. Söz konusu bu unsurlar refahın ve geçim kaynağının temelini oluşturur. Hastalık

ve düşük eğitim seviyesi vb. etkenler verimli çalışmanın dolayısıyla da yoksulluğun azaltılmasında önemli bir engeldir.

• **Siyasi Yetenekler:** İnsan hakları, kamu politikaları ve siyasi hayatta söz sahibi olmayı içermektedir. Temel siyasi özgürlüklerden veya insani haklardan mahrum olma yoksulluğun önemli bir boyutunu oluşturmaktadır.

• **Sosyokültürel Yetenekler:** Kişilerin toplumda değerli bir üye olarak yer almasıdır. Topluma ait olma, sosyal statü ve haysiyet gibi unsurları içermektedir.

• **Koruyucu Yetenekler:** Kişilerin ekonomik ve dışsal şoklara dayanabilmesini ifade eder. Güvensizlik, savunmasızlık yoksulluğun önemli bir boyutu olmakla birlikte açlık, suç ve savaş yoksul kimselerin temel endişesidir. Doğal afet, savaş ve ekonomik kriz vb. durumlarda yoksulluk yaşanabilmektedir.

2. YOKSULLUK KAVRAMINA YÖNELİK YAKLAŞIMLAR

Yoksulluk olgusu birçok nedenden dolayı ortaya çıkmakta zamana, mekâna ve bakış açısına göre farklılık arz etmektedir. Bu durum yoksulluğa yönelik eğilimleri de değiştirerek, kavramın tanımlanmasında ve değerlendirilmesinde farklı yaklaşımlar ortaya çıkarmıştır. Bu kapsamda yoksulluğa yönelik, temel olarak, 4 farklı yaklaşımın olduğunu söylemek mümkündür. Bunlar, “parasalcı yaklaşım”, “kapasite yaklaşımı”, “sosyal dışlanma yaklaşımı” ve “katılımcı yaklaşım” şeklinde sıralanabilir. Söz konusu yaklaşımların yoksulluğa yönelik bakış açıları Tablo 1’de kısaca özetlenmiş sonrasında detaylı olarak incelenmiştir.

Tablo 1. Yoksulluk Kavramına İlişkin Yaklaşımlar

Yaklaşım İsmi	Analiz Düzeyi	Yoksulluk	Yoksullukla Mücadelede Politika Önerileri
Parasalcı Yaklaşım	Bireysel, Mikro düzeyde	Yoksulluğu gelir kapsamında tek boyutlu olarak ele alır ve yoksulların düşük üretkenliğini yoksullukla ilişkilendirir.	-Özelleştirme, ücretlerin kaldırılması ve refah politikaları ile doğru fiyatlara ulaşma dikkate alınmalıdır. -Yoksullara nakit sübvansiyonlar sağlanmalıdır.
Kapasite Yaklaşımı	Bireysel ve sosyal, Mikro/makro düzeyde	Yoksullukta, gelir, eğitim, sağlık, bireysel yetenek, kişisel ve sosyal faktörler üzerine odaklanır ve yoksulluğu çok boyutlu ele alır.	-Devlet bireylerin yeteneklerini artırıcı eğitim, sağlık ve diğer temel altyapılar olmak üzere yarı kamusal hizmetleri artırmalı
Sosyal Dışlama Yaklaşımı	Sosyal, Makro düzeyde	Yoksulluğu siyasi ve sosyal çevreden kaynaklı dışlamalar ile ele alır. (Engellilik, cinsiyet, etnik köken vb.)	-Sosyal dışlamalar ortadan kaldırılarak dışlanan gruplar, kurallar ve sosyal mücadele değiştirilerek topluma kazandırılmalıdır.
Katılımcı Yaklaşım	Sosyal, Makro düzeyde	Yoksulluğu, yoksul kimselerin ulusal ve uluslararası karar süreçlerine katılamaması olarak ele alır.	-Yoksullar karar alma süreçlerine dahil edilmelidir. -Yerel özellikler dikkate alınarak aşağıdan yukarı katılımcı kalkınma süreci oluşturulmalıdır.

Kaynak: Dini & Lippit 2009:16

2.1. PARASALCI YAKLAŞIM

Dünya Bankası tarafından da benimsenen parasalci yaklaşımda yoksulluk, refahtaki yoksunluk olarak ele alınmaktadır. Buradaki refah kavramının nasıl tanımlandığı önem arz etmektedir. Parasalci yaklaşımda refah, genel olarak kaynaklara hakimiyet olarak dikkate alınmakta ve insanların kaynaklar üzerinde hakimiyeti arttıkça, refah seviyelerinin de arttığı kabul edilmektedir. Yoksulluk kavramı için odak noktasını hane halklarının veya bireylerin gereksinimlerini karşılayabilmek için yeterli kaynağa sahip olup olmadığı oluşturmaktadır. Dolayısıyla yoksulluk gelir veya tüketim eşiği ile karşılaştırılarak ölçülür ve belirli bir eşiğin altında kalanlar yoksul olarak kabul edilir. Geleneksel görüş olarak da ifade edilebilen bu yaklaşım yoksulluk analizlerinin de başlangıç noktasını oluşturur (Haughton & Khankder, 2009: 2).

Parasalci yaklaşım, fayda teorisine dayanmaktadır. Fayda teorisinde kişisel refahın ölçüsü, mal ve hizmetlerin tüketilmesi sonucunda elde edilen fayda veya memnuniyettir. Faydayı tanımlamak zor olduğu için gelir, faydanın bir göstergesi olarak kullanılır. Dolayısıyla daha fazla paraya sahip olanların daha fazla fayda elde edeceği ve yoksul olarak kabul edilmeyeceği varsayılmaktadır (Dini & Lippit, 2009: 5). Yoksulluğun tüketim veya gelir sınırları ile tanımlandığı parasalci yaklaşımda, farklı gelir veya tüketim unsurlarının değerlendirilmesinde piyasa fiyatları esas alınır. Ancak kamusal mallar gibi bazı malların fiyatı piyasada belirlenemez. Bu noktada söz konusu yaklaşım, uygun dizayn edilen araçlarla tek tip parasal ölçünün, bireyin farklılıklarını hesaba katacağını varsaymaktadır. Ekonomistler parasalci yaklaşımın, harcamaların kişilerin mallar üzerindeki faydalarını yansıttığı ve kişilerin amacının faydalarını maksimize etmek olduğu gerekçeleriyle faydacı yaklaşım ile uyumlu olduğunu savunmaktadır (Laderchi vd. 2003: 247-248). Ancak sadece parasal kaynaklı bir yoksulluk değerlendirmesinin eksik bir bakış açısı olduğu, yoksulluğun tek başına ekonomik bir unsur olmadığı unutulmamalıdır (Laderchi vd. 2003: 252).

2.2. KAPASİTE YAKLAŞIMI

Amartya Sen tarafından öne sürülen kapasite yaklaşımı, parasalci yaklaşımın aksine kaynakların refah için yeterli olmadığını savunmaktadır. Zengin bir kimsenin hastalık durumunda servetinden yararlanamayacağını, aksine büyük ölçüde yoksun kalacağını öne sürmektedir. Bu sebeple kapasite (yetenek) yaklaşımı yoksulluğu, bireylerin yaşamdan zevk alma fırsatlarının olmaması şeklinde tanımlamaktadır. Söz

konusu yaklaşım aynı zamanda bu fırsatları yetenek (capability) olarak isimlendirir ve ismini bu kavramdan alır (Salazar, 2016)

Kapasite yaklaşımı parasal yaklaşımdaki faydadan ziyade insan özgürlüklerine ve değerli bir hayat yaşamak için nelerin gerekli olduğuna odaklanır ve yoksulluk kavramını insanların gerçekte yaşadığı hayatlar ve sahip oldukları özgürlükler çerçevesinde değerlendirir (Riddell, 2004: 4-5). Sen'e göre kabul edilebilir bir yaşam ve yoksulluk gelir dışında başka nedenlerden de kaynaklanabilir. Örneğin, zengin ancak bir hastalığı olan kişi, gelir açısından yoksul olan kimseye göre daha yoksun durumda olabilir veya engelli bir kimse yoksul bir hayattan kaçmak için daha fazla kaynağa ihtiyaç duyabilir. Bu nedenle cinsiyet, yaş veya hastalığa yatkınlık gibi kişisel özellikler de kişinin yaşamını etkileyen faktörler arasında yerini alır. Sen, yetenekleri kişinin sahip olduğu seçenekler şeklinde tanımlamaktadır (Sen, 1994: 335). Bu yaklaşımda yoksulluk, belirli asgari veya temel yeteneklere ulaşamama durumudur. Temel yetenekler kavramı ise önemli işlevleri asgari düzeyde yerine getirme becerisi olarak ele alınmaktadır (Laderchi vd., 2003: 253). Dolayısıyla yoksulluk; gelir, eğitim, sağlık hizmetleri, güven, güç veya ifade özgürlüğü gibi hakların yoksunluğunda ortaya çıkmaktadır. Yoksulluğa bu açıdan bakıldığında çok boyutlu bir kavram olduğu ve basit çözümler ile ortadan kaldırılamayacağı söylenebilmektedir (Haughton & Khandler, 2009: 2-3).

Kapasite yaklaşımı gelirin, refahı ölçmede yeterli olmayacağını savunmaktadır. Çünkü aynı gelire sahip farklı aileler ve bireyler farklı işlev veya başarılarla sahip olabilir. Refahın ölçümünde kabiliyet unsurunun belirleyicilerini de dikkate alan bu yaklaşım; sosyal ve kişisel faktörlerin ve bunlar arasındaki ilişkinin önemini savunmaktadır. Bireylerin yeteneklerinin gelişiminde, kişisel faktörlerinin yanı sıra sosyal çevre de önemli role sahiptir. Bu nedenle sağlık ve eğitim gibi yarı kamusal mallar, kişilerin hayatları üzerinde oluşturacağı etki sebebiyle önemlidir ve devlet bu malları tüm bireyler tarafından ulaşılabilir hale getirmede önemli bir aktördür (Dini & Lippit, 2009: 6-7).

2.3. SOSYAL DIŞLANMA YAKLAŞIMI

Yoksulluğu farklı bir bakış açısı ile ele alan diğer yaklaşım sosyal dışlanma (Social Exclusion) yaklaşımıdır. Sosyal dışlanma kavramı 1970'li yıllarda ilk kez Fransa'da sosyal sigorta kapsamında korunmayan marjinal, asosyal ve diğer uyumsuz kişileri ifade etmek için kullanılmış ve Fransa'dan sonra diğer Avrupa ülkelerinde de bu şekilde kullanılmaya başlanmıştır (Cousin, 1999: 145). Sosyal dışlanma, karmaşık ve çok

boyutlu bir süreçtir. Ekonomik, sosyal, kültürel veya politik alanlarda toplumun birçok kesimine açık olan kaynaklara, haklara, mallara veya hizmetlere katılamamayı içermektedir. Bu durum hem bireylerin yaşam kalitesini hem de bir bütün olarak toplumun eşitliğini ve bütünlüğünü etkilemektedir (Redmong, 2014: 1412).

Sosyal dışlanma yaklaşımı kapsamında yoksulluk; cinsiyet, din, etnik köken ayrımcılığına veya işsizliğe dayanan sosyal, çok boyutlu ve dinamik bir olgudur. Sosyal grupların topluma katılamaması yoksulluğun hem sonucunu hem de nedenini oluşturmaktadır. Bu açıdan sosyal dışlanma yaklaşımında yoksulluğun sadece gelir ile değil çeşitli faktörler ile ilişkili olduğu ve parasal yaklaşımın aksine çok yönlü olduğu kabul edilmektedir (Dini & Lippit, 2009: 8). Sosyal dışlanma yaklaşımı diğer yaklaşımlardan farklı olarak yoksulluğa neden olan süreçlere vurgu yapmaktadır. Bu yaklaşıma göre bazı dezavantajlar bir miktar dışlanmaya yol açar, bu ise daha fazla dezavantaja ve daha fazla dışlanmaya yol açar. Diğer yaklaşımlar yoksulluğun farklı faktörleri arasındaki nedenleri ve ilişkileri irdelerken sosyal dışlanma yoksullaşma sürecini ve bazı yoksunluk sonuçlarını inceler. Bununla birlikte bu yaklaşım yoksulluğu bireysel olarak değil gruplar (yaşlı, engelli, etnik vb) itibariyle ele alır ve söz konusu gruplara yönelik yoksullukla mücadele politikaları üzerinde durur (Laderchi vd, 2003: 258). Sosyal dışlanma yaklaşımı; yoksulluk kavramına süreç olarak odaklanması, kişilerin veya hane halkının zaman içerisinde yoksulluğa düşüp kurtulması gerçeğini dikkate alması ve kimi insanların yoksulluk durumuna düşüp kurtulurken, kimi insanların kalıcı yoksul olmasının farklı nedenlerini incelemesi bakımından önemli bir yaklaşımı oluşturmaktadır (Riddell, 2004: 5).

2.4. KATILIMCI YAKLAŞIM

Yoksulluğa yönelik diğer yaklaşımlar, yoksul insanların görüşlerinin dikkate alınmadığı şeklinde eleştirilmiştir. Bu kapsamda Chambers'in öncülüğünde gelişen katılımcı yaklaşımda, yoksulluğun ne anlama geldiği ve boyutu hakkında yoksul kimselerin değerlendirmede bulunması amaçlanmaktadır. Katılımcı yoksul değerlendirmeler, yerel halkın yaşam ve koşullarla ilgili bilgilerini paylaşmalarını, geliştirmelerini, analiz etmelerini, planlama yapmalarını ve harekete geçmelerini sağlama odaklı yaklaşımlar şeklinde tanımlanmaktadır. Bu açıdan katılımcı yoksulluk yaklaşımı, Chambers'in katılımcı kırsal değerlendirmesinden geliştirilmiştir (Chambers, 1994: 953).

1990'lı yılların başında Dünya Bankası, bir ülkedeki temel yoksulluk sorunlarını belirlemek ve politika gündemini yoksulluk ile ilişkilendirmek için yoksulluk değerlendirmeleri yapmaya başlamıştır. Bu değerlendirmeler; yoksulluk sınırları, yoksulların sosyal, demografik ve ekonomik profilleri vb. veriler içermektedir. Bu istatistiksel verilerin, yoksulluğun birincil paydaşları, yani yoksul kimselerin kendileri tarafından değerlendirilmesi için Dünya Bankası Katılımcı Yoksulluk Değerlendirmesini geliştirmiştir (Narayan vd. 2000: 15).

Yoksulluğa yönelik katılımcı yaklaşım, yoksul insanların ve grupların kendileri için yoksulluğun ne anlama geldiğini ve nasıl tepki verdiklerini ele alarak diğer yaklaşımlardan farklılaşmaktadır. Katılımcı yaklaşımlar potansiyel olarak sosyal, ekonomik, kültürel ve politik konuları kapsamakta ve böylelikle çok boyutlu bir yoksulluk görünümü sağlamaktadır. Kapasite yaklaşımında olduğu gibi bu yaklaşım, yoksul insanları ve onların refahlarını etkileyecek ve daha iyi duruma gelmelerini sağlayacak karar ve güçlendirmelere odaklanmaktadır (Riddell, 2004: 6). Niteliksel bir yaklaşım olan katılımcı yaklaşım, yoksulların kendi gerçek durumları üzerine odaklanır. Diğer bir deyişle yoksulların gözünden, yoksulluğun sosyal, siyasal, ekonomik ve politik boyutlarını anlamaya çalışır (Laderchi, 2011: 6). Bu yaklaşımda, doğrudan yoksul kesimler açısından yoksulluk sorunu sorgulanmaktadır. Bunun için hanehalklarına yöneltilen anketler ile birlikte sözlü yöntemler (görüşme, tartışma grupları gibi) birleştirilerek çeşitli esnek yöntemler kullanılmaktadır. Katılımcı yoksulluk değerlendirmesi, STK'lar, akademik kurumlar veya yerel danışmanlık gibi çeşitli aracı kurumlar ile gerçekleştirilebilmektedir (Robb, 2000: 2). Yoksul kesimden yoksulluğa ilişkin elde edilen bulgular politika yapıcılara iletilir. Böylelikle yoksulların, yoksulluk ile mücadele politikalarını etkilemeleri ve bu politikalara katılım sağlamaları gerçekleştirilmektedir.

Katılımcı yaklaşımların ölçülmesi zor olsa da yoksulluğun çoklu anlamları, boyutları ve deneyimlerine yönelik önemli bir bakış açısı sunmaktadır (Narayan vd. 2000: 16). Bununla birlikte bu yaklaşım, diğer yaklaşımlardaki standartlardan uzak yoksul kimselerin perspektifini sunar ve diğer yaklaşımlardaki bazı tanımlamalara yardımcı olur. Örneğin, parasalcı yaklaşımda asgari mal sepeti; kapasite yaklaşımında temel yetenekler listesi; sosyal dışlanma yaklaşımında ise belirli bir toplumun esas unsurlarının neler olabileceğine ilişkin tanımlamalar oluşturmada yol gösterebilir (Laderchi vd. 2003: 262).

2.5. FARKLI İKTİSADİ YAKLAŞIMLAR

Yoksulluğa yönelik dört temel yaklaşımın yanı sıra çeşitli iktisadi görüşler de yoksulluk kavramını farklı açılardan değerlendirmiştir. Bu başlık altında farklı iktisadi yaklaşımların yoksulluğa yönelik bakış açılarına yer verilecektir.

Merkantalist düşüncede ulusal servet anlayışı önemli bir yer tutmaktadır. Bu anlayış ile tüccar kesimin çıkarları ön planda tutulmuştur. Çünkü Merkantalist düşünceye göre ulusal servet değerli madenlerden oluşur. Tüccarların kârlı deniz aşırı faaliyetleri ile ulusal servet oluşmakta, devlet de tüccarların faaliyetlerini yürütebilmesi için onlara güçlü devlet ve ordu sunmaktadır. Bu nedenle devletin gücünün kaynağı olan servet, özel ayrıcalıklar ile donatılmış tüccar ve üreticilerinin de serveti demektir. Merkantalist düşünceye göre ulusal servet, halkın refahı veya işçi yararı değildir. İhracat fazlası sağlanabilmesi için işçiler mümkün olduğu ölçüde düşük ücretle çalıştırılmalıdır. İşçiye kazandığı gelir ile bir kişinin yaşaması için gerekli olan gelir arasındaki fark “Fakirlere Yardım Kanunları” çerçevesinde kamu tarafından kapatılmalıdır. Bu kapsamda Merkantalist düşüncede dış ticaret, değerli madenler, tüccar ve üreticiler ayrıcalıklı bir şekilde önemli iken, düşük gelirlili ve yoksul kesimler önemli bir yer tutmamaktadır (Kazgan, 1999: 38). Merkantalist düşüncede ülkede iç ve dış ticaretin sınırlandırılması yoksulluğun nedeni olarak görülmektedir. Eğer devlet, denizcilik faaliyetlerini geliştirir, ülke güvenliğini sağlar ve iç ve dış ticareti sınırlandırmayarak altın ve gümüş madenini artırırsa ulusal servet artar, toplumsal refah artışı sonucunda da yoksulluk azalır (Aydemir ve Güneş, 2006: 155).

Karl Marx, yoksulluğun temel sebebini işçi sınıfının emeklerinin karşılığını alamaması şeklinde açıklamıştır. Marksizm’e göre, emek asıl ve tek üretim faktörü olmasına rağmen üretim sonucunda elde edilen gelirden hak ettiği payı alamamakta dolayısıyla zaruri gereksinimlerini ancak karşılamakta veya hiç karşılayamamaktadır. Üretim sonucunda işçiler sadece doğal ücretin karşılığını alırken hasılanın diğer kısmı sermaye sınıfında kalır. Bu şekildeki gelir dağılımının işçi sınıfının aleyhine olması sebebiyle yoksulluğun da sadece bu sınıfa özgü olması kaçınılmaz olmaktadır. Böylece toplumda kapitalist üretim anlayışının yerleşmesi sonucunda bir tarafta üretim araçlarını elinde tutan sermaye sınıfı, diğer tarafta ise emekçi yoksullar (labouring poor) sınıfı oluşmaktadır (Marx, 2000: 723-724).

Monetarist yaklaşımın öncüsü Milton Friedman, yoksulluğun ve eşitsizliğin kapitalizm kaynaklı olmadığını savunmaktadır. Friedman'a göre kapitalizmin en büyük başarısı sermaye birikimi değildir, toplumdaki kişilere yeteneklerini çoğaltabilme ve geliştirme imkânı sağlamasıdır. Bu nedenle kapitalist anlayışın gelişmesinin gelir eşitsizliklerini azaltacağını ileri sürmektedir. Friedman'a göre, kapitalist olmayan toplumlarda eşitsizlik eğilimi, kapitalist toplumlara göre daha fazladır ve eşitsizlik kalıcı eğilimdedir (Friedman, 2002: 169-171).

Adam Smith yoksulluğu kişinin yaşamda kalması için ihtiyaç duyduğu zorunlu malların yanı sıra itibar, utanma ve gelenek gibi kavramlar ile birlikte değerlendirmiştir. Örneğin keten gömlek kişinin yaşama devam edebilmesi için bir gereklilik değildir. Ancak Avrupa'nın büyük bölümünde keten gömlek bir itibar niteliği taşımakta ve kişi keten gömlek olmadan toplum önüne çıkmakta utanmaktadır. Benzer şekilde gelenekler, İngiltere'de deri ayakkabıyı yaşam için gereklilik haline getirmiştir. Kişinin toplum karşısında utanmaması için deri ayakkabıya sahip olması zenginlik veya başarı olarak görülmüştür. Bu kapsamda Smith'e göre kişinin yoksul olarak sayılıp sayılmayacağı, toplum içinde utanmadan yaşayabilmesi toplumdaki topluma göre değişebilir ve daha fazla kaynak gerekebilir (Smith, 2010: 427).

Keynesyen yaklaşım yoksulluğu efektif talep eksikliği ile ilişkilendirmiştir. İstihdam artışının, tam istihdam düzeyine gelmesine neden olan tek şey efektif talep yetersizliğidir. Efektif talebin tam istihdam düzeyine ulaşması, tüketim eğilimi ve uyarılmış yatırımların belli bir ilişki içerisinde olmaları durumunda gerçekleşecektir. Fakir bir toplum, ürettiği çıktının tümünü tüketme eğiliminde olduğu için ılımlı seviyede yapılacak bir yatırım tam istihdam düzeyinin sağlanmasına yeterli gelecektir. Buna karşılık zengin bir toplumda, toplumun zengin kesiminin tasarrufları ile fakir kesimin istihdamı sağlanması için daha çok yatırım fırsatının sunulması gerekmektedir. Bu nedenle eğer yatırıma yönelik teşvikler zayıf ise toplumun mevcut zenginliğine rağmen efektif talep yetersizliği, ülkenin fakirlik düzeyine inmesine neden olabilecektir (Keynes, 2010: 36-37).

3. YOKSULLUK TÜRLERİ

Literatürde farklı yoksulluk türleri tanımlamaları yapılsa da mutlak ve görelî yoksulluk türleri ön plana çıkmaktadır. Çalışmanın bu kısmında mutlak-görelî yoksulluk,

gelir yoksulluğu ve insani yoksulluk, objektif-sübjektif yoksulluk, kırsal-kentsel yoksulluk ve diğer yoksulluk türlerine yer verilecektir.

3.1. MUTLAK VE GÖRELİ YOKSULLUK

Mutlak yoksulluk, kişilerin yaşamlarını fiziksel olarak sürdürebilmeleri için ihtiyaç duydukları asgari tüketim seviyesi şeklinde ifade edilmektedir. Dolayısıyla mutlak yoksulluğun saptanabilmesi, kişilerin hayatlarını sürdürebilmeleri için gerekli minimum tüketim ihtiyaçlarının belirlenmesini gerekli kılmaktadır (TÜİK, 2008: 33). Mutlak yoksulluk oranı ise asgari refah seviyesini yakalayamayanların sayısının toplam nüfusa oranlaması ile hesaplanmaktadır. Bu açıdan mutlak yoksulluk oranı, kafa sayım oranını içermektedir (Çalışkan, 2010: 100). Mutlak yoksulluk, kişinin temel ihtiyaçlarını karşılayacak araçlardan yoksun olma durumudur. Bu tür temel ihtiyaçlar genellikle yiyecek, su, barınma, temel eğitim ve temel tıbbi bakımı içermektedir. Mutlak yoksulluk içinde yaşayan insanların sayısının ölçülmesi, ekonomik ölçülere dayandırılmıştır. Bu durumda bir yoksulluk sınırı belirlenir ve bu sınırın altındaki kişiler yoksul olarak sınıflandırılır. Bu açıdan genellikle yoksul ülkelerde yoksulluğu azaltma politikaları, gelir dağılımını adil hale getirme veya yaşam standartlarını yükseltmekten ziyade, mutlak yoksulluk sınırının altındaki insanları sınırın üzerine çıkarılmasına odaklanmaktadır (Eskelinen, 2011:1). Mutlak yoksulluk sınırı gıda yaklaşımı ve gıda dışı (temel ihtiyaçlar) yaklaşım olarak 2 farklı şekilde açıklanabilmektedir (Yavuzkanat, 2013: 13).

- Gıda Yoksulluğu Yaklaşımı; bu yaklaşımda kişi başı günlük alınması gereken kalori miktarı esas alınarak “minimum gıda sepeti” belirlenir. Söz konusu sepetin maliyeti yoksullukta bir sınır kabul edilir ve geliri/harcaması bu sınırın altında olan kişiler gıda yoksulu olarak ifade edilir. Dünya Bankası bir kişinin günlük alması gereken kalori miktarını 2400 olarak belirlemiş, günde 2400 kalori besin ihtiyacını gideremeyen bireyleri mutlak yoksul olarak tanımlamıştır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 2008 yılında yapılan çalışmada ise yetişkin bir bireyin alması gereken kalori miktarı 2100 olarak belirlenmiş ve 80 maddelik bir gıda sepeti oluşturulmuştur. TÜİK tarafından belirlenen bu gıda sepetinde; ekmek ve tahıllar, et, balık, süt ve süt ürünleri, katı ve sıvı yağlar, meyveler, sebzeler, şeker, reçel, bal, çikolata, salça, kakao, çay, kahve, su ve kola yer almıştır (TÜİK, 2008: 36).

- Gıda Dışı Yoksulluk Yaklaşımı: 1970’li yılların ilk yarısında, Dünya Bankası ve Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) çalışmalarıyla ön plana çıkan Temel İhtiyaçlar

yaklaşımı, sağlık, eğitim ve barınma gibi ihtiyaçların karşılanmasına odaklanır (Şenses, 2017: 64). Bu yaklaşımda minimum gıda harcamalarının yanı sıra giyim, barınma, ısınma ve korunma gibi temel ihtiyaçlar dikkate alındığı için yoksulluk olgusuna daha geniş bir perspektiften bakılır. TÜİK gıda dışı yoksulluk sınırı kapsamında, gıda tüketimleri yoksulluk sınırının üzerinde olan hanelerin toplam harcamalar içerisindeki gıda dışı harcamalarını esas alır. Böylece eşdeğer fert başına tüketim harcaması gıda dışı yoksulluk sınırının altında kalan kişi sayısını toplam nüfusa oranlayarak gıda dışı yoksulluk sınırını hesaplar.

Uluslararası yoksulluk sınırına ilişkin ilk tahminler 1979 yılında Ahluwalia vd. tarafından, satın alma gücü paritesine göre Hindistan'ın yoksulluk sınırı kullanılarak dünyadaki yoksulluk oranını ölçme amacıyla yapılmıştır. Bu çalışma küresel düzeyde sınırlı kalsa da küresel yoksulluğun mutlak yoksulluk sınırı ile ölçülmesine yönelik ilk girişim olarak ifade edilebilmektedir (Ferreira vd. 2016: 144). Dünya Bankası, 2008 yılından itibaren yoksulluk sınırı olarak 1,25 \$ (günlük) kabul edilirken, yaşam maliyetindeki farklılıkların artması sonucunda küresel yoksulluk sınırını güncellemiş ve yeni küresel yoksulluk sınırını 1,90 \$ olarak belirlemiştir (World Bank, Poverty Data).

Dünya Bankası, yoksullukla mücadelede ne aşamaya geldiğini değerlendirebilmek için refah seviyesi yüksek olan ülkelere özgü bir mutlak yoksulluk sınırı belirleme gereği duymuş ve 1,90 \$ yoksulluk sınırının haricinde iki farklı yoksulluk sınırı oluşturmuştur. Bu kapsamda alt-orta gelir grubu ülkelerdeki yoksulluk sınırları 2011 Satın Alma Gücü Paritesi'ne (SAGP) göre günlük kişi başı 3,20 \$; orta-üst gelir grubu ülkelerde ise yoksulluk sınırları 2011 SAGP'ne göre günlük kişi başı 5,50 \$ olarak belirlenmiştir (Yüksel Arabacı, 2019: 129). Mutlak yoksullukta bir gelir eşiği belirlenir ve bu eşiğin altında kalanlar yoksul olarak ifade edilir. Ancak bu eşiğin üstünde kalıp, sağlık, eğitim ve demokratik haklar açısından zor durumda olan veya uzun çalışma saatleri sonrasında gelir elde eden kişiler de olabilmektedir (Flik & Van Praag, 1991: 311).

Mutlak yoksulluk yaklaşımının temeli olan asgari geçim düzeyi kavramı ülkeye göre farklılaşabilmektedir. Asgari kalori gereksinimi ve belli bir gelirin enerjiye dönüşümü, çevresel ve ekonomik alanlara, kişiden kişiye veya toplumdan topluma değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin Hindistan'ın Gujarat eyaletinde bireylerin, Pencap eyaletine nazaran daha ucuz kalori kaynaklarından enerji ihtiyaçlarını

karşılatabildiği ve dolayısıyla saptanan kalori miktarına daha düşük tüketim harcaması ile erişebildiği gözlemlenmiştir. (Şenses, 2017: 80). Bu nedenle gelir, tüketim harcaması ve kalori esaslı yoksulluk eşikleri ülkelere veya gelişmişlik durumlarına göre farklılaşmaktadır. Şöyle ki ortalama olarak benzer yaşam düzeyine sahip iki bireyin, yaşadığı ülkeye göre yoksul sayılıp sayılmayacağı değişebilmekte, bir ülkede yoksulluk eşığının altında kalan bir kişi, bir başka ülkede yoksulluk eşığının üzerinde kalabilmektedir (Şenses, 2017: 83).

Cutillo vd. (2020), mutlak yoksulluk sınırının ülkeye ve zamana özgü olması gerektiğini, belirli bir toplumda sadece yoksul durumda olan kaç kişinin, yoksulluk sınırının üzerinde kalan kişilerden uzak olduğunu göstermemesi gerektiğini ifade etmiştir. Bununla birlikte araştırmacıların, orta ve yüksek gelirli ülkelerde mutlak yoksulluk sınırının belirlerken, sadece geçim için gerekli sepet malın maliyetine bakmak yerine, saygınlık içerisinde yaşamak için temel gereksinimlerin de temel ihtiyaçlar kavramı içerisinde değerlendirmeleri gerektiğini belirtmiştir.

Yoksulluk türlerinden bir diğerini görece yoksulluk oluşturmaktadır. Townsed (1979), yoksulluğun objektif ve tutarlı bir şekilde ancak görece yoksulluk ile açıklanabileceğini ifade etmiştir. Bu kapsamda eğer bireyler, aileler veya gruplar; toplumda alışıla gelmiş beslenme düzenlerine, yaşam koşullarına ve olanaklarına sahip değillerse yoksul oldukları kabul edilir. Aynı zamanda söz konusu kişiler, ait oldukları topluma göre sıradan yaşam kalıpları ve geleneklerine sahip olmadıkları için toplumdan dışlanırlar. Belli bir toplumun üyesi olmanın getirdiği gereklilikler ve yükümlülükler olabilmektedir. Bir toplumda ailenin veya bireyin, ait olduğu toplumdaki sosyal yükümlülüklerini, geleneklerini ve dolayısıyla ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamayacağını ise sahip oldukları kaynaklar belirlemektedir. Eğer kişi veya hane halkı gerekli kaynaklara sahip değilse yoksul olarak değerlendirilmektedir (Townsed, 1985: 661-662).

Görece yoksulluk, bireyin sahip olduğu yaşam düzeyinin, kendisinden daha yüksek gelire sahip referans bir grup ile karşılaştırıldığında ortaya çıkan yoksulluktur (Streteen, 1994: 18). Görece yoksullar; temel ihtiyaçlarını mutlak olarak karşılayabilme yetisine sahip ancak kişisel kaynakların yetersizliği nedeniyle toplumun genel refah seviyesinin altında kalan ve sosyal bakımdan topluma katılım gösteremeyen kişiler olarak ifade edilir. Dolayısıyla görece yoksulluk, kişinin ihtiyaçlarını giderme becerisine ve toplumun geri kalan kesimi karşısındaki durumuna odaklanmaktadır. Mutlak yoksullukta

kişinin geliri (harcaması) esas alınırken, görelî yoksullukta diğeri sosyal gruplara kıyasla kişinin geliri (ya da harcaması) esas alınmaktadır (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 63). Görelî yoksulluk sınırı, gelir dağılımının belli bir oranı olarak kabul edilir. Bu oran genellikle %40 ile %60 arasında değişmektedir. Önceleri yoksulluk sınırı ortalama gelirin %50'si olarak ele alınmış ancak ilerleyen zamanlarda medyan gelirin %60'ı görelî yoksullukta yaygın ölçü haline gelmiştir (Niemiğtz, 2011: 41).

Mutlak yoksulluk ile görelî yoksulluk kavramlarının açıklanmasında, nedenlerinde veya ölçümlerinde çeşitli farklılıklar söz konusu olmaktadır. Şöyle ki, bir ülkedeki ortalama gelir seviyesi ve hayat standardı, mutlak yoksulluğun açıklanmasının önemli bir unsuru iken gelirlerin dağılımı görelî yoksulluğu yönlendiren ana faktördür (Notten & Neuborg, 2011: 256). Mutlak yoksulluk yaklaşımına göre bir toplumda hiç yoksul birey veya yoksul kesim olmayabilirken, yoksulluk ile eşitsizlik kavramıyla ilişki kuran görelî yoksulluk yaklaşımına göre toplumda her zaman yoksul birey veya kesim olabilmektedir (Şenses, 2017: 92). Aynı zamanda mutlak yoksulluk içerisindeki kişiler, belirli bir yaşam standardına ulaşmak için yeterli mali araçlara sahip değilken, görelî yoksulluk kapsamındaki kişiler, normal bir yaşam standardına erişebilmek için çok daha az mali imkanlara sahiptirler (Notten & Neuborg, 2011: 248).

3.2. GELİR YOKSULLUĞU VE İNSANİ YOKSULLUK

Gelir yoksulluğu, bireyin yaşamını devam ettirmek veya asgari seviyede yaşam standardını sağlamak için gerekli temel ihtiyaçları karşılayabilecek yeterli gelire sahip olamama şeklinde tanımlanabilmektedir. Gelir yoksulluğunda genellikle asgari yaşam seviyesini sağlayacak gerekli gelir, yoksulluk sınırı olarak belirlenir ve söz konusu sınırın altında gelir veya tüketime sahip olan kişi ya da hane halkı yoksul olarak belirlenir (Aktan ve Vural, 2002a: 6). İnsani yoksulluk kavramı ve bununla birlikte insani yoksulluk endeksi ilk defa UNDP tarafından 1997 yılında yayımlanan raporda yerini almıştır. Raporda yoksulluğun refah için gerekli maddi kaynak eksikliğinden daha fazlası anlamına geldiği ifade edilmiştir. Bu bakımdan insani yoksullukta, insani bir yaşam sürme, uzun ve sağlıklı bir hayat standardı, özgürlük, haysiyet ve özsaygı alanlarına vurgu yapılmaktadır. İyi bir yaşam için maddi kaynak eksikliği yoksulluğun önemli bir boyutudur ancak tek boyutu değildir. Çok boyutlu bir kavram olan insani yoksulluk bu nedenle gelir yoksulluğundan farklılık arz etmektedir (UNDP, 1997: 5).

İnsani yoksullukta gelir yoksulluğundaki gibi sadece ekonomik boyut ele alınmamaktadır. Kişinin veya hane halkının yeterli maddi kaynağa sahip olamamasından ziyade haysiyetli bir yaşama, yeterli sağlık ve eğitim olanaklarına, içme suyuna ve barınma imkanlarına gibi çeşitli diğer unsurlara sahip olamaması ele alınmaktadır. Bu açıdan insani yoksulluk, gelir yoksulluğundan daha fazlasını oluşturmaktadır. İnsani yoksulluk kendi içerisinde temelde üç tür alandan yoksulluğu barındırmaktadır. Bu alanlar; hayatta kalma, eğitim ve bilgi ve nihai olarak ekonomi şeklinde ifade edilebilir (Krishnaji, 1997: 2202).

UNDP, insani yoksulluk ile gelir yoksulluğunun farklı yönlerde hareket edebileceğini belirtmekle birlikte genellikle yüksek gelir yoksulluğunun yüksek insani yoksulluğu ile veya düşük gelir yoksulluğunun düşük insani yoksulluk ile ilişkili olduğu ifade etmiştir. Ancak bu iki yoksulluk türü farklı ülkelerde zıt şekillerde de görülebilmektedir. Diğer bir deyişle, bir ülkede yüksek gelir yoksulluğu ile birlikte düşük insani yoksulluk (Peru, Zimbabve gibi) var olabileceği gibi düşük gelir yoksulluğu ile birlikte yüksek insani yoksulluk da (Fildişi Sahili, Mısır gibi) var olabilmektedir. Dolayısıyla UNDP bu zıt yönlü hareketin her zaman geçerli olmayacağını, gelir yoksulluğu ile insani yoksulluğun genellikle birlikte var olacağını ifade etmiştir (UNDP, 1997: 37).

3.3. OBJEKTİF VE SÜBJEKTİF YOKSULLUK

Yoksulluk kavramının tanımlanmasında iki farklı yaklaşım söz konusudur. Bunlardan biri objektif yaklaşım diğeri sübjektif yaklaşımdır. Objektif yoksulluğa göre; kişilerin veya hane halkının temel gereksinimlerini karşılayacak gelir-tüketim harcamalarına sahip olmayan, bir diğer ifade ile yoksulluk çizgisinin altında kalan kimseler yoksul olarak kabul edilir. Bu kapsamda objektif yoksulluğun ölçümünde mutlak veya göreceli yoksulluk kriterleri esas alınabilmektedir (Başaran ve Çetinkaya, 2013: 245)

Sübjektif yoksulluk yaklaşımında, kişinin gelir düzeyindeki refah değerlendirmesi için tanımlama yapması ve çeşitli aralıklardaki gelir düzeylerini mevcut yaşam koşullarını dikkate alarak; mükemmel, iyi, fazlasıyla yeterli, yeterli, zar zor yeterli, yetersiz, çok yetersiz, kötü ve çok kötü şeklinde değerlendirmesi istenir (Goedhart vd., 1977: 507). Sübjektif yoksulluk yaklaşımında bireylerin kendi durumlarını en iyi bilen olduğu varsayılır. İlk olarak Goedhart tarafından öne sürülen bu yaklaşımda eğer ailelerin

kendi görüşlerine göre gelirleri geçimlerini sağlamaya yetmiyorsa yoksul olarak tanımlanır. Sübjektif yoksulluk çizgisi türetilirken, fakir olarak nitelenen kişilerin kendilerini gerçekten yoksul olarak hissetmesi gerekirken, gelirleri yoksulluk sınırının üstünde kalan kişilerin ise kendilerini gerçekten fakir olarak görmemesi gerekir. Dolayısıyla sübjektif yaklaşımda her bireyin kendi ekonomik koşulları ve kendi refah düzeyi hakkında ne düşündüğü önem kazanmaktadır. Bu sebeple yoksulluk sınırı da bu refah yargılarına dayanmaktadır (Flik & Van Prag, 1991: 313-314). Bu kapsamda sübjektif yoksullar, kendini yoksul olarak tanımlayan kişilerdir. Sübjektif yaklaşımın temel hareket noktası, gelir veya toplumsal imkanlardan faydalanma düzeyi değil, bireyin yapamadıkları veya ulaşamadıkları nedeniyle toplumdan veya çevresinden utanma sınırındır. Diğer bir deyişle tümüyle sübjektif, kişiye özel husustur (DPT, 2001: 103).

3.4. KIRSAL VE KENTSEL YOKSULLUK

Yoksulluğun ortaya çıktığı mekâna göre farklılaştığı durumda karşımıza iki farklı yoksulluk türü ortaya çıkmaktadır. Bunlar kırsal ve kentsel yoksulluk olgularıdır. Literatürde kırsal yoksulluk üzerinde 1980'li yıllar itibariyle çeşitli çalışmalar (Guhan 1980; Peacock 1981, Mundle 1983; Amato & Zuo 1992; Malik 1996; Griffin 1999, Weber vd. 2005; Kay 2006) gerçekleştirilmiştir. Ancak kırsal yoksulluk üzerine eğilimler Dünya Bankası'nın 2008 yılında yayınladığı "Agriculture for Development" isimli rapor ile birlikte artmıştır. Raporda genel anlamıyla kırsal yoksulluk üzerine değerlendirmelerde bulunularak, kırsal yoksulluğun azaltılmasında, geleneksel tarım yöntemlerinin aksine teknolojik tarım yöntemlerinin, tarımda ar-ge çalışmalarının, tarımda uzun vadeli kalkınma için kamu yatırım ve teşviklerinin, çevresel açıdan sürdürülebilir tarımsal faaliyetlerin ve yoksul yanlısı kırsal büyümenin önemi üzerine odaklanılmıştır (World Bank, 2008).

Kırsal alan, genellikle tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yaygın olduğu, iş bölümü ve uzmanlaşmanın gelişmediği dolayısıyla da burada yaşayan insanların iş bulmakta ve geçinmekte zorlandığı alanlar olarak tanımlanabilir (Kartal ve Demirhan, 2014: 141). Bu kapsamda kırsal yoksulluk, gelişmekte olan ülkelerde tarım sektörünün hızla düşmesi sonucunda gizli işsizliğin açık işsizliğe dönüşmesi sonucuna dayanmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü, kırsal alanda yaşanan yoksulluk sürecine özellikle istihdam bakımından odaklanmış ve 1979 yılı itibariyle kırsal yoksulluk sorununa eğilmeye başlamıştır. Kırsal alandaki açık veya gizli işsizliğe bağlı olarak

kişilerin azalan gelirleri sebebiyle kırsal yoksulluk ortaya çıkmakta ve kırsal kesimde hızlı bir yoksulluk süreci yaşanmaktadır (DPT, 2001: 105).

Kırsal yoksulluk daha çok topraksız köylüler, tarım işçileri ve küçük toprak sahipleri arasında görülen bir durumdur. Aynı zamanda belirli bir mülkiyet ya da ek bir gelir imkânı olmayıp başkasına bağlı çalışanlar da gelirlerinin yetersiz ve sürekli olmaması nedeniyle kırsal yoksullar arasında yerini almaktadır (Kartal ve Demirhan, 2014: 142). Cord (2002: 67) kırsal yoksulluğun nedenlerini temel olarak kırsal kesimin beş karakteristik özelliği ile açıklamıştır:

- Geçim kaynaklarının tarım odaklı olması nedeniyle; iklimsel dalgalanmalar ve fiyat dalgalanmaları, mevsimsel gelir ve geleneksel tarım yöntemleri gibi çeşitli kırılganlıklara sahip olmaları,

- Düşük nüfus yoğunluğu, coğrafi kısıtlamalar ve yetersiz fiziksel ve sosyal altyapı,

- Kayıt dışı ekonominin yoğun olması,

- Ulusal ve yerel karar alma süreçlerine genellikle sınırlı katılıma yol açan dilsel ve kültürel farklılıklar,

- Kadınlara ekonomide veya sosyal hizmetlere erişimde yer verilmemesi.

Kentsel yoksulluk kavramı ise ilk kez 1996 yılı Birleşmiş Milletler HABİTAT raporunda yerini almıştır. Bu kapsamda kent yoksulları; yeterli veya güvenli istihdam koşuluna sahip olmayan, kötü barınma koşullarına sahip, ekonomik şoklar, fiyat ve ücret ayarlamalarına karşı savunmasız, yetersiz altyapı, sağlık ve çevresel koşullar altında yaşayan kişiler olarak tanımlanmıştır (UNDP, 1996: 9-10). Şehir yaşamı yoksul insanlara bir fırsat sunarken aynı zamanda yoksulluğun yayılmasına neden olan koşulları da kendi içerisinde barındırabilmektedir. Keskin eşitsizlikler, suç ve şiddet, işsizlik, yetersiz ekonomik ve sosyal koruma ve sağlıksız barınma koşulları gibi durumlar kentlerde kırsal kesime nazaran daha yoğun olarak yaşanabilmektedir. Kentler piyasa ekonominin bir parçasıdır ve burada yaşayan insanlar asgari ihtiyaçlarını karşılayabilmek için sürekli bir gelire ihtiyaç duymaktadır (Sridhar, 2015: 101).

Kentsel yoksulluk, nüfusun kentlerde yaşayan bir kesiminin asgari bir yaşam seviyesinde yeterli kaynaklara ve konutlara sahip olmaması olarak ifade edilebilir. Kentlerde tüketim kalıpları, mal ve hizmet fiyatları diğer yerleşim yerlerine göre farklılık

göstermekte ve genellikle tüketim ve yaşam maliyetleri de yüksek olmaktadır. Bu durum ise özellikle görece yoksulluğu ön plana çıkarmaktadır (Deniz, 2019: 1500). Kentleşme, yoksulluğun azaltılması için sürdürülebilir ekonomik büyümeye katkı sağladığı gibi birçok kişiye iş fırsatı, sosyal ve kültürel hizmetlerden daha fazla yararlanma olanağı ve yatırım imkânı gibi çeşitli avantajlar da sunmaktadır. Ancak bunun yanında aşırı kalabalık yaşam, tıkanıklık, işsizlik, daha keskin eşitsizlikler, suç ve şiddet gibi sosyal sorunları da içerisinde barındırmaktadır. Kentsel yoksulluk sorunlarının birçoğu kaynak ve kapasite kısıtlılığı, merkezi ve yerel düzeyde uygulanan hükümet politikaları ve kentsel büyüme ve yönetim planlama eksikliklerinden kaynaklanmaktadır (Baker, 2008: 1)

Kentsel yoksulluk, kent özelinde yaşanan yoksulluk olarak da ifade edilebilmektedir. Bu bakımdan kentsel yoksulluk kalori gereksinimi aynı olsa bile tüketim kalıpları ve mal ve hizmet fiyatları ile kırsal yoksulluktan ayrılmaktadır. Bir kentte sunulan hak veya imkanlara o kent halkının erişip erişememe durumu, kentsel yoksulluk seviyesini oluşturmaktadır (Sipahi, 2006: 176). Kentsel yoksulluk, geçici veya kalıcı olabilir. Örneğin büyük makroekonomik şoklar nedeniyle kişiler yoksulluk durumuna girip çıkabilir. Özellikle kayıt dışı istihdam edilenler veya gündelik işlerde çalışanlar bu tarz şoklara karşı daha savunmasız haldedirler. Kentlerde etkin olmayan yönetim veya politika uygulamaları, yetersiz altyapı ve çevre uygulamaları, eğitim ve sağlık hizmetlerine sınırlı erişim ve sosyal dışlanma kent yoksullarının kırılganlıklarını arttırır. Dolayısıyla kentsel yoksulları güçlendirmek ve fırsatlarını geliştirmek için uygulanacak politikalar ve bu politikaların etkinliği önemli yer tutmaktadır (Baharoğlu ve Kessides, 2002: 129).

Kırsal ve kentsel yoksulluk türleri arasında kavramsal nitelikte çok fazla fark olmamasına karşılık, kırsal yoksulluk yoksun olunan değerlerin çeşidi, boyutu ve kişilere yaptığı etki bakımından kentsel yoksulluktan ayrılmaktadır. Şöyle ki yoksun olma durumundan ele alındığında, kırsal yoksulluk içerisinde olanların yoksun oldukları değerlerin daha fazla olduğu söylenebilir. Çünkü kırsal yoksulların, belirli bir sınırın üstünde geliri, yeterli beslenme, barınma, eğitim ve sağlık imkânı olmayabilir. Bununla birlikte çeşitli kamu hizmetinden, teknolojiden veya kültürel faaliyetlerden yararlanma imkânı kentsel yoksullara nazaran daha azdır. Dolayısıyla bu durum kentsel yoksulluk ile kırsal yoksulluk arasında önemli bir farkı oluşturmaktadır (Kartal ve Demirhan, 2014: 142).

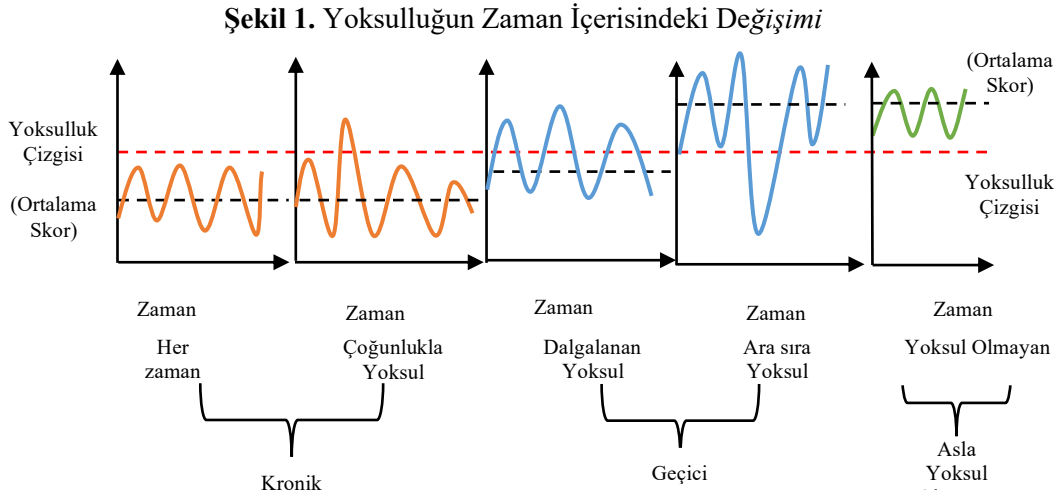
Kentlerde bir taraftan vatandaşlar arasında yapılan yardımlaşma ile bir taraftan sivil ve kamu destekli sosyal yardımlar ile kentsel yoksulların hayatlarını devam ettirmesine ve hırsızlık, gasp vb. yasa dışı yollara başvurmasına engel olabilmektedir. Ancak diğer taraftan kentsel yoksulluğun devamlı hale gelmesine de yol açmaktadır. Bu bakımdan kamusal sosyal yardımların kentlere nazaran kırsal kesime daha fazla ağırlık verilmesi, hem kırsal kesimde yaşayan kişilerin yaşam seviyelerini yükseltecek hem de kırdan kente göçün azalmasına yardımcı olacaktır. Çünkü sosyal yardım ve sosyal konut gibi desteklere ağırlıklı olarak kentlerde yer verilmesi, kente olan göçü teşvik ederek kentsel yoksulluğun da devamlı hale gelmesine neden olmaktadır (Kartal ve Demirhan, 2014: 151).

3.5. KRONİK YOKSULLUK

Kronik yoksulluk; yıllarca veya ömür boyu devam eden ve genellikle nesiller arası devreden aşırı yoksulluktur. Kronik yoksullar, büyüme ve gelişme sürecinin gerisinde veya bu süreçlerin ters etkisine maruz kalırlar. Bu yoksulluğun sebepleri çeşitlidir ve bireyden bireye veya toplumdaki topluma değişkenlik gösterir. Kronik yoksul olan birey veya hane halkı, kronik hastalıklardan muzdarip olabilir, keskin eşitsizlikler yaşayabilir veya uzun süre yiyeceksiz kalabilir. Bu durumda da çok yönlü yoksulluğa maruz kalabilir (Shepherd vd. 2019: 9).

Kronik yoksulluğu diğer yoksulluk türlerinden ayıran kısım, sürenin uzun sürmesidir ve bu tür bir yoksulluğu tersine çevirmenin zor olmasıdır. Bununla birlikte kronik yoksulluk sadece geçmişteki yoksulluğun bir belirtisi değil aynı zamanda gelecekteki yoksulluğun da sebebidir (Chronic Poverty Research Report, 2004/5: 3). Yoksulluk içerisinde geçen zaman dikkate alındığında bu süre uzadıkça yoksulluktan kaçma olasılığı düşmektedir. Özellikle ilk iki yılda yoksulluktan kurtulma olasılığı daha yüksek iken, yoksullukta kalınan zaman ilerledikçe yoksulluktan kurtulma olasılığı da düşüş göstermektedir. Bu kapsamda yoksulluğun süre bağımlılığı olduğunu veya diğer bir deyişle yoksulluğun kendi kendini besleyen bir olgu olduğu söylenebilir (Anriopoulou & Tsakloulou, 2011: 17). Kronik yoksulluk içerisinde olanlar homojen bir grup değildir. Kronik yoksullar savunmasız insanlar, çeşitli dezavantaj ve ayrımcılık biçimlerini yaygın olarak deneyimleyen kişilerden oluşmaktadır. İşgücü ve ürün pazarları, etnik köken, din, sınıf farklılıkları, cinsiyet, yaş, dulluk, doğal afet, hastalık ve engellilik gibi birçok faktör

kişilerin kronik yoksulluk halini etkileyebilmektedir (Chronic Poverty Research Center, 2004: 7).

Şekil 1’de yoksulluğun zaman içerisindeki değişimine yer verilmiştir. Şekil incelendiğinde kronik yoksul kimselerin her daim yoksulluk çizgisi altında kaldığı, buna karşılık geçici yoksulların, zamana göre durumlarının değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Bununla birlikte ara sıra yoksul kimseler genellikle yoksulluk çizgisi üstünde yer almakla birlikte en az bir kez yoksulluk çizgisinin altına düşmekte, yoksul olmayan kişiler ise her zaman yoksulluk çizgisinin üzerinde yer almaktadır.

3.6. DİĞER YOKSULLUK TÜRLERİ

- Geçici Yoksulluk; finansal krizler, doğal afetler, yüksek enflasyon veya dışsal şoklar gibi nedenlerle bireylerin hayat standartlarında ve refah seviyelerinde meydana gelen azalış sonucu ortaya çıkan yoksulluktur (Kaya, 2011: 40).

- Aşırı Yoksulluk; bir kimsenin, temel ihtiyaçlarını karşılaması için gerekli olan malların tümüne veya önemli bir kısmına erişiminin olmamasıdır (Eskelinen, 2011: 1).

- Nöbetleşe Yoksulluk; kentsel yoksulluğun bir görünümü olan ve yoksulluğun devredilmeye çalışıldığı bu kavrama göre, kaynakları doğru bir şekilde kullanan yoksul bireyler, yoksulluklarını diğer yoksul bireylere bırakırlar. Bu yaklaşıma göre kentlerde yaşayan bireyler arazilerini, kente yeni göç eden yeni yoksullara kiralarak veya satarak buldukları yoksulluktan zamanla kurtularak, kendi yoksulluklarını yeni gelen kişilere devir etmektedir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2002: 79).

- Yeni Yoksulluk; kentsel yoksulluk, sınıf altı yoksulluğu gibi kavramlarla tanımlanabilen bu kavram, klasik mutlak yoksulluk anlayışından farklı bir yoksulluk

olgusunu ifade etmektedir. Aynı zamanda bu kavram farklı ülkelerde farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Örneğin Fransa’da yeni yoksulluk durumu “dışlanma” kavramıyla, Amerika’da “sınıf altı” kavramıyla ifade edilmektedir. Bu kapsamda yeni olarak ifade edilen bu yoksulluk, sadece ekonomik kaynak eksikliğine göre değil aynı zamanda sosyal katılımın azalması, enformel ağların büyümesi, aile bağlarının zayıflaması ve işgücü piyasasına erişimin düşmesi gibi nedenlerle ilişkilendirilmektedir (Karakaş, 2011: 10-11).

4. YOKSULLUK ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

Yoksulluğun nedenleri ve boyutları çok çeşitli olduğu gibi yoksulluğun ölçülmesinde de farklı yöntemler ve endeksler bulunmaktadır. Ancak yoksulluğun ölçülmesinde önemli iki husus ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki kişilerin hayat standartlarının nasıl ölçüleceği ve bu kapsamda kabul edilebilir yoksulluk sınırının nasıl belirleneceğidir. Bir diğer husus ise belirlenen yoksulluk sınırına göre yoksulluğun derecesinin nasıl ölçüleceğidir. Bu sorular kapsamında literatürde yoksulluğun ölçülmesine yönelik çeşitli yöntemler ve endeksler geliştirilmiştir (Ravallion & Huppi, 1991: 60).

4.1.KAFA SAYIM ORANI

Yoksulluğun ölçülmesinde en yaygın kullanılan ölçü kafa sayım oranıdır. Rowntree tarafından savunulan bu ölçüme göre temel yaşam gereksinimlerini satın almak için gereken minimum gelir düzeyi cinsinden bir yoksulluk sınırı belirlenmektedir. Belirlenen gelir düzeyi sınırı kullanılarak toplumun yüzde kaçının yoksul olduğu saptanmaktadır. Bu şekilde hesaplanan ölçüm “Kafa Sayım Oranı” (Head Count Ratio) olarak ifade edilmektedir (Kumar vd, 1996: 55).

Kafa sayım oranı (P_O) yoksul olarak sayılacak nüfus oranını basit bir şekilde ölçen bir yöntemdir. Bu ölçümde yoksul insan sayısının (N_P) toplam nüfusa (N) oranlaması ile yoksulluk oranı elde edilir.

$$P_O = N_P / N \quad (1)$$

Kafa sayım oranı ölçümü kendi içinde bazı dezavantajlar barındırmaktadır. Şöyle ki, kafa sayım oranı, yoksulluğun yoğunluğunu hesaba katmayan bir yöntemdir. Diğer bir ifade ile yoksulluk oranı aynı düzeyde olan iki ülkeden birinde aslında daha büyük bir yoksulluk durumu söz konusu olabilir ancak bu durum kafa sayım oranına yansımaz.

Bununla birlikte söz konusu oran yoksul kimselerin ne kadar yoksul olduğunu göstermez ve yoksulluk sınırı altında kalan insanlar daha da yoksullaşırsa bu oran değişmez (Haughton & Khandker, 2009: 69). Bu nedenle kafa sayım oranı, yoksulların gelir düzeyindeki değişikliklere karşı duyarlı değildir. Bir yoksul kimse yoksulluk sınırının üzerine çıkmadıkça kafa sayım oranında herhangi bir değişiklik olmamaktadır (Foster vd. 2013: 115).

Sen, yoksulluğun derinliği hakkında bir bilgi vermeyen kafa sayım oranının yetersiz olduğunu, yoksul bir kimse daha da yoksullaştığında oranın değişmediğini ancak yoksul bir kimse öldüğünde yoksulluk oranının azalmasını tuhaf bulduğunu belirterek eleştirmiştir (Ravallion, 1996: 1329). Ancak tüm bu dezavantajlara rağmen kafa sayım oranı, analizlere uygun veri imkânı sağladığı ve kolay hesaplanabildiği için günümüzde hem ulusal düzeyde hem uluslararası düzeyde araştırmacılar tarafından yaygın bir şekilde kullanılmaya devam etmektedir (Şenses, 2017: 68).

4.2. YOKSULLUK AÇIĞI

Geleneksel yoksulluk ölçüm yöntemlerinden bir diğeri yoksulluk açığıdır. Yoksulluk açığı (G_i), herhangi bir kimsenin yoksulluk sınırı (z) ile kişinin geliri (y_i) arasındaki farkı ifade etmektedir. Bir diğer ifade ile kişilerin yoksulluk sınırının üzerine çıkabilmesi için gerekli gelir düzeyini göstermektedir (Sen, 1976: 220, Takayama, 1979: 748).

Yoksulluk açığı, yoksulluğu ortadan kaldırmanın asgari maliyeti şeklinde düşünülebilmektedir. Diğer bir ifade ile bu oran, yoksul kimselerin harcamalarının veya gelirlerinin yoksulluk sınırına getirilmesi için ne kadar transfer edilmesi gerektiğini göstermektedir. Yoksulluğun asgari maliyeti, transferler kullanılarak her boşluğun yoksulluk sınırına kadar doldurulması diğer bir ifadeyle nüfustaki yoksulluk açıklarının toplamıdır (Haughton & Khandker, 2009: 70-71). Sen, kafa sayım oranından sonra en yaygın şekilde kullanılan yoksulluk açığı endeksinin, yoksul kimseler için pozitif, zengin kimseler için negatif işaretli olduğunu ve bu endeksin yoksul kişi sayısına veya yoğunluğuna karşı duyarsız olduğunu ifade etmiştir (Sen, 1976: 220). Yoksulluk sınırının altında kalan kişiler için gelir açığı her zaman pozitiftir. Bunun sebebi ise sınırın altında kalan kimseler için her daim bir gelir açığının var olmasıdır. Yoksulluk sınırının üstünde kalan kişiler açısından ele alındığında ve bu kişiler için bir gelir açığı hesaplaması yapıldığında bu değer her zaman negatif olacak, yoksulluk sınırının üzerinde kalan

kişilerde hiçbir zaman gelir açığı oluşmayacaktır. Bu nedenle yoksulluk sınırı üzerindeki kişiler için gelir açığı her zaman sıfır olarak kabul edilmektedir. Yoksulluk açığı ölçümünün yapılmasının amacı, yoksul grupları sınırın üzerine çıkarabilecek transfer genişliğini belirleyerek, bu yönde destekleme miktarı veya politikaları hakkında değerlendirmelerde bulunabilmektir (Özdemir, 2017: 191).

4.3.SEN ENDEKSİ

Yoksulluk ölçümü için geliştirilen kafa sayım oranı ve yoksulluk açığı yöntemlerinin gelir dağılımını dikkate almaması ve yoksul sayısını göz ardı etmesi, yeni ölçüm yöntemi arayışlarına yol açmıştır. Bu kapsamda kafa sayım oranı, yoksulluk açığı ve GINI katsayısını birlikte ele alan Sen Endeksi ön plana çıkmıştır. Sen Endeksinin diğer yöntemlere nazaran en önemli özelliği, yoksul bir hanenin geliri düştüğünde yoksulluk endeksinin artmasını veya düşük gelirli hane halkından ziyade daha yüksek gelirli hane halkına bir gelir transferi gerçekleştiğinde yoksulluk endeksinin artmasını sağlamasıdır (Şenses, 2017: 66).

Sen, kafa sayım oranının yoksulluk sınırı altındaki kişilerin yüzdesini, yoksulluk açığının ise kişilerin yoksulluk sınırından uzaklığının yüzdesini verdiğini belirterek, her iki yoksulluk ölçüm yönteminin, yoksulluğun derinliğine karşı ve yoksullar arasındaki gelir dağılımına karşı duyarsız olduğu yönünde eleştirmiştir. Bu kapsamda yoksulluk ölçümü hesaplamalarına GINI katsayısını da dahil ederek, kendi ismi ile anılan Sen Endeksini ortaya koymuştur (Sen, 1976: 223). Sen yoksulluk açığının ve kafa sayım oranının, yoksullar arasındaki gelir dağılımını dikkate almadığı için, ölçümüne GINI katsayısını dahil etmiştir. Böylece yoksulluk sınırındaki gelir düzeyi oranı ile ağırlıklandırılmış GINI katsayısının formüle dahil edilmesinin, yoksullar arasındaki dağılımı dikkate alacağını ifade etmiştir (Sen, 1976: 227).

$$S= H*(I + (1- I)G) \quad (3)$$

Sen Endeksinin formüle edilmiş hali yukarıda yer almaktadır. Üç numaralı denklemde S; Sen Endeksini, H; kafa sayım oranını, I; yoksulluk açığını ve G; GINI katsayısını ifade etmektedir (Sen, 1976: 223). Buna göre endeks 0 ile 1 arasında bir değer almaktadır. Endeks 0'a eşit olduğunda herkes yoksulluk sınırının üzerinde bir gelire sahip olmakta (tam eşitlik), 1'e eşit olduğunda ise herkes yoksulluk sınırının altında bir gelire sahip olmaktadır (tam eşitsizlik). Tam eşitlik olması durumunda Sen Endeksi yoksulluk açığı oranına (H.I), tam eşitsizliğin söz konusu olduğu durumda ise kafa sayım oranına

(H) eşit olmaktadır. Bu kapsamda endeks kafa sayım oranına yaklaştıkça yoksulluk artmaktadır (Burniaux, 1998: 86). Sen Endeksi, kafa sayım oranının, yoksulluk açığı oranının ve GINI katsayısının birleştirilmesi ile hesaplanan bir ölçüm yöntemini oluşturmaktadır. Bu kapsamda söz konusu yöntem yoksulluğun boyutunu ve yoksul bireyler arasındaki gelir dağılımı farklılıklarını yoksulluk ölçümüne yansıttığı için diğer yoksulluk ölçüm yöntemlerinden farklılaşmaktadır (Aktan ve Vural, 2002a: 28).

4.4.FOSTER, GREER VE THORBECKE ENDEKSİ (FGT)

Yoksulluk ölçüm yöntemleri kapsamında 1984 yılında Foster, Greer ve Thorbecke tarafından geliştirilen bir diğer endeks FGT endeksidir. Foster, Greer ve Thorbecke, yoksulluğu nüfus pay ağırlığı ayrıştırabilen ve görelî yoksulluk kavramını daha ön plana çıkaran yeni bir ölçüm yöntemi sunmuşlardır (Foster, Greer & Thorbecke, 1984: 761).

FGT Endeksinin hesaplanma şekli yukarıda ifade edilmiştir. Formülde z ; yoksulluk sınırını, g_i ; hanenin gelir açığını, n ; toplam nüfusu, q ; yoksul sayısını, z ; yoksulluktan kaçınma parametresini ifade etmektedir. Hesaplama yapılırken; z olarak dikkate alınırsa kafa sayım oranı, z olarak kullanılırsa kişi başı yoksulluk açığı (H.I), z olarak kullanılırsa kareli yoksulluk açığı elde edilmiş olur (Foster, Greer & Thorbecke, 1984: 762-763).

FGT Endeksi kapsamlı bir yoksulluk ölçütü sunsa da en uygun değerinin hangisinin olacağı noktasında yetersiz kaldığı için eleştirilmektedir (Özdemir, 2017: 199). Bu endeksin önemli bir katkısı toplam yoksulluğu, değişik alt sınıflara ayrıştırabilmesidir. FGT Endeksi ile yoksul kesim sosyoekonomik veya bölgesel şekilde katı çizgilerle ayrıştırılmakta ve her bir kesim için ayrı ayrı yoksulluk oranları hesaplanabilmektedir. Alt gruplar için ayrı şekilde yoksulluk endeksleri hesaplanabildiği gibi bu hesaplanan endeksler, alt grupların nüfus payları ile ağırlıklandırılarak toplandığında da toplam yoksulluk hesaplanabilmektedir. Bu endeks yardımı ile yoksul kimselerin sayısının yanı sıra yoksulluğun derinliği ve değişik gruplar arasındaki görelî yoksulluk hakkında fikir edinilebilmektedir (Şenses, 2017: 67).

4.5.WATTS ENDEKSİ

Dağıtıma duyarlı ilk yoksulluk endeksi, kendi ismi ile ifade edilen Harold Watts tarafından 1968 yılında ortaya atılmıştır. Watts, yoksulluğu bir hastalık olarak nitelendirerek, yoksul kimselerin, yoksul olmayanlara göre birçok çeşitli sorun ile karşı

karşıya kaldığını ifade etmiştir (Watts, 1964: 4). Watts endeksi şu şekilde hesaplanmaktadır

Formülde N kadar birey gelirine veya harcamasına göre sıralanır. Daha sonra y_i geliri, z yoksulluk sınırının altında kalan q tane birey için hesaplanır (Haughton & Khandker, 2009: 77). Watts endeksinin alabileceği en düşük değer sıfırdır. Toplumda hiç fakir bir kimse olmadığında bu değer elde edilmektedir (Foster vd. 2013: 119). Ravallian ve Chen (2001) yoksulluk ölçümü için üç aksiyomun gerekli olduğunu savunmaktadırlar. Bunlardan ilki odak aksiyomudur ve buna göre yoksulluk ölçümü yoksul olmayanların gelir değişikliklerinden bağımsız olmalıdır. Bir diğeri monotonluk aksiyomudur. Bu aksiyoma göre yoksulların geliri arttığında yoksulluk ölçümü azalmalıdır. En son aksiyom ise transfer aksiyomudur ve buna göre yoksul kimselere yapılan transferler yoksulluk oranını azaltmalıdır. Bu kapsamda kafa sayım oranı monotonluk ve transfer aksiyomunu sağlayamaz iken Watts endeksinin bu üç kriteri de sağladığı ileri sürülmektedir.

4.6. İNSANİ GELİŞME ENDEKSİ (HDI)

Yoksulluğun ölçülmesinde gelir ve tüketim kalemleri dikkate alınarak geliştirilen yöntemler sonrasında parasal olmayan ölçütleri de dikkate alarak çeşitli bileşik yoksulluk endeksleri de geliştirilmiştir. Bunlardan ilki 1990 yılından itibaren her yıl hem gelişmiş hem gelişmekte olan ülkeler için Birleşmiş Milletler (BM) tarafından hesaplanan İnsani Gelişme Endeksidir (İGE). Söz konusu endekste dikkate alınan ölçütler zamanla değişiklik gösterse de temel olarak eğitim ve sağlık başta olmak üzere çeşitli sosyoekonomik faktörler dikkate alınarak bir endeks oluşturulmaktadır (Doğan, 2014: 18).

BM tarafından 1990 yılında yayımlanan insani gelişme raporunda, insani gelişmenin sadece gelire erişimden ibaret olmadığı, aynı zamanda insanların seçeneklerini geliştirme süreci olduğu ifade edilmiştir. Bu geniş kapsamlı seçeneklerden; uzun ve sağlıklı yaşam, eğitim ve iyi bir yaşam standardı için gerekli kaynaklara sahip olmayı en kritik seçenek olarak tanımlamıştır. Bu perspektiften yola çıkarak BM, yayınladığı raporda insani gelişme endeksini sunmuştur. Endeks, gelir ölçütünün dışında diğer seçenekleri de ölçüme dahil ederek kapsamlı bir boyut sunmaktadır (UNDP, 1990: 1). BM, insanların seçimlerini genişletme sürecini insani gelişme olarak tanımlamaktadır. Bu kapsamda uzun ve sağlıklı bir yaşam sürmek, eğitilmiş olmak ve insana yakışır yaşam

standardına sahip olmak üç temel kriteri oluşturmaktadır. Bunların dışında politik özgürlük, insan hakları ve kendine saygı ek seçenekler olarak ifade edilmiştir. Gelire erişim, tüm seçeneklerin uygulanmasına izin verdiği için iyi bir kriter olduğu düşünülmektedir. Ancak BM, bu noktada geliri bir amaç değil araç olarak görmektedir. Diğer bir ifade ile bir ülkenin refahı geliri ile değil, geliri nasıl kullandığı ile ilişkilidir. Ortalama gelir düzeyinde bir ülkede yüksek insani gelişme veya yüksek gelir düzeyinde düşük insani gelişme olabilir. Dolayısıyla yüksek gelir ile insani gelişme arasında doğrusal bir bağlantı olmadığı, eğer elde edilen gelir insanlara yatırım amaçlı kullanıldıysa zaten insani gelişmenin yüksek olacağı belirtilmiştir (UNDP, 1990: 11-12).

Tablo 2. İnsani Gelişme Endeksi Bileşenleri

Boyut	Sağlık (Uzun ve Sağlıklı Yaşam)	Eğitim (Bilgiye Erişim)	İnsanca Yaşam Standardı
Gösterge	Doğuşta beklenen yaşam süresi	Beklenen eğitim yılı	Ortalama eğitim yılı
Boyut Endeksi	Yaşam beklentisi endeksi	Eğitim endeksi	Milli gelir endeksi
İnsani Gelişme Endeksi (İGE)			

Kaynak: UNDP, Human Development Index

İGE kapsamında temel 3 gösterge dikkate alınmaktadır. Söz konusu göstergeler ve alt bileşenleri Tablo 2’de özetlenmiştir. Bu endeks bir ülkenin gelişme veya kalkınma seviyesini değerlendirmek için yalnızca ekonomik büyümenin kriter olmadığını insanların ve onların yeteneklerinin (kapasitelerinin) de kriter olması gerektiğini vurgulamak için oluşturulmuştur. İGE ile aynı kişi başına düşen gelir düzeyine sahip iki ülkenin farklı insani gelişme sonuçlarını değerlendirebilme ve bu yönde hükümet politikalarını tartışabilme imkânı sunulmaktadır (UNDP, Human Development Index).

$$Boyut\ Endeksi = \frac{Gerçek\ Değer - Minimum\ Değer}{Maksimum\ Değer - Minimum\ Değer}$$

$$İGE = (I_{sağlık} \times I_{eğitim} \times I_{gelir})^{1/3} \quad (6)$$

İGE hesaplanmasında her bir alt bileşenler için minimum ve maksimum değerler kullanılarak boyut endeksi (6) hesaplanmaktadır. Sağlık, eğitim ve yaşam için ayrı ayrı hesaplamalar yapıldıktan sonrasında bu değerlerin 3. Dereceden kökü alınarak İGE hesaplanmaktadır. İGE, 0 ile 1 arasında değer almaktadır. Bu değer 0'a yaklaştıkça insani gelişmişlik düzeyi azalırken, 1'e yaklaştıkça insani gelişmişlik düzeyi artış göstermektedir (UNDP, 2020: 2-3).

4.7.İNSANİ YOKSULLUK ENDEKSİ (HPI)

BM, 1997 yılı insani gelişme raporunda insani yoksulluk endeksini tanıtmıştır. İnsani yoksulluk endeksi (İYE), yoksulluğun temel boyutlarını birleştirir ve gelir yoksulluğu ile olan karşılıkları ortaya çıkarır. Bu endekste yoksulluğun gelir ile ölçülmesinin yerine kısa yaşam, temel eğitim eksikliği, kamu ve özel kaynaklara erişim eksikliği gibi yoksulluğun en temel boyutları dikkate alınarak bir ölçüm yapılmaya çalışılmaktadır. İnsani yoksulluk ölçümünde tüm yoksulluk alanları yakalanamaz ancak yalnızca gelire odaklanan gelir yoksulluğuna kıyasla çok boyutlu yoksulluğu dikkate alarak daha etkin bir katkı ortaya çıkarabilmektedir (UNDP, 1997: 5).

İYE, İGE'den farklı olarak yoksulluğun boyutunu; ekonomik kaynaklara ulaşımın ölçütü olarak, kaliteli su kaynaklarına erişimi ve çocukların beslenme düzeyini yansıtmayı amaç edinen bir ölçüm yöntemini oluşturmaktadır (Öztürk ve Göktolga, 2010: 22). İYE, üç temel unsurdaki yoksunluklara odaklanmaktadır. İlk yoksunluk alanını hayatta kalma oluşturmakta ve 40 yaşından önce ölen insanları yüzdesi ile hesaplanmaktadır. İkinci yoksunluk alanı bilgi ile ilgilidir ve okuma, iletişim dünyasından dışlanma ve okuma yazma bilmeyen yetişkinlerin yüzdesi ile ölçülmektedir. Üçüncü yoksunluk alanı ise iyi bir yaşam standardı ile ilgilidir. İyi bir yaşam standardı, sağlık hizmetlerine, temiz suya erişimi olan kişilerin yüzdesi ve beş yaşın altındaki yetersiz beslenen çocukların yüzdesi şeklinde üç değişkenin bir bileşimi ile ölçülmektedir (UNDP, 1997: 18). İGE ülkelerin 3 temel göstergede gelişim düzeylerini yansıtırken İYE ise tam aksine ülkelerin bu göstergelerden yoksunluğunu yansıtmaktadır. Bu endeksin hesaplanmasında dikkate alınan ölçütler ise şu şekilde sıralanabilir (Mabughi & Selim, 2006: 2000):

$$HPI= 1/3 (P_1^a + P_2^a + P_3^a)^{1/a} \quad (7)$$

P₁: Doğumda yaşam beklentisi 40 yaşından daha az olanların yüzdesi

P₂: Okur yazar olmayan yetişkinlerin oranı

P₃: İyi bir yaşam standardına sahip olmayanların oranı

- Sağlık hizmetlerine ulaşamayanların oranı
- Temiz su bulamayanların oranı
- Beş yaşından küçük olup normal ağırlığından az olan çocukların oranı

İYE'nin hesaplanmasında a değeri, genellikle 3 olarak dikkate alınır. Söz konusu endeks sosyal dışlanma durumunu da hesaplama içerisine katılabilmektedir. Bu durumda a değeri 4 şeklinde dikkate alınarak, İYE aşağıdaki gibi formüle edilebilir;

$$HPI= 1/3 (P_1^a + P_2^a + P_3^a + P_4^a)^{1/a} \quad (8)$$

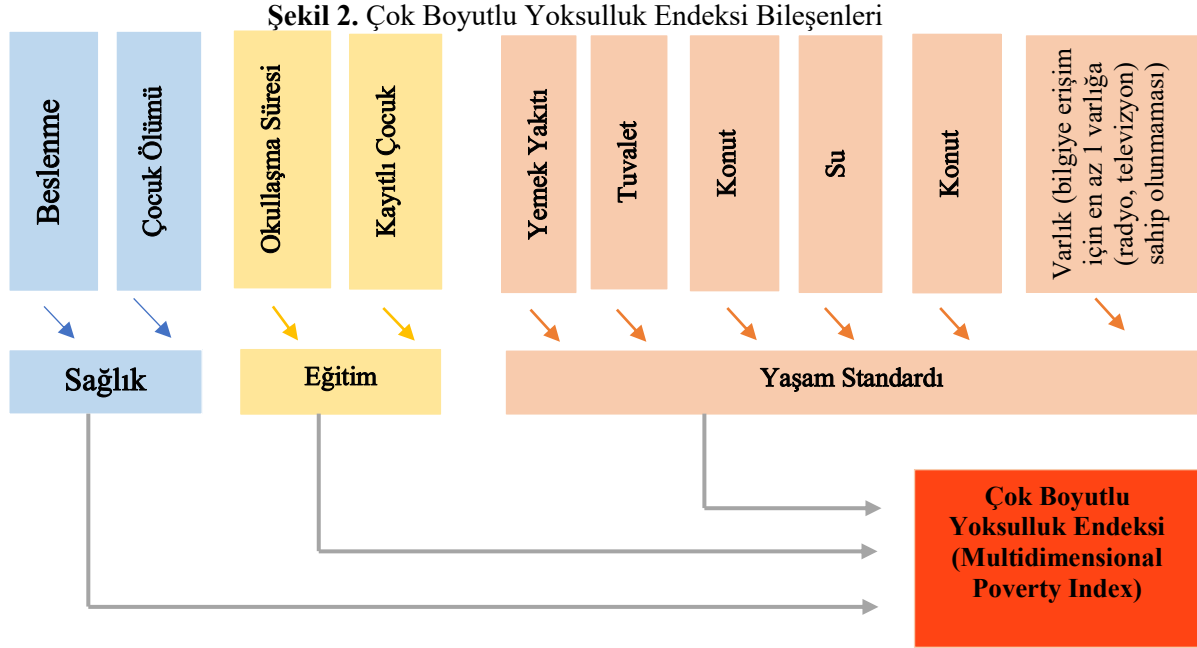
P₄: bir yıl veya daha fazla süreli işsizlik oranını ifade etmektedir.

Ülkelerin gelişme düzeyi farklılıklarına odaklanılarak gelişmekte olan ülkeler için hesaplanan İYE'nin farklı bir versiyonu olarak İYE-2 geliştirilmiştir. Yeni geliştirilen bu ölçümde gelişmiş ülkelerde yoksulluk ölçütü olarak görelî yoksulluk oranı; toplumsal yaşamdan dışlanma ölçütü olarak ise işsizlik oranı birlikte hesaba katılmaktadır (Doğan, 2014: 19).

4.8. ÇOK BOYUTLU YOKSULLUK ENDEKSİ (MPI)

BM tarafından 1997'den 2009 yılına kadar her yıl yayımlanan İnsani Gelişim Raporlarında yoksulluk ölçütü olarak İnsani Yoksulluk Endeksi kullanılmıştır. Ancak 2010 yılında yayımlanan raporda bu ölçüt yerine "Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi"ne yer verilmiştir. Bu geliştirilen yeni endeks ile aynı aile içerisinde sağlık, eğitim ve yaşam standardı parametreleri ele alınarak birden fazla yoksulluk durumunun ölçülmesi ve yoksulluktan ziyade yoksulluk temelinde bir ölçüm yapılması amaç edinilmiştir (Çelik, vd. 2017: 49). Yoksulluğa odaklanmak insani gelişmenin temelini oluşturmaktadır. Bu noktada BM, 2010 yılında yayınladığı raporda, yoksulluğun boyutlarının yetersiz gelirin ötesine geçtiğini, kötü sağlık ve beslenmenin, düşük eğitim ve becerilerin, yetersiz geçim kaynaklarının, sosyal dışlanma ve katılım eksikliğinin yoksulluğun gelir dışı boyutlarını oluşturduğunu belirtmiştir. Bu açıdan çok boyutlu yoksulluk endeksi, yetenek yaklaşımına dayandırılmış, daha geniş bir perspektifle ele alınmış ve insani gelişme endeksi ile aynı üç boyutta hane düzeyinde örtüşen yoksulluklar tanımlanmıştır. Çok boyutlu yoksulluk endeksi 1997 yılında tanımlanan insani yoksulluk endeksinin yerini almıştır. İnsani yoksulluk endeksi, eğitim, sağlık ve iyi yaşam standardı kapsamındaki

yoksulluğu yansıtmak için ülke ortalamasını kullanırken, çok boyutlu yoksulluk endeksi belirli bireyleri veya haneleri ortak yoksun olarak tanımlamaktadır (UNDP, 2010: 94).

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 2010: 96

Çok boyutlu yoksulluk endeksi bileşenleri Şekil 2’de özetlenmiştir. Buna göre endekste yer alan 3 temel boyut (max %33,3) ve her biri kendi boyutunda eşit ağırlığa sahip 10 gösterge bulunmaktadır. Eğer bir hane en az 2 ile 6 göstergeden yoksun ise yoksul olarak kabul edilmektedir. BM, çok boyutlu yoksulluk endeksinin, az gelişmiş ülkeler için uygun olduğunu, Güney Asya ülkeleri, Sahra Altı Afrika’daki ülkeler ve en yoksul Latin Amerika ülkelerindeki yaygın yoksullukları yakaladığını ve parasal ölçülerin ötesinde yoksulluğun büyüklüğünü ortaya koyduğunu ifade etmiştir. (UNDP, 2010: 95). Çok boyutlu yoksulluk endeksi, yoksulluğun en kapsamlı ölçümünü içermektedir. Bu endeks yoksul insan sayısından ziyade hem yoksulluğun sıklığındaki hem de yoğunluğundaki değişiklikleri dikkate almaktadır. Bu kapsamda çok boyutlu yoksulluk endeksi her biri eşit ağırlıkta 3 temel gösterge olan eğitim, sağlık ve yaşam standardı altında 10 ölçütü göz önüne alınarak her kişinin yoksunluklarını inceler ve günlük 1,90 \$ altında gelire yaşayan kişileri aşırı yoksul olarak niteler (UNDP, 2020).

5. YOKSULLUĞU ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Yoksulluğun nedenlerini iki farklı şekilde ele alan ve farklı nedenlerle ilişkilendiren bireyci ve yapısal şeklinde iki farklı yaklaşım bulunmaktadır. Bireyci yaklaşım; yoksulluğu kişisel nedenler ile ilişkilendirerek, yetenek, çaba ve ahlak yoksunluğundan dolayı içinde buldukları yoksulluk durumunu kişisel esasa göre tanımlamaktadır. Buna karşılık yapısal yaklaşım, yoksulluğu, iş eksikliği, yetersiz eğitim ve ayrımcılık gibi genellikle kişinin kendi kontrolü dışındaki durumlardan sorumlu tutarak yapısal etmenleri dikkate almaktadır (Wilson, 1996: 413).

Yoksulluğun nedenleri zamana, mekâna veya türlerine göre farklılaşmaktadır. Örneğin devamlı yoksulluk ile geçici yoksulluk aynı nedenlerden kaynaklanmayacağı gibi süresine göre de farklılık göstermektedir. Yetersiz eğitim ve toprağa yetersiz erişim gibi yapısal etmenler sonucundaki uzun dönemli kronik yoksulluk ile; boşanma ve geçici işsizlik gibi etmenler sonucundaki kısa dönem yoksulluk hem nedenleri hem de sonuçları açısından farklılık arz etmektedir (Şenses, 2017: 147-148). Bu çalışmada yoksulluğu etkileyen faktörler ekonomik, sosyolojik ve siyasi olarak üç başlık altında incelenecektir. Yoksulluk nedenleri altında öncelikle analizlere yoksulluğu etkileyen faktörler olarak dahil edilen değişkenler ele alınacak, sonrasında yoksulluğu etkileyen diğer faktörlere değinilecektir. Yoksulluk nedeni olarak ele alınan faktörlerin hangi sınıflandırma içerisinde yer aldığı Tablo 3'te kısaca özetlenmiştir.

Tablo 3. Yoksulluğu Etkileyen Faktörler

Yoksulluğu Etkileyen Faktörler		Sınıflandırma Türü
Ekonomik Faktörler	Ekonomik Büyüme ve Gelir Dağılımı	Yapısal yaklaşım
	İş gücü piyasaları	Yapısal yaklaşım
	Enflasyon	Yapısal yaklaşım
	Küreselleşme	Yapısal yaklaşım
Sosyolojik ve Demografik Faktörler	Doğum Oranı	Bireysel yaklaşım
	Göç	Yapısal yaklaşım
	Yaş ve Cinsiyet	Bireysel yaklaşım
	Eğitim ve Sağlık Olanakları	Yapısal yaklaşım
	Dini İnanç	Bireysel yaklaşım
	Ayrımcılık	Yapısal yaklaşım
	Coğrafi konum	Yapısal yaklaşım
Siyasal Faktörler	Siyasi istikrarsızlıklar ve Savaşlar	Yapısal yaklaşım
	Yolsuzluk	Yapısal yaklaşım

5.1. EKONOMİK FAKTÖRLER

Yoksulluğu etkileyen ekonomik faktörler olarak öncelikle büyüme ve gelir dağılımı dikkate alınacaktır. Ekonomik büyümenin yoksulluk üzerindeki etkisi, gelirin toplumdaki kesimler arasında dağılımı ile açıklanabilmektedir. Bu nedenle ekonomik büyümenin ve gelir dağılımının yoksulluk üzerindeki etkisi aynı başlık altında değerlendirilecektir. Yoksulluğu etkileyen ekonomik faktör olarak sonrasında iş gücü piyasaları, enflasyon ve küreselleşme başlıklarına yer verilecektir.

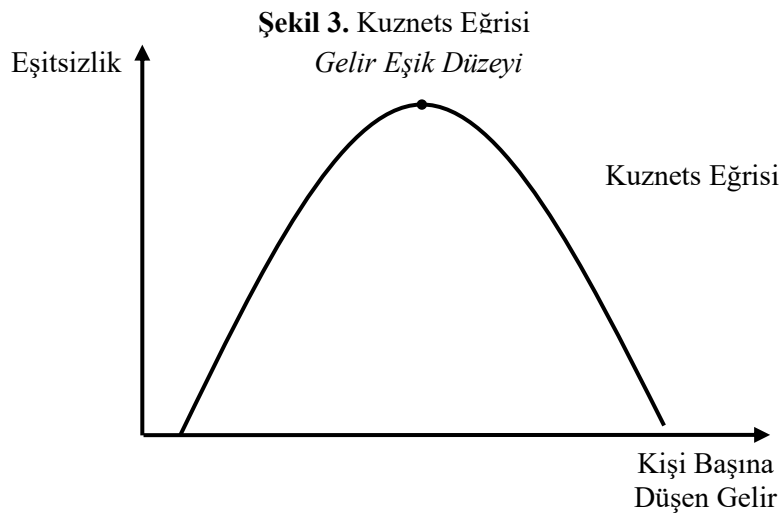
5.1.1. Ekonomik Büyüme ve Gelir Dağılımı

Bir ülkenin bir yılda ekonomik olarak büyüklüğünü gösteren en önemli ölçüt gayri safi milli hasıladaki reel artıştır. Ülkede bir yılda üretilen milli gelir, ülkenin ekonomik olarak ne kadar büyüdüğünü göstermede önemli olmakla birlikte üretilen milli gelirin üretim faktörleri ve toplumun farklı kesimleri arasında nasıl dağıtıldığı da bir o kadar önemli noktayı oluşturmaktadır. Sawhill (2007), ekonomik büyümedeki eğilimlerin yoksulluğu etkilediğini, durgunlaşan bir ekonominin, işsizliği artırması, çalışma saatlerini ve aile gelirlerini azaltması kanalı ile yoksul kesimler üzerinde önemli bir etkisi olduğunu ifade etmiştir.

Ekonomik büyüme yoksulluğun azaltılmasında bir motor görevi görmektedir. Ancak büyümenin yoksulluk üzerindeki etkisini belirleyen faktör dağıtımdır. Eğer ekonomik büyüme, mevcut gelir dağılımı yolu ile yoksulluğun azaltılmasına dönüştürülürse daha eşit bir toplum ve büyümenin yoksulluğu azaltmada daha etkin bir dönüştürücü olacağı belirtilmektedir. Dolayısıyla bir ülkede ne kadar adil bir gelir dağılımı olursa ekonomik büyümenin de yoksul kesim üzerindeki etkisi o kadar büyük olacaktır (Ames vd., 2001: 8)

Ekonomik büyüme ve yoksulluk arasında, gelir dağılımındaki eşitsizlikler nedeniyle yakından bir ilişki bulunmaktadır. Bu kapsamda büyüme, gelir dağılımı ve yoksulluk arasındaki ilişki iki farklı şekilde değerlendirilebilir. Bunlar; ekonomik büyüme sürecinin, gelir dağılımını ne şekilde etkilediği ve büyümenin yoksulluk üzerindeki etkisinin hangi faktörlerden kaynaklandığı ile ilgilidir. Kuznets tarafından 1955 yılında İngiltere, Almanya ve Amerika üzerine yapılan çalışmada, ekonomik büyümenin başlangıç evrelerinde özellikle az gelişmiş ülkelerde, eşitsizliğin artacağı ve tarım dışı sektörlerin gelişiminin mevcut tarım sektörü üzerinde yıkıcı etkilere sahip olacağı belirtilmiştir. Kuznets'e göre tarım sektöründeki kesimin geliri, sanayi sektörüne

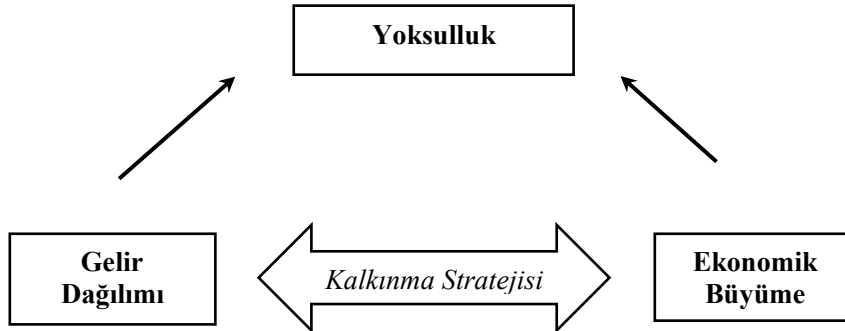
göre daha düşüktür. Diğer taraftan ise sanayi sektöründeki gelir eşitsizliği de tarımsal kesime göre daha fazladır. Bu nedenle büyüme sürecinde diğer bir ifade ile sanayileşme sürecinde, kişilerin geliri artacak ancak aynı zamanda eşitsizlik de artış gösterecektir. Ancak endüstriyel döneme geçişte yaşanan gelir eşitsizliğinin uzun süreli dalgalanması, bir süre sonra stabil hale gelecek ve azalacaktır. Gelir eşitsizliğindeki belli bir süre sonra azalışın nedeni; büyüme sürecinde kırsal kesimden kente göç edenlerin, bir süre sonra kentin yerlisi olarak ekonomik mücadelede kent yaşamının fırsatlarından daha fazla yararlanma imkânı elde etmesi ve endüstriyel sektörde alt gelir grubundaki kişilerin gelirlerinin artış göstermesi şeklinde açıklanmıştır (Kuznets, 1955: 14).

Kuznets, büyüme ve eşitsizlik üzerinde daha sonrasında yaptığı çalışmasında; az gelişmiş ülkelerde gelir dağılımının gelişmiş ülkelere göre daha eşitsiz olduğu, görece eşitsizliğin daha yüksek olduğu ve tarım sektöründeki eşitsizliğin sanayi sektörüne göre daha az olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca gelişmiş ülkelerde bir süre sonra üst gelir grubundaki kişilerin paylarının azalarak, alt gelir grubundaki kişilerin paylarının ise artarak eşitsizliğin daralacağı şeklinde önceki çalışmasını destekler bulgulara erişmiştir (Kuznets, 1963: 68). Gelişmekte olan ülkelere yoksulluk ile eşitsizlik arasındaki değiş-tokuş ilişkisi Kuznets hipotezine dayanmaktaydı. Ancak Ravallion (2005), 70 gelişmekte olan ülke üzerine yaptığı çalışmasında, literatürde yapılan diğer ampirik çalışmalardan elde edilen sonuçlar gibi ekonomik gelişmenin başlangıç seviyelerinde eşitsizliğin bir artış eğilimi içerisinde olmadığını, yüksek eşitsizliğin yüksek yoksulluğu beraberinde getirdiğini ve yoksulluk ile eşitsizlik arasında bir değiş tokuş olmadığını ifade etmiştir.

Ekonomik büyümenin yoksulluğu azalttığına ilişkin bazı çalışmalar olmakla birlikte (Adams 2004; Mulok vd., 2012; Begum 2012; Dahlquist 2013; Fuente 2016; Erlondo 2020) ekonomik büyümenin yoksulluk üzerindeki etkisinin net olmadığı ve yoksulluğu artırabildiği gibi azaltabildiği bulgusuna erişen çalışmalar da mevcuttur. Bu kapsamda Fields (1989), 18 ülke üzerine yaptığı çalışmada, 14 ülkede ekonomik büyüme ile yoksulluğun azaldığı, 3 ülkede yoksulluğun arttığı ve bir ülkede ise herhangi bir değişiklik olmadığı sonucuna erişmiştir. Ravallion (1995), ise ekonomik büyüme ile yoksulluk arasında sistematik bir ilişki olmadığını, yoksulluğun sadece gelir ile değil aynı zamanda gelir dışı (eğitim, sağlık, beslenme vb.) unsurlarla da ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla yoksulluğun azaltılmasında ekonomik büyümenin önemli bir rol oynadığını söyleyebilmekle birlikte sadece büyüme ile yoksulluğun azaltılamayacağı, büyümenin gerekli ancak tek başına yeterli olmadığı ve yoksulların ekonomik büyümeden yararlanması için dağıtım politikalarının önem arz ettiğini ifade etmek mümkündür.

Şekil 4. Yoksulluk-Büyüme-Eşitsizlik Üçgeni

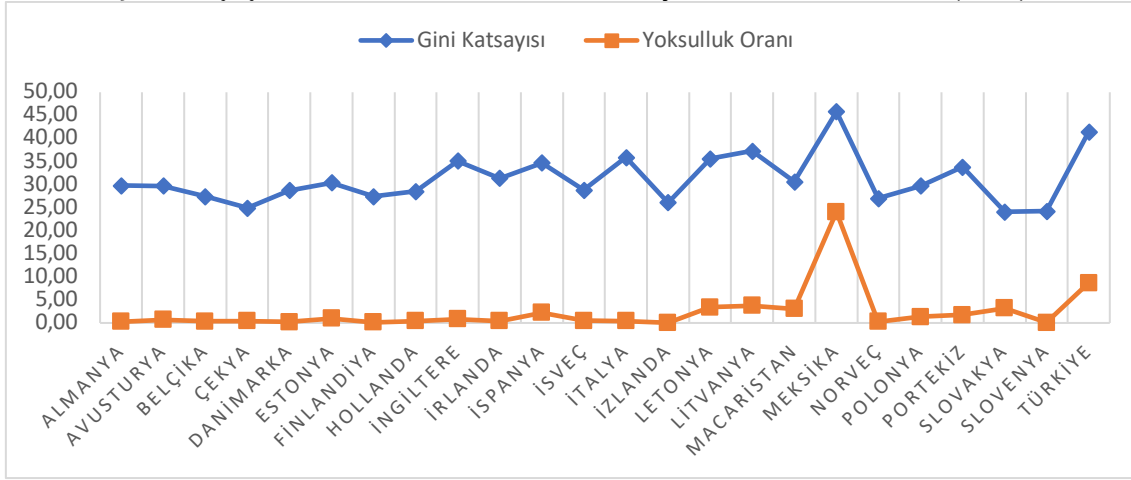

Kaynak: Bourguignon 2004: 4

Bourguignon (2004) yoksulluk-büyüme-gelir dağılımı üçgeni (PGI Triangle-Şekil 4.) ile bu faktörler arasındaki ilişkiyi ele alarak yoksulluktaki bir değişikliğin, ekonomik büyümede veya gelir dağılımındaki değişiklikten kaynaklandığını ifade etmiştir. Bu kapsamda gelir dağılımında meydana gelen küçük değişikliklerin, büyümenin bir fonksiyonu olarak yoksullukta meydana gelen değişimi ifade edeceği belirtilmiştir. Sürdürülebilir büyüme yoksulluk sorununun önlenmesinde tek başına güvenilir bir faktör değildir. Ancak ekonomik büyümenin sağladığı kaynakların etkin kullanımı ve yönetimi, yoksulluğun azaltılması sürecine büyük ölçüde yardım edebilir. Diğer taraftan mutlak yoksulluk büyüklüğü, kişi başına düşen gelir ve gelirin eşitsiz dağılımı ile yakından ilişki içerisindedir (Todarro & Smith, 2014: 250). Bu nedenle bir ülkede yüksek gelir eşitsizliğinin var olması ekonomik büyümenin yoksulluk üzerindeki olumlu etkisini

sınırlandırmaktadır. Dolayısıyla büyüme, yoksullukta önemli bir güç olsa dahi bu gücün daha adil gelir dağılımı ile desteklenmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra, ekonomik büyümenin yoksulluk üzerindeki etkisinin ülkelerin gelişmişlik seviyelerine göre farklılaşacağını bu nedenle ülkelere özgü politikalar uygulanması gerektiği göz önüne alınmalıdır (Fosu, 2017: 306).

Şekil 5. Çeşitli OECD Ülkelerinin GINI Katsayısı ve Yoksulluk Oranı (2017)

Kaynak: OECD ve Dünya Bankası resmi veri tabanı.¹

Şekil 5'te çeşitli OECD ülkelerine ait GINI katsayısı ve yoksulluk oranlarına yer verilmiştir. Bir ekonomide gelirin adil dağılıp dağılmadığına ilişkin bilgi veren GINI katsayısı ile yoksulluk arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Yukarıdaki şekilden de görüleceği üzere gelir dağılımı eşitsizliğinin az olduğu Slovenya, İzlanda, Finlandiya, Belçika ve Çekya gibi ülkelerde yoksulluk oranı daha düşük seviyelerde seyretmektedir. Buna karşılık diğer ülkelere kıyasla gelir dağılımı eşitsizliğinin yüksek olduğu Meksika, Litvanya, Letonya ve Türkiye gibi ülkelerde yoksulluk oranı da benzer şekilde yüksektir. Bu açıdan bir ülkede üretilen gelirin dağılımı ile ülkenin yoksulluk oranı arasında doğrusal yönde bir ilişkinin olduğunu ve gelir dağılımı adaletsizliğinin artışının beraberinde yüksek yoksulluk oranını getirdiğini söylemek mümkündür.

Ekonomik büyüme ile yoksulluk ilişkisinin farklı bir boyutu ise yoksul ülkelerde yoksulluğun kendisinin bir tuzak olabilmesidir. Aşırı yoksulluk olması halinde yoksulların kendileri bu durumdan çıkma yeteneğine sahip olamamaktadır. Çünkü fiziki sermayenin ve açlık, hastalık veya eğitimsizlik nedenleri ile beşerî sermayenin yetersiz olması, doğal kaynakların etkin kullanılmamasına yol açmaktadır. Bu durumda daha fazla fiziki sermaye için tasarruf gerekirken, yoksul kimseler ancak yoksulluk durumunu

¹ <https://stats.oecd.org/> ve <https://databank.worldbank.org/>.

tamamen aşmaları halinde tasarruf yapabilmektedir. Yoksul kimselerin önceliği, mevcut kaynakları ile hayatlarını devam ettirebilmektir. Dolayısıyla yoksul ülkelerde düşük veya negatif bir büyüme olmasının temel sebebi, insanların gelecekları için önceliklerinin tasarruf olmamasıdır (Sachs, 2005: 56-57). Bunun yanı sıra yoksul kesimin kötü sağlık, beslenme ve eğitim olanakları, onların ekonomik üretkenliklerini azaltmaktadır. Bu durum ise doğrudan veya dolaylı olmak üzere daha yavaş büyüyen bir ekonominin oluşmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla yoksul kesimin gelirlerini ve yaşam seviyeleri yükseltmeye yönelik politika ve stratejiler, yalnızca onların maddi refahlarına bir katkı sağlamayacak, aynı zamanda bir bütün olarak ekonominin üretkenliğine ve gelirine de katkıda bulunacaktır (Todarro & Smith, 2014: 249).

5.1.2. İş Gücü Piyasaları

Çalışma ve iş gücüne sahip olma insana tanınan bir hakkı oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi çalışma hakkı üzerinde durarak, insan hakları olarak ilan edilen ekonomik ve sosyal hakların yanı sıra iş gücüne sahip olmanın da bir hakkı oluşturduğu ifade edilmiştir (Ernst & Berg, 2009: 42). Gelir eşitsizliğinin yanı sıra işgücü piyasalarına bağlı çeşitli nedenler de yoksulluk üzerinde önemli etkiler oluşturabilmektedir. Bu kapsamda bilgi teknolojilerinin gelişmesi ile birlikte bazı mesleklerin kaybolması, kısmi süreli çalışma, kayıt dışı istihdam ve işsizlik gibi unsurlar yoksulluk riskinin artışına yol açabilmektedir. Özellikle Marksist düşünceye göre yoksullukta temel faktör, işçilerin vermiş oldukları emeğin tam olarak karşılığını alamamasıdır (Sarı Gerşil, 2014: 4). Bu kapsamda işgücü piyasası ile yoksulluk arasındaki ilişki; iş gücü piyasasında yer almasına rağmen yoksul olanlar ve iş gücüne katılamayanlar şeklinde iki farklı kategoride değerlendirilebilir (Şenses, 2017: 167).

Bir ekonomide var olan yüksek işsizlik, nitelikli çalışanların yerini daha az nitelikli kişilerin; daha az nitelikli kişilerin yerini de niteliksiz işçilerin almasına neden olmaktadır. Ancak yüksek işsizlik durumu bu durumdan öte en çok hayatlarını sürdürebilmek için çalışmak zorunda kalan yoksul kesimleri etkilemektedir. Piyasada yer alan diğer kişilerin elde ettikleri gelir düzeyleri düşse de işsizlikten en çok zarar görenleri, işini kaybedenler oluşturmaktadır (Stiglitz, 2021: 318). Devlet işsizliği önleyip azaltarak yoksullukta önemli bir etki meydana getirebilmek için somut bir hedef belirlemeli ve asgari ücretin ödendiği güvenceli kamu istihdamı fırsatı sunmalıdır (Atkinson, 2018: 123).

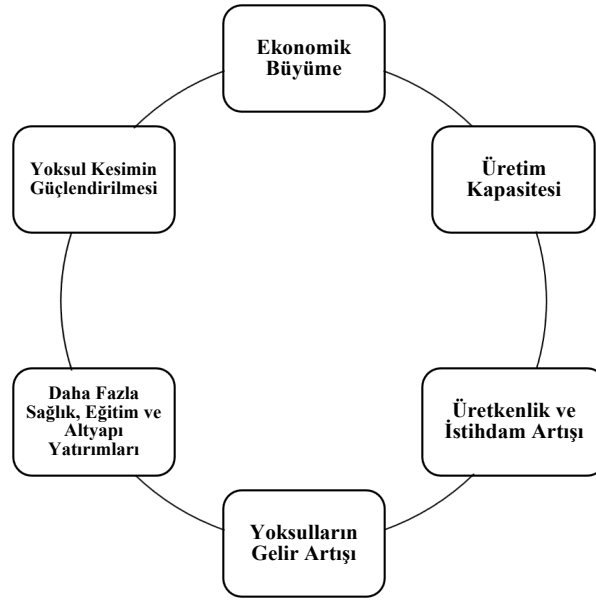
Yoksulluk, kişinin hayatını idame ettirebilecek gelire sahip olmaması şeklinde tanımlandığında yoksulluk ile işsizlik arasında çok yakın bir ilişki ortaya çıkmaktadır. Kişiler iş gücü piyasasına katılmayarak, herhangi bir gelir elde edememekte veya başka bir ek geliri yok ise yoksulluk ile karşılaşması kaçınılmaz olmaktadır. Diğer taraftan kişilerin piyasada istihdam edilmiş olmaları her zaman yoksulluk ile karşılaşmayacaklarını da ifade etmemektedir. Bu durumda çalışan yoksulluğu kavramı karşımıza çıkmaktadır. Kişinin istihdam edilmesine karşılık yoksulluk sınırı üzerinde gelir elde edememesi ya da iş arama suretiyle çalışma hayatında yer alıyor olsa da kendisini ve ailesini yoksulluk sınırı üzerine çıkaramaması, çalışan yoksulluk olarak ifade edilmektedir (Bayrakdar, 2020: 100-101).

Bir kişinin iş gücü piyasasında istihdam edilmiş olması, kişiyi yoksulluğa karşı tek başına engelleyemediği, işin türü, niteliği veya güvencesi şeklindeki unsurların da bu noktada etkili olduğu; piyasada kayıt dışı istihdamın, güvencesiz, yarı zamanlı ve düşük ücretli istihdam şekillerinin çoğalması yoksulluğu tetiklemektedir (Aslan, 2020: 89). Bu kapsamda yoksul durumda olan kişilerin çalışma hayatında yer aldığı ancak istihdam koşullarının kötü olması, üretkenliğin ve gelir düzeyinin düşük olması gibi faktörlerin çalışan yoksulların durumlarını iyileştirmesine engel olduğu söylenebilir. Bu açıdan istihdamı artırmaya ve yoksulluğu azaltmaya yönelik politikalar istihdam koşulları ve kayıt dışı ekonomi ile birlikte ele alındığında daha etkili sonuçlar ortaya çıkabilecektir (Jacquet & Elkjaer, 2009: 13).

ILO 2019 yılında yayımladığı raporda, 2018 yılında istihdam edilen 3,3 milyar insanın büyük bir kısmının ekonomik güvenlik, fırsat eşitsizliği ve insani gelişme yoksunluğu yaşadığını belirtmiştir. Dolayısıyla bir işe sahip olmanın her zaman yoksulluk durumunu ortadan kaldırmayacağını ifade ederek çoğu işçinin kayıt dışı, düşük ücretle ve sosyal koruma olmayan işlerde çalıştığı belirtilmiştir. Aynı zamanda düşük gelirli ülkelerde yoksulluğu azaltma çabaları ile istihdamı artırma çabaları birbirine ayak uyduramadığı için söz konusu ülkelerde çalışan yoksul sayısının artması öngörülmüştür. Buna karşılık özellikle orta gelirli ülkelerde, çalışan yoksulluk oranının son otuz yılda büyük ölçüde azalış gösterdiği ifade edilmiştir (ILO, 2019: 2). İşsizlerin profili, işsizliğin sebebi ve süresi gibi etmenler yoksulluk ile işsizlik ilişkinin belirlenmesinde önemli bir hususu oluşturmaktadır. Örneğin yüksek eğitim düzeyine sahip işsizlik oranı, düşük eğitime sahip işsizlik oranına kıyasla düşük olabileceği gibi kişiler mali olarak seçici oldukları için işsiz durumda olabilir veya çok yoksulluk içerisinde olup işsiz olabilir.

Dolayısıyla tüm bu özellikler yoksulluk ile işsizlik ilişkisinin belirlenmesinde ayrıca önemlidir (Gilbert, 1994: 613).

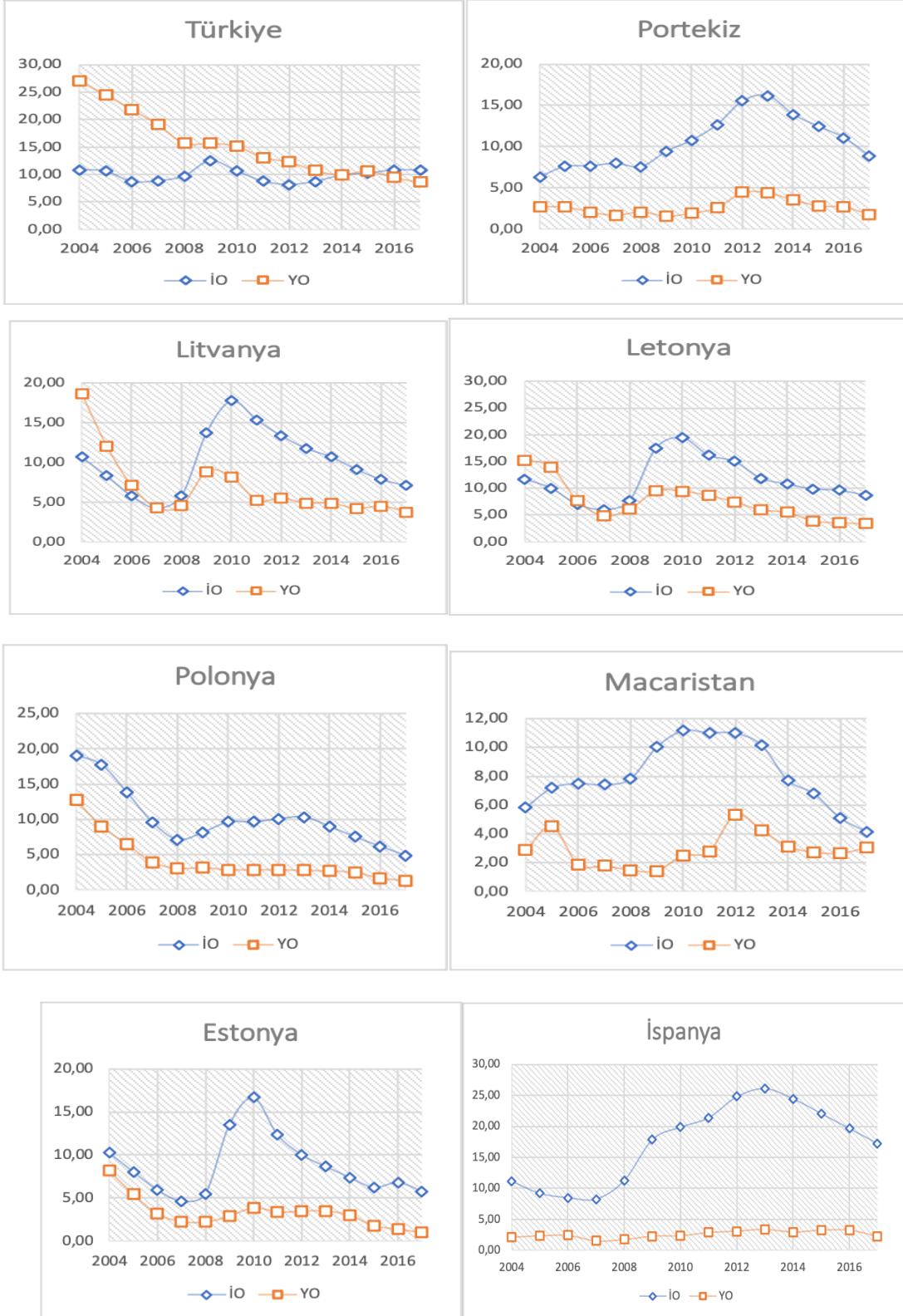
Şekil 6. Büyüme, İstihdam ve Yoksulluğun Azaltılması Arasındaki Erdemli Bağlantı Çemberi

Kaynak: Ernst & Berg 2009: 46

Ekonomik büyümenin yoksulluk üzerindeki etkisinin gelir dağılımı ile yakından ilişkili olduğu bir önceki kısımda belirtilmiştir. Bunun yanı sıra ekonomik büyüme, işsizlik ve yoksulluk arasında da yakından bir ilişki söz konusu olmaktadır. Ekonomik büyüme yoksulluğu azaltmada önemli bir faktör olarak görülse de bunu başarmadaki etkinliği, ekonomideki sektörlerin ve çalışanların büyümeden nasıl yararlandığına bağlı olmaktadır. Yüksek düzeyde istihdam ve büyüme oranının, yoksulluk üzerinde azaltıcı bir etki ortaya çıkarabilmesi için üretkenlik ve elde edilen kazançlar yoksulların gelirlerini yeteri düzeyde artırmalıdır. Dolayısıyla ekonomik büyüme, istihdam ve yoksulluk arasındaki ilişki; çıktı büyümesinin üretkenlik ve istihdamı artırması, istihdam artışının yoksulların gelirlerini artırması, yoksulların gelirlerindeki artışın da yoksulluk oranını azaltması şeklinde ifade edilebilir. Ekonomik büyüme, istihdam ve yoksulluk arasında Şekil 6'da görülebileceği üzere erdemli bir döngü vardır. Erdemli döngüdeki bağlar ne kadar güçlü olursa büyümenin de istihdam kanalı ile yoksulluk yönlü olması o kadar güçlü olacaktır (Ernst & Berg, 2009: 46).

Şekil 7. Bazı OECD Ülkeleri İşsizlik (İÖ) ve Yoksulluk Oranları (YO)

Kaynak: OECD ve Dünya Bankası resmi veri tabanı².

² <https://stats.oecd.org/> ve <https://databank.worldbank.org/>.

Şekil 6’da bazı OECD ülkelerinin işsizlik ve yoksulluk oranlarının 2004-2017 yılları arası seyrine yer verilmiştir. Şekil incelendiğinde, yoksulluk ile işsizlik oranının, yıllar içerisinde paralel bir seyir izlediği görülmektedir. Türkiye’de 2004-2008 yılları arası yoksulluk ve işsizlik aşağı yönlü bir seyir izlemiş, 2009 yılı sonrasında her iki oranda da bir artış görülse de 2010 yılı sonrası tekrar bir azalış yaşanmıştır. Portekiz, Letonya, Litvanya ve Polonya ise işsizlik ve yoksulluk paralel bir şekilde hareket etmiş, işsizlik oranının artış gösterdiği yıllarda yoksulluk oranı da yukarı yönlü hareket etmiştir. Tüm ülkeler birlikte değerlendirildiğinde, küresel krizin yaşandığı 2008 yılı sonrasında hem işsizlik hem yoksulluk oranlarında bir artış gerçekleşmiş ancak 2013 yılı itibariyle her iki oranda da azalış eğilimi sergilenmiştir

5.1.3. Enflasyon

Düşük veya negatif yönlü bir ekonomik büyümenin yanı sıra makroekonomik istikrarsızlıklar da yoksulluğu etkileyen faktörler arasında yerini almaktadır. Ames vd. (2001)’e göre enflasyon düşük gelir diliminde yer alan kişiler tarafından üstlenilen bir vergidir. Bu durumun sebebi, öncelikle yoksul kesimlerin finansal varlıkları faiz getiren varlıklar yerine nakittir. Bunun yanı sıra yoksul durumda olan kişiler varlıklarının gerçek değerlerini enflasyon karşısında koruyamazlar. Dolayısıyla bir ekonomide meydana gelen fiyat yükselişleri yoksulların reel ücretlerini ve varlıklarını daha fazla etkileyerek onların yoksulluk şiddetini artırabilmektedir.

Ekonomide meydana gelen dalgalanmalar yoksulluk üzerinde etkiler oluşturabilmektedir. Ancak kısa dönem ekonomik dalgalanmaların genişleme veya daralma dönemlerinde yoksulluk üzerindeki etkisi aynı şekilde gerçekleşmeyebilir. Şöyle ki ekonominin daralma dönemlerinde ortaya çıkan negatif etki, ekonominin genişleme sürecinde oluşan pozitif etkiden çok daha fazla olmaktadır. Örneğin 1990’lı yılların sonunda yaşanan Asya Krizi’ne bağlı resesyon dönemlerinde yoksulluk çok fazla artış göstermişken ekonominin canlanma dönemlerinde yoksulluktaki iyileşme daha yavaş ilerlemiştir. Resesyon dönemlerinde etkinin daha fazla olmasının nedeni ise bu dönemde düşük ücretli niteliksiz işçilerin istihdamının ve ücret seviyelerinin daha fazla etkilenmesi dolayısıyla da gelir dağılımının negatif yönde eğilim göstermesidir (Şenses, 2017: 202).

Yüksek enflasyon oranlarının mevcut olduğu bir ekonomide gelir seviyesi düşük kişiler, yüksek satın alma gücüne sahip kişilere göre daha fazla etkilenmektedir. Çünkü enflasyonist bir ekonomide yoksul kesimler daha fazla yoksullaşırken, gelir düzeyi

yüksek kişiler durumlarını daha fazla iyileştirebilmektedir. Dolayısıyla bir ekonomide genel fiyat seviyesi yükseldiğinde, toplumda bir kesim kazançlı hale gelirken diğer bir kesim daha da kaybederek gelir dağılımı olumsuz yönde etkilenmektedir (Dornbusch & Fischer, 1998: 526). Bunun yanı sıra enflasyonist dönemlerde olumsuz etki en fazla çalışanların reel ücretleri üzerinde ortaya çıkmakta, genellikle ücretlere yapılan zam oranları enflasyon oranının altında olmakta ve kişilerin satın alım gücü düşüş göstermektedir (Olçay, 2019: 101).

Literatürde yüksek enflasyonun yoksulluğu artırdığı bulgusuna erişen çalışmalar olduğu gibi yoksulluk ile enflasyon arasında negatif bir ilişki olduğunu diğer bir deyişle enflasyonun yoksulluğu ve eşitsizliği azalttığı bulgusuna ulaşan çalışmalar da mevcuttur. Menna ve Tirelli (2017), enflasyon ile yoksulluk arasında negatif bir ilişki tespit ederek, enflasyonun eşitsizliği ve yoksulluğu azalttığını ifade etmiştir. Benzer şekilde Ayala vd. (2017) İspanya üzerine yaptığı çalışmada işsizliğin yoksulluğu güçlü bir şekilde etkileyerek artırdığı sonucuna ulaşırken enflasyonun yoksulluğu azalttığı sonucuna ulaşmıştır. Bozma vd. (2020) ise kısa dönemde enflasyonun yoksulluğu azalttığını tespit ederken uzun dönemde negatif etkinin tersine dönerek yoksulluğu artırdığı bulgusuna erişmiştir.

5.1.4. Küreselleşme

Küreselleşme, her ülke ekonomisinde farklı etkiler meydana getirdiği için günümüzde sıklıkla incelenen kavramların başında gelmektedir. Küreselleşme; malların, hizmetlerin, sermayelerin, bilgi ve teknolojinin serbest dolaşımına imkân veren bir süreç olarak tanımlanabilmektedir. 1980 ve 1990'lı yıllar ile birlikte uluslararası ticaretin hız kazanmasıyla, tüm ülkeler sınırlarını kaldırmış, üretim, yatırım ve dış ticaret işlemlerini artıracak etkin politikalar izlenmeye başlanmıştır (Çelikel Danışoğlu, 2004: 215). Literatürde küreselleşme ve yoksulluk ilişkisini inceleyen çalışmalar irdelendiğinde, küreselleşmenin yoksulluğu artırdığı bulgusuna ulaşan çalışmalar olduğu gibi küreselleşmenin yoksulluk üzerinde olumsuz bir etkisinin olmadığı bulgusuna ulaşan çalışmaların da olduğu görülmüştür. Bu kapsamda küreselleşme ile yoksulluk ilişkisinin literatürde tartışmalı olduğu söylenebilir.

Dollar ve Kraay (2001) geliştirmekte olan ülkeler üzerine yaptıkları çalışmada, küreselleşmenin yoksullaşma üzerinde negatif bir etkiye sahip olmadığını, aksine küreselleşme sürecine entegre olan geliştirmekte olan ülkelerin zengin ülkeler ile benzer

duruma geldiklerini diğerlerinin ise bu noktada geri kaldıklarını ve küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerinde meydana getirdiği artışın, yoksul kimselerin gelirinde de bir artış sağlayacağını ifade etmiştir. Diğer taraftan Rama (2001), küreselleşmenin açık bir şekilde eşitsizliği artırdığını, dünya pazarına açılmanın düşük ücrete ve iş gücü maliyetlerine yol açtığını, yabancı yatırımların yüksek ücretler ile ilişkili olduğunu, dolayısıyla vasıfsız işçi ücretlerinin düşük olacağını ve yüksek işsizlik nedeniyle kişilerin refahında meydana gelecek azalmanın çok daha fazla olacağını belirtmiştir. Bu nedenle küreselleşme sürecinin yoksulluk üzerindeki etkisini net bir şekilde ifade etmenin güç olacağı söylenebilir.

Küreselleşmeyi savunan kesim, herkesin bu süreçten faydalanacağını ifade etmektedir. Bu yaklaşıma göre küreselleşme üretimi artıracığından GSYH artacaktır ve GSYH artışı aşağı sızdırma ekonomisi ile herkesin durumunu iyileştirecektir. Ancak bu düşünceler küreselleşmenin eşitsizliği artırdığını düşünenler tarafından reddedilmektedir. Şöyle ki, küreselleşme sonucunda GSYH artış gösterebilir ancak piyasalar her zaman bu kadar iyi bir şekilde işlemez ve üretkenliği düşük bir işçi, işsiz kalabilir, işsizlik oranları artabilir ve bu durum üretimi düşürebilir. Bunun yanı sıra küreselleşme taraftarları, kazananların kaybedenlerin kayıplarını tazmin edeceğini söyler ancak bu gerçek anlamda istenilen bir durum değildir. Çünkü kaybedenlere yardım edilebilmesi için alınması gereken vergiler, bu kişilere göre küreselleşmiş dünyada ülkeyi daha az rekabetçi bir ülke konumuna getirir. Bu da küreselleşme taraftarlarınca istenilen bir sonuç değildir. Dolayısıyla küreselleşme toplumun alt kesimlerini doğrudan etkilemenin yanı sıra sosyal harcamalardaki kesintiler ile dolaylı olarak da etkilemektedir. Bu kapsamda küreselleşmenin sebep olduğu eşitsizlik, küreselleşmenin yönetilme biçimi ile ilişkilendirilmektedir. Örneğin Asya ülkelerinde ihracat bazlı büyüme sonucunda fayda elde edilmiştir. Çin gibi bazı ülkelerde artan üretimin önemli bir kısmının yoksul kesimler için kamusal eğitime ayrılması ve daha fazla istihdam amacıyla ekonomide yatırım yapılması için gerekli tedbir ve önlemler alınmıştır (Stiglitz, 2021: 119-121).

Mal, hizmet veya bilgi teknolojilerinin etkileşim düzeyinin mekânsal ölçüde ulusal ve bölgesel seviyeden, küresel seviyeye taşınması ile birlikte küresel etkileşim hızı da büyük ölçüde artış göstermektedir. Ancak yaşanan söz konusu büyük etkileşim, ülke bazında değerlendirildiğinde daha çok gelişmiş ülkeler lehine; toplumsal bazda değerlendirildiğinde ise daha çok varlıklı kesimler lehine olarak değişim göstermektedir. Dolayısıyla küreselleşme sürecinde düşük gelirli ülkeler veya kesimler zarar

görebilmektedir (Kunduracı, 2011: 99). Ekonomik küreselleşme bir ülkede kazananlar oluşturmakla birlikte diğer tarafta kaybedenler de oluşturabilmektedir. Şöyle ki, küreselleşme sürecinin ihracat endüstrilerinde istihdam oluşturması ve ithal malların ülke içinde üretilen ikame mallardan daha düşük maliyetle temin edilmesi kimi insanlar için fayda sağlamaktadır. Ancak toplumda bu süreçten etkilenerek ithalat rekabeti veya dış kaynak kullanımını nedeniyle işlerini kaybeden insanlar da olabilmektedir. Bu noktada küreselleşme toplum üzerinde hem kazanan hem de kaybeden bir kesimin oluşmasına yol açabilmektedir (Rassekh & Speir, 2010: 33).

5.2. SOSYOLOJİK VE DEMOGRAFİK FAKTÖRLER

Çok boyutlu bir kavram olan yoksulluk, ekonomik faktörlerden etkilenebildiği gibi sosyolojik ve demografik faktörlerden de etkilenebilmektedir. Bu kapsamda nüfus artışı, göç veya hane halkı özelliklerine bağlı olarak yoksulluk olgusu farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Örneğin kırsal kesimden daha iyi bir yaşam standardı için kente göç eden kişiler, kent yaşamının mevcut zorluklarına bağlı olarak kentlerdeki yoksul kesimi oluşturabilmektedirler. Benzer şekilde hane halkında aile reisinin, eğitim düzeyi, yaşı, cinsiyeti veya çocuklarına sunabildiği eğitim ve sağlık olanakları yoksulluk durumunu etkileyen faktörler arasında yerini almaktadır. Bu kapsamda yoksulluğu etkileyen sosyolojik ve demografik faktör olarak, nüfus artışı, göç, hane halkı özellikleri, dini inanç, ayrımcılık ve coğrafi konum ele alınacaktır.

5.2.1. Doğum Oranı

Literatürde daha yoksul ülkelerin daha yüksek nüfus artış ve doğum oranına sahip olduğuna ve daha büyük hanelerin daha yoksul olduğuna ilişkin bir varsayım bulunmaktadır. Bu varsayımın makro açıklaması, daha yüksek nüfus artış hızının sermaye birikimini ve ücretleri baskıladığına dayanmaktadır. Bu açıdan yüksek doğum ve nüfus artış oranı yoksullukta önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir. Yüksek doğum oranının yoksulluğun nedeni olduğu varsayımı bir de mikro açıdan açıklanmaktadır. Buna göre özellikle gelişmemiş ülkelerde ailelerin her bir çocuğu ek bir gelir kaynağı veya yaşlandıklarında hayatlarını idame ettirmede çocuklarının yardımcı olacağını düşünmesi beraberinde yüksek doğum oranını ve yoksulluğu getirebilmektedir (Aassve vd. 2005: 2). Yoksul geniş aileler, küçük olan bir gelirin daha da fazla parçaya bölünmesini gerektirdiği için yoksulluk sorununun artmasına yol açar. Çocuk sayısının fazla olması, her çocuk başına ayrılacak kaynak miktarını da azaltacaktır. Bu kapsamda

yoksul ailelerde yetişen çocuklar sınırlı beslenme, sağlık ve eğitim vb. imkanlara maruz kalacak ve yoksulluktan çıkma olasılığı güçleşecektir (Chilman, 1968: 208).

Doğum oranının ve nüfus artışının yüksek olması, kişilerin başta toprak olmak üzere doğal kaynaklara erişimini sınırlandırmakla birlikte refah düzeylerinin de azalmasına sebep olmaktadır. Özellikle düşük milli gelire sahip az gelişmiş ülkelerde, yoksulluğun temel nedeninin yüksek doğum oranı olduğuna ilişkin yaygın bir inanç mevcuttur. Dünya'nın az gelişmiş bölgelerinden biri olan Güney Sahra ülkelerinde toplumsal yoksulluk genellikle yüksek doğum oranı ve hızlı nüfus artışı ile bağdaştırılmaktadır. Diğer taraftan yoksulluk ile doğum oranı arasındaki ilişkinin bu kadar basit olmadığına, aslında yoksulluğun yüksek doğum oranının nedeni olduğuna, dolayısıyla hane halkı düzeylerinde alınacak tedbirler ile yoksulluk ile mücadele edilebileceğine ilişkin görüşler de bulunmaktadır (Şenses, 2017: 154-155).

Nüfus ile yoksulluk olgusunu ilişkilendiren Malthus, nüfusun kontrol edilmediğinde katlanarak artacağını buna karşılık insanların hayatını sürdürebilmesi için gerekli gıda kaynaklarının ise sabit oranda bir artacağını ifade etmiştir (Malthus, 1798: 20). Malthus, nüfus ile gıda oranının aynı oranda arttığını düşünmenin büyük bir yanılğı olduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle nüfus artış hızı, gıda kaynaklarını aşarak yoksulluğa neden olacak ve hanelerde oluşacak yoksulluklar, nüfusun artmasından kaynaklanacaktır. Yüksek doğum oranlarının yüksek hane yoksulluğuna dönüşmesi ise toplumsal yoksulluğu oluşturacaktır (Malthus, 1798: 87-88; Crook, 1996: 174). Malthus'un nüfus ve yoksulluk ilişkilerine karşılık olarak Marx, hane halkı yoksulluğunun yüksek doğum oranlarının değil, topraksızlığın veya işsizliğin bir sonucu olduğunu savunmaktadır. Diğer bir ifade ile Marx, kapitalist bir toplumda nüfus artışından bağımsız olarak, kapitalist sınıfın emek faktörünü üretim araçlarından yoksun bıraktığı sürece yoksulluğun meydana geleceğini, yoksulluğun erken evliliklere ve yüksek doğum oranlarına yol açacağını ifade etmektedir (Marx; 1867: 273; Crook, 1996: 174).

Malthus, yüksek doğum oranlarını yoksulluğun önemli bir nedeni olarak görmektedir. Yoksul ailelerin ortalama gelirlerinde bir büyüme olsa dahi aile büyüklüğünün önüne geçilmediği sürece yoksulluğun kalıcı olarak önlenemeyeceğini savunmaktadır (Eastwood ve Lipton, 1999: 2). Malthus'a göre, yüksek doğum oranları toplumları az gelişmişlik özelliklerine itmektedir. Bu nedenle yüksek doğum oranlarının önüne geçilmesi ile yoksulluk azalarak yaşam standartları yükselebilecektir. Diğer

tarafından Marx, yüksek doğum oranlarının yoksulluğun bir sonucu, kapitalizmin ise yoksulluğun nedeni olduğunu, yoksulluğun altında yatan nedenlerde köklü bir çözüm sonucunda yaşam standartlarının yükseleceğini ve doğum oranlarının azalacağını savunmaktadır (Sinding, 2009: 3024). Bu kapsamda Marx ve Malthus'un yoksulluk ve nüfus açıklamaları farklılaşmaktadır. Malthus, yoksul kimselerin yüksek doğum oranları ile yoksulluğu kendilerinin ürettiklerini ve bu nedenle yoksulluğun nedeninin yoksulluların kendisinin olduğunu savunmaktadır. Marx ise yoksulluğun nedenini kapitalist üretim ve özellikle kapitalist sınıf olarak görmektedir. Doğum oranı sorununun aslında bir sınıf sorunu olduğunu ve işçinin emeği sonucunda hak ettiğinin verilmesinin yoksulluk sorununu ortadan kaldıracığını savunmaktadır (Jermain, 1975: 140).

Tablo 4. Çeşitli OECD Ülkelerinde Hane Halkı Tipine Göre Yoksulluk Risk Oranı (Medyan Gelirin %50'sine göre), 2020

Ülke / Hane Halkı Tipi	İki yetişkin ve bir bağımlı çocuk	İki yetişkin ve iki bağımlı çocuk	İki yetişkin, üç veya daha fazla bağımlı çocuk
Çek Cumhuriyeti	3,7	3,1	8
Almanya	5,8	7,1	12,4
Estonya	5,4	8,4	10,9
İspanya	11,5	13,9	35,5
Fransa	5,3	5,8	13,5
Yunanistan	11,3	11,9	17
İtalya	9,8	14,5	25,3
Letonya	8,1	10,1	10,3
Litvanya	5	6,3	11,5
Lüksemburg	5,4	5,6	23,8
Avusturya	6,8	7,2	19,7
Polonya	4,4	6,2	6,6
Portekiz	8,1	9,8	28,1
Slovenya	4,4	3,7	7,1
Slovakya	7,8	7,5	27,6
İsveç	5	7,2	12,9
İsviçre	5	5,1	22,8
Türkiye	5,3	9,8	37

Kaynak: Eurostat veri tabanı³.

³ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>.

1994 yılı sonrasında pek çok ülkenin doğum seviyelerinde bir azalış yaşanmakla birlikte birçok gelişmekte olan ülkede en yoksul kişiler en yüksek doğum oranına sahip olmaya devam etmiştir. Yoksulluk oranı %10'un altında olan ülkelerde toplam doğum oranı %2,3 iken nüfuslarının %10'undan fazlası günde 1 \$'dan daha az gelir ile yaşayan ülkelerin toplam doğum oranı %4,6'dır. Bununla birlikte en yoksul ülkeler, %40'ı aşan seviyelerde yüksek çocuk bağımlılık oranlarına sahiptir. Bu kapsamda yüksek doğum oranları ile yüksek çocuk bağımlılığı, aynı zamanda büyük yoksulluk oranları anlamı taşımaktadır. Doğum oranları ile yoksulluk arasındaki ilişki incelendiğinde; her bir çocuk artışının aileler için ek bir mali yük olduğu, ailenin sağladığı eğitim ve sağlık olanaklarını kısıtladığı, ailelerin maddi olarak daha fazla kaynak gerekeceği düşüncesi ile çocuk sahibi olmadıkları ve ek bir çocuğun diğer aile fertlerinin refah seviyesini düşürdüğü ifade edilebilir (Mason & Lee, 2004: 1-2). Tablo 4'te çeşitli OECD ülkelerine ait hane halkı tipine göre yoksulluk risk oranlarına yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde kişilerin sahip olduğu çocuk sayısının artmasının, ailenin yoksulluk riskini de artırdığı görülmektedir. Özellikle tek çocuğa sahip olan ailelere nazaran, üç veya daha fazla çocuklu ailelerde en yüksek yoksulluk riski görülmektedir. Bu açıdan ailelerde çocuk sayısının artmasının, ailelerin yoksulluk riskini artırdığını söylemek mümkündür.

5.2.2. Göç

Göç olgusu da yoksulluk sorununun bir nedeni olarak ortaya çıkabilmektedir. Nüfus artışı ve yeni bir iş bulma ümidi gibi düşünceler ile kırsal kesimden kentlere doğru yaşanan göç, kentlerde mevcut olan yoksulluğun daha da artmasına sebep olmaktadır. Yaşanan göçü kaldırabilecek veya yeni göç eden kişilere yaşam olanağı sağlayacak şartlara sahip olmadığı durumlarda kentler, yoksulluk meydana getiren yeni bir görünüm kazanmaya başlamaktadır. Buna ek olarak yoğun bir şekilde yaşanan göçler, sosyal dışlanma, ayrımcılık, kentsel alanlarda yaşanan dönüşümler ve kentlere dönük uygulamalar gibi unsurlar kentsel yoksulluğun çok daha yoğun bir şekilde yaşanmasına yol açmaktadır. Yetersiz istihdam olanakları ve enformel istihdam şekilleri yoksulluğu önemli ölçüde etkilemekte ve günümüz yoksulları; geçici ve güvencesi olmayan işlerde çalışan, kötü ve çökmüş kentsel semtlerde yaşayan, dışlanan ve risk grubu olarak anılan özellikler taşımaktadır (Tümtaş ve Ergun, 2014: 5). Şehirler, kırsal yerleşim yerlerine göre genellikle istihdam olanakları ve emek arzı açısından yoğun olan yerleşim yerlerini oluşturmaktadır. Bu nedenle daha iyi bir iş veya daha iyi olanaklar umudu ile kırsaldan göç edenler, şehir yaşamında asgari yaşam seviyesini yakalayamadıklarında, işsizleşen

ve dışlanmışlık duygusunu üst seviyede hisseden yeni kentsel yoksulları oluşturmaktadır. Dolayısıyla kırsal yoksullar, göç hareketi ile birlikte kentsel yoksul içerisinde yer almaktadırlar (Laçiner, 2007: 324).

Kırsal yoksulluğun, yaşanan göç ile kentsel yoksulluğun sebebi olduğuna ilişkin 2 farklı bakış açısı söz konusudur. Birinci yaklaşıma göre; kırsal kesimde yaşanan yoksulluk, kente göçte itici bir güçtür ve yoksulluktan kurtulmak için kırsal kesimdeki yoksullar, geçim kaynağı arayışı ile kentlere sürekli göç etmektedir. Diğer bir yaklaşıma göre ise orta gelir gruplarında, alt ve üst gelir gruplarına göre göç eğilimi daha yüksektir ve kırsal kesimde yaşayan insanlar zaten maddi açıdan zor durumda oldukları için göçün getireceği maliyetleri karşılamada zorluk çekeceklerdir. Ayrıca kentlerde yaşam maliyetlerinin yükselmesi ve gelişen teknolojilere bağlı olarak, emek faktörünün payının azalması gibi gerekçeler, kırsaldan kente olan göçün yönünü değiştirerek kentlerden kırsala olan göç hareketliliğini artırmaktadır (Chakrapani & Mitra, 1995: 380). Kişilerin alanlarını terk etmek zorunda kalarak göç etme süreci, yeni olumsuzlukları beraberinde getirmekte veya zaten var olan olumsuzlukları daha da derinleştirmektedir. Dolayısıyla zorunlu göç sonucu yaşanan hareketlilik, yoksulluk olgusunun daha derinden yaşanmasına sebep olmaktadır. Yaşanılan mekânda sosyal ve ekonomik açıdan yoksun olma durumu, başka yerde yeni bir yaşam kurma çabaları ile daha da zor hale gelmektedir. Yeni yaşam alanlarında barınma ve istihdam olanaklarında çekilen zorluklar, sosyal, politik, kültürel ve ekonomik diğer tüm süreçlerden de uzak kalınmasına sebep olmaktadır (Tümtaş ve Ergun, 2014: 6).

5.2.3. Yaş ve Cinsiyet

Yoksulluk durumu aynı zamanda hane halkının büyüklüğü, aile reisinin cinsiyeti ve yaşı gibi hane halkı özellikleri üzerinden de farklılaşmaktadır. Tsakloulou (1990), aile reisinin yaşı ile yoksulluk durumunun pozitif bir ilişki içerisinde olduğunu belirterek, aile reisinin yaşının 74'ün üzerinde olduğu hanelerde yoksulluk durumunun şiddetli şekilde yaşandığını ve ulusal ortalamanın 2-3 katı olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca bazı ülkelerde yoksulluk küçük hanelerde daha şiddetli iken Brezilya ve Malezya'da hane halkının büyüklüğü ile yoksulluğun güçlü bir ilişki içerisinde olduğu, aile reisinin erkek olduğu hane halkından ziyade kadın aile reisinin olduğu hane halkında daha çok yoksulluk yaşandığı ifade edilmiştir.

Yoksulluk sorununun yaş ve cinsiyet açısından farklı bir boyutu mevcuttur. Cinsiyet açısından değerlendirildiğinde kadın yoksulluğu karşımıza çıkarken, yaş açısından değerlendirildiğinde yaşlı ve çocuk yoksulluğu kavramları karşımıza çıkabilmektedir. Kadın yoksulluğu kavramı, hane reisinin kadın olduğu hanelerde yoksulluk durumunu ifade etmesinin yanı sıra, hane içi gelirin eşit dağılmaması ve toplumsal cinsiyet rolleri sebebi ile yaşanan adaletsizlikleri de içermektedir. Bu kapsamda kadın yoksulluğu, mikro ve makro düzeyde değerlendirilebilmektedir. Mikro açıdan hane içerisindeki güç ilişkisi ele alınırken, makro açıdan toplumda erkek ve kadınlara sunulan olanakların farklılığı, kadına yüklenen toplumsal rol ve görevler dikkate alınmaktadır (Çuhadar ve Algan, 2019: 86). Hane reisinin kadın olduğu ailelerde genellikle aşırı yoksulluk durumu daha sık yaşanabilmektedir. Kadınların kayıtlı istihdama, sosyal güvenliğe ve yüksek kazançlı işlere erişiminin erkeklere kıyasla daha az olması ve düzenli bir gelire sahip olmaması kadınları yoksul sınıfının içerisinde yer almaya itmektedir. Bunun yanı sıra hane reisinin kadın olduğu ailelerde, hane büyüklüğü ne kadar yüksekse, kişi başına düşen gıda harcaması o kadar az olmakta ve aşırı yoksulluğa düşme riski de o kadar artmaktadır (Todarro & Smith, 2014: 252).

Toplumda yaşanan cinsiyet ayrımcılığı her toplumda farklı boyutlarda olsa dahi, ekonomik kaynaklara ve eğitim imkanlarına ulaşımı ve dolayısıyla iş gücü piyasalarını etkilemektedir. Bu etki dolaylı olarak kadın yoksulluğu üzerinde de ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda kadınların, hane içerisindeki gelir veya servet bölüşümünde eşit olmayan bir dağılıma sahip olması kadın yoksulluğunu oluşturan en önemli faktördür. Özellikle herhangi bir düzenli gelire sahip olmayan ve gelir açısından bağımlı kadınlar, yoksulluk olgusunu daha derinden hissetmektedir. Dolayısıyla eğitim seviyesi yüksek ve iş hayatında yer alan kadınların bu açıdan yoksulluk durumu ile karşılaşma olasılığı daha düşük kalmaktadır (Öztürk ve Çetin, 2009: 2680). Bununla birlikte kadına yüklenen ev ve çocuk bakımı gibi toplumsal normlar kadının sosyal veya iş hayatını sınırlandırarak boşanma ve ölüm gibi durumlarda mevcut yaşamını sürdürmesini zorlaştırmakta ve yoksulluk durumu ile karşı karşıya bırakabilmektedir.

Kadınların; eğitim, kayıtlı istihdam ve sosyal güvenlik programlarına erişimlerini sağlamak ve artırmak adına devlet tarafından alınacak önlemler ekonomik büyüme ve kalkınma sürecinde önemli bir yere sahiptir. Kadınların göreceli veya mutlak yoksulluğunun iyileştirilerek ekonomik durumlarının yükseltilmesinin, uzun vadede önemli ekonomik sonuçları vardır. Eğer büyüme süreci, yoksulluk durumunu daha

derinden yaşıyan kadın ve çocukların refahlarını iyileştirememişse kalkınmanın temel hedeflerinden birini gerçekleştirememiş demektir. Uzun vadede kadınların refahlarının iyileştirilmemesinin, düşük büyüme oranlarına dönüşme ihtimali oldukça muhtemeldir. Çünkü çocukların gelecekteki eğitim ve mali durumu, babadan ziyade annenin sahip olduğu niteliklerden daha çok etkilenmektedir. Dolayısıyla kadınlar büyüme sürecine ne kadar başarılı bir şekilde entegre olursa, beşerî sermayeye yapılan yatırımların faydaları gelecek nesillere o kadar yansiyabilecektir. Ayrıca beşerî sermayenin büyüme ve kalkınmanın temel bir faktörü olduğu göz önüne alındığında, kadınların eğitim ve ekonomik statülerinin yükseltilmesi kritik önem taşımaktadır (Todarro & Smith, 2014: 254).

Yoksulluğun farklı bir boyutunu ise çocuk yoksulluğu oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), çocuk yoksulluğunun yalnızca aile geliri ile tanımlanamayacağını ve çocukların yoksulluk durumunu nasıl deneyimlediklerini dikkate alarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Çocuklar yoksulluk durumunu zihinsel, fiziksel, duygusal ve ruhsal gelişimlerine zarar veren bir ortam olarak tecrübe etmektedir. Yoksulluk içerisinde yaşıyan çocuklar; hayatta kalma, sağlık, beslenme, eğitim ve ayrımcılığa karşı korunma gibi haklardan mahrumiyet yaşamaktadır. Dolayısıyla çocuk yoksulluğunun düşük hane gelir veya tüketim düzeyinin ötesinde değerlendirilmesi özellikle önem arz eden bir hususu oluşturmaktadır (UNICEF, 2005: 15-17). Yoksulluk problemi bir kültür gibi yoksul aileden çocuklara aktarılabilmektedir. Düşük gelir, eğitim ve kültür düzeyine sahip ailelerin çocukları da yeterli sağlık, eğitim ve barınma imkanına sahip olamayarak geleceğin yoksul bireylerini oluşturabilmektedir. Bu kapsamda yoksulluk kültürünün devredilmesinin önüne geçilerek, yoksul durumda olan çocukların yoksulluktan çıkarılması için toplumdaki diğer çocuklarla eşit hak ve kaynaklara erişiminin sağlanması önemli bir noktayı oluşturmaktadır.

Çocuk yoksulluğunun yanı sıra toplumda yaşlı yoksulluğu durumu ile de karşılaşılabilir. Yaşlı bireyler, çalışma hayatlarından emekli olması sonrasında, daha az çalışmakta, üretmekte veya kazanmakta, dolayısıyla yoksulluk riskine daha fazla maruz kalabilmektedir. Aktif çalışma hayatlarına kıyasla daha düşük gelir elde etmelerinin yanı sıra, sağlık problemleri sonucunda sosyal yaşamları sınırlanabilmekte, tıbbi bakıma gereksinim duyabilmekte veya eş kaybı sonucunda yalnızlık problemi yaşayabilmektedirler (Aydın ve Güloğlu, 2021: 475).

5.2.4. Eğitim ve Sağlık Olanakları

Eğitim ile yoksulluk arasında önemli bir ilişki olmakla birlikte düşük eğitim düzeyinin yoksulluğun nedeni mi olduğu yoksa düşük eğitimin nedeninin yoksulluk mu olduğuna ilişkin net bir şey söylemek güçtür. Ekonomik yetersizlikler veya kırsal alanlarda yaşanan çeşitli olumsuzluklar nedeniyle yeterli eğitim alamayan kişiler, kentlere göç ettiklerinde büyük zorluklar ile karşı karşıya kalmaktadır. Kentlere göç eden söz konusu kesim, kentlerde genellikle niteliksiz iş gücünü oluşturmaktadır. Bunlardan bir kısmı istihdam imkânı bulurken bir kısmı ise istihdam edilmemekte veya güvencesi olmayan işlerde çalışarak kentsel yoksullar arasında yerini almaktadır (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012: 91-92).

En önemli beşerî sermaye unsuru olan eğitime yönelik iyileştirmelerin birçok getirisi bulunmaktadır. Kişilerin verimliliklerini artırdığı gibi ücretlerini ve iş bulma şanslarını artırmakta, işsiz kalma riskini de kısmen azaltmaktadır. Dolayısıyla tüm bu bireysel kazançların yanı sıra eğitim seviyesinin yükselmesi aynı zamanda bir takım toplumsal kazançlar da sağlamaktadır. Bu nedenle pek çok ülkede yoksullukla mücadele politikalarında eğitim önemli bir araç haline gelmektedir (Çalışkan vd., 2013: 30). Tsaklnlou (1990), yaptığı çalışmasında hane halkı reisinin eğitim düzeyi ile yoksulluk arasında çok güçlü negatif ilişki elde ederek, aile reisinin eğitim seviyesinin yüksek olmasının, yoksulluk oranını azaltırken; hiç eğitimi olmayan veya ilköğretim mezunu aile reisi olan hane halklarında yoksulluk durumunun oldukça yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Yoksulluğa yönelik yapılan çalışmalardan bir kısmı, yoksulluk olgusunun kendi kendini besleyerek süreklilik kazanan dinamik bir nitelik kazandığını öne sürmüştür (Şenses, 2017: 209). UNDP'nin 2001 yılında yayınladığı insani gelişme raporu da bu görüşü destekleyen ifadelerle yer vererek her ülkede aile geçmişinin çocuklarının eğitim sürelerini önemli ölçüde etkilediğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra daha iyi eğitime sahip ailelerin çocuklarının da aynı zamanda daha iyi eğitime sahip olacağını belirterek, 10 yıllık eğitimin yoksulluğa düşme oranını büyük ölçüde (%90) azalttığını ve yoksulluktan çıkma olasılığını yükselttiğini; 2 yıldan daha az alınan eğitimin ise kişilerin geri kalan hayatlarında %20 daha az gelir anlamına geldiği ifade edilmiştir (UNDP, 2001: 20).

Yoksulluk sorunu ile karşılıklı ilişki içerisinde olan bir diğer faktör ise sağlıktır. Kişilerin yoksulluk durumu yeterli sağlık imkanına erişimini kısıtlamakla birlikte yetersiz

sağlık düzeyi beraberinde yoksulluğu da getirebilmektedir. Literatürde yer alan çalışmalar yoksulluk ve sağlık arasındaki karşılıklı ilişkiyi desteklemektedir. Örneğin hanehalkı reisinin veya haneye asıl geliri sağlayan kişinin sağlık durumunun kötü olması, ailenin refah düzeyinin azalmasına yol açarak haneyi yoksulluk sınırının altına düşürebilmektedir. Diğer taraftan ise düşük gelirli ülkelerde yaşayan kişiler diğer gelişmişlik seviyesi yüksek ülkelere nazaran ortalama yaşam süresi, bulaşıcı hastalıklardan ölüm oranı, bebek ölüm oranı ve anne ölüm oranı gibi göstergelerde daha düşük sonuçlara sahip olmaktadır (Hulme & Lawson, 2006: 7).

Gelir düzeyi yüksek kesimler, eğitim ve sağlık ihtiyaçları için ayrı bir kaynak ayırma imkanına sahip olduklarından aile bireylerinin beşerî sermayelerinin kalitesini artırarak daha yüksek kazanç elde edebilecek iş alanlarında istihdam edilmelerini kolaylaştırabilmektedirler. Yoksul durumda olanlar ise eğitim ve sağlık alanlarına yönelik yetersiz kaynağa sahip oldukları için ya işsiz olarak ya da düşük ücretler ile iş gücü piyasasında yer almaktadırlar. Dolayısıyla yoksul kesimler için eğitim ve sağlık alanındaki kısır döngü aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Durkaya, 2015: 16);

Yoksulluk → Yetersiz Eğitim Alma → Düşük verimlilik → Düşük Gelir → Yoksulluk
Yetersiz Beslenme → Sağlıksız bir vücut, çalışma olanağının azalması → Düşük verimlilik
Düşük Gelir → Yoksulluk

Ebeveynlerin gelir düzeylerinin yanı sıra eğitim ve sağlık düzeyindeki yetersizlikleri, çocuklarının ileriki hayatlarında önemli etkiler bırakabilmektedir. Eğitim açısından değerlendirildiğinde fırsat eşitsizliği çocuklar için okul çağından önce başlayabilmektedir. Dolayısıyla, toplumdaki diğer kişilere kıyasla yaşadıkları bu eşitsizlikler hayatlarında uzun süreli etkiler bırakmaktadır. Yoksulluk içinde doğanların bu durumdan kurtulmaları daha da zor olmakta ve bu durum literatürde “yoksulluk kıskaçı” olarak nitelendirilmektedir (Stiglitz, 2021: 68-69). Thomas (2007), Kanada özelinde okul öncesi yaşındaki çocuklara yönelik yaptığı çalışma sonucunda, düşük gelirli hanelerden gelen çocukların kelime, iletişim becerileri, sayı bilgisi, konsantre olmaları veya diğer çocuklar ile olan iş birlikleri konusunda yüksek gelirli ailelerin çocuklarına kıyasla daha düşük puan aldığını tespit etmiştir. Benzer şekilde Janus vd. (2002), okul öncesi yaşındaki çocuklara yönelik yaptıkları çalışmada, okula hazır olma durumu en düşük olan çocukların düşük gelirli hanelerden geldiği ve çocukların bilişsel ve davranışsal şekilde dezavantajlı konumda olduğu bulgularına erişmişlerdir. Yoksulluk

içerisinde büyümeye devam eden çocukların istikrarlı ve kaliteli iş bulma olanakları sınırlı kalacak, dolayısıyla toplumda aktif rol almaları güçleşecektir. Yoksulluğun nesiller arası aktarımının devam etmesi, sadece hane halkı için değil bir bütün olarak ekonomi ve toplum için de olumsuz sonuçlar ortaya koyacaktır. Bu nedenle, yoksul durumda olan çocukların beceri ve yeteneklerini geliştirmedeki engelleri kaldırılarak, fırsat eşitsizliğinin olabildiğince azaltılması ve yoksulluk döngülerinin kırılması önemli bir noktayı oluşturmaktadır (Frazer, vd. 2016: 38).

5.2.5. Dini İnanç

Din, bütün toplumlarda en önemli değerlerden birini oluşturmaktadır. Toplumsal bütünleşme, dayanışma ve yardımlaşma açısından önemli bir yer tutmakla birlikte kişilere belirli bir kimlik kazandırma açısından da önem arz etmektedir. Din, bazı konularda nasıl davranılması gerektiği, doğru veya yanlışın ne olduğu, yaşama sebebi ve zor ve muhtaç durumda olanlara neden yardım edilmesi gerektiği gibi soruların cevaplanmasında önemli bir faktörü oluşturmaktadır (Yıldırım, 2006: 60). Yoksulluk ve din üzerine yapılan değerlendirmeler genellikle iki farklı boyutta açıklanabilir. Bunlardan ilki, dinler yoksulluğu toplumsal bir durum olarak ele alır ve “ülkede her zaman yoksullar olacaktır”, “yoksullar daima sizin yanınızdadır”, “Allah sizi rızıkta kiminizi kiminize üstün kıldı” şeklinde açıklamalara yer verir. Diğer bir boyutta ise dinler, kişilere geçimlerini sağlamaları için çalışmalarını emrederken, yoksulluğu bir süreç olarak görmeleri ve bu durumun negatif etkilerini azaltmaları için bir motivasyon sağlar, diğer bir ifade ile yoksulluğu meşrulaştırır (Macit, 2014: 108).

Teoride yoksulluk ile dini inanç üç farklı ilişki açısından değerlendirilebilmektedir. Bunlardan ilki olumlu ilişkidir. Buna göre yoksulluk dindarlığa, dindarlık da yoksulluğa sebep olmaktadır. İkincisi muğlak ilişkidir. Muğlak ilişkiye göre yoksul kimseler zamanla yoksulluk durumuna alışırlar, bunu bir hayat felsefesi haline getirirler ve bu benimsenmiş hayat tarzı onların hep yoksul kalmalarına neden olur. Yoksulluk durumunu bir geçim kaynağı haline getirmelerinden dolayı da bu kimselerin dini inanışları belli belirsizdir. Yoksulluk ve dini inanç kapsamında son yaklaşım ise olumsuz ilişkidir. Buna göre İslam dininde veya Protestan anlayışta emek ile kazanılan gelirin, dilenme yöntemine karşı tercih edildiği vurgulanmakla birlikte, dini inanışın yoksulluktan kurtarıcı bir söyleme sahip olduğu kabul edilir (Eyüpoğlu ve Düzenli, 2020: 456). Bu kapsamda dini inanışın, yoksulluk sorununun veya şiddetinin

kabullenilmesinde, içselleştirmesinde ve yatıştırılmasında etkili olması halinde yoksulluk arasında bir olumlu bağ söz konusu olmaktadır. Dini inanış ile yoksulluk arasında olumsuz bir bağ kurulduğunda ise dini inanışın yoksulluğun açıklanmasında veya kabullenilmesinde bir işlevi bulunmamaktadır (Çiğdem, 2011: 212)

İslam, zenginlere, fakir kimselere yardım etmesini, kazandığı geliri israf etmemesini, sadaka ve zekât vermesini öğütlerken, yoksul kimselerin de bu durumdan çıkmaları için gayret etmelerini istemiştir. Dolayısıyla İslam dini bakış açısında yoksulluk durumu da zenginlik durumu gibi sosyal bir gerçeklik olarak kabul edilmiş, çalışma ve üretme desteklenmiş ancak zenginlerin de toplum dengesini bozacak davranışlardan kaçınmaları istenmiştir (Okumuş, 2011: 7). Benzer şekilde Protestanlıkta da kişinin boş durması eleştirilmekte ve hayatta kaldığı sürece topluma yarar sağlaması gerektiği benimsenmektedir (Baltacı ve Okumuş, 2021: 18). Farklı dini inançlarda yoksulluk durumu hem açıklanıp hem de meşru hale getirilebilmektedir. Diğer bir ifade ile dini inanışa göre toplumun üst kesimdekilerinin bu konumda bulunmaları bir kutsal hak olarak görülüp bu durumu sorgulamanın toplumdaki sosyal düzeni ve hatta yaratıcının iradesini sorgulamak anlamına geldiği kabul edilebilmektedir (Stiglitz, 2021: 80).

Kişilerin algılayış ve inanış şekline göre din yoksulluğa sebep de olabilir, yoksulluğa bir çözüm de sunabilir. Weber'e göre din yoksulluk durumuna karşıt bir söylem olurken, Marx'a göre ise din yoksulluğa sebep olan faktördür (Eyüpoğlu ve Düzenli, 2020: 462). Bunun yanı sıra Weber dini inanışın, hayatın zorluk, sıkıntı ve adaletsizliklerini kişiler için anlamlı kılarak söz konusu sorunlar ile mücadelede kendilerini güvende hissetmelerini sağlayarak, kişileri bu mücadelede motive ederek güçlendirdiğini savunmaktadır (Baltacı ve Okumuş, 2021: 13). Din, insanların yaşadıkları kötülöklere, talihsizliklere ve adaletsizliklere bir anlam kazandırmakla ve bu olumsuz durumları çekilebilir hale getirmekle duygusal ve bilişsel bir sermaye niteliği taşımaktadır. Bu çerçevede dini inançlar ve önemli bir yer tutan kader inancı, yoksulluk durumuna bir nedensel açıklama getirmesi ile önem kazanmaktadır (Macit, 2014: 110).

Literatürde düşük gelir seviyesindeki kişilerin dine yönelik bağlılıkları daha fazla olduğu, gelir durumundaki artışın dini inanç eğiliminde azalışa neden olduğu şeklinde sonuçlara erişen çalışmalar var olduğu gibi toplumun farklı gelir tabakalarına göre dini inanç düzeyinin değişmediği bulgusuna erişen çalışmalar da mevcuttur. Bayyığıt (1989), üniversite öğrencilerine yönelik yaptığı çalışma sonucunda, düşük gelirli ailelerden gelen

öğrencilerin dini inanç ve tutumlarının diğer yüksek gelirli ailelerden gelen çocuklara kıyasla daha yüksek ve dini gruplara yönelik katılma eğilimlerinin daha fazla olduğunu tespit etmiştir. Hülür ve Kalender (2003)'in, Konya özelinde yaptıkları çalışma sonucunda, gelir düzeyinin artışının dine yönelik düşünce ve davranış eğilimini azalttığı, komşuluk ilişkilerinde dini anlayış etkisinin azaldığı ve bireyselliğin daha fazla ön plana çıktığı görülmüştür. Taşkaya (2020), İstanbul ilinde yaptığı çalışmada yoksulluk ve zenginlik olgularının kader ile ilişkilendirilmediği, ancak yoksulluk olgusunun kişileri dine karşı yakınlaştırdığı ve dua gibi dini uygulamaları arttırdığı bulgularını elde etmiştir. Acar vd. (1996), Ankara özelinde yaptıkları çalışmada dini inancın alt gelir gruplarında daha yoğun olduğunu, gelir seviyesinin yükselmesi ile birlikte dini inanış eğiliminin azaldığını tespit etmişlerdir.

Arslan (2002), Çorum üzerine yaptığı çalışmada dine karşı bakış açısının toplumun alt veya üst kesimleri arasında farklılaşmadığı ve yüksek gelirli veya düşük gelirli kesimlerin dini inanışa veya uygulamalara karşılık benzer tutumlar sergiledikleri sonucuna ulaşmıştır. Yıldırım (2006) İstanbul ili özelinde yaptığı çalışmada, yoksul ailelerde dini ibadetler çok yoğun olmamakla birlikte, din olgusunun bu ailelerde bir bütünlük sağladığı, yoksulluk durumuna karşı tahammül/sabır etmeye yardımcı olduğu ve hayata karşı mücadelede bir motivasyon kaynağı olduğu bulgularına erişmiştir. Morçöl (1979)'ün Ankara'da yaptığı çalışmasında yoksul kimselerin yoksulluk nedeni olarak yapısal etmenleri belirtirken, yoksul olmayan kimselerin ise daha çok kültürel öğeler üzerinde durduğu görülmüştür. Bununla birlikte yoksulluk ile dini inanç arasında bir ilişki kurulmamakla birlikte yoksulluğun "kader" ile birlikte ifade edildiği ve buna bağlandığı tespit edilen diğer bulguları oluşturmaktadır (Çiğdem, 2011: 222).

Pew araştırma merkezi tarafından 2008 yılında yapılan araştırma sonucunda Avustralya, Fransa, Japonya ve İngiltere gibi yüksek gelirli ülkelerde dini inanış çok önemli bir yer tutmazken, Endonezya, Pakistan ve Tanzanya gibi düşük gelirli ülkelerde dinin çok önemli bir yere sahip olduğu görülmüştür (Pew, 2008: 18). Beyers (2014), yoksulluk ve din ilişkisini incelediği çalışmasında dinin; ekonomik sistemlerde uygulanacak uygun değer ve ilkelerin öğretilmesinde topluma cömertliğin ahlaki bir zorunluluk olduğunu öğretmede, toplumda kazandığı gelir fark etmeksizin her insanın eşit olduğunu hatırlatmada, yoksul kimselerin haysiyetinin korunması ve geri kazanılmasında önemine değinmiştir. Bununla birlikte mazlum ve yoksul kimseler arasındaki bağımlılık duygusunun dini faaliyetleri artırdığını ve dinin toplumda ihtiyaç

duyulan ahlaki yaklaşımlar üzerinde etkili olarak toplumda yoksulluk durumuna ilişkin bir farkındalık oluşturduğunu ifade etmiştir.

Mylek & Nel (2010), yoksulluk ve dini inanç ilişkisini incelediği çalışma sonucunda dini inancın, dine bağlı öğreti ve değerlerin uygulamasını teşvik ettiğini, yoksulluğun azaltılmasında motive edici bir kaynak olduğunu, yardım çabalarını harekete geçirebileceğini ve sosyal adalet için güçlü bir faktör olduğunu ifade etmiştir. Hunt (2002), Amerika üzerine yaptığı çalışma sonucunda, dini inancın yoksulluk nedenleri üzerinde etkili olduğunu, Protestanların yoksulluğu bireysel faktörler ile ilişkilendirip, yapısal ve kadercilik anlayışını savunmadıklarını; buna karşılık Katoliklerin yoksulluğu daha çok kadercilik anlayış ile ilişkilendirdiğini tespit etmiştir. Hoverd & Sibley (2013), Yeni Zelanda’da yaptıkları çalışmada, yoksul mahallelerde yaşayan dindar kişilerin, dini inancı olmayan yoksul kişilere göre daha yüksek öznel iyi olma haline sahip olduklarını, bu açıdan dini inancın, yoksulluk olgusunun kişilere verdiği psikolojik rahatsızlığı azaltmaya yardımcı olduğunu tespit etmişlerdir.

5.2.6. Ayrımcılık

Yoksulluğa neden olan faktörlerden bir diğerini etnik köken veya kimlik oluşturmaktadır. Kişi, etnik kimliğinden farklı bir toplumda yaşaması durumunda çeşitli ayrımcılık ve dışlanmalara maruz kalmakta dolayısıyla yoksulluk olgusu ile karşılaşma olasılığı artış göstermektedir. Toplum içerisinde en sık karşılaşılan ayrımcılık veya dışlanmaların sebebi etnik kimlikten kaynaklanmaktadır. Etnik kimlikleri nedeniyle çeşitli alanlarda ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalan kişiler ağır eşitsizlikler yaşayabilmektedir. Toplumda azınlıkta yaşayan farklı etnik kimliğe sahip kişiler eğitim, yaşam biçimi ve sosyal hayat gibi unsurlarda hep geri plana itilmekte veya çoğunluk grubun kararları altında yaşamaktadırlar (Yayla: 2015: 46).

Etnik kimliği nedeniyle ayrımcılığa maruz kalan kişiler daha çok iş gücü ve istihdam alanında bu ayrımcılığı yaşamaktadır. Yapılan araştırmalar işsizlik ve yoksulluk arasında güçlü bir bağ olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda iş piyasasına erişim, öncelikle gelir için sonrasında yaşamın diğer unsurları için önemli bir hususu oluşturmaktadır. Dolayısıyla etnik kökeni nedeniyle iş gücü piyasasına erişim sağlayamayan veya sigortasız ve düşük ücret ile çalışmak zorunda kalan kişiler yoksulluk durumunu daha derinden yaşayabilmektedir (Kirby, 1999: 149-150). Farklı etnik kimliğe sahip olan kişiler iş gücü alanında yaşadıkları zorlukların yanı sıra eğitim, sağlık ve

barınma gibi alanlarda da yaşadıkları zorluklar nedeniyle yoksulluk ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Genellikle düşük kentleşmenin olduğu yerlerde yaşamaları, kötü beslenme ve barınma imkanlarına sahip olmaları, sağlık ve eğitim olanaklarına erişimlerinin diğer kişilere kıyasla daha zor olması gibi nedenler beraberinde yoksulluğu getirmektedir.

5.2.7. Coğrafi Konum

Ülkelerin yer aldıkları coğrafi konum, yoksulluğu etkileyen faktörler arasında yerini almaktadır. İklim açısından çok sıcak veya aksine çok soğuk kesimde bulunmak, hammadde ve pazara ulaşım, yer altı ve yer üstü kaynakların zenginliği ülkelerin ve bu ülkelerde yaşayan kişilerin gelirlerini dolayısıyla da yoksulluk durumlarını etkilemektedir (Bayrakdar, 2020: 102). Örneğin önemli çöl büyüklüğü ve genişliğine sahip Sahra Altı Afrika ülkelerinde yoksulluk oranı 2018 itibarıyla %42'dir.

Coğrafi konum açısından, diğer tüm koşullar sabit varsayıldığında bir ülkenin etrafı karalar ile çevrili bir coğrafyada bulunması yıllık büyüme potansiyelini %1,5 ile %2 oranları arasında negatif yönde etkileyebilmektedir. Örneğin Bolivya ve Paraguay gibi Güney Amerika ülkelerinde; Mali, Çad, Zambiya ve Zimbabve gibi Afrika ülkelerinde veya Kırgızistan, Kazakistan ve Moğolistan gibi Orta Asya ülkelerinde etrafının kara ile çevrili olması ekonomik büyüme açısından önemli negatif etkiler ortaya çıkarabilmektedir (Sachs, 2000: 234). Bununla birlikte coğrafi konum nedeniyle yeterli imkanlara veya kaynaklara sahip olmayan ülkelerdeki kişiler, daha iyi bir yaşam umudu ile daha fazla imkân ve gelişime sahip olan ülkelere doğru göç etmektedirler. Bu kapsamda uluslararası göç hareketlilikleri, fakir ülkelere zengin ülkelere doğru göç eden göçmenlere bağlı olarak yaşanabilmektedir. Bu kişiler, göç ettikleri ülkelerde de çeşitli zorluklara maruz kalmaları sonucunda yoksul kimseler arasında yerlerini almaktadırlar.

Ülkelerin coğrafi konumu ve yoksulluk ilişkisi değerlendirilirken “coğrafya kaderdir” ifadesi akla gelmektedir. Eğilmez (2019), coğrafyanın kader olma durumu geçmiş zaman itibarıyla doğruyu yansıtıyor olmakla birlikte günümüz koşullarında bu durumun değiştiğini ifade etmiştir. Örneğin Güney Kore ve Kuzey Kore aynı coğrafi koşulları paylaşmakla birlikte iki ülkenin kişi başına düşen geliri farklılık göstermektedir. Güney Kore’de kişi başına düşen gelir 30.000\$ iken, Kuzey Kore’de 1700\$’dır. Bu farklılığın sebebi, Güney Kore’de toplumsal refahı artıracak hizmetler gerçekleştirilirken,

Kuzey Kore’de yönetimin kendi varlığını güçlendirmeye yönelik faaliyetleri ile açıklanabilir. Bunun yanı sıra doğal kaynak açısından çok düşük imkanlara sahip olan Japonya’nın kendisini geliştirerek, gelişmiş ekonomiler arasında yerini alması bu duruma verilebilecek bir diğer örnektir. Acemoğlu (2009)’da benzer şekilde coğrafi farklılıkların ülkelerin büyüme oranları üzerinde önemli bir faktör olmadığını ileri sürmektedir. Güney Kore, Singapur ve Kuzey Kore ülkeleri üzerine bir değerlendirmede bulunarak, Güney Kore ve Singapur’da yaşanan büyüme oranlarında yatırım teşvikleri şeklindeki büyümeyi teşvik eden politikaların önemli olduğunu, coğrafi farklılıkların önemli bir belirleyici olmadığını ve Güney Kore ile benzer kültür ve coğrafyayı paylaşan Kuzey Kore’nin büyüme noktasında kötü bir deneyime sahip olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla ülkelerin coğrafi konumu yoksulluk veya zenginlik durumunu etkileyebildiğini, ancak bu durumun her ülke için geçerli olduğunu varsaymanın doğru olmayacağını, kalkınma ve büyüme için uygulanan ekonomi politikalarının ülkelerin yoksulluk ve zenginlik durumu için daha önemli olduğunu söylemek mümkündür.

5.3.SİYASAL FAKTÖRLER

Yoksulluk olgusu, yalnızca ekonomik faktörlerden veya demografik ve sosyal faktörlerden etkilenmez. Bir ülkede izlenen siyasi politikalar, terör eylemleri, iç savaşlar, kötü yönetim, hak ve özgürlüklerin sınırlanması ve yolsuzluk gibi durumlar da yoksulluğu çeşitli şekillerde etkileyebilmektedir. Bu kapsamda siyasi faktör olarak, savaşlar, siyasi istikrarsızlar ve yolsuzluk ele alınacaktır.

5.3.1. Siyasi İstikrarsızlıklar ve Savaşlar

Bir ülkede yaşanan siyasi istikrarsızlıklar, iç savaş, terör eylemleri ve savaşlar yoksulluğa yol açan siyasi nedenler kapsamında sıralanabilmektedir. Ülke içerisinde yaşanan karışıklıklardan, şiddet olaylarından veya savaş sonrası yaşanan göçten toplumda en çok yoksul kişiler etkilenmektedir. Askeri harcamalar ve savaşlara harcanan maddi ve insani kaynaklar, önemli yoksulluk nedenleri arasında yer almaktadır. Pek çok ülke milli gelirlerinin önemli bir kısmını savunma harcamalarına ayırmaktadır. İstihdam bakımından verimsiz olan bu harcamalar, işsizliğe, dolayısıyla yoksulluğa yol açmakta ve şiddet ortamından dolayı yardım kuruluşlarının bazı yerlerdeki yoksullara ulaşamaması var olan yoksulluğu daha fazla derinleştirerek, şiddet ortamının yoksulluk yaratma gücünü ortaya koymaktadır. Aynı zamanda şiddet ortamına bağlı olarak ortaya çıkan zorunlu göç sonucunda kişiler, elindeki maddi olanakları kaybetmekte, savaşa bağlı

olarak çeşitli bedensel yaralanmalara uğrayabilmekte ve aile reisinin hayatını kaybetmesi sonucu geri kalan aile üyeleri yoksulluğa düşebilmektedir (Kesici, 2007: 143). Örneğin Mozambik'te 1964 yılında başlayan bağımsızlık savaşı sonucunda, yaklaşık bir milyon kişi hayatını kaybetmiştir. Hayatını kaybedenlerin büyük çoğunluğu ise açlıktan veya kötü yaşam koşullarından dolayı yaşamlarını yitirmiştir. 1992'de barış anlaşmasının imzalanması sonucunda mülteci olarak farklı ülkelere giden insanlar geri ülkelerine döndüklerinde harap bir durum ile karşı karşıya kalarak, yeniden bir ekonomik ve sosyal yapı inşa etmek durumunda kalmışlardır. Bunun yanı sıra kişi başına gelir 1992 yılı öncesinden daha düşük seviyelere gerileyerek kronik yoksulluk tuzağının ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Giesbert & Schindler, 2010: 11-12).

5.3.2. Yolsuzluk

Ülkede yaşanan siyasi istikrarsızlıklar, savaşlar ve iç çatışmaların yanı sıra yolsuzluk da yoksulluğun bir nedenini oluşturmaktadır. Dünya Bankası yolsuzluğu, kamu görevinin özel çıkar amacıyla kötüye kullanılması şeklinde tanımlamaktadır Bir kamu görevlisi rüşvet aldığı, teklif ettiği veya şantaj için kullandığında kamu görevinin kötüye kullanımı ortaya çıkar. Bu kapsamda rüşvet yolsuzluğun ana araçlarından birisi olmakla birlikte adam kayırma, kamu varlıklarının çalınması ya da özel ihtiyaç için kullanılması da diğer yolsuzluk türlerini oluşturabilmektedir (World Bank, 1997: 8-9).

Yolsuzluk ekonomik büyüme ve kalkınma hızında azalmalara yol açan önemli bir faktörü oluşturmaktadır. Bu kapsamda yolsuzluk; azaltılmış yerel yatırım, azaltılmış doğrudan yatırım, hükümet harcamalarının eğitim, sağlık ve altyapı alanlarından uzaklaşması, manipülasyon veya rüşvet ile daha az verimli kamu projelerinin hayata geçirilmesi şeklinde farklı kanallardan ekonomik büyüme ve kalkınma üzerinde olumsuz yönde bir etki meydana getirebilmektedir (Wei, 1999: 25). Yolsuzluğun büyüme ve kalkınmayı olumsuz yönde etkilemesi ise yoksulluğun dolaylı olarak artmasına neden olacaktır. Kamu kesiminden hizmet almak durumunda olan yoksul kesimlere, kamu hizmetlerinin yetersiz sunulması, gecikmeli sunulması veya hizmete belli oranda katkı yapma şartı ile sunulması gibi durumlar ortaya çıkabilecek, bu da yoksulluk üzerinde artışa yol açabilecektir (Gültekin, 2015: 412). Yolsuzluk ekonomik büyümenin yanı sıra beşerî sermayeyi ve gelir eşitsizliğini de olumsuz yönde etkilemektedir. Yolsuzluk vergi gelirlerini azaltmakta buna bağlı olarak da beşerî sermayenin kalitesini önemli ölçüde etkileyen eğitim ve sağlık gibi kamu hizmetlerine ayrılan kaynaklar azalmaktadır. Bunun

yanı sıra yolsuzluğa bağılı olarak zengin kesimler sosyal harcamaları kendi menfaatlerine yönelik artırmakta ve gerçekten ihtiyacı olan yoksul kesime yapılan harcamaların payı ise azalış göstermektedir (Kabaş, 2009: 117).

Yolsuzluğun kamu maliyesi üzerindeki etkilerini incelemeye yönelik literatürde çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Gupta vd. (1998) yolsuzluğun ekonomik büyümeyi azaltarak gelir dağılımı adaletini ters yönde etkilediği ve yoksulluğu artırdığı; Mauro (1998), yolsuzluğun kamu harcamalarının bileşimleri üzerinde bir değişikliğe yol açarak eğitim harcamalarını azalttığı; Gupta vd. (2000), yolsuzluk azaltıldığında bebek ölüm oranı ve okullaşma oranı gibi eğitim ve sağlık göstergelerinde iyileşme sağlandığı; Monte ve Papagni (2001), yolsuzluğun yüksek olduğu yerlerde kamu yatırım harcamalarının ve buna bağılı olarak büyümenin azaldığı; Tanzi & Davoodi (2000), yüksek yolsuzluğun ekonomik büyümeyi ve dolaysız vergi gelirlerini azalttığı bulgularına erişmişlerdir. Dolayısıyla yolsuzluğun; eğitim harcamalarında azalışa sebebiyet vermesi, eğitim ve sağlık göstergelerini negatif yönde etkilemesi, kamu yatırım harcamalarını azaltması ve buna bağılı olarak büyüme ve kalkınmayı yavaşlatması, dolaylı olarak yoksulluk üzerinde de bir artışa yol açacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUK VE MALİ ARAÇLAR

Hemen hemen her ülke, gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun, yoksullukla mücadelede çeşitli politikalar izlemektedir. Ülkelerin bulunduğu koşullar, yoksulluğun şiddeti, izleyeceği politikalar ve kullanacağı araçlar her ülke nezdinde farklılaşsa da mali araçlar yoksulluk ile mücadelede önemli bir yer tutmaktadır. Toplumsal bir sorun olan yoksulluğa karşı ülkeler mali araçları kullanarak yoksul kesimler üzerinde doğrudan etkiler oluşturabildiği gibi izlediği politikalarla dolaylı olarak da etkileyebilmektedir.

Devlet politikalarının en önemli hedeflerinden biri, gelir dağılımındaki eşitsizlikleri gidermek ve yoksulların refahını artırmaya çalışmaktır. Bu kapsamda mali araç olarak bütçenin önemli iki kalemi olan vergi ve harcama kalemleri ön plana çıkmaktadır. Gelir ve gider kalemlerinin, haneler arasındaki gelir dağılımını nasıl etkilediği önem taşıyan konular arasındadır. Örneğin vergi yükünü fiilen ödeyenler ile vergiyi yasal olarak ödemesi gerekenler farklılaşabilmektedir. Diğer taraftan, harcamaların sıklığını veya niteliğini belirlemek önemlidir. Çünkü tüm harcamalar farklı gelir seviyelerindeki hanelere aynı ölçüde fayda sağlayamayabilir. Ayrıca düşük gelirli ailelere fayda sağlamayı hedefleyen hükümet harcamalarının ortaya çıkaracağı etki, yoksulların kamu hizmetlerine erişiminde zayıf hedefleme veya zorluk olması halinde istenildiği gibi sonuç sağlamayabilir. Dolayısıyla yoksulluk ile mücadele politikalarının belirlenmesinde bu gibi durumların dikkate alınması önem arz etmektedir (Vazquez, 2001: 1-2).

Yoksulluk ile mücadelede doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki farklı yaklaşım benimsenmektedir. Dolaylı yaklaşım, kaynakların ekonomik büyümeyi besleyecek şekilde kullanılması ve büyüme aracılığı ile yoksul kesimlerin gelirleri ve hayat standartları üzerinde iyileşme sağlanmasını hedeflemektedir. Doğrudan yaklaşım ise beslenme, sağlık, eğitim ve barınma gibi temel ihtiyaçları dikkate alarak, yoksul kesimlerin durumlarını iyileştirecek doğrudan politikalar uygulanmasını amaçlamaktadır (Şenses, 2017: 219).

Mali araçların yoksulluk üzerindeki dolaylı veya dolaysız etkisi kullanılan araca göre değişecektir. Örneğin, gerçek kamu harcamalarını oluşturan cari harcamalar ve yatırım harcamaları, milli gelir üzerinde doğrudan bir etki meydana getirdiği için yoksul kesimlerin durumlarını büyüme kanalı ile dolaylı olarak etkileyecekken, toplumun farklı

kesimleri arasında gelirin el değiştirdiği transfer harcamaları, yoksul kesimlerin refah seviyelerinde doğrudan bir etki meydan getirecektir. Bunun yanı sıra, diğer mali araçlar arasında yer alan kamu gelirleri ve kamu borçlanması ise yoksulluğu dolaylı olarak etkileyecektir.

Çalışmanın bu bölümünde mali araçların yoksulluk üzerindeki rolü ve etkilerine yer verilecektir. Bu kapsamda ilk olarak kamu harcamaları ve yoksulluk ilişkisi ele alınacak daha sonrasında ise kamu gelirlerinin ve kamu borçlanmasının yoksulluk üzerindeki etkisi incelenecektir.

1. KAMU HARCAMALARI VE YOKSULLUK

Kamu harcaması kavramı kısaca; “devletin, toplumsal refahı artırmak ve üstüne düşen görevleri yerine getirmek maksadıyla yaptığı mal ve hizmet alımı” şeklinde tanımlanabilir. Literatürde kamu harcamalarının dar ve geniş anlamda farklı şekillerde tanımlamaları yapılmakla birlikte, genel anlamda devletin mal ve hizmet alımına yönelik yaptığı harcamalar kamu harcaması olarak nitelendirilmektedir. Gayri safi yurt içi hasıla (GSYH) içerisinde toplam kamu harcamalarının payı, kamu kesiminin ekonomideki büyüklüğünü ifade etmede önemli bir ölçüttür. Bu kapsamda kamu harcamaları, kamu kesiminin ekonomideki ağırlığını göstermesi bakımından önemli bir mali araçtır. Devlet, kamu harcamaları yolu ile çeşitli ekonomik ve sosyal amaçları gerçekleştirme amacı gütmektedir. Ancak kamu harcamalarının amacına ulaşabilmeleri için harcamaların içeriğinin ve harcamalardan yararlanan kesimin belirlenmesi önem arz etmektedir

Kamu harcamalarının fonksiyonları ekonomik istikrarı sağlamak, kaynak tahsisinde etkinliği sağlamak ve gelir dağılımında adaleti sağlamak şeklinde sıralanabilir. Devlet kamu harcamaları yolu ile ekonomide üretim düzeyini artırma, fiyat istikrarını sağlama ve istihdamı artırma amaçları gözetmektedir. Ancak fonksiyonel maliye anlayışının gelişimi ile birlikte kamu harcamalarının gelir dağılımında adaleti sağlama amacı ön plana ıkmiş ve toplumda refahı yükselmesini sağlayabilmek için kamu harcamalarının kullanımı yaygınlaşmıştır (Demir, 2015: 91-92).

Devlet, kamu harcama politikasında genellikle iki temel amaç gütmektedir. Bunlardan ilki piyasanın sağlayamadığı veya optimal düzeyde sunamadığı mal ve hizmetleri (eğitim, sağlık, güvenlik ve adalet gibi) sağlayarak kaynak tahsisinde etkinliği artırmaktır. Bir diğeri ise gelir dağılımında adaleti sağlamaktır. Gelir dağılımında adaleti

sağlama amacı ise sadece gelir transferi yolu ile değil özellikle yoksul kesimlerin daha fazla fayda sağlayabileceği mal ve hizmetlerin sunulması ile gerçekleştirilmektedir (Vazquez, 2001: 29). Kamu harcamalarının düşük gelirli kesimler üzerinde hedeflenen etkileri ortaya çıkarabilmesi için öncelikle harcamadan yararlanacak kesimin doğru saptanabilmiş olması gerekmektedir. Kamunun sağladığı mal ve hizmetlerden ihtiyacı olmayan kişilerin yararlanması, kamu harcamalarından beklenen etkinin ortaya çıkmasına engel olacaktır. Ancak ne var ki kamu harcamalarından yararlanacak doğru kişilerin tespiti, harcamaların gelir dağılımı üzerindeki etkisini artırmaktan daha zorlu bir süreci oluşturmaktadır. Bu nedenle yoksulluk ve gelir dağılımında adaleti sağlayabilmek için kamu harcamalarından mümkün olan optimal düzeyde yararlanılmalıdır. Böylece yoksul kesimlerin refah düzeylerinde artışı sağlanabilecektir (Chu, vd. 2000: 15).

Devlet çeşitli gelir kaynaklarından elde ettiği kamu gelirlerini, kamu harcamaları mekanizması aracılığı ile topluma mal ve hizmet olarak sunmaktadır. Piyasada üretim sürecinde elde edilen gelir, üretim faktörleri arasında adil bir şekilde dağılmayabilir. Bu durumda devlet, kamu harcamaları ile devreye girerek ekonomideki mevcut gelir dağılımını daha eşit hale getirmeye ve yoksul ve muhtaç durumda olan kimselerin piyasada oluşan gelirden daha fazla pay almasını sağlamaya çalışmaktadır. Devlet kamu gelirlerinde toplayıcı bir rol üstlenirken, kamu harcamaları ile dağıtıcı bir rol üstlenmektedir. Bu kapsamda kamu harcamaları açısından yoksul kesimlere yapılan karşılıksız harcamalar, ayni ve nakdi yardımlar kişinin refah seviyesi üzerinde doğrudan bir etki ortaya çıkaracaktır. Böylece yoksullukla mücadelede kamu gelirlerinin aksine daha etkin bir rol üstlenebilecektir (Teyyare ve Sayaner, 2018: 313-314).

Kamu harcamaları ile yoksulluk arasındaki ilişki harcamanın türüne göre değişkenlik gösterebilmektedir. Örneğin transferler veya sübvansiyonlar şeklinde yapılan sosyal amaçlı kamusal harcamalar, kişilerin harcanabilir gelirini artırabileceği için yoksulluk üzerinde de doğrudan bir etki meydana getirecektir. Bunun yanı sıra gelişmişlik seviyesi nispeten daha düşük bölgelerde yapılacak temel sağlık, eğitim, altyapı (yol, su vb.) ve konut kapsamında yapılan yatırım harcamaları yoksul kesimin üretkenliğini ve kazanç potansiyelini artırarak, yoksulluk üzerinde dolaylı bir etki meydana getirecektir (Anderson vd., 2018: 61).

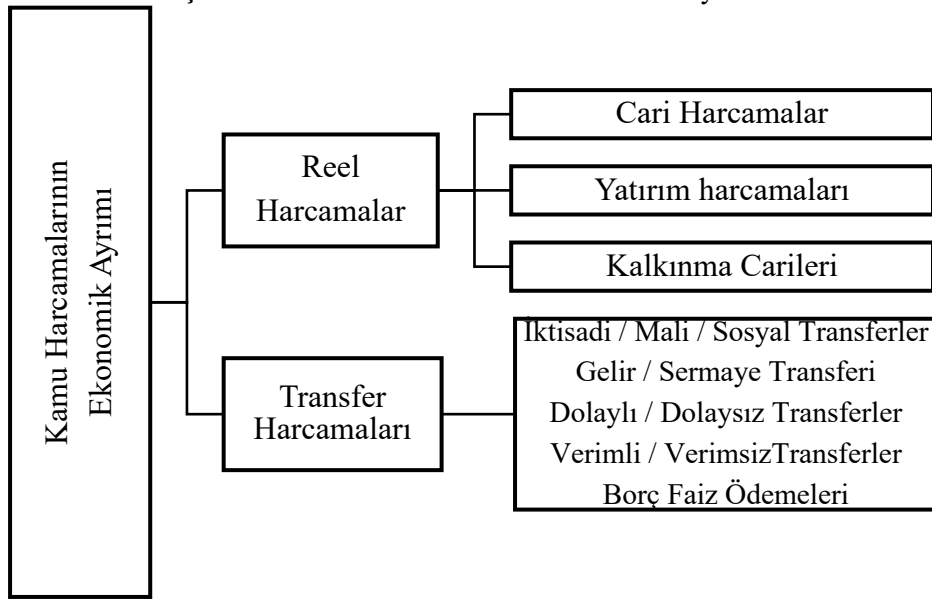
Kamu harcamalarının yoksulluk üzerindeki etkisi değerlendirilirken harcamaların türünün dikkate alınması daha etkili bir sonuç ortaya çıkarabilecektir. Bu nedenle,

çalışmanın ilerleyen kısımlarında ekonomik ve fonksiyonel tasnif yapılarak kamu harcamalarının yoksulluk üzerindeki etkisi ayrı başlıklar altında incelenecektir.

1.1.EKONOMİK NİTELİKTE KAMU HARCAMALARININ YOKSULLUK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Kamu harcamalarının bilimsel sınıflandırılması şeklinde de ifade edilen ekonomik tasnif, harcamaların ekonomi üzerinde oluşturduğu etkiye göre yapılan sınıflandırmadır. Pigou ve Dalton tarafından geliştirilen ekonomik tasnif, kamu harcamalarının milli gelir üzerindeki etkisinin farklı ekonomik harcamalar bazında belirlenebilmesini ve böylece seçici bütçe politikalarının uygulanabilmesini amaçlamaktadır (Demir, 2015: 74). Kamu harcamalarının ekonomik ayrımına Şekil 8’de yer verilmiştir. Bu kapsamda harcamaların yoksulluk ile ilişkisi değerlendirilirken ilk olarak reel harcamalar, sonrasında ise transfer harcamaları dikkate alınacaktır.

Şekil 8. Kamu Harcamalarının Ekonomik Ayrımı

Kaynak: Demir 2015: 73

1.1.1. Reel Harcamalar

Devletin tüketim amacı ile yaptığı harcamalar, reel harcamaları oluşturmaktadır. Bu kapsamda kamu, belirli hizmetlerin üretimini gerçekleştirmek için piyasadan mal veya hizmet satın alabilir ya da doğrudan piyasa içerisinde üretilmiş mal ve hizmetleri alarak hizmet satın alma yoluna gidebilir. Tüm bu harcamalar reel harcamaları oluşturmaktadır (Eker, 1999: 75). Devlet reel harcama kapsamında satın aldığı mal ve hizmetleri, ücretsiz

bir şekilde veya piyasa fiyatının altında topluma ya da düşük gelirli kimselere sunabilmektedir. Örneğin tarımsal destek uygulamaları kapsamında çiftçilere gübrenin daha düşük fiyattan satılması veya ekmek, süt gibi temel ihtiyaç maddelerini dağıtması bu kapsamda değerlendirilebilir (Uluatam, 1997: 229). Bu bakımdan devletin reel harcama kapsamında satın aldığı mal ve hizmetleri, toplumun tüm kesimlerine sosyal refahı artırabilmek amacıyla aktarması yoksulluk üzerinde dolaylı bir etki meydana getirerek, yoksulluğun şiddetinin azalmasına yardımcı olacaktır.

Reel harcamalar, ekonomide mal ve hizmet üretiminin ve sunumunun gerçekleşmesine, dolayısıyla da milli gelirden bir artış yaşanmasına katkı sağlayabilmektedir. Reel harcamalardaki artış, kamusal veya yarı kamusal mal ve hizmetlerinin sunumunu da artıracaktır. Bunun yanı sıra piyasada eksik istihdam olması halinde devlet reel harcamalar aracılığı ile üretim faktörü satın alabilir. Üretim faktörü satın alması ise gelir yönünde bir artışa yol açarak piyasa tarafından üretilen mal ve hizmetlerin talebini ve tüketimini artıracaktır. Böylece reel harcama mekanizması ile özel tüketim mal ve hizmetleri üzerinde uyarıcı bir etki ortaya çıkacaktır. Ayrıca mal ve hizmetlere olan talepteki artışın, piyasadaki eksik istihdamı tetiklemesi halinde yoksulluk üzerinde iyileşme sağlanarak dolaylı bir etki meydana gelecektir (Muter vd., 2003: 60).

Devletin yaptığı reel harcamalar içerisinde yer alan cari harcamalar, kamu hizmetinin sunulabilmesi için gerçekleştirilen, yapıldığı dönemde milli gelire katkı yapan ve faydası genellikle kısa dönemde tüketilen harcamalar şeklinde tanımlanmaktadır. Bir bakıma kamunun tüketim harcamaları olarak da ifade edilmektedir (Muter vd., 2003: 62). Cari harcama kapsamında gerçekleştirilen harcamalar, ekonominin mevcut üretim kapasitesini kullanmak için gerekli mal ve hizmetlerin satın alınması amacı ile gerçekleştirilmektedir (Künü, 2013: 13). Bu harcamaların faydası, en fazla bir yıl içerisinde bir ya da birkaç kez kullanımı tükenmektedir. Bu nedenle tüketim harcaması olarak da nitelendirilmektedir. Cari harcamaların temel amacı, kamunun üstüne düşen görevleri yerine getirmek amacıyla gerekli mal ve hizmetleri satın alarak kamunun işleyişini devam ettirmektir. Bu harcamaların büyük bir çoğunluğunu personel giderleri oluşturmakla birlikte kırtasiye harcamaları, kira ödemeleri veya yakıt giderleri gibi idari harcamalar da cari harcama içerisinde yerini almaktadır. Cari harcamalar, doğrudan mal ve hizmet satın alma amacı güttüğü için ekonomide efektif talep düzeyi ve toplam arz ve talep düzeyi üzerinde bir etki ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla cari harcamalar veya bu

harcamalar üzerinde yapılacak artışlar, talebi etkileyerek ekonomide bir uyarıcı etki ortaya çıkarabilmektedir (Devrim, 1995: 121).

Devlet cari harcamalar yolu ile bir yandan çalışan personelin satın alma gücünü etkileyerek özel tüketim mallarına ve hizmetlerine karşı ekonomide talep oluşmasına katkı sağlamaktadır (Eker, 1999: 351). Bu kapsamda cari harcamaların yoksulluk üzerindeki olumlu etkisi, kişilerin satın alma güçlerini artırma kanalı ile ortaya çıkacaktır. Cari harcamaların önemli bir payını personel giderlerinin oluşturduğu dikkate alındığında, kişilerin harcanabilir gelir düzeylerinin yükselmesi, refah düzeyleri üzerinde de bir iyileşme sağlayabilecektir. Diğer taraftan, kişilerin satın alma güçlerinin artırılması bir talep artışı ortaya çıkarabilecektir. Bu nedenle üreticilerin meydana gelen talep artışını karşılayabilmek için üretimlerini artırmaları, üretici kesimin refah seviyesine olumlu bir şekilde yansıtacaktır. Bu şekilde hem tüketicilerin hem de üreticilerin refahlarında bir düzelme sağlanabilecektir. Bununla birlikte literatürde yapılan bazı çalışmalarda (Kula ve Aslan, 2010; Tagkalakis, 2013; Kanca ve Bayrak, 2015; Matsume & Hasumi, 2016; Onudugo vd., 2017; Holden & Sparrman, 2018) kamu tüketim harcamalarının işsizlik oranı üzerinde negatif bir etkisi olduğu, diğer bir deyişle işsizliği azalttığı bulgusuna erişilmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, cari harcamaların işsizlik oranı üzerindeki negatif etkisi, kişilerin mevcut durumlarını iyileştirerek yoksulluk oranının azalmasına dolaylı olarak yardımcı olacaktır.

Bir diğer reel harcama türünü yatırım harcamaları oluşturmaktadır. Yatırım harcamaları; üretim seviyesine katkı sağlayan, üretim faktörlerinin etkinliğini artıran ve faydası bir yıldan uzun süren harcama türünü oluşturmaktadır. Devlet, istihdam düzeyinin artırılması, gelir dağılımının iyileştirilmesi ve ekonomik büyümenin sağlanması gibi çeşitli amaçları gerçekleştirirken kamu harcamalarını etkin olarak kullanmaktadır. Cari harcamaların bu amaçlar açısından etkisi önemli olmakla birlikte kaynakların etkin kullanımı, kalkınmanın sağlanması ve istihdam düzeyinin artırılması gibi amaçların gerçekleştirilmesinde yatırım harcamalarının rolü cari harcamalara kıyasla daha ön plana çıkmaktadır (Akdoğan, 2017: 92-93).

Devletin yatırım harcaması gerçekleştirmesi hem istihdam olanağı oluşturmakta hem de işsizlik oranının azalmasına destek olmaktadır. Literatürde yapılan bazı çalışmalarda, (Faulodi, 2010; Tagkalakis, 2013; Kanca ve Bayrak, 2015; Abiad vd., 2016; Matsume & Hasumi, 2016; Topal, 2017; Onudugo vd., 2017; Holden & Sparrman, 2018;

Selase, 2019; Moszoro, 2021) yatırım harcamalarının işsizlik düzeyini azalttığı ve istihdam ile pozitif ilişki içerisinde olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Dolayısıyla yatırım harcamalarının yoksulluk üzerindeki azaltıcı etkisi, işsizlik oranını azaltması, istihdam olanaklarını artırması ve kişilerin harcanabilir gelir seviyelerini yükseltmesi ile gerçekleşecektir. Yoksulluk ile işsizlik arasında güçlü bir ilişki mevcut olduğu için üretim araçlarını ve kapasitesini olumlu yönde etkileyen yatırım harcamaları, yeni istihdam olanakları oluşturması bakımından yoksulluk oranı üzerinde önemli rol oynayabilecektir. Diğer taraftan cari harcamaların veya yatırım harcamalarının işsizlik üzerinde bir artışa veya istihdam üzerinde bir azalışa neden olması durumunda (Fouladi, 2010; Güney ve Balkaya, 2018; Afonso vd., 2018; Abouelfarag & Qutb, 2020) ise yoksulluk üzerindeki iyileştirici etki terse dönerek, yoksulluğu artırıcı yönde bir etki ortaya çıkacaktır.

Özellikle düşük gelirli kesimlerin yaşadığı bölgelerde eğitim ve sağlık alanında kamu tarafından yapılacak cari harcamalar, yatırım harcamaları ve bu harcamaların artırılması, kişilerin refah seviyelerinin yükselmesine katkı sağlayarak yoksulluk durumunu dolaylı yoldan iyileştirecektir (Eker, 1999: 86). Devlet tarafından yapılacak eğitim, sağlık, altyapı veya teknolojik yatırımlar ekonomik büyümenin temelini oluşturmanın yanı sıra toplumun önemli bir sorunu olan yoksulluk probleminin çözülmesinde de gerekli kaynakları sağlamaktadır (Stiglitz, 2021: 362). Özellikle gelişmişlik düzeyi düşük bölgelere yapılacak yatırımlar o bölgenin istihdam olanaklarını geliştirmesinin yanı sıra bölgesel gelir dağılımının iyileşmesine katkı sağlayarak, bölgede yaşayan halkın yaşam seviyesinin yükselmesine ve yoksulluk düzeyinin azalmasına destek olacaktır.

Reel harcamaların meydana getirdikleri gelir akımının yoksulluk üzerindeki etkisi, harcamaların çarpan ve hızlandırıcı etkileri de dikkate alınarak incelenebilir. Çarpan, otonom yatırımlardaki bir artışın milli gelir üzerinde ne kadarlık bir artış meydana getireceğini gösteren katsayıdır. Ekonomide yapılan yatırımlar otonom (bağımsız) ve uyarılmış şeklinde iki gruba ayrılabilir. Otonom yatırımlar, milli gelirdeki değişimlerden bağımsız olarak yapılan yatırımları ifade ederken; uyarılmış yatırımlar milli gelirdeki değişimler dikkate alınarak yapılan yatırımları ifade etmektedir. Bir örnek ile açıklamak gerekirse kamunun yaptığı baraj ve yol gibi altyapı yatırımları otonom yatırım iken, bu yatırımlara bağlı olarak artan talebi karşılamak için yapılan yeni yatırımlar uyarılmış yatırımı ifade etmektedir (Eker, 1999: 89).

Her otonom yatırım harcaması, bir gelir ve harcama akımının oluşmasına yol açar. Gelir ise tüketim ve tasarruf şeklinde iki fonksiyonu içermektedir. Bu açıdan gelir elde edenler eğer tüketim kararı verirse yapacakları tüketim harcamaları bir başkasının gelirini oluşturacak ve birinci harcama gelir akımı, ikinci harcama gelir akımı, üçüncü... şeklinde sürüp gidecektir. Bu durumda yatırım harcamasının oluşturacağı gelir akımı, çarpan katsayısı ile ifade edilmektedir (Akdoğan, 2017: 524-525). Kişilerin elde ettikleri gelirinin ne kadarını tüketeceklerini marjinal tüketim eğilimi belirlemektedir. Marjinal tüketim eğilimi yükseldikçe otonom yatırımın oluşturacağı gelir akımı, milli geliri yatırım harcamasından daha fazla artırmış olacaktır (Eker, 1999: 89). Kamu harcamalarının çarpan etkisi otonom yatırımların milli geliri ne şekilde etkilediğini gösterirken; hızlandıran ise tüketim harcamalarının, uyarılmış yatırımlar mekanizması ile milli gelir üzerindeki etkisini göstermektedir. Böylece toplam tüketim harcamalarında meydana gelen değişikliğin, yatırım malları talebinin üzerinde ortaya çıkardığı etki hızlandıran olarak ifade edilmektedir. Tüketime olan talep yatırımları uyarmakta, yatırımlardaki artış da milli gelirin artmasına yol açmaktadır (Muter vd., 2003: 87-88).

Reel harcamalar, milli gelir veya üretim kapasitesi üzerinde çarpan veya hızlandıran mekanizmaları ile bir etki meydana getirmektedir. Ancak bu harcamaların yoksullukla mücadeleye katkı sağlayabilmesi için önemli olan, bu etkiden toplumdaki her kesimin yararlanabilmesidir. Diğer bir ifade ile kamu harcamalarının çarpan ve hızlandıran mekanizması ile milli gelir üzerinde meydana getirdiği artışın yoksulluk üzerinde iyileşme sağlayabilmesi, toplumun tüm kesimlerinin bu artıştan yararlanabilmesine bağlı olarak gerçekleşebilecektir. Eğer ekonomide meydana gelecek büyüme ve iyileşmeden toplumun üst gelir dilimleri daha yüksek pay alıp daha yüksek fayda elde ederken, alt gelir diliminde bulunan kişilerin refah düzeylerinde bir iyileşme yaşanmaz ise kamu harcamalarının gelirin eşit dağılımındaki etkisi, dolayısıyla da yoksulluk üzerindeki etkisi azalacaktır. Bu nedenle milli gelirden meydana gelen artıştan toplumun tüm kesimleri ne kadar adil bir şekilde pay alırsa, yoksulluğun iyileşmesine de o derece katkı sağlanmış olacaktır.

Reel harcama kapsamında cari ve yatırım harcamaları ele alındığında yoksulluk üzerindeki etkisi dolaylı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Çünkü reel harcamalar, transfer harcamaları gibi kişilerin doğrudan gelir ve yoksulluk seviyelerini etkileme üzerine odaklanmamaktadır. Dolayısıyla kişilerin yoksulluk ve refah seviyeleri üzerinde, farklı kanallardan dolaylı bir iyileşme sağlamaktadır. Örneğin cari harcamalar, personel

maaşları üzerinden kişilerin durumları üzerinde bir iyileşme sağlayabilirken, yatırım harcamaları istihdam kanalı ile bir etki ortaya çıkarabilmektedir.

Reel harcama kategorisinde cari harcama ve yatırım harcamasının yanı sıra kalkınma carileri de yer almaktadır. Kalkınma carisi, ülkenin beşerî sermaye stokunu artıran, diğer bir ifade ile insana yapılan yatırım niteliği taşıyan harcama türü olarak ifade edilebilir. Söz konusu harcamalar, cari harcama olmasına karşılık ortaya çıkardıkları etkiler kısa dönem içerisinde tükenmeyerek uzun yıllara yayılmaktadır. Bu kapsamda eğitim ve sağlık alanında yapılan cari harcamalar, kalkınma carisi olarak kabul edilmektedir. Örneğin devlet tarafından memurlara yapılan maaş ödemeleri cari harcama içerisinde yerini alırken, sağlık personellerine veya öğretmenlere yapılan maaş ödemeleri kalkınma carisi olarak nitelenmektedir. Çünkü bir öğretmenin verdiği eğitim hizmeti veya sağlık personellerinin sunduğu sağlık hizmeti bireysel faydanın yanı sıra toplumsal fayda oluşturmakta ve hizmetlerin faydası uzun yıllar devam etmektedir (Demir, 2015: 77). Eğitim ve sağlık alanında yapılan cari harcamalar (kalkınma carileri), kişilerin eğitim ve sağlık seviyeleri üzerinde uzun dönemli etkiler ortaya çıkarmaktadır. Uzun dönemde kişilerin eğitim ve sağlık açısından mevcut durumlarının iyileşmesi, yoksulluk üzerinde de bir iyileştirici etki ortaya çıkaracaktır. Bu kapsamda yoksulluk probleminde önemli bir yer tutan eğitim ve sağlık unsuru dikkate alındığında, özellikle gelişmişlik seviyesi nispeten daha düşük, eğitim ve sağlık alanında yeterli imkanlara sahip olmayan bölgelerde kamunun yapacağı harcamalar yoksullukla mücadelede önemli rol üstlenecektir.

1.1.2. Transfer Harcamaları

Vergiler ile finanse edilen kamu mal ve hizmetlerinin transfer harcamaları aracılığı ile yoksul durumda olan kişilere sunulması, yoksulluğun ortadan kaldırılması için uygulanacak potansiyel politikaların başında gelmektedir. Örneğin kırsal kesimde veya kentlerde gelişmişlik seviyesi düşük bölgelere yönelik sunulacak halk sağlığı hizmetleri, çocukların okul öncesi gelişimini destekleyecek beslenme programları veya temel gıda maddelerinin fiyatlarını düşük tutmaya yönelik doğrudan hükümet politikaları yoksulluk ile mücadelede etkin sonuçların alınmasına önemli katkılar sağlayacaktır (Todarro & Smith, 2014: 260). Transfer harcamaları, reel harcamaların aksine herhangi bir mal veya hizmet alımının söz konusu olmadığı ve ekonomide üretilen gelirin toplumun farklı kesimleri arasında el değiştirdiği harcamalar olarak tanımlanabilir.

Transfer harcamaları, gelirin toplumun farklı kesimleri arasında el değiştirdiği harcamalar niteliği taşıması nedeniyle, yoksullukla m¼cadele açısından önemli bir yere sahiptir. Çünkü geliri yüksek kesimlerden toplanan kamu gelirleri, çeşitli transfer harcamaları mekanizması ile d¼ř¼k gelirliler kimselere aynı veya nakdi olarak aktarılmakta ve b¼ylece refah d¼zeylerinde iyileşme sağlanabilmektedir.

Transfer harcamalarına genel manada bakıldığında bir reel harcamayı oluşturmaktadır. Çünkü transfer harcaması yapılan kesim, satın alma g¼c¼ desteği ile mal ve hizmet alımı gerçekleştirerek ekonomiye katılım sağlayabilmektedir. Reel harcama ile transfer harcaması arasındaki ayrım, harcamanın ilk yapıldığı andaki amacından ileri gelmektedir. Devlet eğer harcama karşılığında bir mal ve hizmet alıyorsa reel harcama; harcama karşılığında bir mal ve hizmet beklemiyorsa transfer harcaması gerçekleştirmektedir (Devrim, 1995: 101). Devlet, transfer harcamaları gerçekleştirirken, elde ettiği kamu gelirlerini diğer kişi veya kuruluşlara aktarma amacı g¼tmektedir. Bu kapsamda transfer harcamaları; kamu kurumlarına yapılan mali yardımlar, devlet iç ve dış borç faizleri, sosyal amaçlı transferler ve iktisadi ve mali amaçlı yapılan transferler şeklinde sınıflandırılabilir (Eker, 1999: 338).

Devlet transfer harcamalarında, herhangi bir karşılık g¼tmemekte ve bir üretim fakt¼r¼ talebinde bulunmamakta, dolayısıyla da milli gelir üzerinde doğrudan bir etki oluşturmamaktadır. Ancak transfer harcaması yapılan kişi veya kurumların verdikleri karar neticesinde milli gelir ve gelir dağılımı etkilenmektedir (Muter vd., 2003: 60). Diğer taraftan b¼t¼n transfer harcamalarının karşılıksız olduğunu s¼ylemek doğru bir ifade olmamaktadır. Bu açıdan sermaye transfer harcamaları, karşılıklı transfer harcamalarına örnek olarak g¼sterilebilir. Bu harcama t¼r¼nde, sermaye oluşumu dikkate alınmakta ve mevcut sermayenin el değiştirmesi s¼z konusu olmaktadır. ¼zel kesime ait arazi veya bina gibi taşınmazların kamu m¼lkiyetine geçmesi bu harcamaya örnek olarak verilebilir (Mutluer vd., 2013: 117-119). Diğer transfer harcaması t¼r¼leri ise kısaca Tablo 5’de ¼zetlenmiřtir.

Tablo 5. Transfer Harcaması Çeşitleri

Transfer Türü	İçeriği
İktisadi Transfer	Üretimin artırılması amacıyla yapılan transferler (taban fiyat uygulamaları, destekleme alımları ve ihracat KDV iadesi gibi.)
Sosyal Transfer	Gelir dağılımını iyileştirmek amacıyla yapılan transferler (gıda ve yakacak yardımı gibi.)
Mali Transfer	Bütçe denkleştirme amacıyla merkezi yönetim bütçesinden, özel bütçeli idarelere, yerel yönetimlere ve KİT'lere yapılan transferler
Gelir Transferi	Kişilere sosyal amaçla yapılan transferler (dul ve yetim aylıkları gibi.)
Dolaysız Transfer	Kişilerin alım gücünü doğrudan etkileyen transferler (öğrenci bursları ve emekli aylıkları gibi.)
Dolaylı transfer	Kişilere doğrudan gelir sağlamayan transferler (destekleme alımları ve üretici-tüketici sübvansiyonu gibi.)
Verimli Transfer	Fiziki sermaye birikimini artırmak amacıyla yapılan transferler (Sübvansiyonlar)
Verimsiz Transfer	Gelir dağılımını iyileştirmek amacıyla yapılan sosyal transferler (dul, yetim ve emekli aylıkları gibi.)
Borç Faiz Ödemeleri	Devlet borçlarının faiz giderleri için hazine hesaplarından yapılan ödemeler.

Kaynak: Demir 2015.

Tablo 5'te görüleceği üzere çeşitli transfer harcaması tasnifleri bulunmaktadır. Ancak bu çalışmada, transfer harcamaları ile yoksulluk ilişkisi üzerinde durulacağı için daha çok gelir dağılımını ve yoksulluk durumunu iyileştirici transfer harcamalarına odaklanılmıştır.

1.1.2.1. İktisadi Transferler

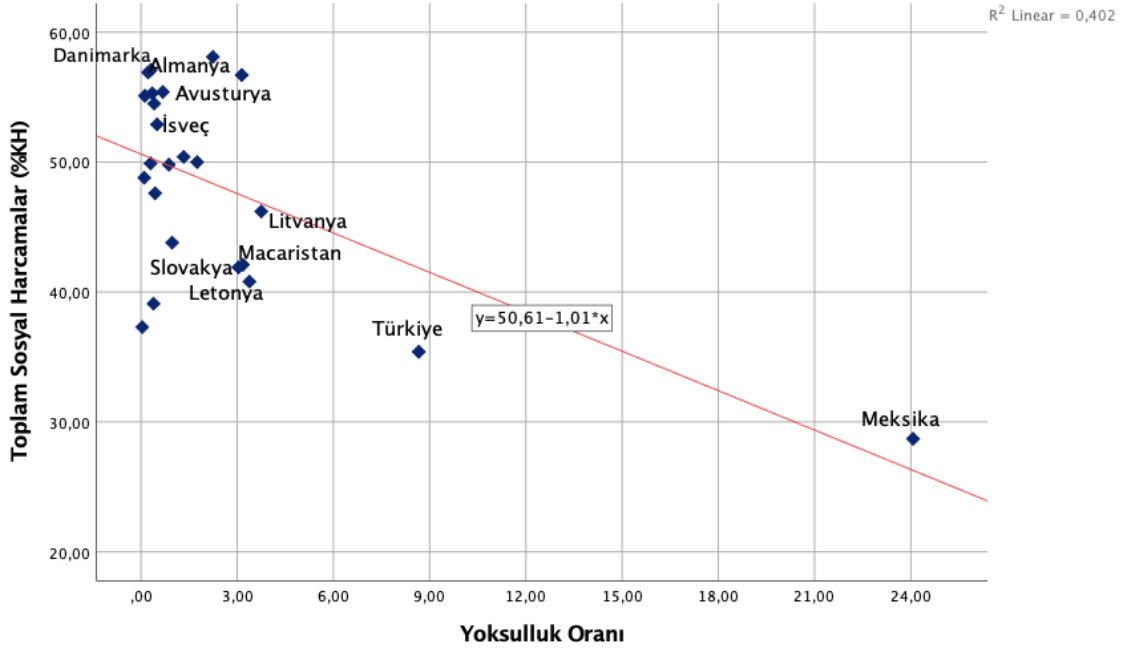
Devlet tarafından üretimi desteklemek amaçlı yapılan iktisadi transferler, topluma yararı olan mal ve hizmetlerin daha fazla ve daha düşük maliyet ile üretilmesinin teşvikini amaçlamaktadır. Bu kapsamda bu transferler kişileri değil üreticileri korumak adına yapılmaktadır. Çiftçileri korumak, ihracatın artmasına katkı sağlamak veya gelişmişlik düzeyi düşük bölgeleri kalkındırma amacıyla devlet tarafından sağlanan sübvansiyonlar bu kapsamda değerlendirilebilmektedir (Mutluer vd., 2013: 117-118). Özellikle çiftçi kesimini korumak, onlara daha düşük faiz ile kredi verilmesini sağlamak ve destekleme alımları yapmak şeklindeki iktisadi transferlerin, yoksulluk durumuna dolaylı şekilde katkı sağlayacağını söylemek mümkündür. Böylece devlet tarafından, çiftçilerin ürünlerinin satılması veya daha fazla üretim yapabilmeleri için teşvik edilmesi, kişilerin gelir ve refah seviyelerinin artmasına ve yoksulluk oranı üzerinde iyileşme sağlanmasına yardımcı olacaktır. Bu bakımdan iktisadi transferlerin yoksulluk durumu üzerindeki etkisi, üreticiler kanalı ile ortaya çıkacaktır.

1.1.2.2. Sosyal Transferler

Kamunun, toplumun tüm kesimlerin refahını iyileştirmek adına yaptığı sosyal transferler ve gelir transferleri, kişilerin mevcut yaşam şartları üzerinde doğrudan bir iyileşme sağladığı için yoksulluk problemi üzerinde de doğrudan bir etki meydana getirebilecektir. Ancak yoksulluk durumunun iyileştirilmesinde, yoksul durumda olan kişilere yapılan aynı veya nakdi yardımlardan hangisinin daha verimli olacağı değişkenlik gösterebilmektedir. Samson (2009), nakdi transferlerin bazı durumlarda yoksulluk ile mücadelede daha etkin olabileceğini ifade etmektedir. Çünkü aynı harcamalar, denetlenme, saklanma ve yolsuzluk gibi durumlar nedeniyle daha maliyetlidir. Diğer taraftan yoksul aileler, neye ihtiyacı oldukları hakkında politika yapımcılardan daha iyi bilgiye sahiptirler. Dolayısıyla kendilerine verilen nakdi transferleri kullanmada bir esnekliğe sahiptirler ve kritik ihtiyaçlarını karşılamak için kullanabilirler. Böylelikle yoksullukla mücadelede nakdi transferler, uzun dönemde aynı transferlere göre daha etkin sonuç ortaya koyabilmektedir. Diğer taraftan ekonomide hiperenflasyonun mevcut olduğu, para biriminin değerinin aşındığı ve aynı ihtiyaçların değerinin yükseldiği zamanlarda, yoksulluk ile mücadelede aynı yardımlar nakdi yardımlara nazaran kısa vadede daha acil bir çözüm sunabilmektedir.

Sosyal transfer harcamaları, resmi ya da yarı resmî kurumlar tarafından yoksul, muhtaç ya da geliri düşük kimselere devlet bütçesinden yapılan transferleri ifade etmektedir (Hacımamotoğlu, 2009: 24). Günümüzde sosyal transfer harcamaları ve programları, pek çok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin önemli bir politika enstrümanını oluşturmaktadır. Bu bakımdan sosyal koruma ve yardım programlarının, yoksulluk sorununun azaltılmasında ve önlenmesindeki rolü giderek önem kazanmıştır (Kiren Gürler vd., 2017: 98). Ayrıca sosyal transfer harcamaları kapsamında sağlanan nakdi transferler, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yoksulluk ile mücadele programlarında kilit bir araç niteliği kazanmıştır. Koşullu ya da koşulsuz olarak sağlanan bu transferler, fiziki ve beşerî sermayeyi güçlendirdiği, dikey ve yatay adalete katkı sağladığı ve yoksulluk düzeyi üzerinde iyileşme sağladığı gibi gerekçeler ile desteklenmektedir (Slater, 2011: 250).

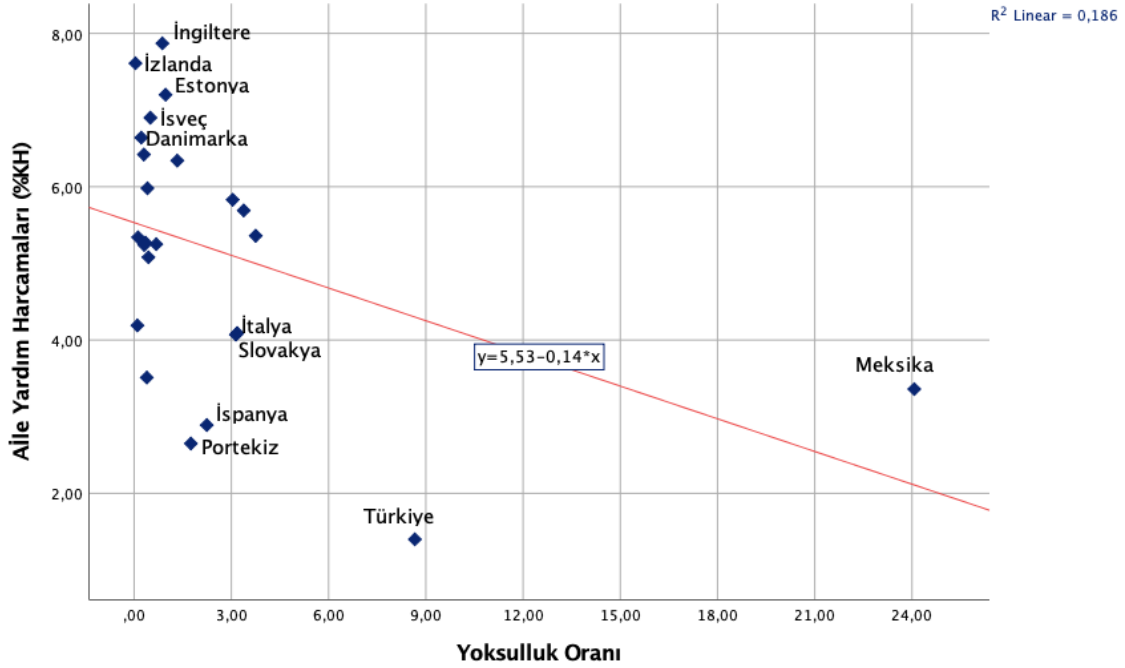
Şekil 9. OECD Ülkelerinde Kamu Sosyal Transfer Harcamaları ve Yoksulluk Oranı, 2017

Şekil 9’da çeşitli OECD ülkelerine ait sosyal harcamaların toplam kamu harcamalarının içerisindeki payı ve yoksulluk oranına ilişkin serpm diyagrama yer verilmiştir. Diyagram incelendiğinde, sosyal harcama oranı yüksek olan Danimarka, Avusturya ve Almanya gibi ülkelerde, yoksulluk oranının %1 ve altında kaldığı, buna karşılık sosyal harcama oranının azalması ile birlikte Slovakya, Litvanya, Letonya ve Macaristan gibi ülkelerde yoksulluk oranının %2’nin üzerine yükseldiği görülmektedir. Ayrıca kamu sosyal harcama ve yoksulluk oranına ilişkin yapılan ki-kare ve korelasyon analizi sonucunda da sosyal harcama ve yoksulluk oranı arasında negatif yönlü bir anlamlılık elde edilmiştir. Elde edilen bu sonuç, sosyal nitelikte kamu harcamalarının yoksulluk üzerindeki iyileştirici etkisini desteklemektedir.

Sosyal transfer harcamaları, kötü yaşam koşullarına bağlı olarak düşük refah ve yaşam düzeyine sahip bireylere veya ailelere kamu ya da özel kurumlar tarafından verilen ayni ve nakdi yardımları içermektedir. Bu yardımların içerisinde, sosyal güvenlik, sağlık, konut, aile yardımları ve işgücüne yönelik yardımlar yer almaktadır (Atkinson, 2018: 237). OECD’nin sosyal harcamalar kategorisinde aile yardım harcamaları olarak, sağlık ve barınma yardımları, çocukların yaşına veya gelir düzeyine göre değişen çocuk nakit yardımları, ebeveynin çalışmadığı dönemlerde yapılan kamu gelir desteği, tek ebeveynli aileler için gelir desteği, ayni olarak çocuk yardım ve bakım destekleri ve çocuk vergi indirimleri gibi transferler yer almaktadır.

Şekil 10. OECD Ülkelerinde Sosyal Aile Yardım Harcamaları ve Yoksulluk Oranı, 2017

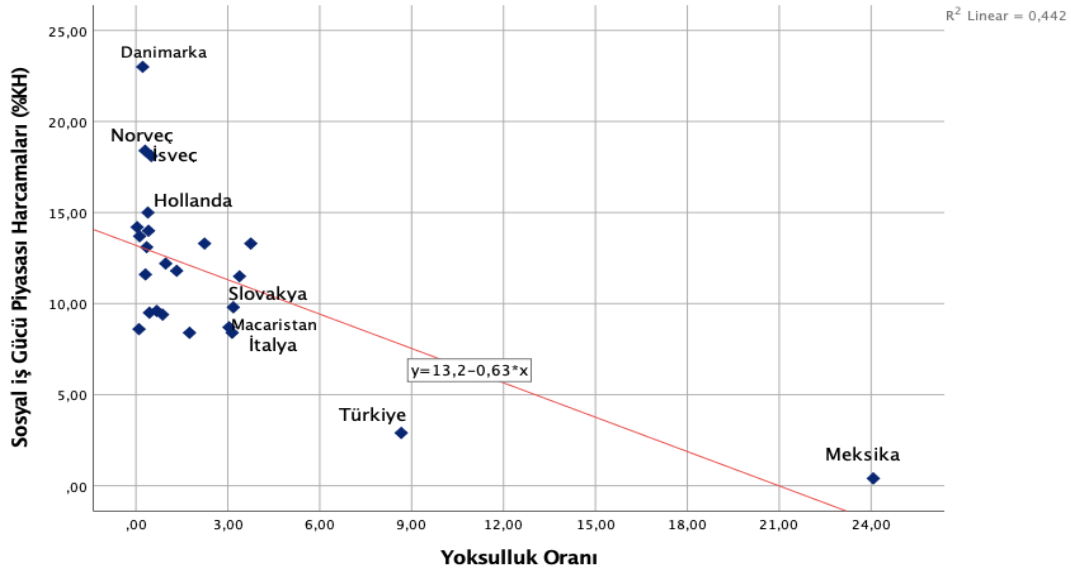

Şekil 10’da çeşitli OECD ülkelerine ait aile yardım harcamalarının toplam kamu harcamalarının içerisindeki payı ve yoksulluk oranına ilişkin serpm diyagrama yer verilmiştir. Serpme diyagram incelendiğinde, aile yardım harcama oranı %6 ve üzerinde olan İngiltere, İzlanda ve Danimarka gibi ülkelerde yoksulluk oranı da %1 ile %2 arasında değişmektedir. Ancak aile yardım harcama oranı diğer ülkelere kıyasla nispeten daha düşük olan Slovakya, İtalya, İspanya ve Portekiz’de yoksulluk oranı da nispeten yüksek seyretmektedir. Bununla birlikte aile yardım harcamaları ve yoksulluk oranı arasında yapılan ki-kare ve korelasyon analizleri sonucunda, aile yardım harcamaları ile yoksulluk oranı arasında negatif yönde bir anlamlılık elde edilmiştir. Bu açıdan devlet tarafından muhtaç ve yoksul ailelere yönelik yapılan sosyal transfer harcamaları yoksulluk ile mücadelede önemli bir işlev görebilmektedir. Gelir düzeyi düşük ailelere yapılacak nakdi yardımlar, barınma ve yakacak yardımları veya çocuk gelir desteği gibi harcamalar ailenin yaşam seviyesi üzerinde doğrudan bir etki meydana getirerek hem refah düzeyinin iyileşmesine destek olmakta hem de yoksulluk oranının azalmasına katkı sağlamaktadır.

Kamunun sosyal refahı artırmak amacıyla gerçekleştirdiği transfer harcamalarının en önemli fonksiyonu, düşük gelirli kişilerin tehlikeli uçurumlardan atılmasını önlemektir (Sinn, 1995: 496). Bu kapsamda devletin istihdam alanında yapacağı sosyal amaçlı transfer harcamaları, çeşitli faktörler veya dezavantajlı durumları nedeniyle işgücü piyasasına katılmakta zorlananlara sağlanan işe başlatma teşvikleri ve iş gücü piyasası içerisinde yer almayanlara yaşamını idame ettirebilecek düzeyde asgari gelir sağlanması

gibi destekler yoksulluk ile mücadelede önemli bir rol oynayacaktır. Yoksulluk kavramı, kişinin hayatını sürdürebilecek kadar gelire sahip olmama durumu şeklinde ele alındığında, kamunun bu yönde sağlayacağı destekler kişilerin gelir ve refah düzeylerini doğrudan etkileyecek ve yoksulluk problemine kısa vadede doğrudan bir etki sağlayabilecektir. İş gücü piyasalarında devlet tarafından yapılan istihdam teşvikleri, mesleki eğitim hizmetleri, işsizlik ödeneği ve yardımları OECD tarafından iş gücü piyasalarına yapılan sosyal harcamalar içerisinde değerlendirilmektedir. Ayrıca hastalık, sakatlık ve yaralanma gibi nedenler ile iş gücü piyasasına kazançlı bir şekilde katılamayanlara, kamu tarafından yapılan ayni veya nakdi yardımlar da işgücü piyasalarına yönelik sosyal harcamaların içerisinde yerini almaktadır. Kamu tarafından işsizlere yapılan ayni veya nakdi yardımlar, yoksul durumda olan kişilerin refah seviyelerinde doğrudan bir iyileşme sağlamaktadır.

Şekil 11. OECD Ülkelerinde Toplam Sosyal İş Gücü Piyasası Harcamaları ve Yoksulluk Oranı, 2017

Şekil 11’de çeşitli OECD ülkelerine ait toplam sosyal iş gücü piyasası harcamalarının toplam kamu harcamalarının içerisindeki payı ve yoksulluk oranlarının serpm diyagramına yer verilmiştir. Serpme diyagram incelendiğinde, iş gücü piyasalarına yönelik sosyal harcamaların payı %15 ve üzeri olan Danimarka, İsveç ve Norveç gibi ülkelerde yoksulluk oranı %1’in altında kalmaktadır. Diğer taraftan, iş gücü piyasalarına yönelik sosyal harcama oranı diğer ülkelere kıyasla daha düşük olan Slovakya, Meksika ve Macaristan gibi ülkelerde ise nispeten daha yüksek yoksulluk oranı gözlemlenmektedir. Bununla birlikte kamu sosyal iş gücü harcamaları ve yoksulluk oranına ilişkin yapılan ki-kare ve korelasyon analizi sonucunda da negatif yönlü bir

anlamlılık elde edilmiştir. İş gücü piyasalarına yönelik yürütülen sosyal koruma programları ile kişilerin istihdam edilebilirlikleri güçlendirilerek daha iyi ve kazançlı iş sahibi olmaları ve iş gücü piyasasına katılımları desteklenmektedir. Bu şekilde kişilerin sosyal yardımlara bağımlı olma durumu söz konusu olmamakta, aksine kişilerin eğitim ve bilgi seviyeleri artırılarak özgüvenleri konusunda destek olunmaktadır (Samson, 2009: 12). İşsiz durumda olan veya nitelik yönünden eksik olan ya da dezavantajlı durumda olan kişilerin kamu destekleri ile çalışma hayatına kazandırılması, ekonomik ve toplumsal ilerlemeyi uyumlaştırmanın en önemli yolunu oluşturmaktadır. Herhangi bir nedenle iş gücüne katılamama, özgüven kayıpları, becerilerin zayıflaması, izolasyon ve dışlanmaya kadar uzanan sosyal bir kısır döngüye yol açabilmektedir. Bu noktada kamu tarafından sağlanan destekler; hem bu döngünün kırılmasına yardımcı olmakta hem de sosyal yardımlara bağımlı ailelerin çocuklarının da bağımlılık kültürüne sahip olmasının önüne geçmektedir (OECD, 2005: 5-6).

Yoksul ailede yetişen bir kişinin, eğitim olanaklarındaki yetersizlikleri gelecekteki hayatını da etkilemektedir. Ailevi nedenler ile yeterli eğitim alamayan ve kazançlı bir meslek sahibi olamayan kişilere, kamu tarafından sunulan istihdam garantili meslek edindirme kursları veya dezavantajlı kişilerin istihdamının teşvik edilmesi, yoksulluk ile mücadelede önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Kişinin iş hayatına entegre edilmesi, kişiyi aynı zamanda topluma da kazandırarak, sosyal ve kültürel açıdan özgüvenlerinin artmasının yolunu açmaktadır. Dolayısıyla istihdam alanındaki sosyal transferler, kişinin hem ekonomik anlamda yoksulluğunun azalmasına katkı sağlamakta hem de bireysel anlamda bilgi ve becerilerinin gelişimlerine destek olmaktadır. Özellikle kamu tarafından sunulan meslek edindirme kursları bu açıdan önemli işlev görmektedir, kişilerin becerilerinin gelişimine katkı sağlamakta ve gelir elde etme yönünde destek olmaktadır. Bu kapsamda Afyonkarahisar ili özelinde Temmuz 2020 itibariyle hayata geçirilen “Kadın Kültür Evleri” projesi örnek teşkil edebilir. Belediye ve kaymakamlık desteği ile yürütülen bu projede, kadınlara farklı alanlarda eğitimler verilerek kişisel beceri ve gelişimleri desteklenmekte, ürettikleri mal ve hizmetler satılarak iş hayatına entegre edilmekte ve böylece gelir elde etmelerine katkı sağlanmaktadır. Özellikle kırsal kesimde yaşayan, eğitim seviyesi çok yüksek olmayan ve ekonomik bakımdan bağımlı olan kadınların beceri kazanımları ve gelir elde edebilmeleri yönünde kamu tarafından desteklenmesi, öncelikle kadın yoksulluğunun, sonrasında ise toplumsal yoksulluğun iyileşmesi üzerinde önemli rol oynayabilecektir.

Tablo 6. Çeşitli OECD Ülkeleri Vergi ve Transferler Öncesinde / Sonrasında Görelî Yoksulluk Oranı, 2017

Ülke	18-65 Yaş Arası			65 Yaş Üzeri			Toplam		
	Vergi ve Transferler Öncesi Yoksulluk Oranı	Vergi ve Transferler Sonrası Yoksulluk Oranı	Yoksulluk Oranı Değişimi	Vergi ve Transferler Öncesi Yoksulluk Oranı	Vergi ve Transferler Sonrası Yoksulluk Oranı	Yoksulluk Oranı Değişimi	Vergi ve Transferler Öncesi Yoksulluk Oranı	Vergi ve Transferler Sonrası Yoksulluk Oranı	Yoksulluk Oranı Değişimi
Almanya	0,185	0,102	0,083	0,806	0,102	0,704	0,328	0,104	0,224
Avusturya	0,214	0,088	0,126	0,835	0,097	0,738	0,312	0,094	0,218
Çekya	0,144	0,047	0,097	0,845	0,074	0,771	0,266	0,056	0,210
Danimarka	0,177	0,075	0,102	0,586	0,03	0,556	0,242	0,061	0,181
Estonya	0,184	0,116	0,068	0,775	0,372	0,403	0,290	0,158	0,132
Finlandiya	0,222	0,072	0,150	0,872	0,063	0,809	0,342	0,063	0,279
İngiltere	0,195	0,106	0,089	0,596	0,153	0,443	0,290	0,119	0,171
İrlanda	0,247	0,086	0,161	0,844	0,114	0,730	0,340	0,090	0,250
İspanya	0,259	0,147	0,112	0,78	0,102	0,678	0,346	0,148	0,198
İsveç	0,138	0,086	0,052	0,661	0,113	0,548	0,249	0,093	0,156
İtalya	0,214	0,140	0,074	0,778	0,097	0,681	0,332	0,139	0,193
İzlanda	0,094	0,050	0,044	0,664	0,031	0,633	0,169	0,049	0,120
Letonya	0,195	0,126	0,069	0,732	0,353	0,379	0,295	0,166	0,129
Litvanya	0,208	0,138	0,070	0,774	0,282	0,492	0,319	0,173	0,146
Macaristan	0,206	0,084	0,122	0,800	0,049	0,751	0,318	0,080	0,238
Norveç	0,186	0,095	0,091	0,716	0,043	0,673	0,259	0,084	0,175
Polonya	0,207	0,100	0,107	0,704	0,112	0,592	0,287	0,096	0,191
Portekiz	0,189	0,105	0,084	0,809	0,101	0,708	0,310	0,107	0,203
Slovakya	0,153	0,066	0,087	0,689	0,048	0,641	0,234	0,073	0,161
Slovenya	0,186	0,078	0,108	0,830	0,132	0,698	0,281	0,085	0,196
Türkiye	0,217	0,109	0,108	0,636	0,122	0,514	0,259	0,144	0,115

Kaynak: OECD resmi veri tabanı.⁴

Kamu tarafından gerçekleştirilen transfer harcamaları, toplumda farklı tabakalar arasındaki sosyal adaletsizliği en aza indirme amacı gütmektedir. Toplumun yüksek gelirli kesimlerinden elde edilen gelirlerin, transfer harcamaları mekanizması ile düşük gelirli kesimlere aktarılması, bir bakıma satın alma gücünün el değiştirmesini sağlamaktadır. Yoksul ve muhtaç durumda olan kişilerin farklı nitelikte transfer harcamaları ile mevcut alım gücünün yükseltilmesi, yoksulluk oranı üzerinde iyileştirici bir etki sağlayabilecektir. Tablo 6'da çeşitli OECD ülkelerinde transferler öncesi ve sonrasında yoksulluk oranlarına ilişkin sayısal bilgiler yer almaktadır. Tablo

⁴ <https://stats.oecd.org/>

incelendiğinde, transferler sonrasında tüm ülkelerin yoksulluk oranları üzerinde bir iyileşme sağlandığı görülmektedir. Bununla birlikte Finlandiya, İrlanda, Almanya ve Macaristan'da yoksulluk oranı üzerinde diğer ülkelere kıyasla daha fazla iyileşme gerçekleştiği görülmektedir. Tabloda ayrıca OECD ülkelerine ait yaşa göre transferler öncesi ve sonrasında yoksulluk oranları ve değişimleri yer almaktadır. Bu bakımdan, Finlandiya, Avusturya ve Macaristan'da, 18-65 yaş arasındaki kişilerin yoksulluk oranlarındaki iyileşmenin diğer ülkelere nazaran daha fazla gerçekleştiği görülmektedir. Buna karşılık İzlanda, Portekiz, Letonya ve Almanya'da yoksulluk oranlarında nispeten daha az bir iyileşme kaydedilmiştir. 65 yaş üzeri kişilerin yoksulluk oranlarındaki değişim incelendiğinde ise Finlandiya, Çekya, Macaristan ve Portekiz'de daha fazla bir iyileşme gerçekleşirken Letonya, Litvanya, Estonya ve İngiltere'de daha az bir iyileşme sağlanmıştır. Devlet tarafından sağlanan transferlerin yoksulluk oranı üzerindeki meydana getirdikleri etki yaş açısından kıyaslandığında; 65 yaş üzeri kişilerin yoksulluk oranları üzerinde daha fazla iyileşme sağladığı söylenebilir.

Devlet tarafından sunulan ücretsiz eğitim ve sağlık olanakları da transfer harcamaları içerisinde yerini almaktadır. Sosyal yardım uygulamaları ile düşük gelirli kesimin sağlık ve eğitim hizmetlerine ulaşımı kolaylaştırılarak bu süreç sonucunda istihdam ve gelir kazanım olanaklarından yararlanmaları sağlanmaktadır (Şenses, 2017: 234). Bu kapsamda kamunun sosyal harcama politikalarının dağıtımsal etkisinin yanı sıra kapasite kazanımı gibi etkileri de mevcuttur. Şöyle ki bazı sosyal harcamalar kişilere anında maddi getiri sağlarken, eğitim ve sağlık alanında yapılan sosyal harcamalar maddi getirinin yanı sıra kişilerin gelir kazanım kapasitelerini de etkiler. Dolayısıyla eğitim ve sağlık alanındaki sosyal harcamaların faydası uzun dönemde kendini göstermekte ve bu şekilde gelirin dağılım yönünü etkileyerek, yoksulluk oranının azalmasına destek olabilmektedir (Chu vd., 2010: 10).

Devlet ücretsiz eğitim hizmeti sunarak, toplumda servet dinamikleri üzerinde bir etki meydana getirebilir. Yoksulluk, sadece kişilerin gelir düzeyi ile ilgili değildir. Aynı zamanda bireyin sahip olduğu beceri seviyesi ile de ilgili bir sorundur. Yoksul bir ailenin devlet desteği olmadan, çocuklarına ortalama bir hayat standardı veya gelir elde edebilmeleri için eğitim, temel sağlık ve gıda ihtiyaçlarını karşılama imkânı oldukça düşük seviyelerde kalmaktadır. Dolayısıyla devletin eğitim ve sağlık alanında gerçekleştirdiği sosyal harcamalar, büyüme ve kalkınma açısından önemli bir faktör olan

beşerî sermayenin güçlendirilmesinde ve yoksulluğun azaltılmasında önemli bir mekanizmayı oluşturmaktadır (Stiglitz, 2021: 82).

Sosyal amaçlı transfer harcamaları, yoksulluğun azaltılmasında, önlenmesinde ve insani gelişmenin sağlanmasında izlenen politikaların başında gelmektedir. Emekli, dul ve yetim aylıkları, gıda, barınma, yakacak yardımları ve meslek edindirme programları ile toplumda sosyal adaletin sağlanmasında bir sigorta görevi görmektedir. Bu kapsamda da yoksulluk ile mücadele programlarında önemli görev üstlendiğini söylemek mümkündür (Kızıler, 2017: 92). Diğer taraftan sosyal harcamalar, yoksulluk olgusunu kronik bir hale taşıdığı, kişileri ayni ve nakdi yardımlara bağımlı hale getirerek yaşamlarını bu şekilde devam ettirmeye yönelttiği, kişinin çalışma hayatına girme arzusunu azaltarak tembelleştirdiği ve siyasilerin kendi çıkarları doğrultusunda kullanımına açık olduğu şeklinde çeşitli yönlerden eleştirilmektedir. Dolayısıyla son zamanlarda şartlı nakdi transferler veya mikro krediler şeklinde transfer uygulamaları ile yoksul durumda olan kişiler, iş gücü piyasasında aktif rol almaya yönlendirilmektedir. Böylece kişilerin, sosyal yardım programlarına bağımlı hale gelerek hayatlarını devam ettirmek yerine, sosyal hayata entegre olması sağlanmaktadır (Çelikay, 2014: 37). Mikro kredi uygulaması ile kişilerin üretken bir nitelik kazanması sağlanmakta ve düzenli gelir elde etme olanağı sunulmaktadır. Bununla birlikte ekonomide, üretime katılan yeni iş gücüne bağlı olarak üretim kapasitesi artmakta ve dolayısıyla büyüme ve kalkınma sürecine de destek olunmaktadır (Baktır ve Erdem, 2015: 59).

1.1.2.3. Borç ve Faiz Ödemeleri

Transfer harcamaları içerisinde bir diğer kalemi borç faiz ödemeleri oluşturmaktadır. Devletin iç ve dış borçlarına ait gerçekleştirdiği faiz ödemeleri transfer harcamaları kapsamında değerlendirilmektedir. Transfer harcamaları genellikle yoksulluk durumu üzerinde iyileştirici etki sağlamaktadır. Ancak borç faiz ödemelerinde durum değişebilmektedir. Çünkü devletin gelir düzeyi yüksek kesimlerden borçlandığı ve bu kişilere faiz ödemesi yapıldığı varsayıldığında, toplumdaki gelir dağılımı düşük gelirli kesimler aleyhine bozulacak ve yoksulluk negatif yönde etkilenecektir. Bununla birlikte borç faiz ödemelerinin payının giderek yükselmesi buna karşılık yoksullukla mücadelede etkin rol oynayan diğer transfer harcamalarının payının azalması benzer şekilde yoksulluğu olumsuz yönde etkileyebilecektir.

1.2. FONKSİYONEL NİTELİKTE KAMU HARCAMALARININ YOKSULLUK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Kamu harcamalarının fonksiyonel sınıflandırmasında, devlet tarafından yapılan harcamaların yönelmiş oldukları hizmetler ve amaçlar dikkate alınmakta ve buna göre kamu harcamalarının farklı hizmet türleri açısından bir sınıflandırılması yapılmaktadır. Kamu harcamalarının işlevsel sınıflandırması, genel kamu birimlerinin çeşitli harcamalar aracılığı ile ulaşmak istediği hedeflerin ayrıntılı bir dökümü olarak belirtilebilir. Harcamaların bu şekilde sınıflandırılması, devletin ekonomik ve sosyal amaçlara ne ölçüde dahil olduğu hakkında bilgi sağlamak ve ülkelerin farklı alanlarda yaptığı harcamalar açısından bir uluslararası kıyaslama olanağı tanımaktadır (IMF, 2014: 143-144). Kamu harcamalarının Türk Bütçe Sistemi içerisinde fonksiyonel olarak sınıflandırılmasına ve içeriklerine Tablo 7’de kısaca yer verilmeye çalışılmıştır⁵.

Tablo 7. Kamu Harcamalarının Fonksiyonel Sınıflandırılması

Fonksiyonel Kamu Harcaması	Açıklaması
Genel Kamu Hizmetleri	Yasama organları hizmetleri, dış ekonomik yardımlar, finansal ve mali işler, genel planlama ve istatistik hizmetleri gibi.
Savunma Hizmetleri	Askeri savunma, sivil savunma işleri, askeri yardımlar gibi.
Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri	Polis güçleri, kurumsal güvenlik ve yardımdan korunma hizmetleri, mahkeme hizmetleri gibi.
Ekonomik İşler ve Hizmetler	Genel ticari tanıtım faaliyetleri, genel ekonomik işler, patent ve ticari markaların idaresi gibi.
Çevre Koruma Hizmetleri	Atıkların toplanması, kanalizasyon ve atık su faaliyetleri, doğal ortamın ve örtünün korunması hizmetleri gibi
İskân ve Toplum Refahı Hizmetleri	İskân geliştirme faaliyetleri, su işleri idaresi, sokak ve caddelerin aydınlatılması hizmetleri gibi.
Sağlık Hizmetleri	Devlet tarafından gerçekleştirilen sağlık hizmetleri (hastane, klinik, ameliyat oluşturulması veya yürütülmesi), halk sağlığı hizmetleri, sağlık hizmeti yürütenlerin lisanslanması gibi.
Dinlenme Kültür ve Din Hizmetleri	Dinlenme, spor hizmetleri, kütüphane, tiyatro gibi kültürel hizmetler, din işlerinin idaresi gibi.
Eğitim Hizmetleri	Her seviyedeki okulların işletilmesi, kurulması, yaygın eğitim hizmetleri, eğitim kurumlarının lisanslanması ve denetlenmesi gibi
Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri	Sosyal güvenlik ve sosyal koruma amaçlı hizmetler, hastalık, yaşlılık, malullük ve işsizlik yardımları, aile çocuk yardımları gibi.

Kaynak: Mutluer vd. 2013: 63

⁵ Program sınıflandırmasının bütçe tertibine dahil edilmesiyle birlikte mevcut durumda kullanılan fonksiyonel sınıflandırmada dördüncü düzey kaldırılmış olup üçüncü düzey itibarıyla bilişim sistemleri üzerinden takip edilebilecektir. Bu kapsamda fonksiyonel sınıflandırma, üç düzeyli bir kod grubundan oluşmaktadır. I. düzey devlet faaliyetleri, II. Düzeyde ana fonksiyonların alt fonksiyonları ve III. Düzeyde ise nihai hizmetler yer almaktadır. Program bütçe sisteminde, istatistiki verilerin korunması ve geçmişe yönelik veri kaybının engellenmesi hususları dikkate alınarak fonksiyonel sınıflandırmanın ilk üç düzeyi korunmakla birlikte bütçe kanunda gösterilmeyecek olup bilgi sistemleri üzerinden izlenecektir. Daha fazla bilgi için bkz. 2022-2024 Dönemi Bütçe Hazırlama Rehberi.

Fonksiyonel tasnif kapsamında kamu harcamaları ve yoksulluk ilişkisi, yoksulluk üzerinde önemli etkiler meydana getiren eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri ele alınarak incelenecektir.

1.2.1. Sağlık Harcamaları

Dünya Sağlık Örgütü tarafından sağlık kavramı, sadece sakatlık veya hasta olmama durumu olarak tanımlanmamaktadır. Sağlık aynı zamanda beden, ruhen ve sosyal yönden tam bir iyilik halidir. Bununla birlikte sağlık; ırk, din, siyasi inanç, ekonomik veya sosyal durum ayrımı gözetilmeksizin herkesin erişebileceği temel bir haktır. Toplumdaki tüm kesimlerin sağlık ve güvenliklerinin sağlanmasında birey ve devlet tam iş birliği içerisinde olmalıdır. Kişilerin sağlık durumlarının iyileştirilmesinde ve korunmasında devletlere önemli roller düşmektedir. Bu bakımdan halk sağlığının korunmasında, gerekli önlem ve politikaların uygulanmasında devletin sorumluluğu vardır.

Toplumdaki herkesin sağlığının korunması, gerektiğinde tedavinin ve rehabilitasyon hizmetlerinin sağlanması için yapılan tüm hizmetler sağlık hizmeti olarak ifade edilebilmektedir. Bu kapsamda sağlık hizmetleri; koruyucu, tedavi edici ve rehabilite edici şeklinde üç gruba ayrılabilir (Akdur, 2006: 12). Koruyucu sağlık hizmetlerini, kişinin sağlığının korunması ve hastalıkların önlenmesi kapsamında yapılan, aşılama, anne-çocuk sağlığı, dengeli beslenme, güvenli ve sağlıklı bir çevre oluşturma gibi hizmetler oluşturmaktadır. Bu açıdan aile hekimleri tarafından sağlanan hizmetler, koruyucu hizmetlere örnek teşkil edebilir. Tedavi edici hizmetler, belirti ve bulgular olduktan sonra erken tanı, ileri tetkik ve tedavi hizmetlerini içermektedir. Bu kapsamda devlet hastaneleri bu duruma örnek oluşturabilir. Rehabilitasyon hizmetleri ise hastalık sonrasında oluşabilecek engellilik vb. durumların en aza indirilmesi ve kişinin yeni hayatına uyum sağlayabilmesi için yapılan tüm hizmetleri içermektedir. Bu açıdan üniversite hastaneleri, kamu rehabilitasyon ve kanser hastaneleri örnek olarak verilebilir (Çınar, 2021: 5).

Gelir düzeyi düşük ve yoksul durumda olan kimseler sağlıkları açısından ihtiyaç duyduğu hizmetleri genellikle devlet tarafından sunulan olanaklar ile karşılamaktadır. Bu nedenle devlet tarafından ücretsiz olarak sunulan aile hekimliği, aile sağlığı merkezleri, devlet ve üniversite hastaneleri ve özellikle kanser gibi spesifik alanlarda hizmet veren devlet hastaneleri yoksul kesimlerin hayat standartları üzerinde önemli iyileşmeler

meydana getirecektir. Dolayısıyla devletin ücretsiz olarak sağlık alanında sunduğu hizmetlerini geliştirmesi ve iyileştirmesi için yapacağı harcamalar, yoksul durumda olan kişilerin sağlık ihtiyaçlarını karşılayabilmesi açısından oldukça önem arz etmektedir.

Sağlık, bireyin refahının ve yaşam standardının önemli bir bileşenini oluşturmaktadır. Hastalık durumu veya ölüm riski, kişinin yeteneklerinin ve davranışlarının şekillenmesinde temel rol oynamaktadır. Bu açıdan sağlık harcamalarının, kişinin refahı ve mutluluğu üzerinde etkisi olduğuna ilişkin güçlü bir kanı bulunmaktadır (Bloom & Canning, 2003: 304). Sağlık hizmetlerinin bireye sağladığı özel fayda dışında topluma yaymış olduğu dışsal fayda, sağlık hizmetlerini özel mal ve hizmetlerden ayırmakta ve yarı kamusal mal haline dönüştürmektedir. Sağlık hizmetlerinin pazarlanabilmeye uygun olması, tamamen piyasa sürecinde üretilebilir anlamı taşımamaktadır. Yarı kamusal mal niteliğinde olan sağlık hizmetlerinin, devlet tarafından üretilmesinin ekonomik bir amacı olduğu kadar sosyal bir amacı da bulunmaktadır (Nadaroğlu, 1985: 60). Sağlık hizmetlerinin tümünün, kâr amacı güden piyasada üretilmesi, düşük gelirli kesimin bu hizmetlerden etkin bir şekilde faydalanabilmesine engel olmaktadır. Bu nedenle sağlık hizmetleri, toplumsal faydanın gözetilebilmesi için hem kamu sektörü hem de özel sektör tarafından sunulmaktadır. Yoksulluk ile mücadelede kamusal sağlık hizmetleri önemli bir bileşeni oluşturmaktadır. Yüksek gelirli kesimler, herhangi bir gelir problemi olmadığı için ihtiyaç duydukları sağlık hizmetlerini karşılayabilme olanağına sahiptirler. Buna karşılık yoksul ve muhtaç durumda olan kişilerin, sağlık ihtiyaçlarına yönelik ek bir kaynak ayırma imkanları olmadığı için devlet tarafından sunulan sağlık hizmetleri önemli bir ihtiyacın yerini tutmaktadır.

Sağlık hizmetlerinin devlet tarafından sunulma gerekçeleri ayrıca aşağıdaki gibi sıralanabilir (Frieden, 2013: 1857-1859):

- Sağlık hizmetlerinden yararlananların yeterince bilgi sahibi olmaması durumunda, toplumdaki tüm kesimlerin erişemeyeceği fiyatlar ortaya çıkabilmektedir. Asimetrik bilgi ve yüksek fiyat sonucunda en çok zarar görecektir kesim ise düşük gelirli kesimdir. Bu noktada devlet; şeffaflığı ve tarafların tam bilgiye sahip olmalarını sağlamak ile yükümlüdür.

- Devletin sağlık hizmetlerindeki ikinci önemli rolünü, toplumda salgın hastalık olması durumunda bir bireyin diğerlerine zarar vermesini önlemesi oluşturmaktadır.

Devlet kişileri sağlıklı ortamdan korumakla, gereken tedbir ve politikaları uygulamakla ve toplumdaki her kesimin eşit derecede koruma hizmetlerinden yararlanmasını sağlamak ile yükümlüdür. Salgın hastalık zamanında yüksek gelirli kesimlerin, mevcut fırsatlarına karşılık düşük gelirli kesimin korumasız kalmaması için kamu tarafından sunulacak hizmetler ve alınacak tedbirler önemli yer tutmaktadır.

- Sağlıklı temiz su, çevre ve hava sağlamak için gereken tedbirler kişinin kendisinden ziyade devlet tarafından alınabilir.

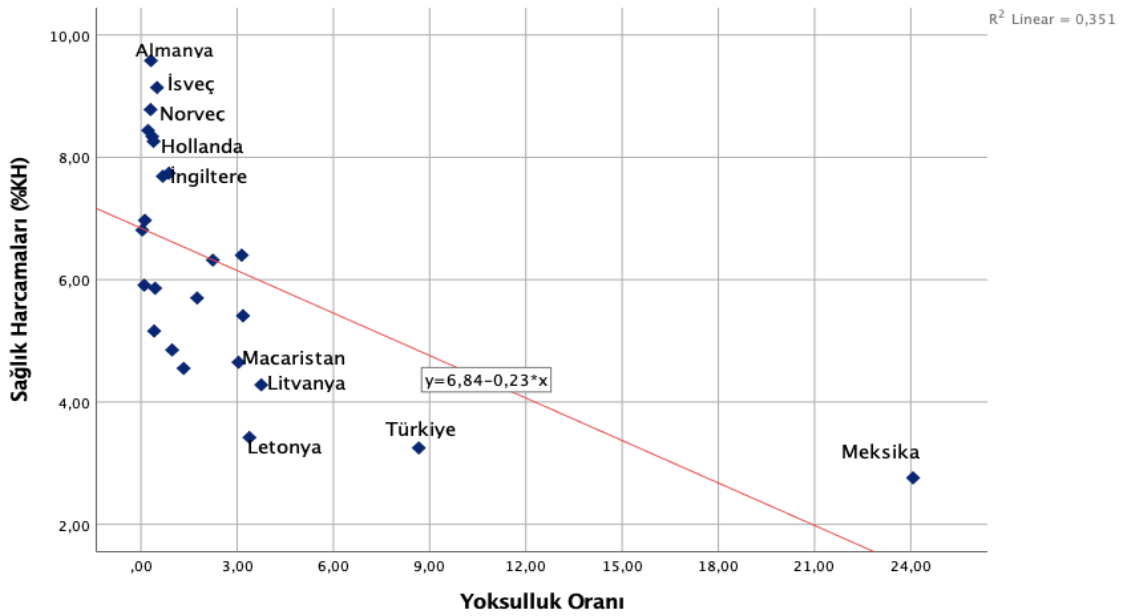
- Toplumdaki kişilerin diğerlerine yükleyeceği dışsal maliyetler devlet tarafından yasaklanabilir veya bunlara karşı tedbir alınabilir. Örneğin emniyet kemeri kullanılmaması veya kasksız motosiklet kullanımı gibi bireysel davranışların toplumsal sonuçları olabilmektedir. Dolayısıyla toplumsal maliyetlerin en aza indirilmesinde devletin yükümlülüğü vardır.

Sağlık, sadece bir tüketim malı değil aynı zamanda bireysel ekonominin gelecekteki gücünü artıran önemli bir yatırım malı niteliği taşımaktadır. Ayrıca kamu tarafından yapılacak sağlık harcamaları, kişilerin üretkenliklerini doğrudan etkileme özelliğine sahiptir. Sağlık kişilerin eğitimleri üzerinde tamamlayıcı bir girdi olması, sağlık alanına yapılacak harcama ve yatırımların önemini ortaya koymaktadır (Bloom & Canning, 2003: 305). Bu açıdan kişilerin sağlık durumlarının iyileşmesi ve eğitim durumlarının yükselmesi, üretkenliklerinin artışına, kişilerin mevcut durumlarının iyileşmesine, yaşam seviyesi üzerinde pozitif bir etki ortaya çıkarmasına ve yoksullukla mücadeleye katkı sağlamasına yardımcı olacaktır.

Sağlık harcamaları, toplumdaki kişilerin sağlıklarını koruyabilmesi ve aksi bir durum olduğunda iyileşmelerine yardımcı olacak hizmetlerin sağlanabilmesi amacıyla yapılan harcamaları oluşturmaktadır. Bir ülkede toplam harcamalar içerisinde sağlık harcamalarının payı artırılarak, o ülkenin vatandaşlarının yaşam süresi ve kalitesinin iyileştirilmesi gözetilmektedir. Toplumda kişi başına düşen hekim sayısı ve yatak sayısı gibi sağlık hizmeti göstergelerinde meydana gelen iyileşmeler, kişilerin aldıkları sağlık hizmetinin kalitesinin iyileşmesine katkı sağlamaktadır. Bunun yanı sıra toplumdaki her kesimin sunulan sağlık hizmetlerine erişiminin artması, yoksulluk ile mücadeleye önemli bir destek sağlayacaktır. Bu açıdan, devlet bütçelerinde sağlık harcamalarına ayrılan payların artması ile düşük gelirli kesimlerin yaşam standartlarının yükselmesi ve böylece toplumsal refahın yükselmesi beklenir (Akbulut, 2020: 144).

Sağlık harcamaları, devletin öncelikle yerine getirmek durumunda olduğu temel refah harcamaları arasında yerini almaktadır. Sağlık alanında gerçekleştirilen harcamalar ve yatırımlar; kişilerin yaşam kalitesini yükseltmekte, ekonomide beşerî sermayenin kalitesini artırmakta, iş gücü verimliliğini artırmakta ve insani gelişmişlik göstergesi olarak önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle devletler tarafından sağlık alanına ayrılan bütçelerin payı da artış göstermektedir (Şener, 2006: 385). Ülkelerin sağlık alanına ayırmış oldukları paylar, yalnızca insani gelişme için değil, aynı zamanda düşük gelirli ve yoksul kesimlerin yararlanabileceği sağlık olanaklarının artışı, dolayısıyla yoksulluk ile mücadele için önemli bir yer tutmaktadır. Ancak yoksulluk problemi üzerinde etkin bir çığıtıya ulaşılabilmesi için yoksul kesimlerin, sağlanan veya artırılan sağlık hizmetlerine etkin bir şekilde erişimi dikkate alınmalı ve sağlık harcamaları ile kişilerin refah seviyeleri üzerinde bir iyileşme sağlanabilmelidir.

Şekil 12. OECD Ülkelerinde Kamu Sağlık Harcamaları ve Yoksulluk Oranı, 2017

Şekil 12’de çeşitli OECD ülkelerine ait kamu sağlık harcamalarının toplam kamu harcamalarının içerisindeki payı ve yoksulluk oranlarının serpm diyagramına yer verilmiştir. Şekil incelendiğinde, kamu tarafından gerçekleştirilen sağlık harcamalarının %8 ile %10 arasında olan Almanya, İsveç, Norveç ve Hollanda’da, yoksulluk oranı %1’in altında seyretmiştir. Diğer taraftan, Meksika, Macaristan ve Litvanya gibi ülkelerde nispeten daha düşük sağlık harcamaları ve yüksek yoksulluk oranı birlikte yer almaktadır. Bununla birlikte kamu sağlık harcamaları ve yoksulluk oranına ilişkin yapılan ki-kare ve korelasyon analizi sonucunda da negatif bir anlamlılık elde edilmiştir

İkizoğlu (2002)'nin Ankara özelinde yaptığı çalışmada yoksul kesimin en çok (%79,5) dile getirdiği isteklerden biri sağlık giderlerinin karşılanabilmesidir. Bu açıdan devlet tarafından sunulan ücretsiz sağlık hizmetlerinin yoksul ve muhtaç durumda olan kişiler için ne kadar önem arz ettiği anlaşılabilir. Devletin sosyal adaleti sağlama amacı gereği; toplumdaki tüm kişilere temel ve koruyucu sağlık hizmetleri yeterince sunulmalı, her bir kişinin sunulan sağlık hizmetlerine eşit düzeyde erişimi sağlanmalı, hastalıkların ortaya çıkması ya da yayılarak salgın hastalık haline gelme ihtimali en aza indirilmelidir. Gelişmişlik seviyesi diğer bölgelere nazaran daha az seviyede olan bölgelerde yaşayan kişilerin sağlık hizmetlerine erişimini sağlayabilmek için gerekli tesis ve teçhizat yatırımı ile birlikte sağlık personeli alımı gerçekleştirilmelidir. Bununla birlikte düşük gelirli kimselerin ücretsiz sağlık hizmetlerine erişimleri sağlanarak onların yaşam kalitesi artırılmalı ve yoksulluk ile mücadelede iyileştirici etki oluşturacak yönde politikalar izlenmelidir.

Sağlık hizmetine yönelik yapılan harcamalar, aynı zamanda sağlık sektöründe ve bu sektörü destekleyen alanlarda bir istihdam artışı sağlayabilmektedir. Sağlık hizmeti sunumunun hekim, hemşire ve laborant gibi profesyonel sağlık personeli tarafından yapılması, temizlik, yemekhane, tıbbi malzeme üretim ve satışı vb. destekleyici hizmetlerin çeşitli sektörler tarafından sağlanması pek çok sektörde istihdam oluşmasına yol açabilmektedir. Böylelikle sağlık harcamaları aracılığı ile bir istihdam artışı ortaya çıkacak, kişilerin hane halkı gelirlerinde bir artış meydana gelerek kişilerin gelir ve refah seviyelerinde iyileşmeye katkı sağlanacaktır. Dolayısıyla sağlık harcamaları istihdamı, istihdam da yoksulluk durumunu iyileştirecek bir etki ortaya çıkarabilecektir (Çınar, 2021: 35).

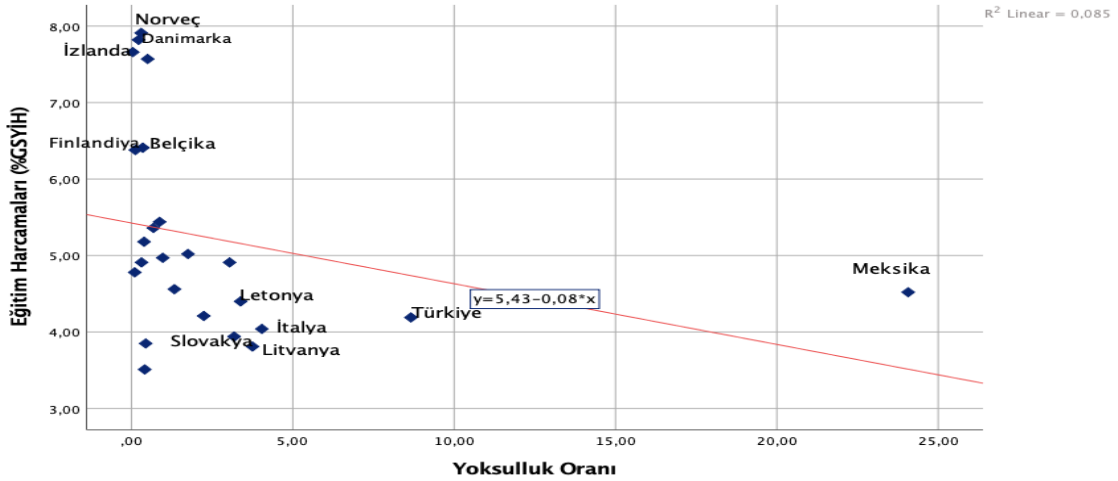
1.2.2. Eğitim Harcamaları

Eğitim, kişilerin sosyal statülerini değiştirebilmeleri açısından önemli bir faktörü oluşturmaktadır. Bu nedenle yoksulluk ile eğitim arasında kısır bir döngü mevcuttur. Yoksulluk arttıkça eğitim olanaklarına erişim sınırlanmakta, eğitim düştükçe de yoksulluk düzeyi veya yoksulluğa düşme tehlikesi artış göstermektedir (Beyaz Sipahi, 2021: 65). Eğitim hizmetlerine yönelik yatırımlar hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için kalkınmanın bir aracı olarak görülmektedir. Sunulan eğitim hizmetleri sonucunda, eğitilmiş insan kaynağı gelişmekte ve eğitimin yoksulluğu azaltmadaki etkisi bu şekilde artırılmış olmaktadır (Olopade vd., 2019: 5).

A. Smith'e göre, bir ülkenin kalkınmasında temel faktörlerden biri eğitim düzeyi yüksek toplumdur. Devlet, düşük gelir grubundaki kişilerin eğitim düzeylerinin yükselmesi için gerekli politikaları yürütmelidir. Smith'e göre toplumun eğitim düzeyinin yükselmesinden, devlet ileriki zamanda azımsanmayacak faydalar elde eder. Bu nedenle devlet toplumdaki her kesimin eğitim hizmetlerine erişimini kolaylaştırıp özendirme veya zorunlu bir eğitim süresi sunmalıdır. Toplumun eğitim düzeyinin yükselmesi sonucunda ülkelerin yoksulluk seviyeleri azaltılarak, gelişmişlik durumları ve refah seviyesi artırabilecektir (Smith, 1955: 113/IV).

Eğitim, bireylerin toplum için faydalı bir varlık olmasını sağlayan en önemli etkidir. Eğitim yolu ile kazanılacak bilgi ve beceri, kişinin hem refah seviyesinin hem de gelir düzeyinin artmasına katkı sağlamaktadır. Belli bir eğitime sahip olan kişi aynı zamanda belirli bilgi, beceri ve kazanımlara da sahip olmaktadır. Bireyin elde edeceği bilgi ve beceri kazanımı, kişinin emeğinin parasal değerinin artmasına da katkı sağlamaktadır. Eğitim tıpkı sağlık gibi hem tüketim hem yatırım malı niteliği taşımaktadır. Kişiler eğitimleri süresince yeni bilgi ve beceriler elde ederek bir fayda sağladıkları için eğitim tüketim malı niteliği taşırken; aynı zamanda gelecek dönemlerde kişinin verimlilik ve üretkenliğinin artırmasına yardımcı olduğu için yatırım malı niteliği taşımaktadır. Eğitim, daha çok katma değer üretilmesine katkı sağlayan bir faktör olduğu için eğitim hizmetinin yatırım malı niteliği daha ön plana çıkmaktadır. Eğitim, kişilerin hayat boyu gelirlerini artırdığı için kişisel bir yatırım niteliği taşırken, eğitimin gelecekteki faydası toplum tarafından paylaşılacağı için aynı zamanda sosyal bir yatırım niteliği de taşımaktadır. Gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin pek çoğunda eğitim hizmetlerinin sunulmasında devlet önemli rol oynamaktadır. Çünkü devletler, kaliteli insan sermaye stokunun ekonomiye sağlayacağı olumlu katkısı nedeniyle eğitim faktörünü önemsemekte ve bütçeler içerisinde önemli bir yer ayırmaktadır (Mutluer vd., 2013: 98-99).

Şekil 13. OECD Ülkelerinde Kamu Eğitim Harcamaları ve Yoksulluk Oranı, 2017

Şekil 13'te çeşitli OECD ülkelerine ait kamu eğitim harcamalarının GSYH içerisindeki payı ve yoksulluk oranlarının serpmeye diyagramına yer verilmiştir. Şekil incelendiğinde, kamu tarafından gerçekleştirilen eğitim harcamalarının payı %6 ve üzerinde olan Norveç, İzlanda, Finlandiya ve Danimarka'da düşük yoksulluk oranı görülmektedir. Buna karşılık düşük eğitim harcamalarına sahip Letonya, Litvanya ve İtalya gibi ülkelerde yoksulluk oranı yüksek seyretmiştir. Bununla birlikte eğitim harcamaları ve yoksulluk oranına ilişkin yapılan ki-kare analizi sonucunda bir anlamlılık elde edilirken korelasyon analizi sonucunda bir anlamlılık elde edilememiştir.

Eğitimi hizmetlerinin yaygınlaştırılması, genellikle orta vadede gelir dengesizlikleri ve yoksulluk ile mücadelede önemli bir politika aracı olarak görülmektedir. Eğitimin yaygınlaştırılması, yalnızca ekonomik büyüme ve kalkınmaya destek olmamakta, aynı zamanda yoksulluğun nesiller arası aktarımının kırılmasına ve fırsat eşitsizliğinin azaltılmasına yardımcı olmaktadır. Böylece gelecek yıllardaki gelir dengesizliğinin azalmasına katkı sağlanabilmektedir. Eğitim hizmetleri tıpkı sağlık hizmetleri gibi yoksulluk ile mücadele üzerinde doğrudan bir etki meydana getirebilecektir. Bu açıdan değerlendirildiğinde kamusal eğitim olanaklarının genişletilmesi ve iyileştirilmesi hem verimlilik hem de eşitlik ve yoksulluk hedefleri için bir kazan kazan politikası sağlama potansiyeli taşımaktadır (Coady & Dizioli, 2017: 3).

Devletin fiziki sermayeyi artırma girişimleri kadar beşerî sermayeyi artırma girişimleri, yoksulluk ve kalkınmanın önemli ayaklarını oluşturmaktadır. Bu kapsamda fiziki sermaye, insanlara araç temin ederek onların daha çok üretken olmasını sağlasa da kişilerin fiziki sermayeyi kullanma, öğrenme ve onu en etkin şekilde kullanma biçimleri

beşerî sermaye tarafından belirlenir. Dolayısıyla devletin toplumun her kesimine sunacağı ücretsiz ve kaliteli eğitim hizmetleri hem yoksulluk ile mücadelede hem de beşerî kalkınmada önemli bir rol oynayacaktır (Friedman & Friedman, 2021: 53). Toplumda eğitim seviyesinin yükseltilerek beşeri sermaye kalitesinin artırılması sonucunda yüksek gelirlili ve daha adil gelir dağılımına sahip bir toplumun sağlanması oldukça muhtemeldir. Bunun yanı sıra toplumda eğitim seviyesi yüksek insanların sayısının artması, kamu harcamalarının verimliliğinin artmasında ve gelir dengesizliklerinin düzenlenmesindeki olumlu etkisi açıktır. Çünkü eğitim seviyesi yüksek toplumun varlığı, hükümet politikalarını ve kararlarını izlemede, bireysel gelişimlerini artırmada ve eşitsizlik ve yoksullukla mücadelede daha etkin olabilmektedir (Afonso vd., 2010: 368).

Eğitim hizmeti de sağlık hizmetleri gibi yarı kamusal mal niteliği taşımakta, bu nedenle kamu sektörü tarafından sunulabildiği gibi özel sektör tarafından da sunulabilmektedir. Devletin eğitim hizmeti sunma girişiminin temel nedeni eğitim hakkında adaleti sağlayabilmektedir. Diğer bir deyişle toplumun yüksek gelirlili kesimlerinin eğitim hizmetinden yararlanmalarında önlerinde bir engel bulunmamaktadır. Ancak düşük gelirlili kimselerin, devlet tarafından sunulan ücretsiz eğitim hizmetleri olmasa çocuklarını eğitim olanaklarından yararlandırma imkânı çok sınırlıdır. Bu açıdan toplumdaki fırsat eşitsizliğinin artmasının önüne geçmek ve toplumdaki her kişinin eğitim hizmetlerinden faydalanabilmesini sağlayabilmek için kamu tarafından eğitim hizmeti sunma gerekliliği doğmaktadır. Bunun yanı sıra eğitim faktörünün, ekonomide bir verimlilik ve üretkenlik artışına yol açması ve yoksulluk probleminin azalmasına destek olması eğitim hizmetlerinin sunumunda kamunun rolünü artırmaktadır. Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde, genellikle yoksul ailelerde aile reisinin düşük eğitim düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Bu kapsamda kamunun özellikle düşük gelirlili kesimlere yönelik yürüteceği eğitim hizmetleri, bir yandan ülke için önemli bir unsur olan beşerî sermayenin gelişimine katkı sağlayacak, bir yandan da yoksul kesimlerin bilgi ve becerilerinin gelişimine destek olarak yoksulluk kültürünün nesiller arası aktarımına engel olacaktır.

Devlet tarafından sunulan, eğitim, sağlık veya sosyal güvenlik hizmetlerine daha çok yoksul kesimler tarafından gereksinim duyulmaktadır. Yüksek gelir elde eden kesimler zaten söz konusu hizmetlerden yararlanabilmesi için gerekli kaynağa sahiptirler. Ancak yoksul durumdaki kişilerin mevcut kaynakları, zaten hayatlarını idame

ettirebilecek seviyededir. Bu nedenle kamu tarafından sunulan hizmetler, refah düzeylerinin yükselmesinde önemli rol oynayacaktır. Devletin özellikle eğitim ve sağlık alanında sağlayacağı hizmetler toplumdaki fırsat eşitsizliğinin azalmasına yardımcı olmakla birlikte toplum için en önemli varlıklardan biri olan beşerî sermayenin daha üretken nitelik kazanmasına ve yoksul hanelerin durumlarının iyileşmesine destek olacaktır (Stiglitz, 2021: 156-157).

Toplumda görülen yoksulluk ve gelir dağılımı dengesizlikleri, eğitimde fırsat eşitsizliklerinin artışına sebep olmaktadır. Bu kapsamda toplumdaki herkes için temel bir hak olan eğitim, ekonomik gücü olanlar için “fırsat” haline gelmektedir. Eğitim hizmetlerine yeterli kaynakların ayrılamaması, devlet okullarında nitelikli eğitimin verilememesi veya özel kurs sisteminin giderek yaygın hale gelmesi en çok yoksul kesimde bulunan kişileri etkileyecektir (Çelebi vd., 2014: 36). Devlet tarafından sunulan eğitim hizmeti kalitesinin düşük olması, bu hizmetten en çok yararlanan düşük gelirli kesimin aleyhine bir sonuç ortaya çıkaracaktır. Eğitim hizmetinin yarı kamusal nitelikte olması ve piyasa tarafından da sunulması çeşitli fırsat eşitsizliklerinin doğmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle devlet tarafından sunulan eğitim imkanları kadar bu imkanların kalitesi de bir o kadar önem arz etmektedir.

Kişilerin yoksul durumda olmaları, onların iş gücüne veya topluma başarılı olarak katılmalarının önünde büyük bir engeli oluşturmaktadır. Yoksul bir ailede dünyaya gelen çocukların, hayatlarında başarılı olma şansları zengin bir ailede dünyaya gelen çocuklara kıyasla daha azdır. Bu nedenle toplumdaki yoksulluk ve gelir eşitsizliğinin artması, fırsat eşitsizliğini de artırmaktadır. Bu durum sadece yoksul durumda olanlar için büyük bir sorun olmamakta, aynı zamanda ekonomik açıdan da sürdürülebilir büyüme kapasitesi üzerinde olumsuz etkiler meydana getirmektedir (OECD, 2005: 2). Dolayısıyla devletler tarafından alınacak önemli sosyal eğitim politikaları, düşük gelirli ve yoksul kesimlerin yararına olmakla birlikte uzun dönemde oluşturacağı dışsallık ile tüm toplum için yararlı olacaktır.

Gelir seviyesi düşük olan kesimin çocuklarına sağlayacağı eğitim maliyetlerinin tamamını veya pek çoğunu karşılamaya gücünün yetmemesi, fırsat eşitliğinin sağlanmasında temel problemi oluşturmaktadır. Bu nedenle eğitim hakkında adaleti sağlayabilmek için devletin müdahalesi gerekli hale gelmektedir. Kamunun eğitimde fırsat eşitliğini iyileştirebilmek için yaptığı müdahaleler temelde üç amaç taşımaktadır.

Bunlar; toplumdaki herkese ulaşabilecek en üst seviyeye kadar eğitimin sağlanması, zorunlu eğitim yasaları ile toplumdaki her bir çocuğa asgari düzeyde eğitimin sunulması ve eğitim olanaklarıyla her kişinin bilgi ve becerilerinin gelişmesine destek olarak topluma kazandırılmasıdır (Çeribaş, 2020: 45). Yoksul durumda olan ailelerin birikimleri çok az olduğu veya hiç olmadığı için çocukları yalnızca devletin sunduğu eğitim olanaklarından yararlanabilmektedir. Eğer bir toplumda devletin sağladığı iyi bir eğitim imkânı mevcut değilse yoksul durumda olan çocukların refahını, ailelerin sahip olduğu gelir düzeyi belirleyecektir. Bu bakımdan devletin sunduğu eğitim olanaklarını geliştirecek eğitim yatırımlarının artması, bu imkanlardan yararlanacak kesimin refahının artışına ve yoksulluk sorununun azalmasına yardımcı olacaktır (Stiglitz, 2021: 171).

Yoksulluk ile mücadelede yürütülecek eğitim politikaların temel hedefi, yoksul olan veya yoksul olma riski taşıyanların örgün ve yaygın eğitime erişimlerinin kolaylaştırılması olmalıdır. Eğitime ulaşımı sınırlandıran nedenler, düzenli aile ortamı eksikliği, yetersiz beslenme, sağlık ve barınma imkanları şeklinde sıralanabilir. Dolayısıyla kamu tarafından uygulanacak politikalar ile eğitime erişimi sınırlandıran nedenler olabildiğince minimize edilmelidir. Diğer taraftan eğitime erişim önemli olmakla birlikte sunulan eğitimin verimliliği de aynı zamanda önemli ikinci faktörü oluşturmaktadır. Eğitim alınan okul imkanlarının yetersizliği veya kalabalık sınıflar, alınan eğitimin verimliliğini düşürebilmektedir. Bu açıdan kamusal müdahaleler ile eğitim hizmetlerinin kalitesinin artışı, bu hizmetlerden en çok yararlanan yoksul kesimin mevcut durumunun iyileşmesine destek olacaktır (Alpaydın, 2008: 62).

Kamu tarafından sunulan eğitim hizmetlerinin kalitesinin düşük olması durumunda, orta ve üst gelirli gruplar farklı alternatifler arayarak bu soruna çare bulabilirler. Ancak yoksul durumda olan kişilerin alternatif çözüm üretme imkanlarının olmaması, kişileri iş gücü piyasasında düşük nitelikli işlerde çalışmaya yönlendirerek yoksulluk zincirinin kırılmasına engel olacaktır. Eğitim kalitesinin iyileştirilmesi ve kişilerin aldıkları eğitim sonucunda kendilerini daha iyiye taşıması, eğitime yönelik istek ve arzuyu da artıracaktır. Kişilerin fayda maliyet analizi yapması durumunda, düşük ücretle veya kötü koşullar altından işgücü piyasasında yer almanın yerine eğitimlerine daha fazla zaman ayırmanın önemi ortaya çıkacaktır. Bu açıdan kamu tarafından eğitime erişimin ve kalitenin artırılması adına yapılacak iyileştirmeler, yoksul olan kişilerin durumlarında da olumlu gelişmeler sağlayacaktır (Bonal, 2016: 103-105).

Devlet tarafından yapılacak eğitim harcamalarının yoksulluk ile mücadelede istenilen başarıyı gösterebilmesi için aynı zamanda istihdam olanakları artırılmalı ve iş gücü piyasasındaki arz ve talep hususundaki beklentiler karşılanabilmelidir. Bu kapsamda özellikle istihdam açığı olan alanlarda mesleki eğitime ağırlık verilmesi ve harcamaların artırılması, hem işverenler tarafından ihtiyaç duyulan işgücüne erişimini kolaylaştıracak hem de kişilerin bireysel niteliklerinin artırılması sağlanarak istihdam edilmesine destek olunacaktır.

1.2.3. Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Harcamaları

Sosyal güvenlik ve sosyal yardım konuları, 1929 Ekonomik Buhranı ile birlikte devletin temel görevleri arasında yerini almaya başlamış ve bu amaçla yapılan harcamalar devlet bütçelerinde önemli bir kalem haline gelmiştir. Sosyal güvenlik kavramı, ilk defa 1935 yılında ABD Sosyal Güvenlik Kanunu'nda ifade edilmiştir. Sosyal güvenlik mekanizması, mesleki, fizyolojik ve sosyoekonomik bir riske bağlı olarak devamlı ya da geçici olarak kaybedilen geliri telafi etme amacı ile geliştirilmiştir. ILO tarafından Sosyal Güvenliğin Asgari Normlarına ilişkin 1952'de 9 adet sosyal risk belirtilmiştir. Bu riskler; hastalık (tıbbi veya parasal yardım), işsizlik, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalığı, aile ödenekleri (çocuk parası), sakatlık ve ölüm olarak sıralanabilir (Mutluer vd, 2013: 102). Sosyal güvenlik sisteminin getirdiği sosyal korumanın olmaması, çeşitli maliyetlere sebep olabilmektedir. Bunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir (Garcia & Gruat, 2003: 17-18):

- İlk ve en önemli maliyeti yoksulluk ve savunmasızlıktır. Sosyal güvenlik yoksunluğu ile yoksulluk arasında pozitif bir ilişki vardır. Çünkü sosyal korumanın olmaması, insanların sosyal olarak dışlanmasının yanı sıra kişisel gelişim, sosyal ve kültürel eksiklikleri nedeniyle kalkınmaya sağlayacakları olumlu etkilerinin de kaybolmasına neden olur.

- Sosyal koruma desteğinin olmaması ücret taleplerini artırır.

- Beşerî sermayeye yatırım yapılmaması mevcut ve gelecekteki beşerî sermaye stokunu azaltır.

- Sosyal korumanın ihmal edilmesi, devletin meşruiyetinin azalması ve demokrasinin işleyişine etki etmesi gibi çeşitli politik maliyetlere de yol açabilir.

Sosyal güvenlik programının hedefleri; sosyal sigorta, sosyal yardım ve sosyal hizmetler şeklinde üç temel araç ile gerçekleştirilebilmektedir. Sosyal sigortalar, prim

esaslı sosyal güvenlik sağlar iken, sosyal yardım ve sosyal hizmetler, herhangi bir prim esaslı olmaksızın hizmet sunmaktadır. Sosyal güvenlik sisteminde başta gelen önemli unsur, belirli bir yaşın üzerindeki bireylere hizmet sağlamayı amaç edinen emeklilik sistemidir. Kamu emeklilik sistemlerinin finansmanı, işveren ve işçiler tarafından ödenen katkı payları ile yapılmaktadır (Mutluer, 2013: 102-103). Engelhard ve Gruber (2004), yoksulluk ile sosyal güvenlik yardımları üzerinde yaptıkları çalışmada, sosyal güvenlik programlarının yoksulluğu önlemede oldukça etkili bir rol oynadığı ve özellikle yaşlı yoksulluğunu büyük ölçüde azalttığı sonucuna erişmişlerdir.

Toplumda yaşanan gelir dağılımı dengesizliklerinin yalnızca ekonomi kaynaklı değil aynı zamanda kişinin veya toplumun sosyokültürel özellikleri ile de bağlantılı olması, makro sosyal politikaların yanı sıra mikro sosyal yardımların toplumsal eşitsizlikleri ve yoksulluğu azaltmadaki önemini ortaya çıkarmıştır. Her ülkenin kendine has birtakım nitelikleri olduğundan dolayı tüm ülkeler için tek tip bir sosyal yardım mekanizması mevcut değildir. Ancak her ülkede kullanılan sosyal yardım programları farklı olsa da bu programların toplumsal eşitsizlik ve yoksulluğu azaltma amaçları ortaktır (Karagöl ve Dama, 2015: 12).

Sosyal yardımların esas gayesi, muhtaç veya yoksul halde olan kimselerin mevcut durumları düzelinceye ve herhangi bir yardıma gereksinim duymadan yaşamını sürdürebilecek duruma gelene kadar gelir güvencesinin sağlanmasıdır. Bu amaç, insanın insana yakışır bir şekilde yaşam sürmesi ve değerli bir varlık olmasından hareket etmektedir. Çünkü sosyal yardım ve koruma programlarının altında insanı koruma gayreti yatmaktadır (İkizoğlu, 2002: 93). Dezavantajlı ailelerde büyüyen çocukların, okulda başarısızlık şanslarının daha yüksek olması, iş gücüne katılmak için mücadele etmesi ve yetişkin yaşlara geldiğinde hasta ve işsiz olma olasılıklarının daha kuvvetli olma döngüsü kuşaklar arasında devam etmektedir. Bu kapsamda kamu tarafından anne ve babalara iş gücü alanlarında sağlanabilecek yardımlar, çocuk bakım destekleri ve vergi ve transfer politikaları ile desteklenmiş sosyal yardım politikaları yoksulluk döngüsünün kırılmasında önemli bir noktayı oluşturmaktadır (OECD, 2005: 4).

Devlet tarafından sunulan sosyal yardım ve koruma programları, yoksulluk sorununun çözülmesinde tek başına yeterli bir çözüm sunmamaktadır. Ancak kısa vadede yoksul durumda olan kişilerin en büyük desteği sosyal yardımlardır. Dolayısıyla kişilerin asgari düzeyde yaşamlarını devam ettirebilmesi için gerekli yardımların sağlanması,

devletin temel niteliklerinden birini oluşturmaktadır. Eğer bir kişi kendi elinde olmayan nedenler ile kötü yaşam koşullarında hayatını sürdürmeye çalışıyorsa, kamu tarafından sunulacak sosyal yardım ve hizmetler bu kişilerin en önemli desteğini oluşturmaktadır (İkizoğlu, 2002: 95) Bu nedenle sosyal güvenlik sistemi içerisinde yer alan sosyal yardım ve koruma programları yoksulluk ile mücadelede etkili bir kalemi oluşturmaktadır. Sosyal hizmet ve sosyal yardımlara örnek olarak; yeteri kadar gelir sahibi olmayan ve muhtaç durumda olan kimselere yapılacak ayni veya nakdi yardımlar, sosyal güvenliği bulunmayan 65 yaş üstü veya engelli olan kişilere yapılan ödemeler, yeşil kart uygulaması, aile yardım ödemeleri, işsizlik yardımları, çocuk destekleri, ücretsiz giyim, gıda ve yakacak yardımları verilebilir. Sosyal yardımlar ayrıca bir transfer harcaması niteliği taşıdığı ve sosyal yardım ve yoksulluk ilişkisi transfer harcamaları altında incelendiği için burada ayrıca detaylı olarak yer verilmemiştir.

2. KAMU GELİRLERİ VE YOKSULLUK

Devlet, yüklenmiş olduğu kamu hizmetlerinin finansmanını kamu gelirleri ile karşılamaktadır. Egemenlik gücüne dayanarak, kişi veya kurumlardan karşılıklı veya herhangi bir karşılığı olmadan mali ve sosyal amaçlar çerçevesinde çeşitli gelirler elde etmektedir. Bu kapsamda vergi, harç, resim, parafiskal gelirler, zorunlu borçlanmalar, para ve vergi cezaları, kira ve teşebbüs gelirleri kamu gelirlerini oluşturmaktadır. Vergi gelirleri ise kamu gelirleri içerisinde önemli bir yeri tutmaktadır.

Vergi; devletin veya devletin yetki verdiği kamu kurumlarının, kamu harcamalarının finansmanını sağlamak amacıyla, toplumu oluşturan kişi veya kuruluşlardan ödeme güçlerine göre, karşılıksız, hukuki cebir altında ve egemenlik gücüne dayalı olarak alınan ekonomik değer olarak tanımlanabilmektedir (Demir, 2015: 103). Devletin kişi veya kurumlardan vergi alma amacı, yalnızca kamu harcamalarının finansmanını sağlamak değildir. Kamu harcamalarında olduğu gibi devlet kamu gelirleri aracılığıyla da eşitsizliklerin azaltılması ve adil gelir dağılımının sağlanması gibi sosyal amaçlar güdebilmektedir.

Devletin temel fonksiyonu, düşük gelirli kesimdeki kişilere yönelik yürütölen kamu harcama politikalarının yanı sıra, düşük gelirli kimselere daha az yük getirecek ve gelir dağılımında adaleti sağlayacak şekilde vergi politikaları izlemektir. Yürütölecek vergi politikalarının geliri yeniden dağıtım etkisi; vergilemede ödeme gücünün dikkate alınıp alınmadığı, vergi oranı, dolaysız-dolaylı vergilerin dağılımı ve vergilerin

yansıtılma olanaklarının varlığı gibi etkenlere bağlı olmaktadır (Yüce, 2002: 12-13). Kapsamlı bir vergi politikası, devletlerin eşitsizlikle mücadelede kullanabileceği araçlardan birini oluşturmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde, vergiler ile yoksulluk arasındaki ilişki incelenecektir. Vergiler konularına, etkilerine veya matrahlarına göre çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir. Bu noktada vergilerin yoksulluk ile ilişkisi incelenirken, vergilerin konularına göre tasnifi esas alınacak ve bu yönde değerlendirmelerde bulunulacaktır.

2.1. GELİR ÜZERİNDEN ALINAN VERGİLERİN YOKSULLUK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Dünya’da gelir vergisi uygulamasına ilk olarak İngiltere’de 1799 yılında savaş giderlerini karşılamak amacıyla başlanmıştır. Çeşitli itirazlar ve savaş sonrası mali durumun iyileşmesi nedeniyle 1816 yılında bu vergi kaldırılmış, daha sonra serbest ticaret rejimi uygulamasına bağlı olarak gümrük vergilerinde ortaya çıkan gelir açığın kapatılması amacıyla 1842 yılında tekrar uygulanmaya başlanmıştır. İngiltere sonrasında İsveç (1840), Almanya (1881), Fransa (1959) ve ABD (1913) gibi ülkelerde de gelir vergisi uygulamalarına başlanmıştır. Ülkemizde ise önceleri 1926 yılında Kazanç Vergisi adı altında bir uygulama gerçekleştirilmiş ancak söz konusu verginin kapsamının çok geniş olması, günün ekonomik ve sosyal şartlarını karşılayamaması gibi nedenler ile 1950 yılında Alman Gelir Vergisi esas alınarak 5421 sayılı Gelir Vergisi Kanunu uygulanmaya başlanmıştır (Mutluer, 2013: 236-237).

Gelir vergilerinin konusunu gelir oluşturmaktadır. Vergilendirilecek gelirin tanımlanmasında iki farklı teori mevcuttur. Bunlardan ilki Von Herman tarafından geliştirilen *kaynak teorisi* diğer ise *safi artış teorisidir*. Kaynak teorisine göre belirli bir kaynaktan düzenli olarak elde edilen gelir vergi olarak dikkate alınırken, miras ve bağış gibi yollarla elde edilen kazanımlar vergi kapsamında dikkate alınmamaktadır. Safi artış teorisine göre ise dönem başı ile dönem sonu gelir kıyaslanarak, dönem sonunda kişinin mal varlığında meydana gelen artışlar kaynağına bakılmaksızın vergi kapsamında dikkate alınmaktadır. Verginin konusunu gelir, mükellefini ise kişiler veya kurumlar oluşturmaktadır. Kişisel gelir vergisinde gerçek kişilerin kazançları, kurumlar vergisinde kurum kazançları dikkate alınmaktadır (Demir, 2015: 122).

2.1.1. Kişisel Gelir Vergisi

Gerçek kişiler üzerinden alınan gelir vergisi, sübjektif karakterli olması, vergi ödeme gücüne ulaşılmasına ve vergileme ilkelerine uyumlu vergilendirme yapılabilmesine olanak tanınması gibi nitelikleri nedeniyle gelir dağılımı dengesizliklerini azaltmada, dolayısıyla yoksulluk ile mücadelede uygun bir vergidir (Akdoğan, 2017: 268).

2.1.1.1. Ödeme Gücü

Bir ülkede vergi yükünün dağılımı, gelir dağılımı adaleti açısından önem arz etmektedir. Devletler gelir dağılımı dengesizliklerini azaltabilirler ancak tamamen yok edemezler. Bu açıdan devletler, gelir dağılımındaki dengesizlikleri azaltabilmek amacıyla vergi yükünün adil dağılımını sağlamaya yardımcı çeşitli teknikler kullanır (Sağbaş ve Saruç, 2010: 97). Vergi yükünün toplumsal bazda adil bir şekilde dağıtılması kapsamında ilk öne çıkan vergilemede ödeme gücü ilkesidir. Ödeme gücü, kişinin kendisinin ve ailesinin yaşamını sürdürmeye yetecek gelirin üzerindeki kısmı ifade etmektedir (Akdoğan, 2017: 262).

Vergilemede ödeme gücü, J.J. Rousseau, J.B. Say ve J.S. Mill gibi iktisatçılar tarafından vurgulanmıştır. Günümüzde de en çok yerleşen bu yaklaşıma göre adil bir vergi sisteminin sağlanabilmesi için herkes vergi ödeme gücüyle orantılı bir şekilde vergi ödemelidir. Ödeme gücü yaklaşımının temel amacı, vergi yükünü adil bir şekilde dağıtmaktır. Bu kapsamda, aynı ödeme gücüne sahip bireyler aynı işlem ve koşullarda vergilendirilerek yatay adalet; farklı ödeme gücüne sahip bireyler farklı işlem ve koşullarda vergilendirilerek dikey adalet sağlanmaya çalışılmaktadır (Arslantaş, 2021: 25-26).

2.1.1.2. Asgari Geçim İndirimi ve Artan Oranlılık

Kişisel gelir vergisi, ödeme gücüne ulaşma tekniklerinin uygulanabileceği en uygun vergiyi oluşturmaktadır. Asgari geçim indirimi kişisel gelir vergisine rahatlıkla uygulanabilmektedir. Ancak burada önemli olan nokta indirim miktarının ne olacağı hususudur. İndirim miktarının çok düşük veya çok yüksek belirlenmesi, vergi adaletinde sapıtırıcı etkiler meydana getirebilecektir. Eğer indirim tutarı çok düşük olursa vergi adaleti düşük gelirlili gruplar aleyhine bozulacak, eğer indirim tutarı çok yüksek olursa vergi tarifisinin üst dilimlerine girilmesi engellenecek ve vergi adaletini sağlayıcı etkiler azalabilecektir (Saraçoğlu, 2007: 123).

Kişisel gelir vergisi, ödeme gücünün en önemli göstergesi olan geliri vergilendirmekte, bu nedenle diğer vergilere kıyasla yatay ve dikey adaleti sağlamaya daha uygun bir vergiyi oluşturmaktadır. Kişisel gelir vergisinin artan oranlı olarak uygulanması yoksulluk ile mücadelede etkinliğini artıracaktır. Artan oranlı vergileme ile gelir düzeyi düşük kesimlerden düşük, gelir düzeyi yüksek kişilerden yüksek oranda vergi alınması toplumsal adaletin sağlanmasında önemli etkiler meydana getirebilmektedir. Artan oranlı vergi uygulaması, hem vergi yükünün toplumsal açıdan adil dağılılabilmesi, hem de bu şekilde yoksulluk ile mücadeleye destek olabilmesi bakımından etkin bir sonuç ortaya çıkarabilir (Sağbaşı ve Şen, 2016: 194-196). Bununla birlikte kişisel gelir vergisi, istisna ve muafiyet şeklinde vergi harcamalarına izin veren bir vergidir. Bu bağlamda, kapsamı çok geniş olmadığı ve vergi harcamalarından daha çok yüksek gelirli kesimler yararlanmadığı sürece, istisna ve muafiyet mekanizmaları ile kişisel gelir vergisi yoksulluk ile mücadeleye katkı sağlayabilecektir.

Kişisel gelir vergisinin, yoksulluk ile mücadelede daha etkin bir sonuç ortaya koyabilmesi için vergi tabanın genişletilmesi, diğer bir ifade ile vergi matrahının geniş tutulması gerekir. Bununla birlikte bu verginin artan oranlı olarak uygulanması yoksullukla mücadeleye destek olması bakımından önem arz etmektedir. Ancak artan oranlı vergileme tekniği, vergilemede adalet ve etkinlik dengesini bozmayacak şekilde uygulanmalı ve kişilerin çalışma istek ve arzularını negatif yönde etkilememelidir. Ayrıca kişisel gelir vergisinden elde edilen gelirlerin, yoksul kesimlerin refah düzeylerini yükseltecek eğitim, sağlık ve sosyal harcamalar alanına yönlendirilmesi verginin yoksulluk ile mücadeledeki rolünün artmasını sağlayacaktır (Sağbaşı ve Şen, 2016: 423).

2.1.1.3. İstisna, Muafiyet ve İndirim Uygulamaları

Kişisel gelir vergisinin, eşitsizlik ve yoksullukla mücadelede etkinliğini artırabilecek uygulamalardan biri de vergi istisnası, muafiyeti ve indirimi uygulamalarıdır. Gelir vergisi, istisna, muafiyet ve indirim mekanizmaları aracılığı ile bazı konuları ya da kişileri vergi kapsamının dışında tutulmasına imkân tanımaktadır (Aydın ve Türgay, 2011: 222). Vergi kanunlarınca vergilendirilmesi gereken kişinin, aynı veya başka bir vergi kanunu tarafından vergi dışı bırakılması vergi muafiyeti; vergi kanunlarınca vergilendirilmesi gereken konunun, aynı veya başka bir vergi kanunu tarafından vergi dışı bırakılması vergi istisnası olarak tanımlanabilmektedir. Vergi muafiyet uygulaması ile vergi ödeme gücü bulunmayan bazı grupların vergi ödememesi

ya da az ödemesi sağlanabilmektedir. Bu kapsamda en iyi örneği esnaf muafılığı uygulaması oluşturmaktadır. Devlet gelir dengesizliklerini azaltma amacıyla bu nitelikte uygulamalara başvurabilmektedir. Diğer taraftan muafiyet ve istisna sonucunda yatay ve dikey vergi eşitliği bozulabilir ve teşvik edilen alanlarda fazla üretime bağlı olarak kaynak dağılımında etkin olmayan kullanımlar yaşanabilir. Bu nedenle vergilemede istisna ve muafiyet uygulamalarının kapsamının dikkatli bir şekilde belirlenmesi önem arz etmektedir (Sağbaş ve Saruç, 2010: 84-85).

Vergilemenin sosyal amaçlarını gerçekleştirme kapsamında belirli bölgeye, alana ya da mükellef grubuna vergi indirim, vergi istisnası veya vergi muafiyeti uygulanabilmektedir. Böylelikle devlet, bir taraftan kamu harcaması diğer taraftan vergi harcaması yolu ile ekonomik girişimleri teşvik ederek büyüme ve kalkınmanın gerçekleşmesine ve toplumda refah seviyesinin yükselmesine katkı sağlayabilmektedir. Toplumsal refahın artışı ise gelir adaletsizliğinin ve yoksulluğun azalmasına yardımcı olabilecektir (Aydın ve Türgay, 2011: 260). Vergi istisna, muafiyet ve indirim mekanizmaları ile kişilerin vergi yükleri üzerinde bir azalma meydana gelmektedir. Özellikle düşük gelirli kesimleri korumaya yönelik istisna ve muafiyet uygulamaları eşitsizlik ve yoksulluk mücadelede önemli yer tutmaktadır. Bu kapsamda vergi istisna ve muafiyetlerinin kapsamı belirlenirken, özellikle alt gelir grubundaki kişilerin hedeflenmesi, doğru kişilerin bu mekanizmalardan yararlanmasının sağlanması ya da büyüme ve kalkınmaya katkı sağlayacak alanlarda bu uygulamalara izin verilmesi önem arz eden noktaları oluşturmaktadır (Işıkoğlu, 2019: 124).

2.1.1.4. Vergi Kredileri

Asgari geçim indirim ve artan oranlı vergilemenin yanı sıra vergi kredileri, gelir vergisinde vergi adaletini sağlamak ve özellikle çalışan yoksul rakamlarını azaltmak için kullanabilecek bir diğer önemli uygulamayı oluşturmaktadır. Vergi kredisi veya indirim; belirli bir miktarın vergi yükümlülüğünden düşülmesi ya da dezavantajlı kesimlere sağlanan gelir transferi ile çalışmalarını karşılığında elde ettikleri kazançların artırılmasını sağlayan ve negatif gelir vergisi uygulamasının birtakım niteliklerini taşıyan sistemdir. Bu sistemin hedef kitlesini çocuklu aileler, yoksulluk içerisinde bulunan çocuklar, yaşlılar, engelliler veya düşük gelirli haneler şeklinde dezavantajlı gruplar oluşturmaktadır. Vergi kredisi uygulaması, desteğe ihtiyaç duyanların gelir testine tabi tutularak sisteme dahil edilmesini öngörmektedir. Vergi kredilerinin faydaları uzun yıllar

sürmekte ve yoksulluk ile mücadelede dikkate değer etkinliği bulunmaktadır. Yapılan bazı çalışmalarda bu programların yoksulluk oranını 3 puan ve çocuk yoksulluk oranını ise 6 puan düşürdüğü tespit edilmiştir. Bu kapsamda dünya genelinde yoksulluk ile mücadele ve en düşük gelir dilimlerini desteklemek amacıyla en yaygın kullanılan vergi kredileri; çocuk vergi kredisi, çalışanın vergi kredisi ve eğitim vergi kredisidir (Günaydın ve Yıldız, 2016: 93-94).

Çocuk vergisi kredisi; istihdam edilmemiş veya düşük gelirlili çalışan aileler için tasarlanan, doğrudan ailenin bakımından sorumlu olan kişiye ödenen, fakir çocuklu ailelere kesintisiz bir gelir desteği sağlama amacı güden ve işsiz ailelere ödenen sosyal transfer mekanizmaları ile yer değiştiren bir uygulamadır (Balseven, 2009: 6). Çalışanın vergi kredisi, çalışan ve düşük gelir elde edenlere gelirlerini artırma fırsatı veren, vergiden muaf, herhangi bir sigorta prim ödemesi gerektirmeyen ve çocuksuz hanelerin faydalanabileceği bir uygulamayı içermektedir. Bu uygulamadan yararlanma şartlarını sağlayanlara bir haftada belli bir saat çalışması karşılığında yapılacak iş için kendisine ödeme yapılmakta ve ödeme tutarının belli bir miktarın altında olması gerekmektedir. Eğitim vergi kredileri ise kişisel kullanım ve bağış şeklinde uygulanabilmektedir. Kişisel kullanım vergisi kredisi, bireysel vergi mükelleflerine çocukları için yaptıkları eğitim harcamaları bağlamında verilen krediler iken, bağış vergisi kredileri, özel okullara kâr amacı gütmeyen burs veren bireysel mükelleflere veya işletmelere tanınan kredileri oluşturmaktadır (Günaydın ve Yıldız, 2016: 94-95).

2.1.2. Kurumlar Vergisi

Gelir vergisinin bir diğer türünü kurum kazançlarını vergilendirme kapsamına alan kurumlar vergisi oluşturmaktadır. Kurumlar vergisi gelir vergisinin aksine objektif karakterli bir vergiyi oluşturmaktadır. Kurumlar vergisinde teşvik mekanizmalarının fazla olması, gelirin dağılımında düşük gelirlili kesimler aleyhine bir etki ortaya çıkarabilmektedir (Aydın ve Türgay, 2011: 255). Diğer taraftan kurumlar vergisi, kişisel gelir vergisini tamamlayıcı bir nitelik taşımaktadır. Kişisel gelir vergisi ile vergiye tabi tutulmayan kurum gelirleri vergiye tabi tutularak ekonomide bir arka kapı görevi görmektedir. Bu kapsamda yüksek gelirlili ekonomilerde gelir dengesizliklerinin azaltılması açısından önemli bir vergiyi oluşturmaktadır. Ancak verginin yüküne sermaye sahiplerinin katlanmaması ve emek üzerinde kalması, eşitsizliklerin ve dolayısıyla yoksulluğun artmasına katkı sağlayacaktır (Hines, 2020: 1).

2.1.2.1. Verginin Yansıtılması ve Kâr Dağıtımı

Bu açıdan kurumlar vergisi, gelir dağılımı dengesizlikleri üzerindeki etkisini genel olarak, yansımaya, kâr dağıtım mekanizması, vergi harcamaları ve teşvik uygulamaları gibi yollar ile gösterir. Kurumlar vergisinin gelir dağılımı üzerindeki etkisi, bu verginin ne ölçüde yansıtıldığına bağlı olarak ortaya çıkabilmektedir. Herhangi bir yansımaya olmaması halinde orta ve üst gelir grupları bu vergiden etkilenecek dolayısıyla kurumlar vergisi gelir dağılımı ve dolayısıyla yoksulluk üzerinde iyileştirici bir etki meydana getirecektir. Ancak kurumlar vergisinin geniş ölçüde yansıtılması halinde, harcamalar üzerinden alınan vergilere benzer bir etki ortaya çıkararak, gelir dağılımını düşük gelirli kesimler aleyhinde bozacak ve yoksulluk ile mücadeleye ters yönde bir etkide bulunacaktır (Sağbaş ve Şen, 2016: 427).

Kurumlar vergisi, kısa dönemde sermaye sahipleri üzerinde kalmakta ve yansıtılması güç hale gelmektedir. Bu durumda vergi, üst gelir diliminde olan sermaye sahipleri üzerinde kalacak ve gelir dengesizliklerini azaltarak yoksulluğun azalması yönünde katkı sağlayacaktır. Diğer taraftan sermaye arzının esnek olduğu durumda, verginin yansıtılması sermaye sahiplerinden çalışanlara ve tüketicilere doğru gerçekleşecektir. Dolayısıyla kurumlar vergisinin gelir dağılımı dengesizliklerini negatif yönde beslemesi yoksulluk üzerinde benzer yönde etki ortaya çıkaracaktır (Bilgiç, 2015: 76). Kurumlar vergisi, kâr dağıtım mekanizması aracılığıyla da eşitsizlik üzerinde etkide bulunabilecektir. Bu kapsamda şirketlerde karların hissedarlara dağıtılması ve hissedarların artan oranlı gelir vergisine tabi tutulması eşitsizlik üzerinde olumlu etki sağlayabilecekken; şirket içerisinde kâr dağıtımının yapılmaması ve düşük oranda kurumlar vergisine tabi tutulması gelir dengesizlikleri negatif yönde etkileyebilecektir (Faccio & Iacona, 2021: 4).

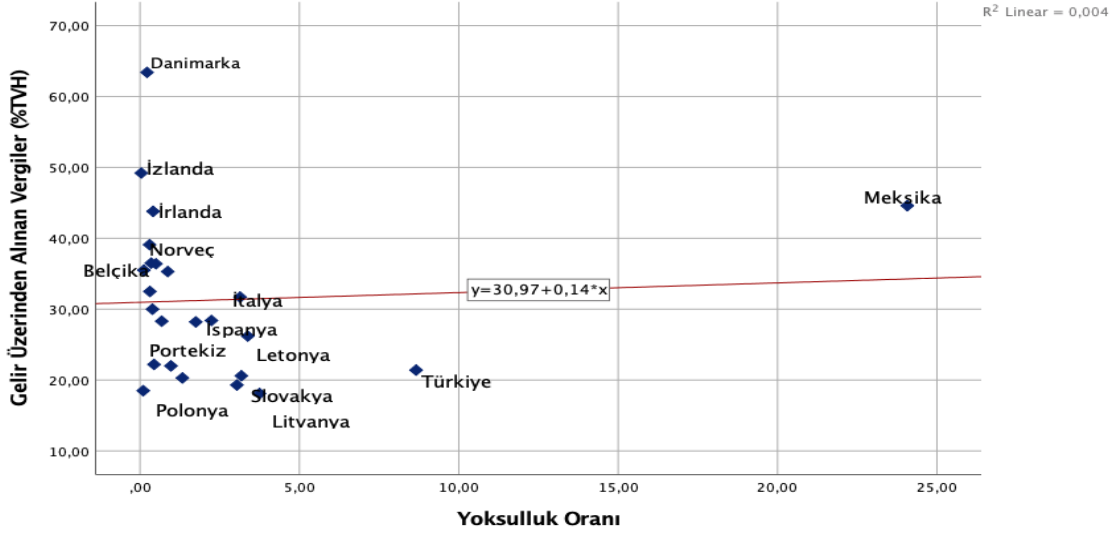
2.1.2.2. Vergi Rekabeti

Kurumlar vergisinin gelir dengesizlikleri ve yoksulluk üzerindeki olumsuz etkisi zararlı vergi rekabeti kanalı ile de ortaya çıkabilmektedir. Vergi rekabeti, kısaca en düşük vergiyi uygulama yarışı olarak ifade edilebilir. Şirketler ülkelerinde çok yüksek vergi oranları ile karşılaştıklarında sermayelerini başka bir ülkeye transfer etme girişiminde bulunurlar (Stiglitz, 2021: 210). Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD ve İngiltere'de vergi oranlarının artmasından dolayı sermaye yurtdışına transfer edilmeye başlanmıştır. Özellikle İngiltere'de yüksek gelir elde edenlerin, yüksek vergi oranları sonucu yüksek

miktarda vergi ödemelerinden dolayı vergi cennetlerinin gelişmesinde önemli rol oynadıkları söylenebilmektedir (Kargı ve Yayğır, 2016: 9). Bu açıdan mali rekabet, ülkelerin tercihli düşük vergi oranları veya vergi kaçırıcıları banka gizliliği aracılığı ile koruyan finansal sistem operasyonları üzerinden yüksek gelirli bireyleri ve kuruluşları kendine çekmek için rekabet edilen alan şeklinde ifade edilebilmektedir (Atkinson, 2018: 244). Bu kapsamda büyük şirketlerin, sermayelerini veya yatırımlarını daha düşük oranda veya hiç vergi uygulanmayan ülkelere kaydırarak vergi yüklerini azaltma girişimleri, servet ve gelir dağılımı dengesizliğinin artmasına yol açacak ve vergi yükünü alt gelirli gruplar aleyhine çevirerek, yoksulluk üzerinde olumsuz etkiler meydana getirebilecektir.

Kurumlar vergisi ile yüksek gelir diliminde olan kişilerin harcanabilir geliri etkilenmektedir. Dolayısıyla düşük oranda uygulanacak kurumlar vergisi yüksek gelirli kesimin vergi sonrası harcanabilir gelirini artıracakken, yüksek oranlı kurumlar vergisi harcanabilir gelirin kısılmasına yardımcı olacaktır. Düşük gelir dilimindeki kişilerin vergi sonrası harcanabilir gelirlerinin daha az kalması buna karşılık yüksek gelir dilimindeki kişilerin vergi sonrası harcanabilir gelirlerinin sınırlandırılmaması toplumdaki eşitsizlikleri ve yoksulluğu olumsuz yönde etkileyecektir (Faccio & Iacona, 2021: 3). Gerekli yasal düzenlemeler ile kurumların üzerine düşen vergileri yansıtmalarının önüne geçilmesi veya vergisel teşvik mekanizmalarının özellikle yatırım amaçlı kullanılması, kurumlar vergisinin yoksulluk ve gelir dağılımı dengesizlikleri ile mücadeledeki rolünün artmasına katkı sağlayacaktır. Teşvik mekanizmalarının yatırım amaçlı kullanılması ve yatırımların istihdam oluşmasına olanak tanınması sonucunda yoksullukla mücadeleye dolaylı yoldan bir destek kanalı ortaya çıkabilecektir (Aydın ve Türgay, 2011: 255-256). Bununla birlikte kurumlar vergisinde istisna ve muafiyet gibi yasal boşlukların azaltılması, daha fazla istihdam ve yatırımlar için yeniden yapılandırılması ve toplumun en zenginlerinin en azından düşük gelirli ile aynı yüzdesel oranda vergi ödemelerinin sağlanması bu verginin eşitsizlik ve yoksulluktaki etkinliğini artırabilecektir (Stiglitz, 2021: 353).

Şekil 14. OECD Ülkelerinde Gelir Üzerinden Alınan Vergiler ve Yoksulluk Oranı, 2017

Şekil 14’te çeşitli OECD ülkelerine ait gelir üzerinden alınan vergilerin toplam vergi gelirlerinin içerisindeki payı ve yoksulluk oranlarının serpmeye diyagramına yer verilmiştir. Şekil incelendiğinde gelir üzerinden alınan vergilerin GSYH içerisindeki oranı %30’un altında olan Portekiz, Slovakya, Litvanya ve Polonya’da yoksulluk oranı da %1 ve üzerinde gerçekleşmiştir. Buna karşılık gelir üzerinden alınan vergilerin oranı diğer ülkelere kıyasla daha yüksek olan Danimarka, İzlanda, Belçika ve İrlanda’da yoksulluk oranı da %1 seviyesinin altında kaldığı görülmüştür. Bu kapsamda gelir üzerinden alınan vergilerin GSYH içerisindeki paylarının nispeten yüksek olmasının, yoksulluk oranını olumlu yönde etkilediğini söylemek mümkündür.

2.2. HARCAMALAR ÜZERİNDEN ALINAN VERGİLERİN YOKSULLUK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Verginin konusu ile vergi adaleti arasında çok yakın bir bağ bulunmaktadır. Bazı kesimler ödeme gücünün temel göstergesi gelir ve servet üzerinden vergi alınmasının daha adil olacağını savunurken, bazı kesimler harcamaların gelire kıyasla daha etkin bir ödeme gücü göstergesi olduğunu, bu nedenle harcamalar üzerinden artan oranlı bir vergi alınmasının adalet açısından daha etkin bir sonuç ortaya koyacağını savunmaktadır (Aktan, 2002: 21). Harcamalar üzerinden, diğer bir deyişle mal ve hizmetler üzerinden alınan vergiler, gelirin veya servetin tüketim amacıyla elden çıkartması nedeniyle alınan vergilerdir. Bu noktada mal ve hizmetlerin üretimi, satışı ve tüketimi verginin konusunu oluşturmaktadır. Harcama vergileri genel anlamda “genel harcama vergileri” ve “satış vergileri” şeklinde iki gruba ayrılmaktadır. Genel harcama vergilerinde; kişilerin yaptığı

harcamalar, dönem sonunda hesaplanarak vergilendirilirken, satış vergilerinde; mal ve hizmetler üretim-tüketim zincirinin herhangi bir aşamasında vergilendirilmektedir (Aktan vd., 2006: 64).

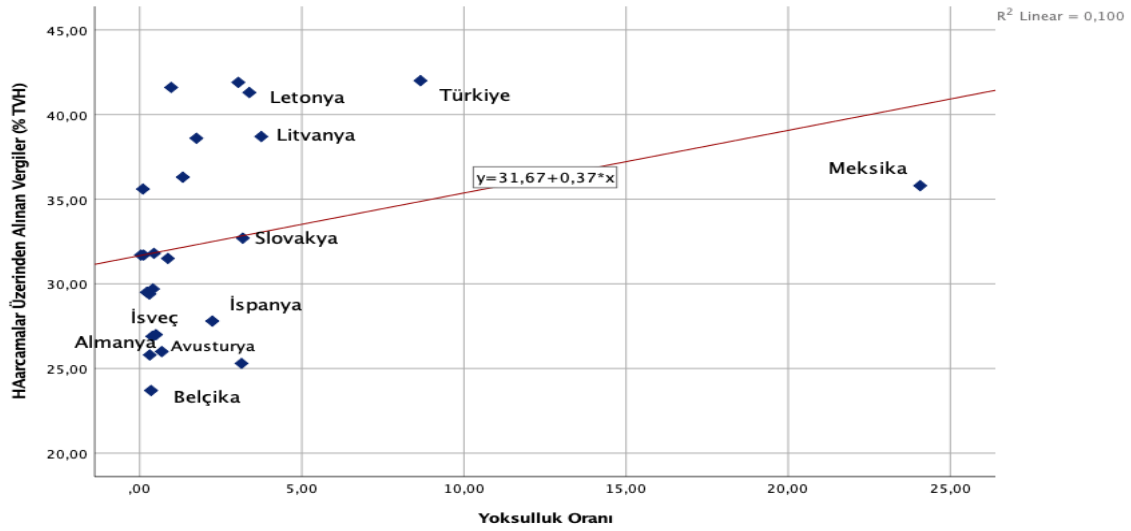
Kişilerin vergilendirilmesinin gelirden ziyade yaptıkları harcama toplamına göre yapılması, hem gelirin vergilendirilmesinde ortaya çıkan güçlükleri azaltacağı hem de tüm harcamalar üzerinden bir vergi alınmasına bağlı olarak sermaye kazancı yolu ile ortaya çıkan satın alma gücünün de vergilendirilmesine yol açacağı öne sürülmüştür. Bu şekildeki harcama vergisi, klasik bir harcama vergisi olmayıp mükellef tarafından doldurulacak vergi beyannamesinde belirtilen toplam harcamalar üzerine uygulanacak artan oranlı bir harcama vergisidir (Akdoğan, 2017: 283).

Harcamalar üzerinden alınan vergilere genel anlamda bakıldığında, çoğunlukla karşımıza Katma Değer Vergisi (KDV) ve Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) çıkmaktadır. KDV'nin benimsenmesi ve yaygın bir şekilde kullanılmasındaki temel amaç, düşük maliyetli olması, yüksek hasılat sağlaması ve güçlü otokontrol mekanizmasına sahip olmasıdır. Devletler açısından önemli ekonomik etkinlikler sağlayan bu verginin yansıtılma olanağı çok kuvvetli olduğu için genellikle tüketici üzerinde kalmakta, dolayısıyla alt gelir grupları için negatif bir etki meydana getirmektedir (Akdoğan, 2017: 292). Özel tüketim vergileri, dolaylı vergileri artan oranlı bir duruma getirme yolu ile vergi dağılımında eşitsizlikleri azaltma amacı gütmektedir. Özellikle az gelişmiş ülkelerde lüks tüketim malları üzerine yoğunlaştırılan bu vergiler, gelir dağılımı dengesizliklerini azaltmaya katkı sağlayabilmektedir. Ancak diğer taraftan yüksek gelirli kesimlerin harcamalarında çok fazla yer almayan mallardan yüksek oranda vergi alınması, bu kesimlerin gelirlerini önemli düzeyde azaltmayacağından gelir dağılımı ve yoksulluk üzerindeki etkisi sınırlı kalabilecektir. Bu durumda vergi, daha çok orta gelir grubundaki kimselerin lüks mallara olan talebini azaltacaktır (Taylar, 2010: 446-447).

Ülkeler tarafından harcama vergilerinin gelir vergilerine kıyasla daha çok tercih edilme sebepleri mali anesteziye uygun olmasıdır. Diğer bir ifade ile gelir vergilerinde, kişiler ödedikleri verginin yükünü daha iyi hissederek ne kadar vergi ödediklerinin farkında olurlar. Ancak harcama vergilerinde vergi fiyat içerisinde gizlendiği için kişiler çoğu zaman verginin farkına varamazlar (Aktan, 2002: 18). Bu vergilerin mali anesteziye imkân vermesi bir yandan da ülkelere ihtiyaç duydukları geliri sağlamada destek olmaktadır. Ancak düşük gelir gruplarının marjinal tüketim eğilimleri daha yüksek

olduğu için harcama vergileri daha çok düşük gelirli kesimleri etkileyecektir. Bu bakımdan yoksul kesimler üzerine daha yüksek vergi baskısı getirerek gelir dengesizliklerinin ve yoksulluğun artmasına sebep olabilecektir.

Şekil 15. OECD Ülkelerinde Harcamalar Üzerinden Alınan Vergiler ve Yoksulluk Oranı, 2017

Şekil 15’de çeşitli OECD ülkelerine ait harcamalar üzerinden alınan vergilerin toplam vergi gelirlerinin içerisindeki payı ve yoksulluk oranının serpm diyagramına yer verilmiştir. Şekil incelendiğinde toplam vergi hasılatında harcama vergilerinin payı yaklaşık %30 ve daha düşük olan ülkelerde (Almanya, Avusturya, İsveç ve Belçika gibi) yoksulluk oranları %1’in altında seyretmiştir. Buna karşılık harcamalar üzerinden alınan vergilerin payı diğer ülkelere karşı yüksek olan Türkiye, Litvanya, Letonya, Slovakya ve Meksika gibi ülkelerde yoksulluk oranlarının da diğer ülkelere kıyasla yüksek seviyelerde gerçekleştiği görülmektedir. Bu açıdan harcamalar üzerinden alınan vergilerin payının yükselmesi, yoksulluk oranının artması yönünde etkide bulunabilmektedir.

Bir ülkede toplam vergi hasılatının büyük bir çoğunluğunu harcamalar üzerinden alınan vergilerin oluşturması durumunda kamu harcamalarını finanse etme görevi, marjinal tüketim eğilimleri yüksek ve gelirlerinin büyük bir kısmını harcayan yoksul kesime düşmektedir. Süt, peynir, yumurta, elektrik ve su gibi temel tüketim malları üzerinden alınan vergiler, düşük gelirli kesimler üzerindeki vergi yükünün artmasına yol açmakta bu açıdan ödeme gücü ilkesi ile bağdaşmamaktadır (Olçay, 2019: 54). Bununla birlikte harcama vergilerinin kişilerin gelirine kıyasla tersine artan oranlı bir yapıya sahip olması nedeniyle kişiler üzerinde artan oranlı vergi yükü (ric’i vergi yükü) oluşturmaktadır. Ric’i vergi yükü ise adalet üzerinde olumsuz bir etki meydana

getirmektedir. Harcama vergilerinin gelir dağılımı üzerinde çıkaracağı olumsuz etki yoksulluk durumu üzerinde de benzer sonuca yol açacaktır (Sağbaşı ve Saruç, 2010: 185).

Devletler gelir ve sermaye üzerindeki vergi yükünü azaltmak ve ekonomik büyümeyi artırmak için daha çok dolaylı vergilere yönelmektedir. Bu kapsamda bireysel kazançların vergilendirilmesi, verimliliği dolayısıyla ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir. Ancak bu anlayış, büyüme açısından kabul edilebilir olsa da gelir dengesizliklerinin ve yoksulluğun yüksek olduğu ekonomilerde, büyümenin finansörlerinin düşük gelirli hanelerin olacağı gerçeğini de ortadan kaldırmamaktadır (Durkaya, 2015: 9). Dolayısıyla harcama vergileri, ekonomik etkinlikte olumlu, vergi adaleti etkinliğinde ise olumsuz niteliğe sahiptir. Bu nedenle vergi adaleti ve ekonomik etkinliğin bir arada sağlanabilmesi için gelir ve harcama vergileri, ülkelerin kendi ekonomik şartlarına göre uygulanmalıdır (Sağbaşı ve Saruç, 2010: 214).

Harcamalar üzerinden alınan vergiler, özellikle de KDV, devletler için güçlü bir gelir getirme mekanizması olarak görülmektedir. Bu nedenle ülkeler nezdinde harcamalar üzerinden alınan vergilere karşı bir artış eğilimi olmakla birlikte bu vergilerden elde edilecek gelirin, sosyal transfer harcaması veya sosyal güvenlik mekanizmaları ile ihtiyacı olan kesimlere aktarılmaları halinde söz konusu vergilerin yeniden dağıtım ve yoksulluk üzerindeki olumsuz etkisi nispeten hafifleyebilecektir (Alavuotunki vd. 2019: 491)

Harcamalar üzerinden alınan vergiler, tersine artan oranlı ve yansıtılma mekanizmaları ile gelir ve servet dağılımını olumsuz yönde etkilemektedir. Tüketim vergileri gelir dengesizlikleri dolayısıyla yoksulluk durumunu iyileştirmede uygun bir gelir sağlama aracı değildir. Bu nedenle yeniden dağıtım politikaları üzerindeki bozucu etkilerini en aza indirici tedbirlerin alınması, harcama vergileri için daha uygun bir politika olacaktır. Bu kapsamda harcama vergilerinde zorunlu mal-lüks mal ayrımı gözetilerek, zorunlu mallar üzerinden düşük vergi alınması, farklı mal ve hizmetlere farklı vergi oranları uygulamasına gidilmesi ve talep esnekliği düşük lüks tüketim malları üzerine yüksek vergi oranları uygulanması gibi politikalar harcama vergilerinin olumsuz etkilerini sınırlandırabilecektir. Ancak lüks tüketim mallarının belirlenmesi ülke nezdinde veya zamana göre farklılaşabilmektedir. Bu nedenle lüks tüketim malının vergilendirilmesinde vergi kapsamının iyi belirlenmesi, bu kapsamda lüks tüketim

malının ne olduğuna ilişkin doğru saptamanın yapılabilmesi, dağılım yönünü etkilemede ve yoksullukla mücadelede önem arz edecektir (Sağbaş ve Şen, 2016: 429-430).

2.3. SERVET ÜZERİNDEN ALINAN VERGİLERİN YOKSULLUK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Servet, gerçek ya da tüzel kişilerin sahip oldukları ve para ile ifade edilen iktisadi kıymetlerin tümü şeklinde tanımlanabilir. Servet vergileri, servet unsurlarını oluşturan menkul ve gayrimenkul kıymetlerin tamamı veya bir kısmı üzerinden alınan dolaysız nitelikte vergileri oluşturmaktadır (Pehlivan, 2009: 125). Verginin konusunu servet oluşturmaktadır. Vergilerin amacı veya niteliği ülkeye veya zamana göre farklılık gösterse de ortak niteliği, kişilerin ekonomik faaliyetlerini değil sahip oldukları ekonomik varlıkları, diğer bir deyişle servetlerini vergilendirme kapsamına almasıdır. Geçmişte bazı ülkelerde yaygın olarak vergi sistemlerinde servet vergilerine yer verilse de günümüz vergi sistemlerinde, özel sermayeyi olumsuz etkilediği düşüncesi ile önemini kaybetmiştir. Dolayısıyla vergi sistemlerinde, gelir üzerinden ve harcamalar üzerinden alınan vergiler ağırlık kazanmıştır (Muter vd. 2003: 247).

Servet vergileri, özel mülkiyet ve miras hakkı üzerinde uygulama alanı bulan bir vergi türünü oluşturmaktadır. Bu kapsamda servet vergileri iktisadi faaliyetler yerine, kişilerin mülkiyet hakkına sahip olduğu varlıklardan veya bu varlıkların transferleri üzerinden alınan vergilerdir. Bu açıdan incelendiğinde servet vergisi tek bir vergi türünü değil bir vergiler grubunu oluşturmaktadır (Eken, 2016: 12). Servetin kendisi üzerinden vergi alınmakla birlikte servetin transferi üzerinden de vergi alınabilmektedir. Servet transferi üzerinden vergi alınmasının temel gerekçesi, kişinin kendi katkısı olmadan bir servet edinmesi ve bunun toplumun diğer üyelerine karşı adaletsiz bir durumu oluşturmasıdır. Servet ile gelir arasında yakın bir ilişki olduğu için servet dağılımındaki eşitsizlik, gelir dağılımı eşitsizliklerinin ve yoksulluğun artmasına yol açabilmektedir. Bu nedenle kişilerin sahip olduğu serveti başkasına transfer ederken vergiye tabi tutulması, servet eşitsizliğinin azaltılması anlamında önem taşımaktadır (Eken, 2016: 46).

Servet üzerinden vergi alınması gerektiğini düşünenlere göre servet vergilerinde milli servet ve özel servet ayrımı çok önemlidir. Çünkü serveti vergilendirerek devlet tarafından toplanan vergi hasılatı kaybolmamakta, yeniden topluma dağıtılmaktadır. Diğer bir ifade ile devlet, servet üzerinden vergi almak yolu ile verimsiz serveti budamakta ve elde ettiği geliri de verimli hizmetlerde kullanarak milli serveti, dolayısıyla

toplumsal refahı artırmaktadır. Devletin servet vergileri ile bu şekilde bir yol izlemesi, eşitsizlik ve yoksulluk ile mücadeleye de destek verecektir. Elde edilen gelirin, özellikle yoksul kesimlerin durumlarını iyileştirecek hizmet ve harcamalara aktarılması hem kişilerin refahlarının yükselmesine hem de yoksulluğun azaltılmasına yardımcı olabilecektir (Aktan vd., 2006: 61). Bununla birlikte kişilerin sahip olduğu servet, kişilere eğitim, sağlık, sosyal veya ekonomik gibi çeşitli alanlarda avantaj sunmaktadır. Dolayısıyla toplumda bir adalet sağlanmak istiyorsa gelir vergilerinin yanı sıra kişilerin sahip olduğu servet üzerinden veya servet transferleri üzerinden de vergi alınmalıdır (Akdoğan, 2017: 272).

Servet vergileri, vergi sistemlerinde yer alan ancak vergilendirme kapsamında olmayan ödeme gücünün vergilendirilmesine imkân tanımaktadır. Çünkü kazandıkları gelirleri birbirine eşit olan iki kişiden birinin serveti diğerinden fazla olduğunda, diğer bütün koşullar sabit varsayımı altında serveti fazla olanın ödeme gücü, az olana göre daha yüksek olacaktır. Servetin gelir getirip getirmemesi önemli değildir. Servetin, sahibine verdiği güvenlik hissi ve sağladığı avantajlar nedeniyle ödeme gücünün temel bir göstergesini oluşturmaktadır (Sağbaş ve Şen, 2016: 208-209).

Atkinson (2018)'a göre servetin eşitsiz bir şekilde dağılımını önleyebilmek için kişilerin bıraktığı miras ve bağış, artan oranlı yaşam boyu sermaye geliri kapsamında vergilendirilmeli ve en güncel değerlendirmelere dayanan oransal ya da artan oranlı mülkiyet vergisi uygulanmalıdır. Böylelikle servet vergilerinin gelir dağılımı ve yoksulluk üzerindeki iyileştirici rolünün etkinliği artırılabilir. Devletin servet vergilerini uygulama amacı, üst gelir gruplarının sahip olduğu servet kaynaklarını vergiye tabi tutarak toplumda gelirin dağılımında adaleti sağlamaktır. Bu açıdan servet vergileri, gelir üzerinden alınan vergiler ile birlikte bir tamamlayıcı nitelik taşımaktadır. Diğer bir ifade ile bazı irat ve kazançların yeteri kadar vergilendirilememesi durumunda, gelir vergilerinin yanı sıra tamamlayıcı bir servet vergisi alınması yeniden dağıtım politikalarında önemli bir unsur oluşturmaktadır. Bu açıdan servet vergilerinin gelir dağılımı dengesizliklerini azaltmada tamamlayıcı rol görmesi, yoksulluk ile mücadeleyi de olumlu yönde etkileyecektir (Muter vd, 2003: 248).

Servet unsurlarının genel anlamda üst gelir grubundaki kişilerin elinde toplandığı düşünüldüğünde, sürekli servet vergisi uygulaması gelir ve servet dengesizliklerini iyileştirmeye katkı sağlayabilecektir. Bununla birlikte verginin yansıtılma olanağının güç

olması ve istisna ve muafiyetlere fazla yer verilmemesi, verginin gelir dağılımı ve yoksulluğu iyileştirici etkisini artırabilecektir (Eken, 2016: 56). Servet transferi sırasında alınan vergilerin, servet ve gelir eşitsizlikleri üzerinde düzeltici bir etki oluşturabilmesi için istisna ve muafiyet kapsamlarının dar olması, vergi tarifelerinin yüksek olması ve değerlemeye önem verilmesi gerekmektedir (Dinç, 1994: 92).

Kişilerin sahip olduğu servetin önemli bir kalemini konutlar oluşturmaktadır. Konut değerlerindeki artışlar, popüler servette ortaya çıkan artışın temel nedenini oluşturmaktadır. Bu açıdan iyi okullara erişim, düşük seviyelerde çevre kirliliği ve kamu altyapı hizmetleri, konutların piyasa fiyatlarını önemli ölçüde etkileyen unsurlardır. Ortalama konut fiyatının gelire oranla daha fazla artması nedeniyle, düşük gelirli kesimler kendilerini daha dezavantajlı yerlerdeki evlere daha yüksek fiyat öderken bulabilmektedir. Bu durum ise eğitim, sağlık ve istihdam fırsatlarına erişim konusunda görece yoksulluğu daha da derinleştirebilmektedir (Atkinson, 2018: 141). Bu bakımdan devletin servet üzerinden elde ettiği gelirleri, dezavantajlı bölgelerde yaşayan düşük gelirli kesimlerin hayat seviyelerini yükseltecek kamu hizmetleri için yönlendirmesi, servet vergilerinin gelir dengesizliklerini azaltma rolünü etkin hale büründürebilecektir.

Günümüzde miras, servet eşitsizliklerinin temel kaynakları arasında yerini almaktadır. Atkinson, önemli bir güç haline gelen miras kaynaklı eşitsizlikleri azaltılması kapsamında “herkes için miras” uygulamasının katkı sağlayacağını ifade etmiştir. 1797 yılında Thomas Paine tarafından önerilen bu uygulamanın temel mantığını; kişilerin kendilerinden önceki nesiller tarafından biriken servette pay hakkı olduğunu, dolayısıyla bu servetin topluma dağıtımını şeklinde yapılacak küçük yeniliklerin daha önce birçok uygulamanın sonuçlandırmakta başarısız olduğu uygulamaları başarıyla sonuçlandırabileceği düşüncesi oluşturmaktadır. Bu açıdan 2003 yılında İngiltere’de Çocuk Güvence Fonu oluşturulmuş ve 2002 yılından sonra doğan her bir çocuk için 250 pound fona aktarılmıştır. Gelir sınırının altında kalan aileler için daha fazla ödeme yapılmıştır. Çocuklar on sekiz yaşına gelene kadar ebeveynleri de fona katkı sağlayabilmekte ve çocuk yetişkinliğe erişince herhangi bir kullanım kısıtı olmaksızın parasını kullanabilmektedir. Atkinson’a göre asıl sorun servetin büyük oranda eşitsiz dağılımıdır. Eğer herkese aynı miktarda servet kalsaydı, toplumdaki herkes için şartlar eşit olurdu. Bu yönde atılacak bir adım ile herkesin asgari düzeyde servete sahip olması sağlanabilir ve asgari servet fonu, servet üzerinden alınan vergilerin belli bir kısmı ile finanse edilebilir. Toplumdaki herkesin asgari seviyede bir mirasa sahip olması,

toplumdaki gelir ve fırsat eşitsizliklerinin azalmasına ve yoksulluğun iyileştirilmesine katkı sağlayabilecektir. 2003 yılında hayata geçirilen fon uygulaması, 2010 yılı itibariyle yürürlükten kaldırılmıştır (Atkinson, 2018: 148-149).

Servet üzerinden alınan vergilerin yoksulluğu artırıcı ve gelir dağılımında adaleti bozucu etkileri de olabilir. Ekonomik büyümenin ve kalkınmanın sağlanmasında yatırım önemli bir bileşeni oluşturmaktadır. Yatırımların gerçekleşmesinde ve artırılmasında ise tasarruflar ön plana çıkmaktadır. Servet, gelirin tasarruf edilen kısmını oluşturmaktadır. Bu açıdan özellikle menkul mallar üzerinden alınan servet vergileri tasarrufların azalmasına yol açabilmektedir. Tasarrufların azalması ise yatırımların azalması sonucunu doğurmaktadır. Azalan yatırımlara bağlı olarak azalan istihdam ise yoksulluğun derinleşmesine sebep olabilmektedir.

Gelir, harcamalar ve servet üzerinden alınan vergilerin eşitlik ve yoksulluk üzerindeki potansiyel etkileri Tablo 8’de özetlenmiştir.

Tablo 8. Gelir, Harcama ve Servet Vergilerinin Eşitlik Üzerindeki Etkileri

Vergi	Temel Özellikleri	Eşitlik Üzerindeki Etkisi (İlerleyici/Gerileyici)	Verimlilik	İdari Maliyeti
Kişisel Gelir Vergisi	-Elde edilen bireysel geliri vergilendirir. -Vergi birey üzerinde kalır.	-İlerleyicidir. -Sübjektif (kişisel özellikleri dikkate alır) -Gelir arttıkça ödenecek vergi artar.	- Nispeten verimlidir. -Kişilerin tasarruf kapasitelerini azaltır.	-Devletlerin mükellefleri kontrol etmek için iyi bir vergi sistemi olmalı.
Kurumlar Vergisi	-Şirket kazançlarını vergilendirir. -Sermaye sahibini etkiler veya ürün fiyatı üzerinden tüketiciye yansıtılabilir.	-Yapılan çalışmalar, kısa dönemde gerileyici, uzun dönemde ilerleyici olduğunu göstermiştir.	-Nispeten verimlidir. -Kârları azaltması halinde üretimi ve tasarrufu azaltabilir.	-Küçük şirketler açısından daha maliyetlidir.
Katma Değer Vergisi	-Tüm tüketicileri kapsar. -Tüketiciler için nihai fiyatı etkilerken, üretim maliyetlerini etkilemez.	-Gerileyicidir. -Zengin veya fakir ayrımı yapmaz, herkesin harcamaları aynı şekilde vergilendirilir. -Fakir kesimler, zenginlere göre gelirlerinin daha büyük kısmını harcarlar.	-Verimlidir. -Tek tip uygulanır, gerekmedikçe sektörler arasında bir ayrım yapmaz.	-Şirket ve devletler uygulamak için iyi muhasebe sistemine ihtiyaç duyarlar. -Küçük şirketler açısından daha maliyetlidir.
Özel Tüketim Vergisi	-Sadece belirli malları vergilendirir. -Esnek olmayan malların fiyatları onlara olan talep üzerinde çok az etkiye sahip olduğundan vergi esas olarak tüketiciler tarafından karşılanır.	-Genel olarak ilerleyicidir. -Ürüne bağlı olarak farklı oranlara izin verir. -Lüks mallara daha yüksek oranlar, en yoksul gruplar arasında daha fazla talep gören mallara daha düşük oranlar uygulanabilir.	-Nispeten verimlidir. -Vergiler piyasa kusurlarını düzeltmeye çalışır.	-Mali kontrol maliyet ve çabası, yalnızca birkaç malın vergilendirilmesinde elde edilen önemli gelirle dengelenebilir.
Servet Vergileri	-Yüksek gelirli kesimlerin sahip oldukları serveti ve servet transferini vergilendirir.	-Genel olarak ilerleyicidir. -Serveti değerli olan daha fazla öder.	-Nispeten verimlidir.	-Servetin kıymetinin değerlendirilebilmesi, iyi bir sistemi gerekli kılar.

Kaynak: Itriago 2011: 13

3. KAMU BORÇLARI VE YOKSULLUK

Devlet için en temel gelir vergilerdir. Ancak kamu harcamalarının giderek artması, buna karşılık vergi gelirlerinin aynı düzeyde artışı yakalayamaması, devletleri farklı gelir kaynakları aramaya yönlendirir. Bu kapsamda devlet, giderlerini karşılayabilmek adına çeşitli iç ve dış kaynaklardan borçlanma yoluna gider (Pehlivan, 2009: 175). Kamu kesimi finansman açığı, borçlanmaya gerek duyulan tutarı belirlemektedir. Kamu kesiminin olağan gelirleri ile karşılayamadığı her gider, kamu kesimi borçlanma gereğini artırmaktadır (Mutluer vd., 2013: 391).

Devletin borçlanma kaynakları iç kaynaklar ve dış kaynaklar şeklinde ayrılabilir. İç borçlanma kaynaklarını, kişiler, ticari bankalar ve Merkez Bankası oluşturmaktadır. Dış borçlanma kaynaklarını ise yabancı sermaye piyasaları, yabancı devletler, uluslararası kuruluşlar ve uluslararası bankalar oluşturmaktadır (Eker, 1999: 238-241). İç borç ve dış borç ayrımında çeşitli kriterler kullanılmaktadır. Buna göre eğer borç iç piyasadan sağlanmışsa iç borç, dış piyasadan sağlanmışsa dış borç olarak kabul edilmektedir. Borçlanılan paranın yabancı ya da milli para olup olmaması önemli değil, önemli olan borç alınan kaynağın ülke sınırları içerisinde olup olmamasıdır. Diğer bir kriter gere göre devlete borç veren kişi ülke sınırları içinde olsun olmasın eğer ülke vatandaşı ise iç borç, borç alınan kişi yabancı uyruklu ise dış borçtur. Bununla birlikte eğer devlet, ulusal para ile borçlanmış ve ulusal para ile borç ödemeyi taahhüt etmiş ise iç borç, eğer yabancı para ile borçlanmış ve yabancı para ile borç ödemeyi taahhüt etmiş ise dış borç olarak kabul edilmektedir (Akdoğan, 2017: 469).

Devletin farklı kaynaklardan borçlanması yoksulluk üzerine getireceği etkileri de farklılaştırabilecektir. Devletin iç kaynaklardan borçlanmasının toplumdaki gelir dengesizlikleri üzerinde dolaylı ve doğrudan olmak üzere iki farklı etkisi vardır. Piyasada işlem gören devlet iç borçlanma senetlerinin fiyatlarındaki değişmeye bağlı olarak, borç senedini ellerinde bulunduranların kâr veya zarar durumlarında bir değişme olması dolaylı etkidir. Doğrudan etki ise anapara ve faiz ödemesi sırasında gelirin transfer edilmesiyle ilgilidir. Kamu kağıtlarını satın alan kişiler genellikle üst gelir grubundaki kişiler olması ve bu kişilerin mevcut yüksek gelirlerinin yanı sıra ayrıca faiz geliri elde etmeleri, toplumdaki gelir dengesizliklerini düşük gelirli kesimler aleyhine çevirecektir. Bununla birlikte borçların ana para ve faiz ödemeleri genellikle vergiler ile sağlanmaktadır. Eğer vergi verenler ile borçlanma faizi elde edenler aynı kişilerse,

toplumsal adalette bozucu bir etki olmayacak, ancak vergi verenler ile faiz geliri elde edenlerin farklı kişiler olması durumunda, gelir dengesizliği ve yoksulluk üzerinde bozucu etki meydana gelecektir (Ulusoy, 2012: 328-329). Aynı zamanda borç senetlerini çekici hale getirmek için, alacaklılara tanınacak başa başın altında ihraç, primli ihraç, piyangolu ve ikramiyeli ihraç ve alacak hakkının garanti edilmesi gibi ayrıcalıklar kamu için ekstra bir yük oluşturmaktadır. Bu yükün toplumun tüm kesimleri tarafından üstlenilmesi toplumsal dengesizliklerin ve yoksulluğun artmasına yol açabilecektir (Ertekin, 2018: 339).

Devletin giderlerini iç borçlanma ile finanse etmesi, faiz oranlarının yükselmesine yol açarak özel harcamaları, özellikle de yatırımları azaltmaktadır. Bu durum dışlama etkisi (Crowding-out) olarak adlandırılmaktadır (Dornbusch & Fischer, 1998: 131). Bu kapsamda kamu iç borçlanmasının özel yatırımlarda azalışa sebebiyet vermesi, düşük gelirliler kesimlerin faydalanabileceği yatırımları azaltması, istihdam olanaklarını düşürmesi ve dolayısıyla toplumsal refah seviyesini azaltması yoksulluk durumu üzerinde olumsuz bir etki meydana getirecektir. Bununla birlikte devlet bütçelerindeki faiz ödemelerinin payının artması yoksulluk ile mücadeleye önemli katkı sağlayan eğitim, sağlık ve sosyal yardım harcamalarının payının azalmasına yol açması halinde yoksulluğu artırıcı bir etki ortaya çıkabilecektir.

İç borçlanma sonucunda bütçe içerisinde faiz ödemelerinin artışı ücretli kesim aleyhine, kâr, faiz ve rant geliri elde edenler lehine bir sonuç doğurmaktadır. Enflasyon ile birlikte yüksek reel faiz politikası, kâr, faiz ve rant geliri elde edenlerin payını artırarak, emeğin payını düşürmektedir. Vergi gelirleri aleyhine ve iç borçlanma lehine yürütülen politikalar, ücret ve maaşlarda gelir kayıplarına yol açmakta dolayısıyla dengesizliklerin ve yoksulluğun artmasına katkı sağlamaktadır (Bedir ve Karabulut, 2011: 24).

Devletin dış borçlanması, nesiller itibariyle geliri yeniden dağıtıcı bir etki meydana getirebilmektedir. Borçlanma kaynaklı fonlar ile gerçekleştirilen hizmetlerin katkıları, bugünkü nesilleri ilgilendirirken, maliyetleri ise gelecek nesilleri ilgilendirmektedir. Özellikle uzun vadeli borçlanmalarda böyle bir etki ortaya çıkabilmektedir. Çünkü borçlanma sonucu sağlanan gelirler ile yapılan hizmetlerden, hizmetin yapıldığı dönemdeki nesiller daha fazla fayda elde ederken, borç ana para ve

faiz ödemelerine ise daha sonraki nesil katlanmak durumunda kalmaktadır (Adıyaman, 2006: 41).

Dış borçlar alındığı dönemde ekonomide bir genişleyici etki meydana getirir. Devletin dış borçlanma ile elde ettiği kaynakları toplumun geniş kesimini oluşturan alt ve orta gelirliilerin yararlandığı kamu harcamalarının finansmanında kullanması yoksulluğun azalmasına katkı sağlayacaktır (Arslan ve Şaşmaz, 2021: 666). Bununla birlikte elde edilen fonlar ile gelişmişlik düzeyi düşük bölgelere yapılacak yatırımların finansmanının sağlanması, hem bölge halkının refah seviyesinin iyileşmesine katkı sağlayacak, hem de işsizlik ile yoksulluk arasındaki güçlü ilişkiye bağlı olarak yapılan yatırımların istihdam imkânı sunması yoksulluğu iyileştirici etki ortaya çıkarabilecektir. Diğer taraftan dış borçların ana para ve faiz ödemeleri, ekonomide daraltıcı bir etki meydana getirecektir. Bu açıdan borçlanmanın finansman yüküne alt ve orta gelirli grupların katlanması, toplumsal dengesizlik üzerinde negatif bir etki meydana getirebilecektir.

Yatırım amacı ile alınan dış borçlar eğer çok büyük hacme sahip değilse, yatırımlardan kaynaklı yeniden dağıtım etkisi de çok etkili olmayacaktır. Devlet ekonomiyi depresyondan kurtarmak adına giderlerini artırıp gelirlerini azaltır ve aradaki farkı dış piyasalardan sağlanan krediler ile kapatırsa, gelir dengesizlikleri artacaktır (Şeker, 2006: 86). Ülkelerin dış borcu yüksek seviyelere ulaştığında yoksulluk durumunun yanı sıra farklı durumlar da yaşanabilmektedir. Aşırı borç yüküne sahip ülkelerde, bir süre sonra kendi geleceklerinin kontrolünün kaybedilmesi, yoksulluk şiddetinin artış göstermesi ve ülke yönetiminin bir nevi kreditorlere geçmesi şeklinde sorunlar ortaya çıkabilmektedir. 19. yüzyılda zengin ülkelerin bankalarına karşı borcu olan yoksul ülkeler, işgal edilme veya diğer saldırılarla karşı karşıya kalmışlardır. Bu duruma Meksika, Mısır ve Venezüella ülkeleri örnek olarak verilebilmektedir. Bu açıdan dış borçlar ana para ve faiz ödemelerinin yanı sıra ülke içinde neden olduğu farklı sonuçlara bağlı olarak da yoksulluğu artırabilmektedir (Stiglitz, 2021: 206).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MALİ ARAÇLARIN YOKSULLUK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:

PANEL VERİ ANALİZİ

Çalışmanın bu bölümünde OECD ülkeleri özelinde, mali araçların yoksulluk üzerindeki etkileri ele alınacaktır. Bu kapsamda ilk olarak çalışmanın amacı ve önemi, kapsam ve sınırlılıkları ele alınacak sonrasında ulusal ve uluslararası literatürde yapılan çalışmalara, çalışmanın yöntemine ve analize dahil edilecek verilere ilişkin açıklamalara yer verilecektir. Son olarak ise mali araçların yoksulluk üzerindeki etkilerini belirleyebilmek amacıyla yapılan analizler ve elde edilen bulgular incelenecektir.

1. ÇALIŞMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Yoksulluk, geçmişten günümüze hemen hemen tüm ülkelerin karşılaştığı, çözüm önerisi ve politikalar geliştirdiği kritik problemler arasında yerini almaktadır. Yoksulluk denildiğinde akla ilk olarak maddi gelir yetersizliği gelse de günümüzde yoksulluk olgusu farklı boyutlar taşır hale gelmiştir. Bu kapsamda da literatürde yoksulluk ve yoksulluğun farklı görünümleri üzerine ampirik veya teorik nitelikte çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

Çalışmamızın temel amacını, OECD ülkelerinde mali araçların yoksulluk üzerinde meydana getirdiği etkilerin incelenmesi oluşturmaktadır. Bu kapsamda mali araç olarak üç temel mali araca odaklanılmış ve erişilebilen mali araç verileri çalışma kapsamında dikkate alınmıştır. Çalışma kapsamında incelenmek istenen amaçlar kısaca şu şekilde sıralanabilir;

- Kamu harcamaları ele alınarak; farklı kamu harcama türlerinin yoksulluk üzerindeki etkisinin incelenmesi,
- Vergi gelirleri ele alınarak; farklı vergi türlerinin yoksulluk üzerindeki etkisinin incelenmesi,
- Kamu borçlanmasının yoksulluk üzerindeki etkisinin incelenmesi.

Toplumsal bir sorun ile yoksulluk ile mücadele politikalarında devletin rolü önemli bir yer tutmaktadır. Toplumdaki farklı kesimler arasında ortaya çıkan gelir dağılımı eşitsizliğini minimize etmek, yoksul ve ihtiyaç durumunda olan kişilerin refahlarını iyileştirmek mali politikaların sosyal amacını oluşturmaktadır. Sosyal amaçları gerçekleştirmek için devletin başvuracağı araçların başında ise kamu

harcamaları ve vergiler gibi mali araçlar gelmektedir. Kamu harcama politikaları ile eğitim ve sağlık gibi hizmetlerin ücretsiz sunumu sağlanabilmekte, iktisadi ve sosyal transfer harcamaları ile yoksul durumda olan kişilerin refah düzeyleri iyileştirilebilmektedir. Bununla birlikte devlet, vergilendirme yaparken kişileri ödeme gücünü dikkate alabilmekte, mal ve hizmet ayırımına giderek zorunlu mal ve hizmetleri daha düşük oranda, yüksek gelirli kesimin talep ettiği lüks tüketim mallarını ise daha yüksek oranda vergilendirme yoluna gidebilmektedir. Bu kapsamda devletin farklı mali araçlar ile uygulayacağı politikalar eşitsizlik ve yoksulluk durumunu olumlu veya olumsuz yönde etkilemektedir. Mali araçların yoksulluk üzerindeki etkisinin ne yönde olacağının belirlenmesi, eşitsizlik ve yoksullukla mücadelede doğru araç ve politikanın benimsenmesinde önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Bu açıdan farklı nitelikteki mali araçların yoksulluk üzerindeki etkisinin ne yönde olacağının incelenmesi çalışmanın önemini oluşturmaktadır.

Çalışmanın kapsamını OECD ülkeleri oluşturmaktadır. Örneklem olarak OECD ülkelerinin seçilmesinin temelde iki nedeni bulunmaktadır. Literatürde OECD ülkeleri üzerine yapılan çalışmalar irdelendiğinde, yoksulluk ve mali araç ilişkisinin genellikle kamu harcama kalemleri dikkate alınarak tek boyut açısından incelendiği görülmüştür. Bu bakımdan çalışmada, yoksulluk üzerinde harcamalar, vergiler ve borçlanma şeklinde üç temel mali aracın etkisinin ayrı bir şekilde ele alınıp incelenmesi çalışmanın özgünlüğünü ve önemini oluşturmaktadır. Böylelikle OECD ülkeleri özelinde, farklı mali araçların yoksulluk üzerinde etkisi incelenerek ve yoksulluk sorununa bütüncül bir mali bakış oluşturularak literatüre katkı yapması beklenmektedir. Diğer taraftan çalışmada hem yoksulluk hem mali araç değişkenlerine ilişkin veri seti kullanılmıştır. Bu açıdan hem mali araç hem yoksulluk açısından uygun veri setine sahip olması OECD ülkelerinin seçilmesinin diğer temel nedenini oluşturmuştur.

2. ÇALIŞMANIN HİPOTEZLERİ

OECD ülkeleri kapsamında mali araçların yoksulluk oranı üzerindeki ilişkisini test edebilmek için geliştirilen hipotezler aşağıdaki gibidir:

H₁: Kamu tüketim harcamalarının yoksulluk oranı üzerinde etkisi vardır.

H₂: Kamu eğitim harcamalarının yoksulluk oranı üzerinde etkisi vardır.

H₃: Kamu sağlık harcamalarının yoksulluk oranı üzerinde etkisi vardır.

H₄: Toplam kamu sosyal harcamalarının yoksulluk oranı üzerinde etkisi vardır.

H₅: Kamu sosyal iş göremezlik harcamalarının yoksulluk oranı üzerinde etkisi vardır.

H₆: Kamu sosyal iş gücü piyasası harcamalarının yoksulluk oranı üzerinde etkisi vardır.

H₇: Kamu sosyal aile yardım harcamalarının yoksulluk oranı üzerinde etkisi vardır.

H₈: Toplam vergi yükünün yoksulluk oranı üzerinde etkisi vardır.

H₉: ÖTV'nin yoksulluk oranı üzerinde etkisi vardır.

H₁₀: KDV'nin yoksulluk oranı üzerinde etkisi vardır.

H₁₁: KGV'nin yoksulluk oranı üzerinde etkisi vardır.

H₁₂: KV'nin yoksulluk oranı üzerinde etkisi vardır.

H₁₃: Toplam kamu borcunun yoksulluk oranı üzerinde etkisi vardır.

Çalışmada öncelikle kamu harcama türleri ele alınmış ve ekonomik ve fonksiyonel kamu harcama türleri için geliştirilen hipotezler (H₁-H₇) sınanmıştır. Çalışmanın ikinci aşamasında kamu gelirleri dikkate alınmış, toplam vergi yükü, gelir ve harcama vergileri için geliştirilen hipotezler (H₈-H₁₂) sınanmıştır. Çalışmanın son aşamasında ise kamu borcu dikkate alınarak toplam devlet borcu için H₁₃ sınanmıştır.

3. ÇALIŞMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI

Çalışmanın kapsamını OECD ülkeleri oluşturmaktadır. Bu açıdan analize elverişli veriye sahip 24 OECD ülkesi dikkate alınarak ekonometrik analizler gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın ekonometrik model kısmında, ikincil veri kaynaklarından erişilebilen veriler kullanılmıştır. İkincil veri kaynakları tarandığında tüm OECD ülkeleri için elverişli yoksulluk verisinin mevcut olmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte ekonometrik analizlerde, yoksulluğun yanı sıra kamu harcamaları, kamu gelirleri ve kamu borcu şeklinde mali araç değişkenleri üzerine odaklanılmıştır. Dolayısıyla hem yoksulluk hem mali araç değişkenleri bakımından analize elverişli ülkeler dikkate alınarak ekonometrik analizler gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle çalışmanın en önemli sınırlılığını, analize elverişli verinin mevcut olmaması oluşturmaktadır.

4. LİTERATÜR TARAMASI

Ulusal ve uluslararası literatürde; yoksulluğa neden olan faktörler, yoksulluğun boyutu, yoksulluk-ekonomik büyüme, yoksulluk-gelir dağılımı, yoksulluk-işsizlik ve yoksulluk-sosyal harcamalar ilişkisi gibi çeşitli açılar ele alınarak birçok çalışma gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmaların bazılarında ekonometrik yöntemler ile analizler gerçekleştirilirken, bazılarında teorik açıdan değerlendirilmelerde bulunulmuştur. Örneğin, Baysal (2019), Işıkoğlu (2019), Olcay (2019), Kabakçı Karadeniz (2017), Kızıler (2017), Ay ve Haydanlı (2017), Günaydın ve Yıldız (2016), Durkaya (2015), Aydın ve Türgay (2011) ve Aktan (2002), çalışmalarında vergiler ve kamu harcamalar ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi teorik açıdan değerlendirmişlerdir.

Literatürde yoksulluk ve mali araçları dikkate alan çalışmalar incelendiğinde, çalışmaların çoğunlukla sosyal harcamalar, eğitim harcamaları ve sağlık harcamaları ele alınarak yoksulluk üzerine odaklanıldığı tespit edilmiştir. Kamu gelirlerini oluşturan vergilerin, vergi türlerinin veya borçlanma değişkenlerinin kullanıldığı çalışmalarda, genellikle kişi başı gelir ve GINI katsayısı gibi gelir eşitsizliği göstergeleri kullanılarak çalışmalar gerçekleştirildiği görülmüştür. Bu kapsamda yapılan çalışmaların bazıları aşağıdaki gibi özetlenebilir;

Göze Kaya (2000), çalışmasında yoksulluk değişkeni olarak yoksulluk açığı oranını kullanmıştır. 13 orta gelir grubu ülkeyi dikkate alarak panel veri analizi yaptığı çalışmada, GINI katsayısının %1 artışının yoksulluk açığını %22 artırdığı, GSYH %1 artışının yoksulluğu %9 azalttığı ve yoksulluğu azaltmada en güçlü etkinin sırasıyla kamu sağlık harcamaları ve kamu eğitim harcamaları olduğu bulgusuna erişmiştir. Leventi vd. (2019), çalışmasında yoksulluk değişkeni olarak kafa sayım oranını ve yoksulluk açığı oranını kullanmıştır. 7 AB üyesi ülkenin hane halkı verilerini kullanarak yaptığı çalışmada, yoksulluğu azaltmada etkinlik açısından en fazla çocuk yardımları ve sosyal yardımların önemli olduğu, bütçe kesintileri yapılarak çocuk yardımlarının azaltılmasının yoksulluğu artıracığı ve gelir vergisi eşiklerinin yükseltilmesinin yoksulluk üzerindeki iyileştirici etkisi çok az iken, bu eşiklerin düşürülmesinin yoksulluk üzerindeki olumsuz etkisinin çok daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Caminada & Goudswaard, (2009) çalışmasında yoksulluk değişkeni olarak görelî yoksulluk oranlarını (%40, %50 ve %60) kullanmıştır. AB üyesi olan ve 15 AB üyesi olmayan ülkeler dikkate alınarak en küçük kareler, korelasyon ve duyarlılık analizi

gerçekleştirilen çalışma sonucunda, kamu harcamaları ve sosyal harcamalar ile yoksulluk arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Sosyal harcamaların yoksulluk üzerindeki negatif etkisinin kamu harcamalarına benzer olduğu, dolayısıyla “yüksek sosyal harcamanın düşük yoksulluk seviyeleri” söyleminin yumuşatılması gerektiği ifade edilmiştir. Vergiler ve yoksulluk arasında ise anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Zaman vd. (2011), çalışmasında yoksulluk değişkeni olarak kafa sayım oranını kullanmıştır. Bangladeş, Hindistan, Nepal, Pakistan ve Sri Lanka üzerine panel veri analizi gerçekleştirilen çalışmada, ekonomik büyümedeki %1’lik bir artışın 0.102 oranında ve eğitim harcamalarında %1’lik artışın 0.209 oranında yoksulluğu azalttığı tespit edilmiştir. Ayrıca eğitim ve yabancı yatırım harcamalarının yoksulluğun azaltılmasında güçlü bir etkisi varken sağlık harcamalarının ve ticarete açıklığının yoksulluk üzerinde önemsiz bir etkisi olduğu sonucuna erişilmiştir.

Vazquez vd. (2012), çalışmasında yoksulluk değişkeni olarak GINI katsayısını kullanmıştır. 150 ülke üzerine panel veri analizi gerçekleştirilen çalışma sonucunda, kişisel gelir vergisinin GSYH içerisindeki %1’lik artışın gelir eşitsizliğini 0.1 birim kadar azalttığı ve genel satış vergisinin payının artmasının ise gelir eşitsizliğini 0.5 birim kadar artırdığı bulgusuna erişilmiştir. Kurumlar vergisi ve kişisel gelir vergisi gelir eşitsizliğine olumlu katkı sağlarken, tüketim vergileri olumsuz katkı sağlamıştır. Sosyal koruma harcamalarının %1’lik artışı ise gelir eşitsizliğini 0.14 birim kadar azaltmaktadır.

Karanfil ve Özkaya (2013), yoksulluk değişkeni olarak göreceli yoksulluk oranını kullanmış ve Türkiye özelinde regresyon analizi gerçekleştirmiştir. Çalışma sonucunda, sosyal harcamaların yoksulluk üzerinde olumlu bir etkisi olduğu, dolaylı vergilerin bu etkiyi azalttığı ve nakit transfer harcama miktarının az olmasının yeniden dağıtım etkisini azalttığı tespit edilmiştir.

Salti (2014), çalışmasında kamu borcu ile gelir eşitsizliği üzerine odaklanmış ve 120 ülke üzerine panel veri analizi gerçekleştirmiştir. Bağımlı değişken GINI katsayısını dikkate alarak yaptığı analiz sonucunda, toplam kamu borcunun payının artmasının daha yüksek GINI katsayısına neden olduğu, dış borcun gelir eşitsizliği üzerindeki etkisinin önemsiz olduğu ancak iç borç ile gelir eşitsizliği arasında pozitif bir anlamlı ilişki olduğu bulgularına erişmiştir.

Böhm vd., (2014), ABD üzerine eğitim harcamaları, ekonomik büyüme ve eşitsizlik değişkenlerini kullanarak genel denge analizi gerçekleştirmişlerdir. Çalışma

sonucunda, eğitimin eşitsizlik üzerinde kısa dönemde ters etki ortaya çıkardığı ve uzun dönemde bu etkinin düşük gelirli kesimler lehine döndüğünü ifade etmiştir. Bu nedenle eğitim harcamaları ve büyümedeki artışın, yoksul kesimlere yansiyarak mevcut durumlarını iyileştirmesi uzun zaman almaktadır. Dolayısıyla eğitim harcamalarının yoksul kesimler üzerinde meydana getireceği etki Ters U hipotezi gibi hareket etmekte, kısa vadede olumsuz bir sonuç ortaya çıkarırken, uzun vadede yoksul kesimler eğitim harcamalarından eninde sonunda fayda elde etmektedirler.

Goerl & Seiferling, (2014), 48 ülke üzerine panel veri analizi gerçekleştirdiği çalışmada eşitsizlik ölçütü olarak GINI katsayısını kullanmıştır. Çalışma sonucunda, toplam kamu harcamalarının ve toplam sosyal harcamaların eşitsizlik üzerinde negatif ve anlamlı bir etkisi olduğu, eğitim ve sağlık harcamalarının ise pozitif işaretli ve anlamlı bir etkisi olmadığı bulgusuna erişilmiştir.

Ekpo & Udo, (2015), çalışmada yoksulluk değişkeni olarak kişi başına düşen geliri kullanmıştır. Nijerya üzerine yaptıkları regresyon analizi sonucunda kamu dış borçlarının yoksulluğu ve ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği; ekonomik büyümenin ve sosyal harcamaların ise yoksulluğu pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Tatlı ve Taşçı (2016), çalışmada yoksulluk değişkeni olarak kafa sayım oranını kullanmıştır. Türkiye üzerine çoklu regresyon analizi yaptıkları çalışma sonucunda, eğitim harcamaları ve sosyal güvenlik harcamaları ile fert yoksulluk oranı arasında anlamlı bir farklılık tespit edilirken, sağlık harcamaları ile fert yoksulluk oranı arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Buna göre eğitim harcamaları ve sosyal güvenlik harcamaları arttıkça yoksulluk oranlarında bir azalış gerçekleşmektedir.

Eroğlu vd. (2016), çalışmada yoksulluk değişkeni olarak GINI katsayısını kullanmıştır. 21 OECD ülkesi üzerine panel veri analizi gerçekleştirdiği çalışma sonucunda, eğitim harcamaları, dışa açıklık, 65 yaş üstü nüfus ile GINI katsayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilemezken; işsizlik, sosyal harcamalar ve nüfus artış oranı ile anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bununla birlikte sosyal harcamaların GSYH içerisindeki payı arttıkça gelir eşitsizliği azalmakta; işsizlik ve nüfus artış oranı arttıkça ise gelir eşitsizliği artmaktadır.

Bucheli (2016), çalışmada yoksulluk değişkeni olarak kafa sayım oranını kullanmış ve Uruguay ülkesi üzerine bir regresyon analizi yapmıştır. Çalışma sonucunda, aile yardımlarının, çocuk yoksulluğunun önlenmesinde etkili bir faktör olduğu ve kişi

başına transfer harcaması dikkate alındığında çocuklar için yapılan transferlerin yaşlılara göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte çocuklu yoksul bir hanede yoksulluktan çıkmak için gereken miktar daha fazla olduğu için yapılan transfer harcamaları ile yaşlıların çocuklara nazaran yoksulluktan çıkma olasılığının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İlgün, (2016a), 17 OECD ülkesi kapsamında, kamu harcamalarının eşitsizlik üzerindeki etkisine odaklanmıştır. Panel veri analizi gerçekleştirdiği çalışmada GINI katsayısını bağımlı değişken olarak kullanmıştır. Çalışma sonucunda toplam kamu harcamalarının, sosyal harcamaların ve işsizliği azaltmak için yapılan harcamaların GINI üzerinde negatif bir anlamlı etkisi varken; eğitim ve sağlık harcamalarının pozitif ve anlamlı bir etkisi olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Sanyal & Ehlen (2017), çalışmada ABD özelinde kamu borcunun ve gelir eşitsizliğinin, kişi başına düşen gelir üzerindeki etkisini doğrusal regresyon ile analiz etmiştir. Regresyon analizi sonucunda, GINI katsayısındaki artışın ve kamu borcunun GSYH içerisindeki payının artışı, kişi başına düşen geliri olumsuz yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Ramirez vd. (2017), çalışmada yoksulluk değişkeni olarak yoksulluk oranı ve yoksulluk açığını kullanmıştır. Kolombiya özelinde Mekansal ekonometri analizi gerçekleştirdiği çalışmada, daha zengin belediyelerde kişi başı emlak vergisi oranının yüksek, yoksulluk oranının düşük olduğunu ve emlak vergisinden elde edilen gelirin yoksulluk açığını azalttığını tespit etmiştir. Bununla birlikte çalışma sonucunda, yüksek nüfuslu belediyelerden ziyade düşük nüfuslu şehirden uzak belediyelerde yoksulluk oranında artış gözlemlenmiş ve yoksullukla mücadelede bölgesel yaklaşım önerilmiştir.

Feltenstein vd, (2017), Pakistan'da potansiyel vergi reformlarının, yoksulluk ve gelir dağılımı üzerindeki etkilerini incelemiştir. Bu kapsamda genel denge modeli kullanarak bir simülasyon analizi gerçekleştirmiştir. Yapılan analiz sonucunda, kurumlar vergisi ve satış vergisi oranlarındaki eşit getiri artışının, tüketim ve yoksulluk üzerinde farklı etkiler oluşturduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte satış vergisindeki artışın yoksulluk üzerine getireceği olumsuz etki, eşit vergi gelirine sahip kurumlar vergisinin yoksulluk üzerindeki iyileştirici etkisine kıyasla daha yüksektir. Vergi gelirlerini artırmak ve yoksulluk üzerindeki negatif etkileri azaltmak için tek tip satış vergisi artışının olması gerektiği ifade edilmiştir.

Anderson vd. (2018), 19 ülke üzerine yaptđđ regresyon analizinde yoksulluk değişkeni olarak yoksulluk aıđđını kullanmıştır. Yapılan analiz sonucunda, kamunun sosyal refahı artırmak amacıyla yaptđđ harcamaların diğer harcama türlerine kıyasla yoksulluk ile ilişkisinin çok güçlü olmadđđı tespit edilmiştir. Bununla birlikte eğitime, sağlığa ve sosyal refaha ayrılan harcama paylarının toplam harcama içerisinde az kaldđđı ve bu durumun harcamaların gelirin dağılım yönünü değiştirmedeki etkisini azalttđđı belirtilmiştir.

Ertekin (2018), çalışmasında kamu borçlarının gelir dağılımı üzerindeki etkisini, 17 OECD lkesi kapsamında nedensellik analizi yaparak incelemiştir. Yaptđđı nedensellik analizi sonucunda, kamu borcunun GSYH içerisindeki payı ile GINI katsayısı arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu ve sonuçların istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna erişmiştir.

Fonayat vd. (2020), 28 AB yesi ülke üzerinde, 2000-2015 verilerini esas alarak veri zarflama ve en küçük kareler yöntemi ile analiz gerçekleştirmişlerdir. Çalışmada değişken olarak sosyal transferler öncesi yoksulluk oranı, sosyal transferler sonrası yoksulluk oranı, sosyal harcamaların GSYH içerisindeki payı ve GINI katsayısı kullanılmıştır. Analiz sonucunda, sosyal transfer harcamaları öncesi ve sonrası durum ile yoksulluk oranı arasında anlamlı bir korelasyon elde edilemezken, aile sosyal yardım harcamalarının yoksulluğu azaltmadaki verimliliğinin çok yüksek olduğu ve emeklilik harcamalarının yoksulluk üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Yoksulluk kapsamında yapılan diğer çalışmalara Tablo 9’da yer verilmiştir.

Tablo 9. Yoksulluk Kapsamında Yapılan Çalışmalar

Yazar/ Çalışmanın Yılı	Analizin yapıldığı yer	Analizde kullanılan yıllar	Yöntem	Bulgular
Bradshaw vd, 2018	AB Ülkeleri	-	Mikro Anket Verileri ve OECD Verileri	Tek ebeveynli ailelerde çocuk yoksulluk oranı daha yüksektir ve çoğu AB ülkesinde bu durum sosyal transferler ile azaltılmaktadır. Romanya, Bulgaristan ve Yunanistan yoksulluğu azaltmada daha az başarılı iken İngiltere ve İrlanda sosyal transferleri kullanarak net gelir ile yoksulluk arasındaki eşiği azaltmada daha çok başarılıdır. Nakit transferler, yoksulluğu azaltmada çok etkilidir.
Yıldız, 2018	102 Gelişmekte Olan Ülke	2015	Yatay Kesit Analizi	Dış borç düzeyinin, yoksulluğu artırıcı ve insani gelişmişlik düzeyini azaltıcı; dış yardım düzeyinin ise yoksulluğu ve insani gelişim düzeyini azaltıcı etkisi vardır.
Solmaz ve Avcı, 2017	AB	2005-2013	Merkezi Eğilim Ölçüleri Kullanılarak Yatay Kesit Analizi	Sosyal koruma harcamalarının GSYH içerisindeki payı arttıkça yoksulluk oranı ters yönde etkilenmektedir. Bu ters yönlü ilişki, yaşlı yoksulluk oranında, toplam yoksulluk ve kadın yoksulluk oranına göre daha güçlüdür.
Higgins & Lustig, 2016	17 Gelişmiş Ülke	-	Karşılaştırmalı Yatay Kesit Analizi	Analiz edilen 17 ülkeden 15'inde, yoksulluğu azaltan vergi ve transfer sistemi yer almaktadır. Ancak bu ülkelerin 10'unda, yoksulların en az ¼'ü, aldıkları transferler ve sübvansiyonlardan daha fazla vergi ödemektedir. Örneğin Brezilya'da yoksulların 1/3'ünden fazlası, aldığı transfer ve sübvansiyonlardan 676 milyon dolar daha fazla vergi ödeyerek mali yoksullaşmaktadır. Vergi veya transferler yoksulluğu azaltmada etkili ancak diğer taraftan yoksullara zarar verebilmektedir.
Yücel, 2011	Türkiye	2002-2009	OLS	Analizler kapsamında incelenen kesimler arasında, en yüksek yoksulluk oranına sahip kesim yevmiyeli çalışan kesim iken, en düşük yoksulluk oranına sahip kesim işveren olarak çalışan kesimdir. Bununla birlikte yapılan her yoksulluk harcaması yoksulluk oranını azaltmaktadır.

Yazar/ Çalışmanın Yılı	Analizin yapıldığı yer	Analizde kullanılan yıllar	Yöntem	Bulgular
Sarısoy ve Koç, 2010	Türkiye	2002-2007	Zaman serisi (Sadece 6 veriye ilişkin) ve EKK	Her birim yoksulluk harcaması kadın yoksulluk oranını 0.002491 azaltmakta, yoksulluk harcamaları tarım sektöründe çalışan bireyleri diğer sektör çalışanlarına göre daha az etkilemekte, eğitim durumu ile yoksulluk arasında ters bir ilişki ortaya çıkmakta ve eğitim düzeyi arttıkça yoksulluk oranı düşmektedir.
Apergis vd. 2011	50 ABD Eyaleti	1980-2004	Panel Veri Analizi	Uzun ve kısa dönemde yoksulluk ile gelir eşitsizliği arasında bir ilişki mevcuttur. Gelir eşitsizliği ve işsizlik oranı ile yoksulluk arasında kısa dönemde pozitif anlamlı bir ilişki varken; kişi başına düşen gelir ve eğitim ile yoksulluk arasında negatif anlamlı bir ilişki mevcuttur. Eşitsizlik ile yoksulluk arasında bir değiş tokuş mevcut değildir, aksine eşitsizlik arttıkça yoksulluk artmakta ve bu durum büyümenin yoksulluk üzerindeki faydalı etkisini tersine çevirmektedir
Jung & Thorbecke, 2003	Tanzanya ve Zambiya	1992 (Tanzanya), 1995 (Zambiya)	Hesaplanabilir Genel Denge (Cge)	Eğitim harcamaları ve ekonomik büyüme, yoksulluğun azaltılmasına katkı sağlamaktadır. Zambiya'da pek çok eğitilmiş işçi, geçmişte düşük büyüme ve az sayıda iş fırsatı nedeniyle yoksul kalmıştır. Yoksulluğu azaltma stratejilerinin ve beşeri sermayeyi güçlendirme çabaları, kamu ve özel sektör yatırımları ile desteklenmelidir.
Heady vd, 2001	13 AB Ülkesi	--	Anket Verileri (EHP) Duyarlılık Analizi	Sosyal transferler hem eşitsizliği hem de yoksulluğu azaltmaya yardımcı olmaktadır. Eşitsizlik ve yoksulluğu azaltmada yüksek katkıyı yapan en önemli transfer türü, emekli aylığıdır.
Fan vd. 2000	Çin	1990 1997	Eşanlı Denklemler Modeli	Tarımsal ar-ge harcamaları, sulama, eğitim ve altyapı (yol, elektrik harcamaları dahil) gibi hükümet harcamaları, tarımsal verimlilik ile birlikte bölgesel eşitsizliği ve kırsal yoksulluğu azaltmaktadır. Özellikle eğitim harcamaları, yoksulluğu azaltmada büyük etkiye sahiptir. Ar-ge harcamaları ise eğitim harcamalarından sonra ikinci sırada yer almaktadır.

5. YÖNTEM

Ekonometrik araştırmalarda 3 farklı veri türü kullanılarak çalışmalar yapılabilmektedir. Bu veri türleri; zaman serisi, yatay kesit ve panel veri şeklinde sıralanmaktadır. Zaman serisi verisi, değişken değerlerinin gün, ay ve mevsim gibi zamana göre değişimini içerirken; yatay kesit verileri, zamanın belli bir noktasında farklı birimlerden (ülke, firma, birey vb.) toplanarak elde edilen verileri kapsamaktadır. Panel veri ise hem zaman serilerini hem de yatay kesit verilerini bir araya getiren yöntem olarak ifade edilmektedir (Tatoğlu, 2020: 1-2). Bu kapsamda çalışmamızda mali araçların yoksulluk üzerindeki etkilerini inceleyebilmek için panel veri yöntemi kullanılacaktır.

Panel veri analizi kullanımının birtakım avantajları bulunmaktadır. Panel veri analizi, yatay kesit ve zaman serisi analizlerinin kontrol edemediği, bireylerin, firmaların veya ülkelerin gözlenemeyen heterojenlik durumunu kontrol edebilmektedir. Zaman serileri çoklu doğrusallık sorunu barındırırken, panel veri analizi daha az doğrusallık, daha az serbestlik ve verimlilik sağlamaktadır. Panel veri analizi, sadece yatay kesit analizi veya sadece zaman serisi analizinde kolaylıkla tespit edilemeyen etkileri daha iyi tanımlayabilir ve ölçebilir. Ayrıca yatay kesit ve zaman serisi analizlerine kıyasla daha karmaşık modeller oluşturulmasına ve test edilmesine imkân tanır. Söz konusu avantajların yanı sıra panel veri çeşitli kısıtlamaları da kendi içerisinde barındırmaktadır. Panel veri analizinin önemli bir dezavantajı, analize elverişli verilere ulaşmak, toplamak ve düzenlemektir. Eksik veri ile yapılan analizler verimlilik kaybına neden olmaktadır. Bununla birlikte her yatay kesit için analize dahil edilen zaman serisi kısadır (Baltagi, 2005: 4-9). Bu nedenle yatay kesitlerin veya zaman verisinin göreceli olarak çok kısa olması veya sonlu olması panel veri analizinin bir kısıtını oluşturmaktadır (Er, 2009: 51).

Panel veri yönteminde, N sayıda birim ve her birime ait T sayıda gözlem birlikte analiz edilmektedir. Bu analiz yönteminde genellikle kullanılan panel veri modeli aşağıdaki gibidir (Tatoğlu, 2020: 37).

$$Y_{it} = \beta_{0it} + \beta_1 X_{it} + \beta_2 X_{it} + \dots + \beta_{kit} X_{it} + \varepsilon_{it} \quad i=1, \dots, N; t=1, \dots, T \quad (9)$$

Y_{it} : bağımlı değişkenin t zamanında i. birim için değeri

i: yatay kesit boyutu (birey, firma, ülke, şehir vb)

t: zaman boyutu (ay, yıl)

X_{kit} : k. Açıklayıcı değişkenin t zamanında i. birim için değeri

β_{0it} : sabit terim

β_{kit} : K boyutlu parametre vektörü

Panel veri analizinde, Havuzlanmış En Küçük Kareler Modeli, Sabit Etkiler Modeli veya Rassal Etkiler Modeli kullanılarak tahminler yapılabilmektedir. Hangi modelin kullanılacağına çeşitli testler sonucunda karar verilmektedir. Söz konusu modeller kısaca aşağıda açıklanacaktır.

5.1. HAVUZLANMIŞ EN KÜÇÜK KARELER MODELİ

Havuzlanmış en küçük kareler yönteminde hem sabit hem de eğim parametreleri birimlere ve zamana göre değişmemektedir. Diğer bir ifade ile birim ve zaman etkilerinin sabit ve bütün gözlemlerin homojen olduğu varsayılmaktadır. Bu varsayım altında tahmin yapılmaktadır. Eğer hata teriminde birim ve zaman etkileri yoksa havuzlanmış en küçük kareler yöntemi tutarlı tahminler vermektedir (Tatoğlu, 2020: 41-42). Havuzlanmış en küçük kareler modelinde, her bir gruba ait belirli etkileri yansıtan kukla değişkenler kullanılmadan, bütün grupların verileri bir havuzda toplanarak, açıklayıcı değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisi analiz edilmektedir. Bu nedenle de havuzlanmış en küçük kareler yöntemi olarak adlandırılmaktadır (Yalçın, 2005: 44).

5.2. SABİT ETKİLER MODELİ (SE)

Bir diğer model olan sabit etkiler modeli, birimlere, zamana veya hem birime hem de zamana göre değişim gösterir. Bu modeller birimlere veya zamana göre değişim gösteriyorsa tek yönlü sabit etkiler modeli hem birime hem zamana göre değişim gösteriyorsa iki yönlü sabit etkiler modeli şeklinde adlandırılır. Sabit etkiler modellerinde, verilerdeki değişimden sadece sabit katsayı etkilenirken, eğim katsayısı etkilenmemektedir (Çelik, 2019: 105). Sabit etkiler modeli, modelin hata teriminde yer alan, yatay kesit birimlerine ait özellikler taşıyan, bireysel etkiler veya grup etkisi şeklinde ifade edilen ve sabit katsayısının kesitten kesite ya da zamana göre değişiklik gösterdiği modellerdir (Aslan, 2020: 97). Genel olarak sabit etkiler modeli aşağıdaki şekilde gösterilmektedir. Modelde β sabit parametreyi, μ birim etkiyi göstermektedir (Tatoğlu, 2020: 86).

$$Y_{it} = \beta_0 + X_{it} \beta + \mu_i + \varepsilon_{it} \quad (10)$$

Sabit etkiler modelinin tahmininde; gölge değişkenli en küçük kareler, grup içi tahmin, gruplar arası tahmin, havuzlanmış en küçük kareler, en çok olabilirlik, genelleştirilmiş en küçük kareler ve esnek genelleştirilmiş kareler yöntemi kullanılabilir. Bu yöntemler arasında genellikle gölge değişkenli en küçük kareler

yöntemi tercih edilmektedir. Ancak bu yöntemde de birim sayısının fazla olması serbestlik derecesinin kaybına neden olmaktadır. Bu nedenle grup içi tahmin yöntemi en fazla kullanılan model olmakta ve sabit etkiler tahmincisi ismini taşımaktadır (Tatoğlu, 2020: 124).

Yapılacak analizlerde sabit etkiler modeli ile klasik model arasında karar vermek için F testi yapılmaktadır. ANOVA F olarak da ifade edilen bu test, klasik modelin geçerliliğini sınamak için kullanılmaktadır. Testin hipotezi şu şekildedir;

H_0 = birim ve zaman etkileri yoktur.

H_a = birim ve zaman etkileri vardır.

Buna göre eğer alternatif hipotez (H_a) reddedilirse klasik modelin; sıfır hipotez (H_0) reddedilirse sabit etkiler modelinin uygun olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Aslan, 2020: 105).

5.3. RASSAL (TESADÜFİ) ETKİLER MODELİ (RE)

Tesadüfi etkiler modeli, yalnızca gözlenebilen örnekteki kesit, zaman ve birimlere göre oluşan değişikliklerin etkilerini değil, örnek dışında bulunan etkileri de önemsemektedir. Bununla birlikte sabit etkiler modelinde olduğu gibi birim veya zaman etkisine ya da hem birim hem de zaman etkisine göre tek faktörlü veya iki faktörlü rassal etkiler modeli şeklinde ele alınabilmektedir (Çelik, 2019: 112).

Tesadüfi etkiler modeli, her bir yatay kesit ve zamana ait sabit bir katsayının bulunmadığı ve bu etkilerin tesadüfi değişken olarak ele alındığı modelleri oluşturmaktadır. Bu modellerde, bağımlı değişken üzerinde etkisi bulunan ancak modelde yer almayan bağımsız değişkenlere ait etkilerin, hata teriminde rastgele şekilde yer alacağı varsayılır (Aslan, 2020: 99-100). Tesadüfi etkiler modelinin sabit etkiler modeline göre zamana bağlı meydana gelen değişiklikleri modele ilave edebilmesi bir avantajı oluşturabilmektedir. Ancak söz konusu bu avantajın aynı zamanda bir maliyeti olmakta, açıklayıcı değişkenlerin de birim etki ile korelasyonsuz olması varsayımına ihtiyaç duyulmaktadır. Tesadüfi etkiler modeli aşağıdaki şekilde tahmin edilmektedir. Bu modelde birim etki sabit olmadığı için sabit parametre içerisinde değil, tesadüfi olduğu için hata payı içerisinde yer almaktadır. Modelde ε_{it} artık hataları gösterirken, μ_i birim hatayı diğer bir ifade ile birim farklılıklarını ve zamana göre birimler arasındaki değişmeyi göstermektedir (Tatoğlu, 2020: 103-104).

$$Y_{it} = \beta_0 + X_{it} \beta + v_{it} \quad (11)$$

$$v_{it} = \varepsilon_{it} + \mu_i \quad (12)$$

Tesadüfi etkiler modelinde önem arz eden husus, birime ya da birim ve zamana ait özel hata bileşenlerinin bulunmasıdır. Bu sebeple, rassal etkiler modelinde serbestlik derecesi problemi bulunmasa bile hata terimine ilave edilen bileşenlerin varyans ve ortalamalarının belirlenmesi önem arz etmektedir. Tesadüfi etkiler modelinin tahmininde havuzlanmış en küçük kareler yöntemi, grup içi tahmin, genelleştirilmiş küçük kareler yöntemi ve en çok olabilirlik tahmin yöntemleri kullanılabilir (Aslan, 2020: 100-101). En çok olabilirlik yöntemi bazı sorunlar içerdiği ve genelleştirilmiş EKK yöntemi hesaplama kolaylığına sahip olduğu için genelleştirilmiş EKK tahmin yöntemi daha fazla tercih edilmektedir. Bu nedenle rassal etkiler tahmin yöntemi olarak da bilinmektedir (Tatoğlu, 2020: 125).

Yapılacak analizlerde tesadüfi etkiler modelinin veya klasik modelin uygun olup olmadığına karar vermek için Breusch-Pagan Lagrange Çarpanı (LM) testi yapılmaktadır. Bu testin hipotezi " $H_0 = \text{Birim etkiler sıfıra eşittir}$ " şeklindedir. Eğer bu hipotez reddedilirse tesadüfi etkiler modelinin geçerli olduğu sonucuna varılacaktır (Tatoğlu, 2005: 48). Tesadüfi etkiler modeli ile sabit etkiler modeli arasında tercih yapmak için ise Hausman testi yapılmaktadır. Sabit etkiler ile tesadüfi etkiler modeli arasındaki temel fark, birim etki ile bağımsız değişkenler arasında ilişki olup olmadığıdır. Bu bakımdan Hausman testi de birim etki dolayısıyla hata terimi ile bağımsız değişkenler arasında korelasyon olup olmadığını test edilmesine imkân tanımaktadır. Testin hipotezleri şu şekildedir;

$H_0 =$ hata terimi ile açıklayıcı değişkenler arasında korelasyon yoktur.

$H_a =$ hata terimi ile açıklayıcı değişkenler arasında korelasyon vardır.

Buna göre eğer alternatif hipotez (H_a) reddedilirse tesadüfi etkiler modeli; sıfır hipotez (H_0) reddedilirse sabit etkiler modelinin uygun olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Tatoğlu, 2005: 49-50).

5.4. PANEL VERİ MODELLERİNDE ETKİNLİĞİ BOZAN SAPMALAR

Panel veri analizinde klasik, sabit etkiler veya rassal etkiler modeline karar verildikten sonra modellerin tutarlı sonuç vermesini engelleyen yatay kesit bağımlılığı, otokorelasyon ve değişen varyans (heteroskedasite) şeklindeki sapmaların varlığı

sınanmalıdır. Bu kapsamda bu problemlerin varlığı çeşitli testler ile sınıandıktan sonra dirençli tahmin yöntemleri ile tahminler gerçekleştirilebilmektedir.

Panel veri analizinin tutarlı sonuç vermesi için modelde yatay kesit bağımlılığı (cross-section dependence) bulunup bulunmadığı tespit edilmelidir. Paneli oluşturan yatay kesitlerin bağımlı olması, paneli oluşturan birimlerden herhangi birinde meydana gelen şoktan, diğer birimlerin farklı düzeyde etkilendikleri anlamı taşımaktadır. Diğer bir deyişle yatay kesit bağımlılığı, günümüz makroekonomik koşullar göz önüne alındığında ülkelerin herhangi birinde meydana gelen makroekonomik şoktan paneli oluşturan diğer ülkelerin de etkileneceğini ifade etmektedir (Mercan, 2014: 235). Analiz sonucunda tutarlı tahminler elde edilebilmesi için birimler arasında bağımlılığın olup olmadığının test edilmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda yatay kesit bağımlılığının sınılanması için Breusch-Pagan Lagrange çarpanı, Pesaran, Friedman veya Frees testleri kullanılabilir (Hoyos & Sarafidis, 2006: 484). Breusch-Pagan (1980), birim sayısının zaman sayısından küçük olması halinde ($N < T$) testinin daha uygun olacağını ifade ederken, Pesaran (2004), Breusch-Pagan Lagrange testine alternatif olarak birim sayısının zaman sayısından büyük olması halinde ($N > T$) Pesaran CD testinin daha uygun olacağını ifade etmiştir.

Panel veri modellerinde ortaya çıkabilecek diğer sapmalar otokorelasyon ve değişen varyans sorunudur. Otokorelasyon, hata teriminin birbirini izleyen değerleri arasında ilişki bulunması halidir. Otokorelasyon daha çok zaman serileri analizinde ortaya çıksa da panel veri analizinde de rastlanabilmektedir (Tarı, 2014: 191-192). Panel veri modellerinde kullanılacak tahmin yöntemine göre otokorelasyonun varlığını sınamak için t testi, Wooldridge, Baltagi-Wu'nun Yerel En İyi Değişmez testi, Bhargava, Franzini ve Narendranathan'ın Durbin Watson testi, Breusch-Pagan Lagrange Çarpanı ve Düzeltilmiş Çarpanı testleri kullanılabilir (Tatoğlu, 2020: 227). Değişen varyans (heteroskedasite) sorunu ise panel veri analizinde hata terimi ile ilgili varsayımı oluşturmaktadır. Değişen varyans, sabit varyans varsayımının geçerli olmamasını ifade etmektedir. Diğer bir deyişle hata terimlerinin varyanslarının tüm kesitler için farklı olması ve sıfıra eşit olmamasını ifade etmektedir. Değişen varyans sorunu ile özellikle yatay kesit verileri analizinde sıklıkla karşılaşılabilir (Topaloğlu, 2018: 27). Analizlerde tahmin yönteminin belirlenmesi sonrasında modelde etkinliği bozacak sapmaların sınılanması tutarlı tahminler elde edilebilmesinde önemli yer tutmaktadır. Bu açıdan panelde yatay kesit bağımlılığı, otokorelasyon veya değişen varyans

sapmalarından en az biri varsa dirençli standart hatalar veya etkinliği bozan sapmalara uygun yöntemler ile tahminler gerçekleştirilmelidir (Tatoğlu, 2020: 303).

6. MODEL, VERİ VE BEKLENTİLER

OECD ülkeleri kapsamında mali araçların yoksulluk üzerine etkilerini incelemek için panel veri yöntemi kullanılacaktır. Çalışmada kullanılacak modellerdeki değişkenler, yoksulluğun belirleyicileri ile ilgili Dahlquist (2013), Fosu (2017), Apergis vd. (2011), Ravallion (1997), Mulok vd. (2012), Zaman vd. (2011) ve Osunubi (2005) tarafından yapılan çalışmalardan esinlenilmiş ve yoksulluğu etkileyen faktörlere mali araçlar da eklenerek mali araçların yoksulluk üzerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada kullanılacak modellere Tablo 10'da yer verilmiştir.

Tablo 10. Analizlerde Kullanılacak Modeller

(1)	$YO_{it} = \beta_{0it} + \beta_1 GSYH_{it} + \beta_2 Ln (Enf)_{it} + \beta_3 GINI_{it} + \beta_4 Ln (KBG)_{it} + \beta_5 İşsizlik_{it} + \beta_6 KTH_{it}$
(2)	$YO_{it} = \beta_{0it} + \beta_1 GSYH_{it} + \beta_2 Ln (Enf)_{it} + \beta_3 GINI_{it} + \beta_4 Ln (KBG)_{it} + \beta_5 İşsizlik_{it} + \beta_6 KEH_{it}$
(3)	$YO_{it} = \beta_{0it} + \beta_1 GSYH_{it} + \beta_2 Ln (Enf)_{it} + \beta_3 GINI_{it} + \beta_4 İşsizlik_{it} + \beta_5 KBSAH_{it}$
(4)	$YO_{it} = \beta_{0it} + \beta_1 GSYH_{it} + \beta_2 Ln (Enf)_{it} + \beta_3 GINI_{it} + \beta_4 Ln (KBG)_{it} + \beta_5 İşsizlik_{it} + \beta_6 Ln(TPSOH)_{it}$
(5)	$YO_{it} = \beta_{0it} + \beta_1 GSYH_{it} + \beta_2 Ln (Enf)_{it} + \beta_3 GINI_{it} + \beta_4 Ln (KBG)_{it} + \beta_5 İşsizlik_{it} + \beta_6 Ln (KBİGH)_{it}$
(6)	$YO_{it} = \beta_{0it} + \beta_1 GSYH_{it} + \beta_2 Ln (Enf)_{it} + \beta_3 GINI_{it} + \beta_4 Ln (KBG)_{it} + \beta_5 İşsizlik_{it} + \beta_6 Ln (KBİPH)_{it}$
(7)	$YO_{it} = \beta_{0it} + \beta_1 GSYH_{it} + \beta_2 Ln (Enf)_{it} + \beta_3 GINI_{it} + \beta_4 İşsizlik_{it} + \beta_5 Ln (KBAYH)_{it}$
(8)	$YO_{it} = \beta_{0it} + \beta_1 GSYH_{it} + \beta_2 Ln (Enf)_{it} + \beta_3 GINI_{it} + \beta_4 Ln (KBG)_{it} + \beta_5 İşsizlik_{it} + \beta_6 (TVY)_{it}$
(9)	$YO_{it} = \beta_{0it} + \beta_1 GSYH_{it} + \beta_2 Ln (Enf)_{it} + \beta_3 GINI_{it} + \beta_4 Ln (KBG)_{it} + \beta_5 İşsizlik_{it} + \beta_6 (ÖTV)_{it} + \beta_7 (KDV)_{it}$
(10)	$YO_{it} = \beta_{0it} + \beta_1 GSYH_{it} + \beta_2 Ln (Enf)_{it} + \beta_3 GINI_{it} + \beta_4 Ln (KBG)_{it} + \beta_5 İşsizlik_{it} + \beta_6 (KGV)_{it} + \beta_7 (KV)_{it}$
(11)	$YO_{it} = \beta_{0it} + \beta_1 GSYH_{it} + \beta_2 Ln (Enf)_{it} + \beta_3 GINI_{it} + \beta_4 Ln (KBG)_{it} + \beta_5 İşsizlik_{it} + \beta_6 TDB_{it}$

Mali araçların yoksulluk üzerine etkileri incelemek için 3 temel mali araç olan kamu harcamaları, kamu gelirleri ve kamu borcu modellerde dikkate alınmıştır. Model 1-7 kapsamında kamu harcamalarının, Model 8-10 kapsamında kamu gelirlerinin ve Model 11 kapsamında ise kamu borçlarının yoksulluk üzerine etkileri incelenecektir. Tüm modellerde OECD ülkeleri ve 2004-2017 dönemi dikkate alınmış ve panel veri yöntemi

ile tahmin gerçekleştirilmiştir. Modellerde yer alan değişkenlere ilişkin bilgilere Tablo 11’de yer verilmiştir.

Tablo 11. Değişkenlerin Tanımları ve Kaynakları

Değişkenler	Tanım	Kaynak
YO	Yoksulluk Oranı (5,50\$ Kafa Sayım Oranı)	Dünya Bankası
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Büyüme Oranı	Dünya Bankası
Ln (KBG)	Kişi Başına Düşen Gelirin Logaritması (US\$)	Dünya Bankası
GINI	GINI Katsayısı	Dünya Bankası
Enf	Tüketici Fiyat Endeksinin Logaritması (2015 baz yılı endeksli)	OECD
İşsizlik	İşsizlik Oranı	Dünya Bankası
KTH	Nihai Kamu Tüketim Harcamaları (% GSYH)	Dünya Bankası
KEH	Kamu Eğitim Harcamaları (% GSYH)	Dünya Bankası
Ln (KBSAH)	Kişi Başına Düşen Kamu Sağlık Harcamalarının Logaritması	OECD
Ln (TPSOH)	Toplam Kamu Sosyal Harcamalarının Logaritması (US\$)	OECD
Ln (KBİGH)	Kişi Başına Düşen Kamu Sosyal İş Göremezlik Harcamalarının Logaritması	OECD
Ln (KBİPH)	Kişi Başına Düşen Kamu Sosyal İş Gücü Piyasaları Harcamalarının Logaritması	OECD
Ln (KBAYH)	Kişi Başına Düşen Kamu Sosyal Aile Yardım Harcamalarının Logaritması	OECD
TVY	Toplam Vergi Hasılatı (% GSYH)	OECD
ÖTV	Özel Tüketim Vergisi Hasılatı (% GSYH)	OECD
KDV	Katma Değer Vergisi Hasılatı (% GSYH)	OECD
KGV	Kişisel Gelir Vergisi Hasılatı (% GSYH)	OECD
KV	Kurumlar Vergisi Hasılatı (% GSYH)	OECD
TDB	Toplam Devlet Borcu (%GSYH)	IMF

Mali araçların yoksulluk üzerine etkilerini incelemek için kurulan modellerde kullanılan açıklayıcı değişkenlerin katsayı işaret beklentileri Tablo 12’de yer almaktadır.

Tablo 12. Modelde Kullanılan Değişkenlerin Beklenti İşaretleri

Bağımsız Değişkenler	Beklenti İşareti	Bağımsız Değişkenler	Beklenti İşareti
GSYH	-/+	Ln(KBİGH)	-
Ln (KBG)	-	Ln(KBİPH)	-
GINI	+	Ln(KBAYH)	-
Enf	+	TVY	+
İşsizlik	+	ÖTV	-
KTH	-	KDV	+
KEH	-	KGV	-
Ln(KBSAH)	-	KV	-
Ln (TPSOH)	-	TDB	+

7. TAHMİN SONUÇLARI

Çalışmada OECD ülkeleri kapsamında mali araçların yoksulluk üzerine etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda analizde kullanılacak verilerin erişilmesi bakımından 24 OECD⁶ ülkesi analize dahil edilmiştir. Benzer şekilde 2004-2017 yılları arası kullanılacak verilere erişilebildiği için analiz 2004-2017 dönemini kapsamaktadır. Ek-1’de analize dahil edilen ülkelerin listesine, Ek-2’de modellerde kullanılacak değişkenlerin özet istatistiklerine ve Ek-3’te ise korelasyon matrisine yer verilmiştir. Modeller kapsamında yapılan testlerin ayrıntılı sonuçları ayrıca Ekler dizininde yer almaktadır.

Yoksulluk üzerine yapılan çalışmalar incelenerek, yoksulluğu etkileyen faktörlere mali araçlar eklenerek 11 farklı model kurulmuştur. Geliştirilen modellerin analiz sonuçlarına geçmeden önce hangi modelin uygun olduğuna karar verebilmek için öncelikle bazı testler gerçekleştirilmiştir. İlk olarak klasik model ile sabit etkiler (FE) modeli arasında karar vermek için F testi uygulanmıştır. Bu test sonucunda H_0 hipotezi reddedilerek, klasik modelin uygun olmadığına karar verilmiştir. Sonrasında klasik model ile rassal etkiler (RE) modeli arasında tercih yapabilmek için Breusch Pagan LM testi yapılmış ve H_0 hipotezi reddedilerek RE modelinin klasik modele karşı tutarlı olduğuna karar verilmiştir. Sabit model ile rassal model arasında tercih yapabilmek için ise Hausman testi uygulanmıştır. Bu test sonucunda H_0 hipotezi reddedilmiş ve sabit etkiler

⁶ Almanya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Hollanda, Letonya, Litvanya, Macaristan, Meksika, Norveç, Polonya, Portekiz, Slovakya, Slovenya, Türkiye, Çek Cumhuriyeti, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İtalya, İzlanda

modelinin rassal etkiler modeline karşı tercih edilmesine karar verilmiştir. Söz konusu tüm bu testler her bir model için denenmiş ve tüm modellerin tahmininde sabit etkiler modelinin tutarlı olduğuna karar verilmiştir.

Modellerin tahminlerinin ikinci aşamasında ise modellerde etkinliği bozan sapmalar olup olmadığı sınıanmıştır. Bu kapsamda değişen varyans sınaması için Değiştirilmiş Wald Testi; otokorelasyon için Durbin-Watson ve Baltagi-Wu testi; yatay kesit bağımlılığı için ise Pesaran-CD, Friedman ve Frees testleri yapılmıştır. Tüm bu testler her bir model için gerçekleştirilmiş ve tüm modellerde etkinliği bozan sapmaların mevcut olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu kapsamda modellerin tahmin aşamasında FE tahmincisinin yanı sıra Driscoll-Kraay tahmincisi de kullanılmıştır. Driscoll-Kraay tahmincisi $N > T$ büyük olduğu ve değişen varyans, otokorelasyon ve yatay kesit bağımlılığı sapmalarının mevcut olduğu durumlarda güçlü tahminler elde edilmesine olanak tanımaktadır (Tatoğlu, 2020: 340).

7.1. KAMU TÜKETİM (CARI) HARCAMALARI

Kamu tüketim (cari) harcamalarının yoksulluk üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik yapılan model belirleme testleri ile tahmin sonuçları Tablo 13, Tablo 14 ve Tablo 15’de yer almaktadır.

Tablo 13. Model Belirleme Testleri (1)

	F Testi	Breusch-Pagan LM Testi	Hausman Testi
Test istatistikleri	70,4 (0.00)	1019.61 (0.00)	33,31 (0.00)

Tablo 13’te birinci modelin tahmin yöntemine karar vermek için yapılan testlerin sonuçları yer almaktadır. F testi sonucu FE modelinin klasik modele karşı tutarlı olduğu; Breusch-Pagan LM test sonucu RE modelinin klasik modele karşı tutarlı olduğu; Hausman test sonucu ise FE modelinin RE modeline karşı tutarlı olduğu sonucunu vermiştir.

Tablo 14. Etkinliği Bozan Sapmaların Sınama Testleri (1)

Etkinliği Bozan Sapmalar	Sınama Testleri	Test istatistikleri	P değerleri	Boş Hipotez	Karar
Değişen Varyans Sınaması	Wald	4681,99	0.000	H ₀ : Değişen varyans yoktur	Red
Otokorelasyon Sınaması	Durbin-Watson	0,36706	0.000	H ₀ :	Red
	Baltagi-Wu	0,81992	0.000	Otokorelasyon yoktur	
Yatay Kesit Bağımlılığı Sınaması	Pesaran-CD	16,508	0.000	H ₀ : Yatay kesit bağımlılığı yoktur	Red
	Friedman	106,881	0.000		
	Frees	7,63	0.000		

*Durbin-Watson ve Baltagi-Wu testleri için temel alınan eşik değer 2'dir.

**Frees testinde Q dağılımından elde edilen kritik değerler: %90 güven düzeyinde $\alpha=0.1841$; %95 güven düzeyinde $\alpha=0.2431$; %99 güven düzeyinde $\alpha=0.3603$.

Tablo 14'te birinci modele ilişkin otokorelasyon, yatay kesit ve değişen varyans sınamalarının sonuçlarına yer verilmiştir. Değişen varyans sınaması için yapılan Wald testi sonucunda H₀ hipotezi reddedilmiş, modelde değişen varyans problemi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Modelde otokorelasyon olup olmadığını test etmek için Durbin-Watson ve Baltagi-Wu testleri uygulanmıştır. Testler sonucunda elde edilen istatistik değerleri eşik değerin altında kaldığı için modelde ayrıca otokorelasyon probleminin mevcut olduğu tespit edilmiştir. Son olarak modelde yatay kesit bağımlılığı sınaması için Pesaran-CD, Friedman ve Frees testleri yapılmıştır. Pesaran-CD ve Friedman testleri sonucunda H₀ hipotezi reddedilmiştir. Frees test sonucunda da elde edilen istatistik değeri (7.63), %90, %95 ve %99 güven aralıklarında oluşan alfa değerlerinden büyük olduğu için Pesaran-CD ve Friedman testleri ile aynı sonucu vermiş ve modelde yatay kesit bağımlılığının olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Birinci model sabit model tahmincisinin (FE) yanı sıra yatay kesit, değişen varyans ve otokorelasyon problemlerini içerdıği için sapmalara karşı etkin tahmin yöntemlerinden olan Driscoll-Kraay (DK) yöntemi ile de tahmin gerçekleştirilmiştir.

Tablo 15. FE ve DK Tahmincisi Sonuçları (1)

BAĞIMLI DEĞİŞKEN YO (5,50)							
N=24 T=14 Gözlem Sayısı=336							
DEĞİŞKENLER	1	2	3	4	5	6 (FE)	7(DK)
C	3,639	47,597	36,540	131,325	112,372	129,65	129,65
GSYH	0.0216** * (0,70)	-0,053** (-2,09)	-0,053** (-2,14)	0,015 (0,64)	0,019 (0,82)	-0,005 (-0,23)	-0,005 (-0,20)
Enflasyon		-9,720*** (-13,21)	-9,233*** (-12,66)	-4,178*** (-4,84)	5,456*** (-5,28)	-4,536*** (-4,17)	-4,536*** (-5,14)
GINI			0,0279*** (3,94)	0,022*** (3,55)	0,019*** (3,08)	0,020** (3,14)	0,020*** (5,20)
Ln (KBG)				-11,322*** (-8,93)	8,899*** (-5,33)	-10,577*** (-5,93)	-10,577*** (-3,76)
İşsizlik					0,091** (2,22)	0,074* (1,81)	0,074** (2,47)
KTH						-0,020** (-2,51)	-0,020*** (-7,30)
R ²	0,212	0,361	0,391	0,516	0,524	0,534	0,534

İstatiksel Anlamlılık Seviyeleri: *0.05<p<0.10 **0.01<p<0.05 ***<0.01. Parantez içi değerler t istatistiğini göstermektedir.

Kamu tüketim harcamalarının yoksulluk üzerindeki etkisini tahmin etmek amacıyla yapılan analizler Tablo 15’de yer almaktadır. İki farklı tahmin yönteminin sonuçlarına göre, ekonomik büyüme hariç diğer tüm değişkenler anlamlı sonuçlar vermiştir. Bu kapsamda ekonomik büyüme yoksulluk oranı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değilken, tüketici fiyat endeksi ile yoksulluk oranı negatif yönlü ve anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Enflasyon kişilerin satın alma gücünü azaltmakta, dolayısıyla yoksulluk düzeyini de artırması beklenmektedir. Analiz sonuçlarına göre ise tüketici fiyat endeksinde meydana gelen %1 birimlik artışlar yoksulluk oranını beklentilere uygun olmayan bir şekilde 4,53 kadar azaltmaktadır.

Enflasyon ile yoksulluk arasındaki bu negatif ilişki değişen beklentiler teorisi ile açıklanabilmektedir. Rasyonel beklentiler teorisine göre ekonomik karar birimleri, geleceğe dönük beklentilerini piyasa içerisinde meydana gelen ekonomi politikalarına göre şekillendirmektedir. Enflasyonun mevcut olduğu durumda, kişilerin tüketim kararının yerini tasarruf kararı alması, enflasyonun yoksulluk veya gelir dağılımı üzerindeki beklenen etkisini farklılaştırabilecektir. Enflasyonun yoksulluk üzerindeki negatif yönlü etkisi aynı zamanda ücret yapışkanlığı ile de açıklanabilmektedir. Buna göre kısa dönemde, ücret düzeyleri yapışkan olarak kabul edilmektedir. Fiyatlar genel seviyesi beklenilenin üzerine çıkması halinde reel ücretler azalırken, emek talebi artışı

ortaya çıkacaktır. Emek talebinin artışı işsizliğin azalmasına, dolayısıyla ekonomide gelir seviyesinin artmasına ve yoksulluğun azalmasına katkı sağlayabilecektir (Şener, 2020: 101-102).

Modelde yer alan GINI katsayısının işareti beklentilere uygun şekilde pozitif ve %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılığa sahiptir. Buna göre gelir dağılımındaki eşitsizliğin artması diğer bir ifade ile GINI katsayısının artışı yoksulluk oranını %0,020 kadar artırmaktadır. Modelde yer alan Ln(KBG) değişkeninin işareti beklentilere uygun bir şekilde negatiftir ve %1 düzeyinde anlamlılığa sahiptir. Buna göre Ln(KBG)'de meydana gelecek %1 birim artış, yoksulluk oranını olumlu yönde etkileyerek 10,57 kadar azaltmaktadır. Bu sonuçlara göre, GINI katsayısındaki artışlar yoksulluk oranını pozitif, kişi başına düşen gelirdeki değişimler ise negatif etkilemektedir.

İşsizlik ve yoksulluk oranı arasındaki katsayı işareti ise beklentilere uygun bir şekilde pozitif ve %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılığa sahiptir. Buna göre işsizlik oranındaki her bir birimlik artışlar, yoksulluk oranını %0,074 kadar artırmaktadır. Kamu tüketim harcamaları ile yoksulluk oranı arasındaki katsayının işareti beklentilere uygun bir şekilde negatiftir ve %1 düzeyinde anlamlıdır. Buna göre büyük çoğunluğunu personel ödemeleri ve hizmet alımları oluşturan kamu tüketim harcamalarındaki diğer bir ifade ile cari harcamalardaki her bir birimlik artış yoksulluk oranını %0,020 kadar azaltarak negatif yönde etkilemektedir. Dolayısıyla “H₁: kamu tüketim harcamalarının yoksulluk oranı üzerinde etkisi vardır” hipotezi kabul edilmiştir.

7.2. KAMU EĞİTİM HARCAMALARI

Kamu eğitim harcamalarının yoksulluk üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik yapılan model belirleme testleri ile tahmin sonuçları Tablo 16, Tablo 17 ve Tablo 18’de yer almaktadır.

Tablo 16. Model Belirleme Testleri (2)

	F Testi	Breusch-Pagan LM Testi	Hausman Testi
Test istatistikleri	60,13 (0.00)	1019.48 (0.00)	31,23 (0.00)

Tablo 16’da ikinci modelin tahmin yöntemine karar vermek için yapılan testlerin sonuçları yer almaktadır. F testi sonucu FE modelinin klasik modele karşı tutarlı olduğu; Breusch-Pagan LM test sonucu RE modelinin klasik modele karşı tutarlı olduğu;

Hausman test sonucu ise FE modelinin RE modeline karşı tutarlı olduğu sonucunu vermiştir.

Tablo 17. Etkinliği Bozan Sapmaların Sınama Testleri (2)

Etkinliği Bozan Sapmalar	Sınama Testleri	Test istatistikleri	P değerleri	Boş Hipotez	Karar
Değişen Varyans Sınaması	Wald	3606,66	0.000	H ₀ : Değişen varyans yoktur	Red
Otokorelasyon Sınaması	Durbin-Watson	0,377488	0.000	H ₀ : Otokorelasyon yoktur	Red
	Baltagi-Wu	0,820878	0.000		
Yatay Kesit Bağımlılığı Sınaması	Pesaran-CD	15,615	0.000	H ₀ : Yatay kesit bağımlılığı yoktur	Red
	Friedman	101,590	0.000		
	Frees	7,753	0.000		

*Durbin-Watson ve Baltagi-Wu testleri için temel alınan eşik değer 2'dir.

**Frees testinde Q dağılımından elde edilen kritik değerler: %90 güven düzeyinde $\alpha=0.1841$; %95 güven düzeyinde $\alpha=0.2431$; %99 güven düzeyinde $\alpha=0.3603$.

Tablo 17'de ikinci modele ilişkin otokorelasyon, yatay kesit ve değişen varyans sınamalarının sonuçlarına yer verilmiştir. Değişen varyans sınaması için yapılan Wald testi sonucunda H₀ hipotezi reddedilmiş, modelde değişen varyans problemi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Modelde otokorelasyon olup olmadığını test etmek için Durbin-Watson ve Baltagi-Wu testleri uygulanmıştır. Testler sonucunda elde edilen istatistik değerleri eşik değerinin altında kaldığı için modelde ayrıca otokorelasyon probleminin mevcut olduğu tespit edilmiştir. Son olarak modelde yatay kesit bağımlılığı sınaması için Pesaran-CD, Friedman ve Frees testleri yapılmıştır. Pesaran-CD ve Friedman testleri sonucunda H₀ hipotezi reddedilmiştir. Frees test sonucunda da elde edilen istatistik değeri (7,75), %90, %95 ve %99 güven aralıklarında oluşan alfa değerlerinden büyük olduğu için Pesaran-CD ve Friedman testleri ile aynı sonucu vermiş ve modelde yatay kesit bağımlılığının olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İkinci model sabit model tahmincisinin (FE) yanı sıra yatay kesit, değişen varyans ve otokorelasyon problemlerini içerdiği için sapmalara karşı etkin tahmin yöntemlerinden olan Driscoll-Kraay (DK) yöntemi ile de tahmin gerçekleştirilmiştir.

Tablo 18. FE ve DK Tahmincisi Sonuçları (2)

BAĞIMLI DEĞİŞKEN YO (5,50)							
N=24 T=14 Gözlem Sayısı=336							
DEĞİŞKENLER	8	9	10	11	12	13 (FE)	14(DK)
C	3,639	47,597	36,540	131,325	112,372	111,164	111,164
GSYH	0.0216* ** (0,70)	-0,053** (-2,09)	-0,053** (-2,14)	0,015 (0,64)	0,019 (0,82)	0,020 (0,86)	0,020 (0,68)
Enflasyon		- 9,720*** (-13,21)	- 9,233*** (-12,66)	-4,178*** (-4,84)	- 5,456*** (-5,28)	-5,598*** (-4,94)	-5,598*** (-4,11)
GINI			0,0279** * (3,94)	0,022*** (3,55)	0,019*** (3,08)	0,0196*** (3,03)	0,0196*** (4,90)
Ln (KBG)				- 11,322*** (-8,93)	- 8,899*** (-5,33)	-8,745*** (-5,02)	-8,745*** (-2,94)
İşsizlik					0,091** (2,22)	0,092** (2,23)	0,092*** (3,15)
KEH						0,059 (0,31)	0,059 (0,22)
R ²	0,212	0,361	0,391	0,516	0,5245	0,5246	0,5246

İstatiksel Anlamlılık Seviyeleri: *0.05<p<0.10 **0.01<p<0.05 ***<0.01. Parantez içi değerler t istatistiğini göstermektedir.

Kamu eğitim harcamalarının yoksulluk üzerindeki etkisini tahmin etmek amacıyla yapılan analizler Tablo 18’de yer almaktadır. İki farklı tahmin yönteminin sonuçlarına göre; ekonomik büyüme ve eğitim harcamaları hariç diğer tüm değişkenler anlamlı sonuçlar vermiştir. Buna göre yoksulluk oranı; GINI katsayısı ile %5 düzeyinde, Ln(KBG) ile %1 düzeyinde ve işsizlik ile %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır ve bu anlamlılıkların katsayı işaretleri beklentilere uygundur. Buna göre GINI katsayısında meydana gelecek bir birimlik artış %0,019 kadar; işsizlikteki bir birimlik artış %0,092 kadar yoksulluk düzeyini artıracaktır. Ln(KBG)’de meydana gelecek %1 birimlik artış ise yoksulluk oranını 8,74 kadar azaltacaktır. Enflasyon ile yoksulluk oranı arasındaki katsayı işareti ise beklentilere uygun olmayan şekilde negatiftir ve %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. KEH ile yoksulluk oranı arasında ise istatistiksel olarak bir anlamlılık elde edilememiştir. Dolayısıyla “H₂: kamu eğitim harcamalarının yoksulluk oranı üzerinde etkisi vardır” hipotezi reddedilmiştir.

7.3. KAMU SAĞLIK HARCAMALARI

Kişi başı kamu sağlık harcamalarının yoksulluk üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik yapılan model belirleme testleri ile tahmin sonuçları Tablo 19, Tablo 20 ve Tablo 21’de yer almaktadır.

Tablo 19. Model Belirleme Testleri (3)

	F Testi	Breusch-Pagan LM Testi	Hausman Testi
Test istatistikleri	52,76 (0.00)	970.58 (0.00)	20,16 (0.00)

Tablo 19’da üçüncü modelin tahmin yöntemine karar vermek için yapılan testlerin sonuçları yer almaktadır. F testi sonucu FE modelinin klasik modele karşı tutarlı olduğu; Breusch-Pagan LM test sonucu RE modelinin klasik modele karşı tutarlı olduğu; Hausman test sonucu ise FE modelinin RE modeline karşı tutarlı olduğu sonucunu vermiştir.

Tablo 20. Etkinliği Bozan Sapmaların Sınama Testleri (3)

Etkinliği Bozan Sapmalar	Sınama Testleri	Test istatistikleri	P değerleri	Boş Hipotez	Karar
Değişen Varyans Sınaması	Wald	5459,86	0.000	H ₀ : Değişen varyans yoktur	Red
Otokorelasyon Sınaması	Durbin- Watson	0,364961	0.000	H ₀ : Otokorelasyon yoktur	Red
	Baltagi-Wu	0,804905	0.000		
Yatay Kesit Bağımlılığı Sınaması	Pesaran-CD	13,528	0.000	H ₀ : Yatay kesit bağımlılığı yoktur	Red
	Friedman	94,567	0.000		
	Frees	7,506	0.000		

*Durbin-Watson ve Baltagi-Wu testleri için temel alınan eşik değer 2’dir.

**Frees testinde Q dağılımından elde edilen kritik değerler: %90 güven düzeyinde $\alpha=0.1841$; %95 güven düzeyinde $\alpha=0.2431$; %99 güven düzeyinde $\alpha=0.3603$.

Tablo 20’de üçüncü modele ilişkin otokorelasyon, yatay kesit ve değişen varyans sınamalarının sonuçlarına yer verilmiştir. Değişen varyans sınaması için yapılan Wald testi sonucunda H₀ hipotezi reddedilmiş, modelde değişen varyans problemi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Modelde otokorelasyon olup olmadığını test etmek için Durbin-Watson ve Baltagi-Wu testleri uygulanmıştır. Testler sonucunda elde edilen istatistik değerleri eşik değerinin altında kaldığı için modelde ayrıca otokorelasyon probleminin mevcut olduğu tespit edilmiştir. Son olarak modelde yatay kesit bağımlılığı sınaması için Pesaran-CD, Friedman ve Frees testleri yapılmıştır. Pesaran-CD ve Friedman testleri sonucunda H₀ hipotezi reddedilmiştir. Frees test sonucunda da elde edilen istatistik değeri (7,50), %90, %95 ve %99 güven aralıklarında oluşan alfa değerlerinden büyük olduğu için Pesaran-CD ve Friedman testleri ile aynı sonucu vermiş ve modelde yatay kesit bağımlılığının olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Üçüncü model sabit model tahmincisinin (FE) yanı sıra yatay kesit, değişen varyans ve otokorelasyon problemlerini

içerdiği için sapmalara karşı etkin tahmin yöntemlerinden olan Driscoll-Kraay (DK) yöntemi ile de tahmin gerçekleştirilmiştir.

Tablo 21. FE ve DK Tahmincisi Sonuçları (3)

BAĞIMLI DEĞİŞKEN YO (5,50)						
N=24 T=14 Gözlem Sayısı=336						
DEĞİŞKENLER	15	16	17	18	19 (FE)	20 (DK)
C	3,639	47,597	36,540	39,980	58,471	58,471
GSYH	0,0216** * (0,70)	-0,053** (-2,09)	-0,053** (-2,14)	-0,005 (-0,22)	-0,024 (-1,00)	-0,024 (-0,77)
Enflasyon		- 9,720*** (-13,21)	- 9,233*** (-12,66)	-9,730*** (-14,34)	- 7,858*** (-9,89)	-7,858*** (-9,52)
GINI			0,0279** * (3,94)	0,017*** (2,66)	0,018*** (2,91)	0,018*** (4,55)
İşsizlik				-0,023*** (-7,25)	0,019*** (5,78)	0,019*** (9,30)
Ln (KBSAH)					- 3,577*** (-4,26)	-3,577*** (-4,00)
R ²	0,212	0,361	0,391	0,480	0,509	0,509

İstatiksel Anlamlılık Seviyeleri: *0.05<p<0.10 **0.01<p<0.05 ***<0.01. Parantez içi değerler t istatistiğini göstermektedir.

Ln(KBSAH)'nın yoksulluk üzerindeki etkisini tahmin etmek amacıyla yapılan analizler Tablo 21'de yer almaktadır. Ln (KBG) ile Ln (KBSAH) arasında güçlü bir korelasyon (0,90) ilişkisi olması nedeniyle, Ln (KBG) değişkeni bu modelde analize dahil edilmemiştir. İki farklı tahmin yönteminin sonuçlarına göre; yoksulluk oranı GINI katsayısı ve işsizlik ile %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır ve bu anlamlılıkların katsayı işaretleri beklentilere uygundur. Buna göre GINI katsayısında meydana gelecek bir birimlik artış %0,018 kadar; işsizlikteki bir birimlik artış %0,019 kadar yoksulluk oranını artırmaktadır. Enflasyon ile yoksulluk oranı arasındaki katsayı işareti ise beklentilere uygun olmayan şekilde negatiftir ve %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Ln(KBSAH) ile yoksulluk oranı arasındaki katsayı işareti beklentilere uygun şekilde negatiftir ve %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılığa sahiptir. Buna göre Ln(KBSAH)'da meydana gelecek %1 birimlik artış, yoksulluk oranını 3,57 kadar azaltmaktadır. Dolayısıyla “H₃: kamu sağlık harcamalarının yoksulluk oranı üzerinde etkisi vardır” hipotezi kabul edilmiştir. Kamu tarafından sağlanan sağlık hizmetlerinin, yoksul kesimler üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğu, bu kesimin refah seviyesinde

önemli bir iyileşme sağladığı ve kamu tarafından yapılacak sağlık hizmetlerindeki artışın yoksulluk problemini iyileştireceği söylenebilir.

7.4. SOSYAL HARCAMALAR

Toplam kamu sosyal harcamalarının yoksulluk üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik yapılan model belirleme testleri ile tahmin sonuçları Tablo 22, Tablo 23 ve Tablo 24'te yer almaktadır.

Tablo 22. Model Belirleme Testleri (4)

	F Testi	Breusch-Pagan LM Testi	Hausman Testi
Test istatistikleri	73,56 (0.00)	1078,26 (0.00)	47,78 (0.00)

Tablo 22'de dördüncü modelin tahmin yöntemine karar vermek için yapılan testlerin sonuçları yer almaktadır. F testi sonucu FE modelinin klasik modele karşı tutarlı olduğu; Breusch-Pagan LM test sonucu RE modelinin klasik modele karşı tutarlı olduğu; Hausman test sonucu ise FE modelinin RE modeline karşı tutarlı olduğu sonucunu vermiştir.

Tablo 23. Etkinliği Bozan Sapmaların Sınama Testleri (4)

Etkinliği Bozan Sapmalar	Sınama Testleri	Test istatistikleri	P değerleri	Boş Hipotez	Karar
Değişen Varyans Sınaması	Wald	3367,41	0.000	H ₀ : Değişen varyans yoktur	Red
Otokorelasyon Sınaması	Durbin- Watson	0,370664	0.000	H ₀ : Otokorelasyon yoktur	Red
	Baltagi-Wu	0,819597	0.000		
Yatay Kesit Bağımlılığı Sınaması	Pesaran-CD	17,490	0.000	H ₀ : Yatay kesit bağımlılığı yoktur	Red
	Friedman	108,719	0.000		
	Frees	8,494	0.000		

*Durbin-Watson ve Baltagi-Wu testleri için temel alınan eşik değer 2'dir.

**Frees testinde Q dağılımından elde edilen kritik değerler: %90 güven düzeyinde $\alpha=0.1841$; %95 güven düzeyinde $\alpha=0.2431$; %99 güven düzeyinde $\alpha=0.3603$.

Tablo 23'te dördüncü modele ilişkin otokorelasyon, yatay kesit ve değişen varyans sınamalarının sonuçlarına yer verilmiştir. Değişen varyans sınaması için yapılan Wald testi sonucunda H₀ hipotezi reddedilmiş, modelde değişen varyans problemi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Modelde otokorelasyon olup olmadığını test etmek için Durbin-Watson ve Baltagi-Wu testleri uygulanmıştır. Testler sonucunda elde edilen istatistik değerleri eşik değerinin altında kaldığı için modelde ayrıca otokorelasyon probleminin mevcut olduğu tespit edilmiştir. Son olarak modelde yatay kesit bağımlılığı sınaması için Pesaran-CD, Friedman ve Frees testleri yapılmıştır. Pesaran-CD ve Friedman testleri sonucunda H₀ hipotezi reddedilmiştir. Frees test sonucunda da elde edilen istatistik

değeri (8,49), %90, %95 ve %99 güven aralıklarında oluşan alfa değerlerinden büyük olduğu için Pesaran-CD ve Friedman testleri ile aynı sonucu vermiş ve modelde yatay kesit bağımlılığının olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dördüncü model sabit model tahmincisinin (FE) yanı sıra yatay kesit, değişen varyans ve otokorelasyon problemlerini içerdiği için sapmalara karşı etkin tahmin yöntemlerinden olan Driscoll-Kraay (DK) yöntemi ile de tahmin gerçekleştirilmiştir.

Tablo 24. FE ve DK Tahmincisi Sonuçları (4)

DEĞİŞKENLER	BAĞIMLI DEĞİŞKEN YO (5,50)						
	N=24 T=14 Gözlem Sayısı=336						
	21	22	23	24	25	26 (FE)	27 (DK)
C	3,639	47,597	36,540	131,325	111,164	119,469	119,469
GSYH	0,0216 *** (0,70)	-0,053** (-2,09)	-0,053** (-2,14)	0,015 (0,64)	0,020 (0,86)	0,003 (0,12)	0,003 (0,10)
Enflasyon		- 9,720** * (-13,21)	-9,233*** (-12,66)	- 4,178*** (-4,84)	- 5,598*** (-4,94)	- 4,183*** (-3,46)	-4,183*** (-3,36)
GINI			0,0279*** (3,94)	0,022*** (3,55)	0,0196** * (3,03)	0,179*** (2,78)	0,179*** (4,64)
Ln (KBG)				- 11,322** * (-8,93)	- 8,745*** (-5,02)	- 7,234*** (-3,90)	-7,234*** (-3,01)
İşsizlik					0,092** (2,23)	0,119*** (2,77)	0,119*** (3,97)
Ln (TPSOH)						-2,500** (-2,01)	-2,500** (-2,39)
R ²	0,212	0,361	0,391	0,480	0,5245	0,5306	0,5306

İstatiksel Anlamlılık Seviyeleri: *0.05<p<0.10 **0.01<p<0.05 ***<0.01. Parantez içi değerler t istatistiğini göstermektedir.

Kamu tarafından yapılan sosyal harcamalar kendi içerisinde farklı gruplara ayrılabilir. Bunlar; sosyal iş göremezlik harcamaları⁷, sosyal aktif iş gücü piyasası harcamaları⁸ ve sosyal aile yardım harcamaları⁹ şeklinde ifade edilebilir (OECD, 2019). Bu kapsamda analizlerde; toplam sosyal harcamalar, kişi başı iş göremezlik harcamaları, kişi başı aktif iş gücü piyasası harcamaları ve kişi başı aile yardım harcamaları dikkate

⁷ Hastalık, sakatlık ve mesleki yaralanma harcamaları, maluliyet nedeniyle iş gücü piyasasına kazançlı şekilde katılamaması sebebiyle yapılan nakit ödemeleri, engelli kişilere yönelik yapılan bakım ve aynı hizmetler.

⁸ İstihdam hizmetleri, işe alma sübvansiyonları, işe başlatma teşvikleri, işsizlik yardımları, eğitim, kurumsal/işyeri eğitimi, çıraklık vb. hizmetler, tam işsizlik ödeneği, işsizlik sigortası ve kısmi işsizlik yardımları.

⁹ Çocuk sahibi ailelere yapılan nakdi ve aynı yardımlar, tek ebeveynli aileler için izinli dönemlerde sağlanan gelir desteği, çocuk bakım desteği ve çocuk vergi indirimleri.

alınmıştır. Sosyal harcama türleri birbirleri ile güçlü korelasyona sahip olduğu için her bir sosyal harcama türü farklı modellerde analiz edilmiştir.

Ln(TPSOH)'nın yoksulluk üzerindeki etkisini tahmin etmek amacıyla yapılan analizler Tablo 24'te yer almaktadır. İki farklı tahmin yönteminin sonuçlarına göre; büyüme hariç tüm değişkenler anlamlı sonuç vermiştir. Yoksulluk oranı; GINI katsayısı, Ln(KBG) ve işsizlik ile %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır ve bu anlamlılıkların katsayı işaretleri beklentilere uygundur. Buna göre GINI katsayısında meydana gelecek bir birimlik artış %0,179 kadar; işsizlikteki bir birimlik artış %0,119 kadar yoksulluk düzeyini artıracaktır. Ln(KBG)'de meydana gelecek %1 birimlik artış ise yoksulluk oranını 7,23 kadar azaltacaktır. Enflasyon ile yoksulluk oranı arasındaki katsayı işareti ise beklentilere uygun olmayan şekilde negatiftir ve %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Ln (TPSOH) ile yoksulluk oranı arasındaki katsayı işareti beklentilere uygun bir şekilde negatiftir ve %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre toplam sosyal harcama miktarında meydana gelecek %1 birimlik artış, yoksulluk oranını 2,50 kadar azaltacaktır. Dolayısıyla H₄: "Toplam kamu sosyal harcamalarının yoksulluk oranı üzerinde etkisi vardır" hipotezi kabul edilmiştir. Kamunun herhangi bir karşılık gütmeyen gerçekleştirdiği sosyal transfer harcamalarının temel gayesi, toplumsal refahı adil bir hale getirmek, ekonomik veya sosyal açıdan birtakım dezavantajlara sahip olan kesimlere teşvik ve destek mekanizmaları ile iyi bir hayat standardı sağlayabilmek ve toplumdaki eşitsizlikleri olabildiğince azaltmaktır. Kamunun, toplumda gelir dağılımını el değiştirmesi amacıyla yaptığı harcamaların bu açıdan amacına ulaştığı, yoksul kesimlerin refah seviyelerinde iyileşme sağladığı ve sosyal transfer harcamalarının yoksulluk ile mücadelede önemli rol oynadığı söylenebilir.

7.5. SOSYAL İŞ GÖREMEZLİK HARCAMALARI

Kişi başı sosyal iş göremezlik harcamalarının yoksulluk üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik yapılan model belirleme testleri ile tahmin sonuçları Tablo 25, Tablo 26 ve Tablo 27'de yer almaktadır.

Tablo 25. Model Belirleme Testleri (5)

	F Testi	Breusch-Pagan LM Testi	Hausman Testi
Test istatistikleri	36,66 (0.00)	1033,44 (0.00)	20,67 (0.00)

Tablo 25’de beşinci modelin tahmin yöntemine karar vermek için yapılan testlerin sonuçları yer almaktadır. F testi sonucu FE modelinin klasik modele karşı tutarlı olduğu; Breusch-Pagan LM test sonucu RE modelinin klasik modele karşı tutarlı olduğu; Hausman test sonucu ise FE modelinin RE modeline karşı tutarlı olduğu sonucunu vermiştir.

Tablo 26. Etkinliği Bozan Sapmaların Sınama Testleri (5)

Etkinliği Bozan Sapmalar	Sınama Testleri	Test istatistikleri	P değerleri	Boş Hipotez	Karar
Değişen Varyans Sınaması	Wald	4829,95	0.000	H ₀ : Değişen varyans yoktur	Red
Otokorelasyon Sınaması	Durbin-Watson	0,414065	0.000	H ₀ : Otokorelasyon yoktur	Red
	Baltagi-Wu	0,848004	0.000		
Yatay Kesit Bağımlılığı Sınaması	Pesaran-CD	10,102	0.000	H ₀ : Yatay kesit bağımlılığı yoktur	Red
	Friedman	66,210	0.000		
	Frees	4,308	0.000		

*Durbin-Watson ve Baltagi-Wu testleri için temel alınan eşik değer 2’dir.

**Frees testinde Q dağılımından elde edilen kritik değerler: %90 güven düzeyinde $\alpha=0.1841$; %95 güven düzeyinde $\alpha=0.2431$; %99 güven düzeyinde $\alpha=0.3603$.

Tablo 26’da beşinci modele ilişkin otokorelasyon, yatay kesit ve değişen varyans sınamalarının sonuçlarına yer verilmiştir. Değişen varyans sınaması için yapılan Wald testi sonucunda H₀ hipotezi reddedilmiş, modelde değişen varyans problemi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Modelde otokorelasyon olup olmadığını test etmek için Durbin-Watson ve Baltagi-Wu testleri uygulanmıştır. Testler sonucunda elde edilen istatistik değerleri eşik değerinin altında kaldığı için modelde ayrıca otokorelasyon probleminin mevcut olduğu tespit edilmiştir. Son olarak modelde yatay kesit bağımlılığı sınaması için Pesaran-CD, Friedman ve Frees testleri yapılmıştır. Pesaran-CD ve Friedman testleri sonucunda H₀ hipotezi reddedilmiştir. Frees test sonucunda da elde edilen istatistik değeri (4,30), %90, %95 ve %99 güven aralıklarında oluşan alfa değerlerinden büyük olduğu için Pesaran-CD ve Friedman testleri ile aynı sonucu vermiş ve modelde yatay kesit bağımlılığının olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Beşinci model sabit model tahmincisinin (FE) yanı sıra yatay kesit, değişen varyans ve otokorelasyon problemlerini içerdiği için sapmalara karşı etkin tahmin yöntemlerinden olan Driscoll-Kraay (DK) yöntemi ile de tahmin gerçekleştirilmiştir.

Tablo 27. FE ve DK Tahmincisi Sonuçları (5)

BAĞIMLI DEĞİŞKEN YO (5,50)							
N=24 T=14 Gözlem Sayısı=336							
DEĞİŞKENLER	27	28	29	30	31	32 (FE)	33 (DK)
C	3,639	47,597	36,540	131,325	112,372	98,86	98,86
GSYH	0,0216 *** (0,70)	-0,053** (-2,09)	-0,053** (-2,14)	0,015 (0,64)	0,019 (0,82)	-0,018 (-0,78)	-0,018 (-0,59)
Enflasyon		- 9,720*** (-13,21)	- 9,233*** (-12,66)	- 4,178*** (-4,84)	- 5,456** * (-5,28)	- 4,635*** (-4,62)	-4,635*** (-5,50)
GINI			0,0279** * (3,94)	0,022*** (3,55)	0,019** * (3,08)	0,020*** (3,35)	0,020*** (4,14)
Ln (KBG)				- 11,322** * (-8,93)	- 8,899** * (-5,33)	- 5,936*** (-3,50)	-5,936** (-2,51)
İşsizlik					0,091** (2,22)	0,010** (2,59)	0,010*** (3,49)
Ln (KBİGH)						- 3,234*** (-5,31)	-3,234*** (-4,79)
R ²	0,212	0,361	0,391	0,516	0,524	0,564	0,564

İstatiksel Anlamlılık Seviyeleri: *0.05<p<0.10 **0.01<p<0.05 ***<0.01. Parantez içi değerler t istatistiğini göstermektedir.

Ln(KBİGH)'nin yoksulluk üzerindeki etkisini tahmin etmek amacıyla yapılan analizler Tablo 27'de yer almaktadır. İki farklı tahmin yönteminin sonuçlarına göre; büyüme hariç tüm değişkenler anlamlı sonuç vermiştir. Yoksulluk oranı; GINI katsayısı ve işsizlik ile %1 düzeyinde, Ln(KBG) ile %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır ve bu anlamlılıkların katsayı işaretleri beklentilere uygundur. Buna göre GINI katsayısında meydana gelecek bir birimlik artış %0,020 kadar; işsizlikteki bir birimlik artış %0,10 kadar yoksulluk düzeyini artıracaktır. Ln(KBG)'de meydana gelecek %1 birimlik artış ise yoksulluk oranını 5,93 kadar azaltacaktır. Enflasyon ile yoksulluk oranı arasındaki katsayı işareti ise beklentilere uygun olmayan şekilde negatiftir ve %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Ln(KBİGH) ile yoksulluk oranı arasındaki katsayı işareti beklentilere uygun bir şekilde negatiftir ve %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre Ln(KBİGH) %1 birim arttıkça, yoksulluk oranı 3,23 kadar azalacaktır. Dolayısıyla "H₅: Kamu sosyal iş göremezlik harcamalarının yoksulluk oranı üzerinde etkisi vardır" hipotezi kabul edilmiştir. Kişilerin yoksulluk durumu ile karşı karşıya kalmasında en temel sorun yeterli gelir düzeyine sahip olamamasıdır. Bu nedenle kamu tarafından, iş gücü piyasasında

herhangi bir dezavantajı nedeniyle yer alamayan kimselere yapılacak sosyal yardımların, kişilerin refah seviyeleri üzerinde önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

7.6. SOSYAL AKTİF İŞ GÜCÜ PİYASASI HARCAMALARI

Kişi başı sosyal aktif iş gücü piyasası harcamalarının yoksulluk üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik yapılan model belirleme testleri ile tahmin sonuçları Tablo 28, Tablo 29 ve Tablo 30'da yer almaktadır.

Tablo 28. Model Belirleme Testleri (6)

	F Testi	Breusch-Pagan LM Testi	Hausman Testi
Test istatistikleri	53,77 (0.00)	1060,29 (0.00)	31,71 (0.00)

Tablo 28'de altıncı modelin tahmin yöntemine karar vermek için yapılan testlerin sonuçları yer almaktadır. F testi sonucu FE modelinin klasik modele karşı tutarlı olduğu; Breusch-Pagan LM test sonucu RE modelinin klasik modele karşı tutarlı olduğu; Hausman test sonucu ise FE modelinin RE modeline karşı tutarlı olduğu sonucunu vermiştir.

Tablo 29. Etkinliği Bozan Sapmaların Sınama Testleri (6)

Etkinliği Bozan Sapmalar	Sınama Testleri	Test istatistikleri	P değerleri	Boş Hipotez	Karar
Değişen Varyans Sınaması	Wald	5459,39	0.000	H ₀ : Değişen varyans yoktur	Red
Otokorelasyon Sınaması	Durbin-Watson	0,378987	0.000	H ₀ : Otokorelasyon yoktur	Red
	Baltagi-Wu	0,828583	0.000		
Yatay Kesit Bağımlılığı Sınaması	Pesaran-CD	15,151	0.000	H ₀ : Yatay kesit bağımlılığı yoktur	Red
	Friedman	97,586	0.000		
	Frees	7,696	0.000		

*Durbin-Watson ve Baltagi-Wu testleri için temel alınan eşik değer 2'dir.

**Frees testinde Q dağılımından elde edilen kritik değerler: %90 güven düzeyinde $\alpha=0.1841$; %95 güven düzeyinde $\alpha=0.2431$; %99 güven düzeyinde $\alpha=0.3603$.

Tablo 29'da altıncı modele ilişkin otokorelasyon, yatay kesit ve değişen varyans sınamalarının sonuçlarına yer verilmiştir. Değişen varyans sınaması için yapılan Wald testi sonucunda H₀ hipotezi reddedilmiş, modelde değişen varyans problemi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Modelde otokorelasyon olup olmadığını test etmek için Durbin-Watson ve Baltagi-Wu testleri uygulanmıştır. Testler sonucunda elde edilen istatistik değerleri eşik değerinin altında kaldığı için modelde ayrıca otokorelasyon probleminin mevcut olduğu tespit edilmiştir. Son olarak modelde yatay kesit bağımlılığı sınaması için

Pesaran-CD, Friedman ve Frees testleri yapılmıştır. Pesaran-CD ve Friedman testleri sonucunda H_0 hipotezi reddedilmiştir. Frees test sonucunda da elde edilen istatistik değeri (7,69), %90, %95 ve %99 güven aralıklarında oluşan alfa değerlerinden büyük olduğu için Pesaran-CD ve Friedman testleri ile aynı sonucu vermiş ve modelde yatay kesit bağımlılığının olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Altıncı model sabit model tahmincisinin (FE) yanı sıra yatay kesit, değişen varyans ve otokorelasyon problemlerini içerdği için sapmalara karşı etkin tahmin yöntemlerinden olan Driscoll-Kraay (DK) yöntemi ile de tahmin gerçekleştirilmiştir.

Tablo 30. FE ve DK Tahmincisi Sonuçları (6)

BAĞIMLI DEĞİŞKEN YO (5,50)							
N=24 T=14 Gözlem Sayısı=336							
DEĞİŞKENLER	34	35	36	37	38	39 (FE)	40 (DK)
C	3,639	47,597	36,540	131,325	112,372	109,079	109,079
GSYH	0,021 6*** (0,70)	-0,053** (-2,09)	-0,053** (-2,14)	0,015 (0,64)	0,019 (0,82)	0,014 (0,64)	0,014 (0,49)
Enflasyon		- 9,720** * (-13,21)	- 9,233** * (-12,66)	- 4,178** * (-4,84)	-5,456*** (-5,28)	-4,927*** (-4,71)	-4,927*** (-3,60)
GINI			0,0279* ** (3,94)	0,022** * (3,55)	0,019*** (3,08)	0,220*** (3,42)	0,220*** (4,71)
Ln (KBG)				- 11,322* ** (-8,93)	-8,899*** (-5,33)	-8,557*** (-5,15)	-8,557*** (-3,37)
İşsizlik					0,091** (2,22)	0,092** (2,27)	0,092** (3,09)
Ln (KBİPH)						-0,069** (-2,46)	-0,069 (-1,06)
R ²	0,212	0,361	0,391	0,516	0,524	0,533	0,533

İstatiksel Anlamlılık Seviyeleri: *0.05<p<0.10 **0.01<p<0.05 ***<0.01. Parantez içi değerler t istatistiğini göstermektedir.

Ln(KBİPH)'nin yoksulluk üzerindeki etkisini tahmin etmek amacıyla yapılan analizler Tablo 30'da yer almaktadır. İki farklı tahmin yönteminin sonuçlarına göre; büyüme hariç tüm değişkenler anlamlı sonuç vermiştir. Yoksulluk oranı; GINI katsayısı, işsizlik ve Ln(KBG) %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır ve bu anlamlılıkların katsayı işaretleri beklentilere uygundur. Buna göre GINI katsayısında meydana gelecek bir birimlik artış %0,220 kadar; işsizlikteki bir birimlik artış %0,092 kadar yoksulluk düzeyini artıracaktır. Ln(KBG)'de meydana gelecek %1 birimlik artış ise yoksulluk oranını 8,55 kadar azaltacaktır. Enflasyon ile yoksulluk oranı arasındaki katsayı işareti

ise beklentilere uygun olmayan şekilde negatiftir ve %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

DK tahmin yöntemine göre $\ln(KBİPH)$ ile yoksulluk oranı arasında istatistiksel olarak bir anlamlılık elde edilemezken FE tahmin yönteminde anlamlı bir sonuç elde edilmiştir. Buna göre $\ln(KBİPH)$ ile yoksulluk oranı arasındaki ilişkinin katsayı işareti beklentilere uygun bir şekilde negatiftir ve %5 düzeyde istatistiksel olarak anlamlılığa sahiptir. $\ln(KBİPH)$ %1 birim arttıkça yoksulluk oranı 0,069 kadar azalacaktır. Dolayısıyla “ H_6 : Kamu sosyal iş gücü piyasası harcamalarının yoksulluk oranı üzerinde etkisi vardır” hipotezi kabul edilmiştir. Bu açıdan devlet tarafından kişilerin iş gücü piyasalarına girme yönünde sağladığı teşviklerin, herhangi bir işte çalışmadığı zamanlarda verdiği maddi desteklerin ve bireysel gelişimini artırarak iş gücü piyasalarında yer almalarını sağlayan desteklerin, yoksulluk ile mücadelede önemli bir yeri tuttuğu söylenebilir.

7.7. SOSYAL AİLE YARDIM HARCAMALARI

Kişi başı sosyal aile yardım harcamalarının yoksulluk üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik yapılan model belirleme testleri ile tahmin sonuçları Tablo 31, Tablo 32 ve Tablo 33’de yer almaktadır.

Tablo 31. Model Belirleme Testleri (7)

	F Testi	Breusch-Pagan LM Testi	Hausman Testi
Test istatistikleri	66,21 (0.00)	1046,85 (0.00)	33,72 (0.00)

Tablo 31’de yedinci modelin tahmin yöntemine karar vermek için yapılan testlerin sonuçları yer almaktadır. F testi sonucu FE modelinin klasik modele karşı tutarlı olduğu; Breusch-Pagan LM test sonucu RE modelinin klasik modele karşı tutarlı olduğu; Hausman test sonucu ise FE modelinin RE modeline karşı tutarlı olduğu sonucunu vermiştir.

Tablo 32. Etkinliği Bozan Sapmaların Sınama Testleri (7)

Etkinliği Bozan Sapmalar	Sınama Testleri	Test istatistikleri	P değerleri	Boş Hipotez	Karar
Değişen Varyans Sınaması	Wald	4921,93	0.000	H ₀ : Değişen varyans yoktur	Red
Otokorelasyon Sınaması	Durbin-Watson	0,421448	0.000	H ₀ : Otokorelasyon yoktur	Red
	Baltagi-Wu	0,830447	0.000		
Yatay Kesit Bağımlılığı Sınaması	Pesaran-CD	12,399	0.000	H ₀ : Yatay kesit bağımlılığı yoktur	Red
	Friedman	73,938	0.000		
	Frees	5,893	0.000		

*Durbin-Watson ve Baltagi-Wu testleri için temel alınan eşik değer 2'dir.

**Frees testinde Q dağılımından elde edilen kritik değerler: %90 güven düzeyinde $\alpha=0.1841$; %95 güven düzeyinde $\alpha=0.2431$; %99 güven düzeyinde $\alpha=0.3603$.

Tablo 32'de yedinci modele ilişkin otokorelasyon, yatay kesit ve değişen varyans sınamalarının sonuçlarına yer verilmiştir. Değişen varyans sınaması için yapılan Wald testi sonucunda H₀ hipotezi reddedilmiş, modelde değişen varyans problemi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Modelde otokorelasyon olup olmadığını test etmek için Durbin-Watson ve Baltagi-Wu testleri uygulanmıştır. Testler sonucunda elde edilen istatistik değerleri eşik değerin altında kaldığı için modelde ayrıca otokorelasyon probleminin mevcut olduğu tespit edilmiştir. Son olarak modelde yatay kesit bağımlılığı sınaması için Pesaran-CD, Friedman ve Frees testleri yapılmıştır. Pesaran-CD ve Friedman testleri sonucunda H₀ hipotezi reddedilmiştir. Frees test sonucunda da elde edilen istatistik değerleri (5,89), %90, %95 ve %99 güven aralıklarında oluşan alfa değerlerinden büyük olduğu için Pesaran-CD ve Friedman testleri ile aynı sonucu vermiş ve modelde yatay kesit bağımlılığının olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yedinci model sabit model tahmincisinin (FE) yanı sıra yatay kesit, değişen varyans ve otokorelasyon problemlerini içerdii için sapmalara karşı etkin tahmin yöntemlerinden olan Driscoll-Kraay (DK) yöntemi ile de tahmin gerçekleştirilmiştir.

Tablo 33. FE ve DK Tahmincisi Sonuçları (7)

		BAĞIMLI DEĞİŞKEN YO (5,50) N=24 T=14 Gözlem Sayısı=336				
DEĞİŞKENLER	41	42	43	44	45 (FE)	46 (DK)
C	3,639	47,597	36,540	39,980	52,220	52,220
GSYH	0.0216** * (0,70)	-0,053** (-2,09)	-0,053** (-2,14)	-0,005 (-0,22)	-0,052** (-2,16)	-0,052 (-1,17)
Enflasyon		-9,720*** (-13,21)	-9,233*** (-12,66)	-9,730*** (-14,34)	-6,342*** (-7,45)	-6,342*** (-8,24)
GINI			0,0279*** (3,94)	0,017*** (2,66)	0,012** (1,96)	0,012*** (3,89)
İşsizlik				-0,023*** (-7,25)	0,192*** (6,11)	0,192*** (7,50)
Ln (KBAYH)					-3,894*** (-6,08)	-3,894** (-1,98)
R ²	0,212	0,361	0,391	0,480	0,536	0,536

İstatiksel Anlamlılık Seviyeleri: *0.05<p<0.10 **0.01<p<0.05 ***<0.01. Parantez içi değerler t istatistiğini göstermektedir.

Ln(KBAYH)'nın yoksulluk üzerindeki etkisini tahmin etmek amacıyla yapılan analizler Tablo 33'te yer almaktadır. Ln (KBG) ile Ln (KBAYH) arasında güçlü bir korelasyon (0,82) ilişkisi olması nedeniyle, Ln (KBG) değişkeni bu modelde analize dahil edilmemiştir. İki farklı tahmin yönteminin sonuçlarına göre; yoksulluk oranı GINI katsayısı ve işsizlik ile %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır ve bu anlamlılıkların katsayı işaretleri beklentilere uygundur. Buna göre GINI katsayısında meydana gelecek bir birimlik artış %0,012 kadar; işsizlikteki bir birimlik artış %0,019 kadar yoksulluk oranını artırmaktadır. Enflasyon ile yoksulluk oranı arasındaki katsayı işareti ise beklentilere uygun olmayan şekilde negatiftir ve %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. FE tahmin sonucunda yoksulluk oranı ile büyüme arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki elde edilmiştir. Bu ilişki %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılığa sahip ve katsayı işareti beklentiye uygundur. Ekonomik büyümede yaşanacak artışlar, yoksulluk oranını 0,05 kadar azaltmaktadır.

Ln(KBAYH) ile yoksulluk oranı arasındaki katsayı işareti beklentilere uygun şekilde negatiftir ve %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılığa sahiptir. Buna göre Ln(KBAYH)'da meydana gelecek %1 birimlik artış, yoksulluk oranını 3,89 kadar azaltmaktadır. Dolayısıyla "H₇: Kamu sosyal aile yardım harcamalarının yoksulluk oranı

üzerinde etkisi vardır” hipotezi kabul edilmiştir. Devlet tarafından ailelere sağlanacak sübvansiyonların, onların yoksulluk durumu ile karşılaşma riskini azaltarak mevcut refah seviyeleri üzerinde bir iyileşme sağladığı söylenebilir.

7.8. VERGİ GELİRLERİ

Toplam vergi gelirlerinin yoksulluk üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik yapılan model belirleme testleri ile tahmin sonuçları Tablo 34, Tablo 35 ve Tablo 36’da yer almaktadır.

Tablo 34. Model Belirleme Testleri (8)

	F Testi	Breusch-Pagan LM Testi	Hausman Testi
Test istatistikleri	62,81 (0.00)	1015,97 (0.00)	31,38 (0.00)

Tablo 34’te sekizinci modelin tahmin yöntemine karar vermek için yapılan testlerin sonuçları yer almaktadır. F testi sonucu FE modelinin klasik modele karşı tutarlı olduğu; Breusch-Pagan LM test sonucu RE modelinin klasik modele karşı tutarlı olduğu; Hausman test sonucu ise FE modelinin RE modeline karşı tutarlı olduğu sonucunu vermiştir.

Tablo 35. Etkinliği Bozan Sapmaların Sınama Testleri (8)

Etkinliği Bozan Sapmalar	Sınama Testleri	Test istatistikleri	P değerleri	Boş Hipotez	Karar
Değişen Varyans Sınaması	Wald	3742,45	0.000	H ₀ : Değişen varyans yoktur	Red
Otokorelasyon Sınaması	Durbin- Watson	0,376111	0.000	H ₀ : Otokorelasyon yoktur	Red
	Baltagi-Wu	0,819650	0.000		
Yatay Kesit Bağımlılığı Sınaması	Pesaran-CD	15,730	0.000	H ₀ : Yatay kesit bağımlılığı yoktur	Red
	Friedman	102,681	0.000		
	Frees	7,939	0.000		

*Durbin-Watson ve Baltagi-Wu testleri için temel alınan eşik değer 2’dir.

**Frees testinde Q dağılımından elde edilen kritik değerler: %90 güven düzeyinde $\alpha=0.1841$; %95 güven düzeyinde $\alpha=0.2431$; %99 güven düzeyinde $\alpha=0.3603$.

Tablo 35’de sekizinci modele ilişkin otokorelasyon, yatay kesit ve değişen varyans sınamalarının sonuçlarına yer verilmiştir. Değişen varyans sınaması için yapılan Wald testi sonucunda H₀ hipotezi reddedilmiş, modelde değişen varyans problemi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Modelde otokorelasyon olup olmadığını test etmek için Durbin-Watson ve Baltagi-Wu testleri uygulanmıştır. Testler sonucunda elde edilen istatistik değerleri eşik değerinin altında kaldığı için modelde ayrıca otokorelasyon probleminin

mevcut olduğu tespit edilmiştir. Son olarak modelde yatay kesit bağımlılığı sınaması için Pesaran-CD, Friedman ve Frees testleri yapılmıştır. Pesaran-CD ve Friedman testleri sonucunda H_0 hipotezi reddedilmiştir. Frees test sonucunda da elde edilen istatistik değeri (7,93), %90, %95 ve %99 güven aralıklarında oluşan alfa değerlerinden büyük olduğu için Pesaran-CD ve Friedman testleri ile aynı sonucu vermiş ve modelde yatay kesit bağımlılığının olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sekizinci model sabit model tahmincisinin (FE) yanı sıra yatay kesit, değişen varyans ve otokorelasyon problemlerini içerdği için sapmalara karşı etkin tahmin yöntemlerinden olan Driscoll-Kraay (DK) yöntemi ile de tahmin gerçekleştirilmiştir.

Tablo 36. FE ve DK Tahmincisi Sonuçları (8)

BAĞIMLI DEĞİŞKEN YO (5,50)							
N=24 T=14 Gözlem Sayısı=336							
DEĞİŞKENLER	47	48	49	50	51	52 (FE)	53 (DK)
C	3,639	47,597	36,540	131,325	112,372	116,742	116,742
GSYH	0.0216* ** (0,70)	-0,053** (-2,09)	-0,053** (-2,14)	0,015 (0,64)	0,019 (0,82)	0,020 (0,88)	0,020 (0,75)
Enflasyon		-9,720*** (-13,21)	-9,233*** (-12,66)	-4,178*** (-4,84)	-5,456*** (-5,28)	-5,158*** (-4,75)	-5,158*** (-5,43)
GINI			0,0279*** (3,94)	0,022*** (3,55)	0,019*** (3,08)	0,195*** (3,04)	0,195*** (4,81)
Ln (KBG)				11,322*** (-8,93)	-8,899*** (-5,33)	-9,286*** (-5,39)	-9,286*** (-2,91)
İşsizlik					0,091** (2,22)	0,079** (1,86)	0,079** (2,22)
TVY						-0,045 (-0,91)	-0,045 (-0,97)
R ²	0,212	0,361	0,391	0,516	0,524	0,525	0,525

İstatiksel Anlamlılık Seviyeleri: *0.05<p<0.10 **0.01<p<0.05 ***<0.01. Parantez içi değerler t istatistiğini göstermektedir.

TVY'nin yoksulluk üzerindeki etkisini tahmin etmek amacıyla yapılan analizler Tablo 36'da yer almaktadır. İki farklı tahmin yönteminin sonuçlarına göre; büyüme hariç tüm değişkenler anlamlı sonuç vermiştir. Yoksulluk oranı; GINI katsayısı ve Ln(KBG) %1 düzeyinde; işsizlik ile %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır ve bu anlamlılıkların katsayı işaretleri beklentilere uygundur. Buna göre GINI katsayısında meydana gelecek bir birimlik artış %0,19 kadar; işsizlikteki bir birimlik artış %0,079 kadar yoksulluk düzeyini artıracaktır. Ln(KBG)'de meydana gelecek %1 birimlik artış

ise yoksulluk oranını 9,28 kadar azaltacaktır. Enflasyon ile yoksulluk oranı arasındaki katsayı işareti ise beklentilere uygun olmayan şekilde negatiftir ve %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. TVY ve yoksulluk oranı arasında ise istatistiksel olarak bir anlamlılık yoktur. Dolayısıyla “ H_8 : Toplam vergi yükünün yoksulluk oranı üzerinde etkisi vardır” hipotezi reddedilmiştir. TVY ile yoksulluk oranı arasında bir anlamlılık olmadığı bulgusuna erişildikten sonra bir sonraki analizlerde farklı vergi türlerinin yoksulluk üzerindeki etkisi dikkate alınmıştır. Vergi gelirleri dolaylı ve dolaysız olarak ayrılarak, dolaylı vergi kapsamında KDV ve ÖTV’nin; dolaysız vergi kapsamında kişisel gelir vergisi ve kurumlar vergisinin yoksulluk üzerindeki etkisi incelenmiştir.

7.9. DOLAYLI VERGİ TÜRLERİ

Dolaylı vergi gelirlerinin yoksulluk üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik yapılan model belirleme testleri ile tahmin sonuçları Tablo 37, Tablo 38 ve Tablo 39’da yer almaktadır.

Tablo 37. Model Belirleme Testleri (9)

	F Testi	Breusch-Pagan LM Testi	Hausman Testi
Test istatistikleri	65,48 (0.00)	1028,89 (0.00)	28,38 (0.00)

Tablo 37’de dokuzuncu modelin tahmin yöntemine karar vermek için yapılan testlerin sonuçları yer almaktadır. F testi sonucu FE modelinin klasik modele karşı tutarlı olduğu; Breusch-Pagan LM test sonucu RE modelinin klasik modele karşı tutarlı olduğu; Hausman test sonucu ise FE modelinin RE modeline karşı tutarlı olduğu sonucunu vermiştir.

Tablo 38. Etkinliği Bozan Sapmaların Sınama Testleri (9)

Etkinliği Bozan Sapmalar	Sınama Testleri	Test istatistikleri	P değerleri	Boş Hipotez	Karar
Değişen Varyans Sınaması	Wald	5920,16	0.000	H_0 : Değişen varyans yoktur	Red
Otokorelasyon Sınaması	Durbin- Watson	0,431785	0.000	H_0 : Otokorelasyon yoktur	Red
	Baltagi-Wu	0,850540	0.000		
Yatay Kesit Bağımlılığı Sınaması	Pesaran-CD	13,047	0.000	H_0 : Yatay kesit bağımlılığı yoktur	Red
	Friedman	88,748	0.000		
	Frees	5,605	0.000		

*Durbin-Watson ve Baltagi-Wu testleri için temel alınan eşik değer 2’dir.

**Frees testinde Q dağılımından elde edilen kritik değerler: %90 güven düzeyinde $\alpha=0.1841$; %95 güven düzeyinde $\alpha=0.2431$; %99 güven düzeyinde $\alpha=0.3603$.

Tablo 38’de dokuzuncu modele ilişkin otokorelasyon, yatay kesit ve değişen varyans sınamalarının sonuçlarına yer verilmiştir. Değişen varyans sınaması için yapılan Wald testi sonucunda H_0 hipotezi reddedilmiş, modelde değişen varyans problemi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Modelde otokorelasyon olup olmadığını test etmek için Durbin-Watson ve Baltagi-Wu testleri uygulanmıştır. Testler sonucunda elde edilen istatistik değerleri eşik değerinin altında kaldığı için modelde ayrıca otokorelasyon probleminin mevcut olduğu tespit edilmiştir. Son olarak modelde yatay kesit bağımlılığı sınaması için Pesaran-CD, Friedman ve Frees testleri yapılmıştır. Pesaran-CD ve Friedman testleri sonucunda H_0 hipotezi reddedilmiştir. Frees test sonucunda da elde edilen istatistik değeri (5,60), %90, %95 ve %99 güven aralıklarında oluşan alfa değerlerinden büyük olduğu için Pesaran-CD ve Friedman testleri ile aynı sonucu vermiş ve modelde yatay kesit bağımlılığının olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dokuzuncu model sabit model tahmincisinin (FE) yanı sıra yatay kesit, değişen varyans ve otokorelasyon problemlerini içerdığı için sapmalara karşı etkin tahmin yöntemlerinden olan Driscoll-Kraay (DK) yöntemi ile de tahmin gerçekleştirilmiştir.

Tablo 39. FE ve DK Tahmincisi Sonuçları (9)

BAĞIMLI DEĞİŞKEN YO (5,50)							
N=24 T=14 Gözlem Sayısı=336							
DEĞİŞKENLER	54	55	56	57	58	59 (FE)	60(DK)
C	3,639	47,597	36,540	131,325	112,372	130,146	130,146
GSYH	0,021 6*** (0,70)	- 0,053** (-2,09)	- 0,053** (-2,14)	0,015 (0,64)	0,019 (0,82)	0,011 (0,48)	0,011 (0,38)
Enflasyon		- 9,720** * (-13,21)	- 9,233** * (-12,66)	-4,178*** (-4,84)	5,456** * (-5,28)	-5,253*** (-5,23)	-5,253*** (-6,15)
GINI			0,0279* ** (3,94)	0,022*** (3,55)	0,019** * (3,08)	0,204*** (3,30)	0,204*** (3,48)
Ln (KBG)				- 11,322** * (-8,93)	- 8,899** * (-5,33)	- 10,214** * (-6,29)	- 10,214** * (-3,66)
İşsizlik					0,091** (2,22)	0,076** (1,88)	0,076 (1,58)
ÖTV						-1,286*** (-4,84)	-1,286** (-2,64)
KDV						-0,191 (-1,25)	-0,191 (-0,78)
R ²	0,212	0,361	0,391	0,516	0,524	0,566	0,566

İstatiksel Anlamlılık Seviyeleri: *0.05<p<0.10 **0.01<p<0.05 ***<0.01. Parantez içi değerler t istatistiğini göstermektedir.

KDV ve ÖTV'nin yoksulluk üzerindeki etkisini tahmin etmek amacıyla yapılan analizler Tablo 39'da yer almaktadır. İki farklı tahmin yönteminin sonuçlarına göre; büyüme ile yoksulluk oranı arasında istatistiksel olarak bir anlamlılık yoktur. Yoksulluk oranı; GINI katsayısı ile % 5 düzeyinde, Ln(KBG) ile %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır ve bu anlamlılıkların katsayı işaretleri beklentilere uygundur. Buna göre GINI katsayısında meydana gelecek bir birimlik artış yoksulluk düzeyini %0,20 kadar artırırken, Ln(KBG)'de meydana gelecek %1 birimlik artış ise yoksulluk oranını 10,21 kadar azaltmaktadır. İşsizlik ve yoksulluk oranı arasında ise DK yönteminde bir anlamlılık elde edilememişken, FE yönteminde %5 düzeyinde bir anlamlılık mevcuttur. Enflasyon ile yoksulluk oranı arasındaki katsayı işareti ise beklentilere uygun olmayan şekilde negatiftir ve %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Genellikle yüksek gelirli kişilerin talep ettiği mal ve hizmetler üzerinden alınan ÖTV'nin yoksulluk üzerinde olumlu etki göstermesi beklenmektedir. Analiz sonuçlarına göre ÖTV ve yoksulluk oranı arasındaki katsayı işareti beklentilere uygun şekilde negatiftir ve %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılığa sahiptir. Buna göre ÖTV'nin GSYH içerisindeki payı bir birim arttıkça yoksulluk düzeyi %1,28 kadar azalış göstermektedir. KDV'nin ise yoksulluk oranını üzerinde bozucu bir etki meydana getirmesi beklenmektedir. Yapılan analizler sonucuna göre KDV ile yoksulluk oranı arasında istatistiksel olarak bir anlamlılık yoktur. Dolayısıyla “H₀: ÖTV'nin yoksulluk oranı üzerinde etkisi vardır” hipotezi kabul edilirken, “H₁₀: KDV'nin yoksulluk oranı üzerinde etkisi vardır” hipotezi reddedilmiştir.

7.10. DOLAYSIZ VERGİ TÜRLERİ

Dolaysız vergi gelirlerinin yoksulluk üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik yapılan model belirleme testleri ile tahmin sonuçları Tablo 40, Tablo 41 ve Tablo 42'de yer almaktadır.

Tablo 40. Model Belirleme Testleri (10)

	F Testi	Breusch-Pagan LM Testi	Hausman Testi
Test istatistikleri	65,15 (0.00)	970,56 (0.00)	33,80 (0.00)

Tablo 40'ta onuncu modelin tahmin yöntemine karar vermek için yapılan testlerin sonuçları yer almaktadır. F testi sonucu FE modelinin klasik modele karşı tutarlı olduğu; Breusch-Pagan LM test sonucu RE modelinin klasik modele karşı tutarlı olduğu;

Hausman test sonucu ise FE modelinin RE modeline karşı tutarlı olduğu sonucunu vermiştir.

Tablo 41. Etkinliği Bozan Sapmaların Sınama Testleri (10)

Etkinliği Bozan Sapmalar	Sınama Testleri	Test istatistikleri	P değerleri	Boş Hipotez	Karar
Değişen Varyans Sınaması	Wald	3343,70	0.000	H ₀ : Değişen varyans yoktur	Red
Otokorelasyon Sınaması	Durbin-Watson	0,386172	0.000	H ₀ : Otokorelasyon yoktur	Red
	Baltagi-Wu	0,833476	0.000		
Yatay Kesit Bağımlılığı Sınaması	Pesaran-CD	13,733	0.000	H ₀ : Yatay kesit bağımlılığı yoktur	Red
	Friedman	88,581	0.000		
	Frees	6,389	0.000		

*Durbin-Watson ve Baltagi-Wu testleri için temel alınan eşik değer 2'dir.

**Frees testinde Q dağılımından elde edilen kritik değerler: %90 güven düzeyinde $\alpha=0.1841$; %95 güven düzeyinde $\alpha=0.2431$; %99 güven düzeyinde $\alpha=0.3603$.

Tablo 41'de onuncu modele ilişkin otokorelasyon, yatay kesit ve değişen varyans sınamalarının sonuçlarına yer verilmiştir. Değişen varyans sınaması için yapılan Wald testi sonucunda H₀ hipotezi reddedilmiş, modelde değişen varyans problemi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Modelde otokorelasyon olup olmadığını test etmek için Durbin-Watson ve Baltagi-Wu testleri uygulanmıştır. Testler sonucunda elde edilen istatistik değerleri eşik değerinin altında kaldığı için modelde ayrıca otokorelasyon probleminin mevcut olduğu tespit edilmiştir. Son olarak modelde yatay kesit bağımlılığı sınaması için Pesaran-CD, Friedman ve Frees testleri yapılmıştır. Pesaran-CD ve Friedman testleri sonucunda H₀ hipotezi reddedilmiştir. Frees test sonucunda da elde edilen istatistik değeri (6,38), %90, %95 ve %99 güven aralıklarında oluşan alfa değerlerinden büyük olduğu için Pesaran-CD ve Friedman testleri ile aynı sonucu vermiş ve modelde yatay kesit bağımlılığının olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Onuncu model sabit model tahmincisinin (FE) yanı sıra yatay kesit, değişen varyans ve otokorelasyon problemlerini içerdiği için sapmalara karşı etkin tahmin yöntemlerinden olan Driscoll-Kraay (DK) yöntemi ile de tahmin gerçekleştirilmiştir.

Tablo 42. FE ve DK Tahmincisi Sonuçları (10)

BAĞIMLI DEĞİŞKEN YO (5,50)							
N=24 T=14 Gözlem Sayısı=336							
DEĞİŞKENLER	61	62	63	64	65	66 (FE)	67 (DK)
C	3,639	47,597	36,540	131,325	112,372	118,291	118,291
GSYH	0,0216* ** (0,70)	-0,053** (-2,09)	-0,053** (-2,14)	0,015 (0,64)	0,019 (0,82)	0,023 (1,01)	0,023 (0,89)
Enflasyon		-9,720*** (-13,21)	-9,233*** (-12,66)	-4,178*** (-4,84)	-5,456*** (-5,28)	-5,381*** (-5,10)	-5,381*** (-6,46)
GINI			0,0279*** (3,94)	0,022*** (3,55)	0,019*** (3,08)	0,187*** (2,90)	0,187*** (3,78)
Ln (KBG)				-11,322*** (-8,93)	-8,899*** (-5,33)	-9,342*** (-5,34)	-9,342*** (-3,52)
İşsizlik					0,091** (2,22)	0,065 (1,49)	0,065*** (2,99)
KGV						-0,072 (-1,92)	-0,072 (-0,76)
KV						-0,215** (-1,92)	-0,215** (-2,55)
R ²	0,212	0,361	0,391	0,516	0,524	0,530	0,530

İstatiksel Anlamlılık Seviyeleri: *0.05<p<0.10 **0.01<p<0.05 ***<0.01. Parantez içi değerler t istatistiğini göstermektedir.

KGV ve KV'nin yoksulluk üzerindeki etkisini tahmin etmek amacıyla yapılan analizler Tablo 42'de yer almaktadır. İki farklı tahmin yönteminin sonuçlarına göre; büyüme ve KGV hariç tüm değişkenler anlamlı sonuç vermiştir. Yoksulluk oranı; GINI katsayısı, işsizlik ve Ln(KBG) ile %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır ve bu anlamlılıkların katsayı işaretleri beklentilere uygundur. Buna göre GINI katsayısında meydana gelecek bir birimlik artış %0,18 kadar; işsizlikteki bir birimlik artış %0,065 kadar yoksulluk düzeyini artıracaktır., Ln(KBG)'de meydana gelecek %1 birimlik artış ise yoksulluk oranını 9,34 kadar azaltmaktadır. Enflasyon ile yoksulluk oranı arasındaki katsayı işareti ise beklentilere uygun olmayan şekilde negatiftir ve %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

KGV'nin, mükelleflerin şahsi ve ailevi durumlarını dikkate alması, yansıtılmasının güç olması ve ödeme gücünü dikkate alması gibi nedenlerle yoksulluk oranı arasında negatif işaretli ilişki olması beklenmektedir. Yapılan analiz sonuçlarına göre yoksulluk düzeyi ile KGV arasında istatistiksel olarak bir anlamlılık yoktur. Diğer taraftan yapılan analiz sonuçlarına göre KV ve yoksulluk oranı arasındaki katsayı işareti beklentiye uygun olarak negatif ve %5 istatistiksel düzeyde anlamlılığa sahiptir. Buna

göre KV'nin GSYH içerisindeki payı bir birim arttıkça yoksulluk düzeyi %0,21 kadar azalmaktadır. Dolayısıyla “H₁₁: KGV'nin yoksulluk oranı üzerinde etkisi vardır” hipotezi reddedilirken; “H₁₂: KV'nin yoksulluk oranı üzerinde etkisi vardır” hipotezi kabul edilmiştir. Mükellefleri yüksek gelirli kimseler olan KV, yoksulluk üzerinde düzeltici bir etki yapmaktadır. Bunun yanı sıra söz konusu vergiden elde edilen gelirlerin düşük gelirli kişilerin refah seviyelerini yükseltecek kamu hizmetlerine yönlendirilmesi bu verginin yoksullukla mücadelede etkinliğini artıracakı düşünülmektedir.

7.11. KAMU BORCU

Toplam kamu borcununun yoksulluk üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik yapılan model belirleme testleri ile tahmin sonuçları Tablo 43, Tablo 44 ve Tablo 45’de yer almaktadır.

Tablo 43. Model Belirleme Testleri (11)

	F Testi	Breusch-Pagan LM Testi	Hausman Testi
Test istatistikleri	65,68 (0.00)	948,70 (0.00)	33,11 (0.00)

Tablo 43’te on birinci modelin tahmin yöntemine karar vermek için yapılan testlerin sonuçları yer almaktadır. F testi sonucu FE modelinin klasik modele karşı tutarlı olduğu; Breusch-Pagan LM test sonucu RE modelinin klasik modele karşı tutarlı olduğu; Hausman test sonucu ise FE modelinin RE modeline karşı tutarlı olduğu sonucunu vermiştir.

Tablo 44. Etkinliği Bozan Sapmaların Sınama Testleri (11)

Etkinliği Bozan Sapmalar	Sınama Testleri	Test istatistikleri	P değerleri	Boş Hipotez	Karar
Değişen Varyans Sınaması	Wald	4986,95	0.000	H ₀ : Değişen varyans yoktur	Red
Otokorelasyon Sınaması	Durbin- Watson	0,440172	0.000	H ₀ : Otokorelasyon yoktur	Red
	Baltagi-Wu	0,879228	0.000		
Yatay Kesit Bağımlılığı Sınaması	Pesaran-CD	8,618	0.000	H ₀ : Yatay kesit bağımlılığı yoktur	Red
	Friedman	63,543	0.000		
	Frees	5,188	0.000		

*Durbin-Watson ve Baltagi-Wu testleri için temel alınan eşik değer 2’dir.

**Frees testinde Q dağılımından elde edilen kritik değerler: %90 güven düzeyinde $\alpha=0.1841$; %95 güven düzeyinde $\alpha=0.2431$; %99 güven düzeyinde $\alpha=0.3603$.

Tablo 44’te on birinci modele ilişkin otokorelasyon, yatay kesit ve değişen varyans sınamalarının sonuçlarına yer verilmiştir. Değişen varyans sınaması için yapılan Wald testi sonucunda H_0 hipotezi reddedilmiş, modelde değişen varyans problemi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Modelde otokorelasyon olup olmadığını test etmek için Durbin-Watson ve Baltagi-Wu testleri uygulanmıştır. Testler sonucunda elde edilen istatistik değerleri eşik değerinin altında kaldığı için modelde ayrıca otokorelasyon probleminin mevcut olduğu tespit edilmiştir. Son olarak modelde yatay kesit bağımlılığı sınaması için Pesaran-CD, Friedman ve Frees testleri yapılmıştır. Pesaran-CD ve Friedman testleri sonucunda H_0 hipotezi reddedilmiştir. Frees test sonucunda da elde edilen istatistik değeri (5,18), %90, %95 ve %99 güven aralıklarında oluşan alfa değerlerinden büyük olduğu için Pesaran-CD ve Friedman testleri ile aynı sonucu vermiş ve modelde yatay kesit bağımlılığının olduğu sonucuna ulaşılmıştır. On birinci model sabit model tahmincisinin (FE) yanı sıra yatay kesit, değişen varyans ve otokorelasyon problemlerini içerdigi için sapmalara karşı etkin tahmin yöntemlerinden olan Driscoll-Kraay (DK) yöntemi ile de tahmin gerçekleştirilmiştir.

Tablo 45. FE ve DK Tahmincisi Sonuçları (11)

BAĞIMLI DEĞİŞKEN YO (5,50)							
N=24 T=14 Gözlem Sayısı=336							
DEĞİŞKENLER	68	69	70	71	72	73 (FE)	74(DK)
C	3,639	47,597	36,540	131,325	112,372	123,660	123,660
GSYH	0,0216* ** (0,70)	-0,053** (-2,09)	0,053* * (-2,14)	0,015 (0,64)	0,019 (0,82)	0,016 (0,73)	0,016 (0,65)
Enflasyon		- 9,720** * (-13,21)	- 9,233* ** (-12,66)	-4,178*** (-4,84)	-5,456*** (-5,28)	-6,232*** (-6,19)	-6,232*** (-9,05)
GINI			0,0279 *** (3,94)	0,022*** (3,55)	0,019*** (3,08)	0,025*** (4,07)	0,025*** (4,79)
Ln (KBG)				- 11,322** * (-8,93)	-8,899*** (-5,33)	-9,926*** (-6,13)	-9,926*** (-3,12)
İşsizlik					0,091** (2,22)	-0,026 (-0,58)	-0,026 (-0,35)
TDB						0,0327** * (4,99)	0,0327** (2,36)
R ²	0,212	0,361	0,391	0,516	0,524	0,560	0,560

İstatiksel Anlamlılık Seviyeleri: *0.05<p<0.10 **0.01<p<0.05 ***<0.01. Parantez içi değerler t istatistiğini göstermektedir.

TDB'nin yoksulluk üzerindeki etkisini tahmin etmek amacıyla yapılan analizler Tablo 45'de yer almaktadır. İki farklı tahmin yönteminin sonuçlarına göre; büyüme ve işsizlik hariç tüm değişkenler anlamlı sonuç vermiştir. Yoksulluk oranı; GINI katsayısı ve Ln(KBG) ile %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır ve bu anlamlılıkların katsayı işaretleri beklentilere uygundur. Buna göre GINI katsayısında meydana gelecek bir birimlik artış yoksulluk düzeyini %0,025 kadar artırırken Ln(KBG)'de meydana gelecek %1 birimlik artış yoksulluk oranını 9,92 kadar azaltmaktadır. Enflasyon ile yoksulluk oranı arasındaki katsayı işareti ise beklentilere uygun olmayan şekilde negatiftir ve %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

TDB'nin artmasının yoksulluk oranını artırması beklenmektedir. Analiz sonuçlarına göre TDB ile yoksulluk arasındaki katsayı işareti beklentiye uygun olarak pozitiftir ve %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre TDB'de meydana gelecek bir birimlik artışlar, yoksulluk oranını %0,032 kadar artırmaktadır. Dolayısıyla "H₁₃: Toplam kamu borcunun yoksulluk oranı üzerinde etkisi vardır" hipotezi kabul edilmiştir. Devletin yaptığı harcamaları borçlanma yolu ile finanse etmesi, sonraki yıllarda vergi yükünü artırmasına bağlı olarak yoksulluk üzerinde de bozucu bir etki meydana getirmektedir. Diğer taraftan kamu borçlanmasının sunduğu faiz geliri elde etme fırsatını daha çok üst gelir dilimdeki kişilerin elde etmesi, gelir dağılımının üst gelir gruplarının yararına olacak şekilde değiştirilerek, yoksulluk üzerinde negatif bir etki meydana getirmektedir. Ayrıca devlet bütçesi içerisinde borç faiz ödemelerinin payının artması buna karşılık yoksul kesimlerin durumları üzerinde iyileşmeyi sağlayacak harcamaların payının azalması yoksulluk seviyesinin artmasına yol açabilecektir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada mali araçların yoksulluk üzerine etkisini incelemek için panel veri yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın uygulama bölümünü, 24 OECD ülkesi ve 2004-2017 yıllarına ait veri seti kapsamaktadır. Yapılan analizlerde ülkelere ait yoksulluk verisinin yanı sıra mali araçlara ait verilerin de kullanılması planlandığı için, ilgili verilere sahip ülkeler analizlere dahil edilmiştir. Zaman serisi için gerekli veri imkânı olmayan durumlarda, panel veri yöntemi veri kısıtı halinde analiz yapılmasına imkân tanıdığı için çalışmada bu yöntem tercih edilmiştir.

Yoksulluk alanında yapılmış olan diğer çalışmalar incelendiğinde genellikle yoksulluk problemine karşı ekonomik, iktisadi, sosyal veya tek taraflı mali açıdan yaklaşıldığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle çalışmada üç temel mali araç olan vergi, harcama ve borçlanma araçlarının yoksulluk üzerine etkisinin birlikte ele alınarak değerlendirilmesi ve mali açıdan analiz edilmesi üzerine odaklanılmıştır. Bu kapsamda analize elverişli ve erişilebilen mali araç verisi dikkate alınmış ve yoksulluğu etkileyen faktörlere mali araçlar eklenerek 11 farklı model kurulmuştur.

Çalışma kapsamında kullanılan her bir modele öncelikle klasik modelin uygun olup olmadığını belirleyebilmek açısından F testi, sonrasında rassal etkiler modelin uygunluğunu belirleyebilmek için LM testi, nihai olarak ise sabit etkiler ve rassal etkiler modeli arasında karar verebilmek için Hausman testi uygulanmıştır. Bu testler sonucunda tüm modellerde sabit etkiler modeli dikkate alınarak tahminler gerçekleştirilmiştir.

Analizlerde kullanılan modellerde, literatürde yapılan diğer çalışmalardan yararlanılmış ve yoksulluğu etkileyen değişkenler olarak ekonomik büyüme, GINI, enflasyon, kişi başı gelir ve işsizlik değişkenlerine yer verilmiştir.

Analizler sonucunda ekonomik büyüme ile yoksulluk arasından bir anlamlılık elde edilememiştir. Ekonomik büyüme, yoksulluk sorununun azaltılmasında önemli bir bileşeni oluşturmaktadır. Ancak bir ülkede ekonomik büyümenin gerçekleşmesi, o ülke için yoksulluk sorununun olmaması anlamı taşımamaktadır. Ekonomik büyüme ile birlikte, o ülkede elde edilen gelirin dağılımı, istihdam, eğitim, sağlık ve sosyal olanaklar gibi birçok faktör yoksulluk üzerinde etkide bulunmaktadır. Bu nedenle literatürde yapılan bazı çalışmalarda da (Fields 1989, Ravallion 1995, Ferreira vd. 2010, Basu ve Mallick 2007) büyüme ile yoksulluk arasında anlamlı bir sonuç elde edilemeyip, çok

boyutlu bir problem olan yoksulluk ile mücadelede tek başına ekonomik büyümenin yeterli olmadığı ifade edilmiştir.

Analizlere dahil edilen diğer bir değişkeni enflasyondur. Yapılan analizler sonucunda, enflasyon ile yoksulluk oranı arasındaki katsayı işareti beklentilere uygun olmayan bir şekilde negatiftir ve %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılığa sahiptir. Enflasyon ile yoksulluk oranı arasında negatif yönlü ilişki rasyonel beklentiler teorisi ve ücret yapışkanlığı tahmin sonuçları değerlendirilirken açıklanmıştır. Bununla birlikte literatürde yapılan bazı çalışmalarda da enflasyonun eşitsizlik ve yoksulluk üzerinde olumlu bir etkisi olduğu sonuçlarına erişilmiştir. Gülmez ve Altıntaş (2015), Türkiye özelinde yaptığı çalışma sonucunda enflasyonun gelir eşitsizliği üzerinde iyileştirici bir etkisi olduğu bulgusuna erişmiştir. Bununla birlikte Galli ve Hoeven (2001), ABD ve OECD ülkeleri üzerine yaptığı çalışma sonucunda uzun vadeli enflasyonun gelir eşitsizliğini artırdığını, enflasyonun düşük orandan ılımlı orana yükseldikçe gelir eşitsizliğinin azaldığını, ancak enflasyonun belli bir eşğin üzerine çıktıkça eşitsizliğin tekrar arttığını ifade etmiştir. Bulir (2001), farklı enflasyon oranları ile gelir eşitsizliği arasında farklı ilişki olduğunu, hiperenflasyon oranının azaltılmasının eşitsizliği olumlu yönde etkilediği, ancak enflasyonun düşük seviyelerden çok düşük seviyelere indirilmesinin eşitsizliği artırdığı bulgusuna erişmiştir. Bulir ve Gulde (1995) ise düşük gelirli ülkelerde enflasyonun yoksul kişilerin refahını olumsuz etkilerken, yüksek gelirli gelişmiş ülkelerde enflasyonun yoksul kişilerin üzerinde negatif bir etkisi olmadığını tespit etmiştir.

Ekonomik büyümenin yoksulluk üzerinde meydana getireceği etki ile büyüme sonucunda üretilen gelirin dağılımı arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Ekonomik büyüme gerçekleşse dahi yüksek eşitsizliğin bulunduğu bir durumda büyümenin yoksulluk üzerindeki pozitif etkisi de sınırlı kalacaktır. Yapılan tahminler sonucunda yoksulluk ile GINI arasında pozitif; kişi başına düşen gelir ile negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Elde edilen bu bulgu, literatürde yapılan diğer çalışmalar (Ravallion 1997; Ravallion 2005; Gries ve Redlin 2010; Chema ve Sial 2012; Chemli ve Smida 2013; Khemili ve Belloumi 2018; Zaman vd. 2020) ile örtüşmektedir. Buna göre bir ülkede GINI katsayısının diğer bir deyişle eşitsizliğin artması yoksulluğu artırırken, kişi başına düşen gelirin artması yoksulluğu azaltmaktadır.

Analizlerde yer alan diğerk bir değişken işsizliktir. Kişiler, mevcut yaşam şartlarını iyileştirebilmek ve asgari yaşam seviyesine sahip olabilmek için düzenli bir gelire ihtiyaç duymaktadırlar. Bu açıdan düzenli bir gelir kaynağına sahip olmayan bireylerin, yoksulluk durumu ile karşılaşma olasılığı artış göstermektedir. Yapılan analizler sonucunda da işsizlik ve yoksulluk arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Elde edilen bu bulgu (Visaria 1981; Egunjobi 2014; Kiauisene 2015; Bölükbaş 2018, Bozma vd. 2020; ve Sancar ve Polat 2021) çalışmalarının sonucu ile örtüşmektedir.

Mali araçların yoksulluk üzerine etkisini inceleyebilmek için ilk olarak harcama değişkenleri ele alınmış ve ilgili modellerin analizleri gerçekleştirilmiştir. Kamu harcamalarının yoksulluk üzerindeki etkileri incelenirken öncelikle ekonomik nitelikte kamu harcaması olarak cari harcamalar dikkate alınmıştır. Gerçekleştirilen analizler sonucuna göre devletin kamu hizmetlerinin devamını sağlamak üzere yaptığı ve çoğunluğunu personel ödemeleri oluşturduğu kamu tüketim harcamaları, yoksulluk üzerinde iyileştirici bir etki meydana getirmektedir. Buna göre kamu tarafından yapılan cari harcama miktarı bir birim arttıkça yoksulluk oranı %0,20 düzeyinde bir azalış göstermektedir. Kamu tüketim harcamaları ve yoksulluk arasındaki bu negatif ilişki (Foster ve Szekely 2001; Dollar ve Kraay 2002; Wagle 2012; Salotti ve Trecroci 2018) çalışmalarının sonucu ile örtüşürken, (Kraay 2006; Anderson vd. 2018) çalışmalarının sonucu ile örtüşmemektedir.

Analizde kullanılan modellerde bir diğerk kamu harcaması olarak sosyal transfer harcamaları dikkate alınmıştır. Kamu tarafından yoksul kesimlerin durumlarını iyileştirebilmek amacı ile yapılan transfer harcama çeşitleri ayrı modellerde analiz edilerek her bir sosyal transfer harcamasının yoksulluk üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu kapsamda ilk olarak toplam kamu sosyal harcamaların yoksulluk üzerindeki etkisi incelenmiştir. Toplam sosyal harcama miktarı %1 birim arttıkça, yoksulluk oranı üzerinde 2,50 kadar iyileşme sağlandığı görülmüştür. Devletin, toplumda refahı ve huzuru sağlamak, sosyal adaleti ve sosyal sınıflar arasındaki fırsat eşitliğini sağlayabilmek amacıyla gelir dağılımının el değiştirdiği harcamalar olarak tanımlanan transfer harcamalarının bu noktada etkin olduğunu söylemek mümkündür.

Sosyal harcama türü olarak analiz edilen diğerk bir harcama sosyal iş göremezlik harcamasıdır. Yapılan analizler sonucunda, kamunun çeşitli nedenlere bağlı olarak istihdama katılamayan kimselere, onların refah seviyelerini artırmak amacıyla sağladığı

ayni veya nakdi yardımların amacına ulaştığı ve bu kapsamda yoksulluk oranı üzerinde 3,234 kadar iyileşme sağladığı ifade edilebilir.

Devletin iş gücü piyasasına katılmakta zorluk çekenlere istihdam edilmeleri yönünde sağladığı teşvikler, yoksulluk üzerinde önemli iyileşme sağlayan bir diğer sosyal harcama türüdür. Buna göre kişilerin eğitim ve bilgi düzeylerinin artırılmasına destek verilmesi ve bu kapsamda istihdam piyasalarına erişimlerinde çeşitli teşvikler sunması yoksulluk düzeyini 0,069 kadar azaltmaktadır. Bu kapsamda işsizlik ile yoksulluk arasında var olan yakın ilişkiye bağlı olarak ve yapılan analizler sonucunda, kamunun iş gücü piyasasına ilişkin vereceği desteklerin, yoksul kimselerin refah seviyelerinin iyileşmesine olanak tanıdığını söylemek mümkündür.

Sosyal harcamalar içerisinde önemli olan bir diğer kalem aile yardım harcamalarıdır. Yapılan analizler sonucunda sosyal aile yardım harcamaları ile yoksulluk oranı arasında %1 istatistiksel düzeyinde anlamlılık elde edilmiştir. Buna göre devlet tarafından yoksul ailelere aktarılacak transfer harcamalarının payının artması kişilerin gelir ve refah seviyelerinde bir iyileşme sağlayarak yoksulluk düzeyini 3,89 kadar azaltmaktadır. Analizlerde yer alan tüm sosyal transfer harcamaları değerlendirildiğinde, aile yardım harcamalarının diğer sosyal harcama türlerine kıyasla yoksulluk üzerinde daha etkin bir rol oynadığını söylemek mümkündür. Kamu sosyal harcamaları ve yoksulluk arasındaki ilişkiye yönelik analizler sonucunda elde edilen bulgular, literatürde yapılan (Heady vd. 2001; Caminada ve Goudswaar 2009; Ekpo & Udo 2015; Bucheli 2016; Solmaz ve Avcı 2017; Bradshaw 2018; Leventi vd. 2019; Fonayat 2020) çalışmaların bulguları ile örtüşmektedir.

Kamu reel harcamalarının (cari ve yatırım) yoksulluk üzerindeki etkisi, işsizlik, istihdam, büyüme ve kalkınma üzerinden yani dolaylı bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Çünkü reel harcamaların temel odak noktasını, kişilerin gelir, refah veya yoksulluk düzeylerinin doğrudan iyileştirilmesi oluşturmamaktadır. Diğer taraftan transfer harcamaları ise toplumda sosyal açıdan adaletin sağlanması amacını gütmektedir. Bu açıdan kamu tarafından yoksul ve muhtaç durumda olan kişi veya hanelere yönelik yapılacak sosyal transfer harcamaları, yoksulluk oranı üzerinde doğrudan bir etki meydana getirebilecektir. Sosyal nitelikli transfer harcamaları kişinin harcanabilir geliri, refahı, sağlığı ve eğitim düzeyi üzerinde olumlu bir etki meydana getirerek yoksulluk sorunu üzerinde de bir iyileşme sağlayabilecektir. Transfer harcamalarının yoksulluk

durumu üzerinde önemli pozitif etkisi olmakla birlikte devletin sunduğu harcamalardan gerçekten ihtiyacı olan kesimin faydalanmaması durumunda söz konusu pozitif etki negatife dönebilecektir. Dolayısıyla yoksulluk ile mücadelede kamu harcamalarının niteliği ve payı kadar, harcamalardan yararlanacak kesimin tespiti ve gerçek ihtiyaç sahiplerinin bu hizmetlerden yararlanmasının sağlanması da bir o kadar önem taşımaktadır. Örneğin bir transfer harcaması türü olan borç faizi ödemelerinin payı, ülkelerin bütçelerinde yüksek seviyelerde kalabilmektedir. Devlet borçlanma senetlerini satın alan kişiler genellikle yüksek gelirli kimseler olmakta ve borçlanma senetlerine bağlı olarak bir yandan da faiz geliri elde etmektedirler. Bu durumda faiz ödemelerinin payının artması, toplumda sosyal dengenin sağlanmasına ve kişilerin durumlarının iyileşmesine katkısı yüksek olan transfer harcamalarının payının daha az kalmasına ve kamu gelirlerin etkin bir şekilde kullanılmamasına yol açarak yoksulluk olgusu üzerinde negatif etki meydana getirebilecektir.

Çalışmada ekonomik tasnifin yanı sıra harcamaların fonksiyonel tasnifi de dikkate alınarak, yoksulluk üzerinde kamu harcamalarının fonksiyonel açıdan etkileri de incelenmiştir. Bu kapsamda sağlık ve eğitim harcamaları dikkate alınmıştır. Sağlık ve eğitim harcamaları yoksul kimselerin yaşam seviyesinin yükselmesi açısından önemli harcamalar arasında yerini almaktadır. Yapılan analizler sonucunda kamu sağlık harcamaları ile yoksulluk arasında %1 istatistiksel düzeyinde anlamlılık elde edilmiştir. Kamu tarafından yapılacak sağlık harcamalarının payının artması, yoksulluk düzeyinin 3,57 kadar iyileşmesini sağlamaktadır. Özellikle yoksul kesimlerin yararlandığı kamu sağlık harcamaları bu noktada etkili olacak ve onların mevcut durumlarını iyileştirmesine katkı sağlayacaktır. Analizler sonucunda elde edilen bu bulgu, literatürde yapılan bazı çalışmalar (Jha vd. 2001; Warr 2003; Heltberg vd. 2003; Kwon ve Kim 2014; Erkal vd. 2015; Göze Kaya 2020) ile örtüşürken; bazı çalışmalar (Dollar ve Kraay 2002; Zaman vd. 2011; Goerl & Seiferling 2014; İlgün 2016a) ile örtüşmemektedir.

Fonksiyonel harcama olarak ele alınan diğer bir harcama türü kamu eğitim harcamalarıdır. Kamu tarafından sunulacak eğitim hizmetleri, yoksul kişilerin eğitim seviyesinin yükselmesine yardımcı olduğu için yoksullukla mücadelede önemli bir yer tutmaktadır. Ancak yapılan analizler sonucunda kamu eğitim harcamaları ile yoksulluk arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Elde edilen bu bulgu literatürdeki bazı çalışmalar (Dollar ve Kraay 2006; Böhm 2014; Goerl & Seiferling 2014; İlgün 2016a) ile

örtüşürken; bazıları (Apergis vd. 2009; Sarısoy ve Koç 2010; Zaman vd. 2011; Tatlı ve Taşçı 2016) ile örtüşmemektedir.

Fonksiyonel tasnif bakımından ele alınan diğer bir harcama türü kamu eğitim harcamalarıdır. Kamusal bir hak olan eğitim, aynı zamanda özel piyasa tarafından da sunulmuş yarı kamusal mal niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla üst gelir diliminde yer alan gruplar mevcut imkânlarını kullanarak istedikleri eğitim hizmetinden istedikleri kadar fayda sağlayabilmektedir. Diğer taraftan yoksul kesimdeki gruplar ise elde ettikleri gelir ile ancak geçimlerini sağlamaya çalışmaları nedeniyle kamu tarafından sunulacak eğitim hizmetleri onlar için önemli bir yer tutmaktadır. Bu kapsamda kamu tarafından sağlanan eğitim hizmetlerinin nitelik yönünden düşük olması, bu hizmetlerden yararlanan düşük gelirli kişileri, üst gelir grubundaki kişilere göre dezavantajlı hale getirmekte ve rekabet güçlerini zayıflatmaktadır.

Yoksulluk ile mücadelede kamu eğitim hizmetleri önemli bir yer tutmasına rağmen yapılan panel veri analizinde istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç elde edilememiştir. Bu durum, günümüzde eğitim hizmetlerinde fırsat eşitliğinin artması, buna bağlı olarak kamunun yanı sıra özel sektör eğitim hizmetlerinin daha fazla ön plana çıkması şeklinde yorumlanabilir. Dolayısıyla kamu eğitim harcamalarının yoksulluk ile mücadelede daha olumlu bir sonuç sağlayabilmesi adına yoksul kesimin bu hizmetlere erişimi artırılmalı ve hizmet kalitesi daha etkin yapıya kavuşturulmalıdır. Bunun yanı sıra literatürde yapılan bazı çalışmalarda da görüldüğü üzere çalışmamızda dönem sayısının az olması ve eğitim harcamalarının etkisinin uzun dönemde ortaya çıkmasına bağlı olarak da anlamlı sonuç elde edilemediği tahmin edilmektedir.

Mali araçların yoksulluk üzerine etkisini inceleyebilmek için ele alınan bir diğer değişken kamu geliri değişkenleridir. Bu noktada analizlerde; toplam vergi gelirlerinin, ÖTV'nin, KDV'nin, kişisel gelir vergisinin ve kurumlar vergisinin GSYH içerisindeki payları dikkate alınmıştır. İlk olarak toplam vergi gelirleri ile yoksulluk arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda toplam vergi gelirlerinin yoksulluk üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir. Yoshino vd. (2018), Vazquez vd. (2012), Duncan ve Peter (2016), Ilaboya ve Ohonba (2013), Bükey ve Çetin (2017) gibi literatürde yer alan çalışmalarda da toplam vergi gelirlerinin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin çok az olduğu veya negatif bir etkisi olduğu sonuçlarına erişilmiştir. Toplam vergi gelirleri ile yoksulluk arasında istatistiksel olarak anlamlılığın mevcut olmadığı

bulgusuna erişildikten sonra vergilerde dolaylı ve dolaysız vergi ayırımına gidilerek farklı vergi türlerinin yoksulluk üzerindeki etkileri analiz edilmiştir.

Dolaylı vergiler açısından sonuçları incelediğimizde ÖTV ile yoksulluk oranı arasında negatif anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu kapsamda daha çok yüksek gelir gruplarının talep ettiği mal ve hizmetlerden alınan ÖTV'deki bir birimlik artış yoksulluk oranını %1,28 kadar azaltmaktadır. Dolayısıyla devletin aslında serveti gizli olarak vergilendirme amacı ile ÖTV uygulaması, yoksulluk üzerinde olumlu iyileşme sağlamaktadır. Bu kapsamda mükellefi yüksek gelirli kesimlerden oluşan kurumlar vergisi ve genellikle yüksek gelirli kesimin talep ettiği mal ve hizmetlerden alınan ÖTV ile sağlanacak kamu gelirlerinin, transfer harcamaları aracılığıyla yoksul kesime aktarılması veya kapsayıcı büyüme politikası çerçevesinde az gelişmiş bölgelerde yaşam seviyesini yükseltecek yatırımlar yapılması, yoksulluk sorunu üzerinde iyileşmeler sağlayabilecektir.

Analizler sonucunda KDV ile yoksulluk oranı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Literatürde KDV ve gelir eşitsizliği üzerine yapılan bazı çalışmalarda da benzer bulgu elde edilmiştir. Maina (2017), Kenya üzerine yaptığı çalışmasında, tüketim vergilerinin kişi başına düşen gelir üzerinde pozitif bir etkisi olduğu, diğer bir ifade ile gelir eşitsizliğini olumlu yönde etkilediği bulgusuna erişmiştir. Bununla birlikte Saez (2010), kısa vadede dolaylı vergilerin farklı oran uygulanması ile dolaysız vergilerin yeniden dağıtım niteliğini tamamlayabileceğini, Casale (2012) ise yoksul haneler tarafından tüketilen temel gıda maddeleri üzerine farklılaştırılmış KDV uygulamasının yeniden dağıtıma ve yoksullara fayda sağlayacağını belirtmiştir. Temel ihtiyaç maddelerinin, bu kapsam dışında kalan mal ve hizmetlere göre farklı KDV oranına tabi tutulması, bu verginin sosyal yönünü oluşturmaktadır. Bu noktada KDV ile yoksulluk oranı arasındaki negatif işaret, temel mal ve hizmetlerin indirilmiş KDV oranına tabi tutulması ile açıklanabilir.

Dolaysız vergiler açısından sonuçlar değerlendirildiğinde, kişisel gelir vergisi ile yoksulluk oranı arasında anlamlı bir ilişki mevcut değilken, kurumlar vergisi ile yoksulluk oranı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki elde edilmiştir. Bu açıdan mükellefleri genellikle üst gelir diliminden olan kurumlar vergisindeki bir birimlik artış yoksulluk oranının %0,21 kadar azalmasına yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte kurumlar vergisi uygulamasında istisna ve muafiyet uygulamalarının kapsamının iyi

belirlenmesi ve daha çok yatırım odaklı kullanılması bu verginin yoksullukla mücadeledeki katkısını artırabileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla kişisel gelir vergisinin yoksulluk üzerinde herhangi bir etkisi yok iken, kurumlar vergisi yoksullukla mücadeleye olumlu yönde katkı sağlamaktadır. Elde edilen bu bulgu, Krever ve Zhang (2011), Anyaduba ve Otulugbu (2019), Iris vd. (2012) ve Ramot ve Ichihashi (2012) çalışmaları ile tutarlılık göstermektedir.

Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde, vergiler ile eşitsizlik arasındaki ilişkiyi ele alan araştırmalarda genellikle bağımlı değişken olarak GINI katsayısının kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada kamu gelirleri ve yoksulluk ilişkisinin incelenmesinin, bu açıdan literatüre katkı yapması beklenmektedir. Yapılan analiz sonuçları ile literatürdeki çalışmaların sonuçları karşılaştırılırken, GINI katsayısı esas alınarak yapılan çalışmalar dikkate alınmıştır.

Kamu gelirleri ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan analiz sonuçlarında, yoksulluk oranı ile toplam vergi gelirleri, kişisel gelir vergisi ve KDV anlamlı bir sonuca sahip değilken; ÖTV ve kurumlar vergisi anlamlı bir sonuca sahiptir. Toplam vergi yükü ve gelir vergileri açısından elde edilen bulgular (Krever ve Zhang 2011; Iris vd. 2012; Ramot ve Ichihashi 2012; Ilaboya ve Ohonba 2013; Çevik ve Caro 2015; Duncan ve Peter 2016; Anyaduba ve Otulugbu 2019;) çalışmaları ile tutarlı iken, (Yoshina vd. (uzun dönemde) 2018; Oishi vd. 2018) ile tutarlılık göstermemektedir. Dolaylı vergilere (KDV, ÖTV) ilişkin elde edilen sonuçlar ise (Saez 2010; Casale 2012; Maina 2017) çalışmaları ile tutarlı iken, (Albayrak 2011; Anyaduba ve Otulugbu 2019; Oboh ve Eromonsele 2019) çalışmaları ile tutarlılık göstermemektedir. Bu kapsamda literatürde eşitsizlik ve kamu gelirleri ile yapılan çalışmalar incelendiğinde farklı sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Çalışmalar arasında farklı sonuçlar elde edilmesi, farklı çalışma dönemleri ve ülke grubuna sahip olunması, farklı dönemsel koşulların olabilmesi, ülkelerin sosyoekonomik veya sosyopolitik durumlarının farklılaşması şeklinde yorumlanabilmektedir.

Yoksulluk üzerine etkisini inceleyebilmek için ele alınan nihai mali değişken ise toplam devlet borcunun GSYH içerisindeki payıdır. Dış borç ve iç borç olarak analizlere elverişli veri bulunamadığı için borçlanma açısından sadece toplam devlet borcu dikkate alınmıştır. Kamu harcamalarının finansmanında vergilerin yanı sıra kamu borçları da kullanılmaktadır. Ancak devletlerin artan borç yükü gelir dağılımını olumsuz yönde

etkilemektedir. Devlete ait borçlanma senetleri marjinal tasarruf eğilimi yüksek gelirli grupları tarafından talep edilmektedir. Bu durumda yüksek gelirli gruba vergiler aracılığı ile kaynak aktarılarak, gelir dağılımının olumsuz yönde etkilenmesine sebep olunmaktadır. Yaptığımız analiz sonuçları da bu beklenti ile örtüşmekte, toplam devlet borcunun GSYH içerisindeki payının artması yoksulluk oranının artışına neden olmaktadır. Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde, kamu borcu ile eşitsizlik kapsamında yapılan çalışmalarda genellikle bağımlı değişken olarak GINI katsayısının kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla kamu borcu ve yoksulluk ilişkisinin incelendiği çalışmanın, bu nedenle literatüre katkı yapması beklenmektedir. Analizler sonucunda elde edilen kamu borcu ile yoksulluk oranı arasındaki pozitif ilişki bulgusu (Salti 2014; İlgün 2016b; Sanyal & Ehlen 2017; Ertekin 2018; Yıldız 2018; Arslan 2019) çalışmaları ile tutarlılık gösterirken, (Precher 1985; Akram ve Hamid 2016; Salotti ve Trecroci 2018) çalışmaları ile tutarlılık göstermemektedir.

Yukarıda yapılan değerlendirmeler sonucunda; devletin ekonomik, siyasi ve sosyal nedenler ile kullandığı üç temel mali aracın yoksulluk üzerine etkisinin incelendiği bu çalışmada, yoksulluğu etkileyen büyüme, enflasyon, işsizlik, kişi başı gelir ve GINI değişkenlerinin yanında mali araçların da önemli bir faktör olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda devletlerin yoksulluk ile mücadelede kullanılacak mali araçların seçimi önemli bir yer tutmaktadır.

Kamu harcamaları kişilerin refah seviyelerini doğrudan etkilemekte dolayısıyla yoksulluk üzerinde kamu gelirlerine kıyasla daha etkin sonuç ortaya koymaktadır. Devletin yoksullukla mücadele politikasında, kamu gelirlerinin yanı sıra daha etkin bir sonuç sağlayan kamu harcamalarına ağırlık vermesi önemlidir. Elde edilen analiz sonuçlarına göre kamu harcamalarının yoksulluk üzerindeki etkisi harcamaların niteliğine göre değişmekte, sağlık harcamalarının ve sosyal nitelikli harcamaların ön planda tutulması etkin bir mücadele politikasının izlenmesine yardımcı olmaktadır. Bu kapsamda özellikle yoksul durumda olan ailelere yapılacak sosyal nitelikli harcamalara ve çeşitli nedenlere bağlı olarak işgücü piyasasına etkin bir şekilde katılım sağlayamayan kişilere yönelik yapılacak harcamalara ağırlık verilmelidir. Benzer şekilde özellikle evde sağlık hizmeti, aile hekimliği ve bebek takibi gibi sağlık hizmetlerine yönelik harcamalar artırılmalıdır.

Devletin yoksullukla mücadelede kullanabileceği diğ er bir mali araç ise kamu gelirleridir. Toplumda sosyal adaleti sağlayabilmek adına yüksek gelirli kesimler üzerinden alınan vergilerin yoksulluk üzerinde olumlu bir etki ortaya koyduğu görülmüştür. Bu kapsamda vergilendirme politikası kapsamında, gelir düzeyi dikkate alınarak vergilendirme yoluna gidilmesi ve yüksek gelirli kesimin talep ettiği mal ve hizmetlerden vergi alınması yoksullukla mücadeleye katkı sağlamaktadır. Bu noktada analiz sonuçlarına göre, kurumlar vergisi ve ÖTV ön plana çıkmaktadır. Diğ er taraftan yoksullukla mücadele kapsamında yalnızca tasarruf gücü yüksek kesimlerden alınan vergilere ağırlık verilmesi, sermaye birikimini ve dolayısıyla yatırımların azalmasına neden olabilecektir. Bu nedenle bir taraftan yoksullukla mücadeleye destek verecek diğ er taraftan büyüme ve kalkınmayı destekleyecek şekilde bir vergi politikası izlenmelidir. ÖTV ile yoksullukla mücadeleye katkı sağlayabilmek için mevcut dönem koşulları göz önünde bulundurularak lüks nitelikteki mal ve hizmetler doğru saptanmalı ve yüksek gelirli kesimin talep ettiği mal ve hizmetlere yönelik vergilere ağırlık verilmelidir. Lüks nitelikte mal ve hizmetlerin vergilendirilmesinde vergi kapsamının doğru belirlenmemesi, vergi ile hedeflenen amaçlara ulaşılmasını da engelleyecektir. Bununla birlikte vergiler ile elde edilen gelirler, özellikle yoksul kişi ve grupların refahlarını iyileştirecek hizmetlere tahsis edilmeli, vergi yapıları içerisinde vergi harcamalarından (vergi istisna, muafiyet ve indirimi) daha çok yoksul kesimin fayda elde etmesi sağlanmalıdır. Analiz sonuçlarına göre kamu borçlanması da yoksulluğu artırıcı bir etki meydana getirmektedir. Bu nedenle kamu giderleri mümkün olduğunca normal vergi gelirleri ile karşılanmalı ve kamu borçlanma politikasında Maastricht kriterlerine uyacak yönde tedbirler alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aassve, A., Engelhardt, H., Francavilla, F., Kedir, A., Kim, J., Mealli, F., Mencarini, L., Pudney, S. & Prskawetz, A. (2005). Fertility and Poverty in Less Developed Countries: A Comparative Analysis. *ISER Working Paper Series*, 13, 1-37. <https://www.econstor.eu/handle/10419/92124>. (Erişim Tarihi: 14.07.2022).
- Abiad, A., Furceri, D. & Topalova, P. (2016). The Macroeconomic Effects of Public Investment: Evidence From Advanced Economies. *Journal of Macroeconomics*, 50, 224-240.
- Abouelfarag, H.A. & Qutb, R. (2020). Does Government Expenditure Reduce Unemployment in Egypt?. *Journal of Economic and Administrative Sciences*, 37(3), 355-374.
- Acar, N.V., Yıldırım, İ. ve Ergene, T. (1996). Bireylerin Dindarlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 45-56.
- Acemoğlu, D. (2009). *Introduction to Modern Economic Growth*. New Jersey: Princeton University Press.
- Açıkgöz, R. ve Yusufoglu, Ö.Ş. (2012). Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 76-117.
- Adams, R.H. (2004). Economic Growth, Inequality and Poverty: Estimating the Growth Elasticity of Poverty. *World Development*, 32(12), 1989-2014.
- Adıyaman, A. (2006). Dış Borçlarımız ve Ekonomik Etkileri. *Sayıştay Dergisi*, 62, 21-45.
- Afonso, A., Schuknecht, L. & Tanzi, V. (2010). Income Distribution Determinants and Public Spending Efficiency. *J Econ Inequal*, 8, 367-389.
- Afonso, A., Şen, H. ve Kaya, A. (2018). Government Size, Unemployment and Inflation Nexus in Eight Market Economies. *REM Working Paper*, 038, 1-39.
- Akbulut, E. (2020). Sağlık Harcamaları ve Gelir Dağılımı İlişkisi: Türkiye ve OECD Ülkeleri Karşılaştırmalı Analizi. *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 137-155.
- Akdoğan, A. (2017). *Kamu Maliyesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akdur, R. (2006). *Sağlık Sektörü “Temel Kavramlar Türkiye ve Avrupa Birliği’nde Durum ve Türkiye’nin Birliğe Uyumu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Akpan, H. & Udo, E. (2015). External Debt, Growth and Poverty Reducting in a Failing State: Nigeria, 1970-2011. *Journal of Business and Economics*, 6(5), 944-957
- Akram, N. ve Hamid, A. (2016). Public Debt, Income Inequality and Macroeconomic Policies Evidence From South Asian Countries. *Pakistan Journal of Social Sciences*, 36(1), 99-108.
- Aktan, C. (2002). Gelir Dağılımında Adaletin Sağlanması ve Yoksulluk Sorunun Ortadan Kaldırılması İçin Vergi Sistemi Nasıl Dizayn Edilmeli?. İçinde; *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, (Ed: C.C. Aktan), ss. 585-606, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları.
- Aktan, C.C. ve Vural, İ.Y. (2002a). Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri. İçinde; *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, (Ed: C.C. Aktan), ss. 39-70 Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları.
- Aktan, C.C., Dileyici, D. ve Vural, İ. (2008). Vergi Ne Üzerinden Alınmalı? Vergi Konusunun Seçiminde Optimalite ve Meşruiyet. İçinde; *Vergileme Ekonomisi ve*

- Vergileme Psikolojisi*, (Ed: C.C. Aktan, D. Dileyici ve İ.Y.Vural), ss. 51-74. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Alavuotinki, K., Haapen, M. & Pirtilla, J. (2019). The Effects of the Value-Added Tax on Revenue and Inequality. *The Journal of Development Studies*, 1-20.
- Albayrak, Ö. (2011). Finansal Krizde Uygulanan Vergi Politikalarının Gelir Dağılım Etkileri: 2004-2019. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(2), 1-34.
- Alpaydın, Y. (2008). Türkiye’de Yoksulluk ve Eğitim İlişkileri. *İLEM*, 3(3), 49-64.
- Amato, P. & Zuo, J. (1992). Rural Poverty, Urban Poverty and Psychological Well Being. *The Sociological Quarterly*, 33(2), 229-240.
- Ames, B., Brown, W., Devarajan, S. & Izquierdo, A. (2001). *Macroeconomic Policy and Poverty Reduction*. International Monetary Fund, Washington: World Bank
- Anderson, E., D’Orey, M.A.J., Duvendack, M. & Esposito, L. (2018). Does Government Spending Affect Income Poverty? A Meta Regression Analysis. *World Development*, 103, 60-71.
- Andriopoulou, E. & Tsakloulou, P. (2011). The Determinants of Poverty Transitions in Europe and The Role of Duration Dependence. *IZA DP No. 5692*.
- Anyaduba, J.O. & Otulugbu, P.O. (2019). Taxation and Income Inequality in Nigeria. *Accounting and Finance Research*, 8(3), 118-135.
- Apergis, N., Dincer, O. & Payne, J.E. (2011). On the Dynamics of Poverty and Income Inequality in US States. *Journal of Economic Studies*, 38(2), 132-143.
- Arpacıoğlu, Ö. ve Yıldırım, M. (2011). Dünya’da ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4(2), 60-76.
- Arslan, F.P. (2019). Public Debt and Income Inequality in Turkey. *İktisat Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 91-109.
- Arslan, M. (2002). *Türk Popüler Dindarlığı Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Çorum Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri
- Arslan, M.A. ve Şaşmaz, M.Ü. (2021). Kamu Borçlarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Avrupa Birliği Geçiş Ekonomileri Örneği. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 17(3), 660-680.
- Arslantaş, S. (2021). *Türk Vergi Sisteminde Ücret Gelirlerinin Vergilendirilmesinin Vergilemede Adalet İlkesi Açısından Değerlendirilmesi ve Bir Model Önerisi*. (Yayımlanmamış YL Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi: İstanbul.
- Aslan, B.Y. (2020). *OECD Ülkelerinde Güvenceli Esneklik Uygulamaları: Karşılaştırmalı Panel Veri Analizi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Aslan, G. (2020). Türkiye’de Yoksulluk ve İşgücü Piyasası. *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 83-105.
- Atkinson, A. (2018). *Eşitsizlik, Ne Yapılabilir?* (Çev: Ö. Limanlı ve E. Kaya). Ankara: Efil Yayınevi.
- Ay, H.ve Haydanlı, M.L. (2017). Vergi Yüğü Ekseninde Toplumsal Yapının Gelir Dağılımı ve Yoksullukla İlişkisi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3), 136-153.
- Ayala, L., Canto, O. & Rodriguez, J.G. (2017). Poverty and the Business Cycle: A Regional Panel Data Analysis for Spain Using Alternative Measures of Unemployment. *J Econ Inequal*, 15, 47-73
- Aydemir, C. ve Güneş, H.H. (2006). Merkantalizmin Ortaya Çıkışı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(15), 136-158.
- Aydın, K. ve Güloğlu, T. (2021). Avrupa Birliği ve Türkiye’de Yaşlı Yoksulluğu. *Sosyoekonomi*, 29(48), 473-488.

- Aydın, M. ve Türgay, T. (2011). Yoksullukla Mücadele Vergi Politikası ve Türkiye. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(1), 249-274
- Baharoğlu, D. ve Kessides, C. (2002). Urban Poverty. In Jeni K. (Ed.) pp. 124-159. *A Sourcebook for Poverty Reduction Strategies, Macroeconomic and Sectoral Approaches*. The World Bank, Washington, D.C.
- Baker, J.L. (2008). *Urban Poverty: A Global View*. Urban Papers-5, January, The World Bank Group.
- Balseven, H. (2009). İngiltere’de Refah Reformlarının Ekonomi Politikası. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 18, 1-29.
- Baltacı, A. ve Okumuş, E. (2021). Sistemik Din Sosyolojisi ve Max Weber. *Journal of Analytic Divinity International Refereed Journal*. 5(2), 11-30
- Baltacı, B.H. (2005). *Econometric Analysis of Panel Data (3rd ed.)*. England: John Wiley ve Sons Press
- Basu, S. & Mallick, S. (2007). Is Growth Alone Sufficient to Reduce Poverty? In Search of the Trickle Down Effect in Rural India. In Philip A., Michelle, B. & John, S.L. (Ed.) pp. 259-278. *Economic Growth*, Edward Elgar Publishing, UK.
- Başaran, A.A. ve Çetinkaya, M. (2013). Türkiye’de Sübjektif Yoksulluk Profili: 2003-2008. *Sosyoekonomi*, 19(19), 243-262.
- Başkaya, F. ve Ördek, A. (2008). *Ekonomik Kurumlar ve Kavramlar Sözlüğü Eleştirel Bir Bakış*. İstanbul: Maki Basım
- Bayraktar, S. (2020). Bütün Yönleri ile Yoksulluğun Görünümü: Türkiye. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 36, 94-120
- Baysal, Ç. (2019). *Türkiye’de Yoksulluk ve 2000 Yılı Sonrası Transfer Harcamalarının Yoksulluk Üzerindeki Etkisi*. (Yayınlanmamış YL Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon
- Bayyigit, M. (1989). *Üniversite Gençliğinin Dini İnanç Tutum ve Davranışlarının Üzerine Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Bedir, S. ve Karabulut, K. (2011). İç Borçların Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25(1), 13-30.
- Begum, S.S., Deng, Q. & Gustafsson, B. (2012). Economic Growth and Child Poverty Reduction in Bangladesh and China. *Journal of Asian Economics*, 23, 73-85.
- Beyaz Sipahi, B. (2021). Türkiye’de Yoksulluk Üzerine Sağlık ve Eğitim Harcamalarının Etkisi. *Social Science Development Journal*, 6(25), 64-74.
- Beyers, J. (2014). *The Effect of Religion on Poverty*. HTS Teologies Studies, 70(1), 1-8.
- Bilgiç, A. (2015). *Türkiye’de Uygulanan Vergilendirme Politikalarının Gelir Dağılımı Üzerinde Etkileri: 1990-2013*. (Yayınlanmamış YL Tezi). Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,, Eskişehir.
- Bloom, D. & Canning, D. (2003). Health as a Human Capital and Its Impact on Economic Performance. *The Geneva Papers on Risk and Insurance*, 28(2), 304-315.
- Bonal, X. (2016). Education, Poverty and The “Missing Link”. In Karen M., Andy G., Bob L. ve Antoni, V. (Eds.) pp 97-111. *Handbook of Global Policy and Policy-making In Education*, Wiley-Blackwell
- Bourguignon, F. (2004). The Poverty-Growth-Inequality Triangle. *The Indian Council for Research on International Economic Relations*, 1-35

- Bozma, K., Bozma, G. ve Güney, A. (2020). Enflasyon ve İşsizliğin Yoksulluk Üzerindeki Etkisi: Türkiye Düzey-1 Bölgeleri Örneği. *Kafkas Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11(22), 973-996
- Böhm, S., Grossman, V. & Steger, T.M. (2014). *Does Public Education Expansion Lead To Trickle-Down Growth?*. IZA DP No. 8542, Germany.
- Bölükbaş, M. (2019). Türkiye’de Genç İşsizlik ve Yoksulluk İlişkisi: Bölgeler Düzeyinde Bir İnceleme. *Gençlik Araştırmaları*, 7(18), 213-233.
- Bradshaw, J., Keung, A. & Chzhen, Y. (2018). Cash Benefits and Poverty in Single Parent Families. In Nieuwenhuis, R. ve Maldonado, L. (Eds.) pp 337-358. *The Triple Bind of Single Parent Families: Resources, Employment and Policies to Improve Wellbeing* Bristol University Press.
- Breusch, T.S. & Pagan, A. (1980). The Lagrange Multiplier Test and Its Applications to Model Specification in Econometrics. *The Review of Economic Studies*, 47(1), 239-253.
- Bucheli, M. (2016). Public Transfers and the Poverty of Children and the Elderly in Uruguay. *Poverty ve Public Policy*, 8(4), 398-415
- Bulir, A. (2001). The Impact of Macroeconomic Policies on The Distribution of Income. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 72(2), 253-270.
- Bulir, A. & Gulde, A.M. (1995). Inflation and Income Distribution: Further Evidence on Empirical Links. *IMF Working Paper*, 95/86, 1-30.
- Burniaux, J.M., Dang, T.T., Fore, D., Förster, M., D’ercole, M. & Oxley, H. (1998). Income Distribution and Poverty in Selected OECD Countries. OECD Economics Department Working Papers, No 189, <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/730801800603.pdf?expires=1632582344&veid=idveaccname=guestvechecksum=92FA470948BDCEBCB9AC48D46D1F983E>. (Erişim Tarihi: 25.09.2021)
- Bükey, A.M. ve Çetin, B.I. (2017). Türkiye’de Gelir Dağılımına Etki Eden Faktörlerin En Küçük Kareler Yöntemi ile Analizi. *Maliye Araştırmaları*, 3(1), 103-117.
- Caminada, K. & Goudswaard, K. (2009). Effectiveness of Poverty Reduction in The EU: A Descriptive Analysis. *Poverty ve Public Policy*, 1(2), 1-49
- Casale, D.M. (2012). Indirect Taxation and Gender Equity: Evidence From South Africa. *Feminist Economics*, 18(3), 25-54.
- Chakrapani, C. & Mitra, A. (1995). Rural to Urban Migration: Acces to Employment, Incidence of Poverty and Determinants of Mobility. *Indian Journal of Social Work*, 56(3), 377-386
- Champers, R. (1994). The Origins and Practice of Participatory Rural Appraisal. *World Development*, 22(7), 953-969.
- Cheema, A.R. & Sial, M.H. (2012). Poverty, Income Inequality, and Growth in Pakistan: A Pooled Regression Analysis. *The Lahore Journal of Economics*, 17(2), 137-157.
- Chemli, L. & Smida, M. (2013). Interaction Between Poverty, Growth and Inequality During The Crisis: A Panel Data Study. *International Journal of Economics and Finance*, 5(5), 120-130.
- Chilman, C. (1968). Fertility and Poverty in the United States: Some Implications for Family-Planning Programs, Evaluation and Research. *Journal of Marriage and Family*, 30(2), 207-227.
- Chronic Poverty Research Center, (2004). *The Chronic Poverty Report 2004/5*. <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/1778.pdf>. (Erişim Tarihi: 27.10.2020).

- Chu, K., Davoodi, H. & Gupta, S. (2000). Income Distribution and Tax and Government Social Spending Policies in Developing Countries. *IMF Working Paper*.
- Coady, D. & Dizioli, A. (2017). Income Inequality and Education Revisited: Persistence, Endogeneity and Heterogeneity. *IMF Working Paper*, 17(126), 1-23.
- Cord, L. (2002). Rural Poverty. In Jeni K. (Ed.) pp. 67-121. *A Sourcebook for Poverty Reduction Strategies, Macroeconomic and Sectoral Approaches*. The World Bank, Washington, D.C.
- Coşkun, S. ve Tireli, M. (2010). Dünya Bankası ve UNDP'nin Küreselleşme-Yoksulluk İlişisine Yönelik Yaklaşımları. *Yardım ve Dayanışma*, 1(1), 41-55.
- Cousin, C. (1999). Poverty and Social Exclusion. In *Society Work and Welfare in Europe*, pp. 141-166. London: Palgrave.
- Crook, N. (1996). Population and Poverty in Classical Theory: Testing a Structural Model For India. *Population Studies*, 50(2), 173-185.
- Cutillo, A., Raitano, M. & Siciliani, I. (2020). Income-Based and Consumption-Based Measurement of Absolute Poverty: Insights from Italy. *Social Indicators Research*, 1-22.
- Çalışkan, Ş. (2010). Türkiye'de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk. *Sosyal Siyaset Konferansları*, Sayı 59, 89-132.
- Çalışkan, Ş., Karabacak, M. ve Meçik, O. (2013). Türkiye'de Eğitim Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1923-2011. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 11(21), 29-48
- Çelebi, N., Güner., H., Taşçı Kaya, G ve Korumaz, M. (2014). Neoliberal Eğitim Politikaları ve Eğitimde Fırsat Eşitliği Bağlamında Uluslararası Sınavların (PISA, TIMSS ve PIRLS) Analizi. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 33-75.
- Çelik, G. (2019). *Türkiye İl Gruplarındaki Konut Satışlarının İncelenmesinde Kümeleme ve Panel Veri Analizi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana
- Çelik, K., Vural, İ.Y. ve Tuncer, G. (2017). Dünya'da ve Türkiye'de Yoksulluğun Genel Görünümü: 2002 Sonrası Döneme İlişkin Bir Değerlendirme. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 41-79.
- Çelıkay, F. (2014). *Türkiye'de Sosyal Harcamaların Yoksulluk Üzerine Etkileri: Ampirik Bir İnceleme*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Çelikel Danışoğlu, A. (2004). Küreselleşmenin Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Üzerindeki Etkileri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi*, 6, 215-239.
- Çeribaş, A. (2020). *Sosyal Devlet Bağlamında Yüksek Öğrenim Kredi ve Burs İmkanlarının Eğitimde Fırsat Eşitliğini Sağlamadaki Rolü Bursa İli Araştırması*. (Yayınlanmamış YL Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Çevik, S. ve Caro, C.C. (2005). Growing Unequal: Fiscal Policy and Income Inequality in China and BRIC+. *IMF Working Paper*, 15/68, 1-25.
- Çınar, İ. (2021). *Kamu Sağlık Harcamalarının Özel Sektör Sağlık Harcamalarına Yönelik Dışlama ve Destekleme Etkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Çiğdem, A. (2011). Yoksulluk ve Dinsellik. İçinde; *Yoksulluk Halleri Türkiye'de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri* (Ed: N. Erdoğan), ss. 203-247. İstanbul: İletişim Yayıncılık.

- Çuhadar, P. ve Algan, N. (2019). Kadın Yoksulluğu ve Mikro Kredi: Türkiye Üzerine Ampirik Bir İnceleme. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 41(1), 83-105.
- Dahlquist, M. (2013). *Does Economic Growth Reduce Poverty? An Empirical Analysis of the Relationship Between Poverty and Economic Growth Across Low and Middle Income Countries*. Södertörn University: Stockholm.
- Dahlquist, M. (2013). *Does Economic Growth Reduce Poverty? An Empirical Analysis the Relationship Between Poverty and Economic Growth across Low and Middle Income Counrties, Illusrated by the Case of Brazil*. (Bachelor Thesis). Södertörn University, Sweden.
- Demir, İ.C. (2015). *Kamu Maliyesi*. Afyonkarahisar: Limit Yayınları.
- Deniz, G. (2019). Yeni Kentsel Yoksulluk Kavramının Gelişimi ve Küreselleşmeyle İlişkisi. *Legal Mali Hukuk*, 15(175), 1495-1512.
- Devrim, F. (1995). *Kamu Maliyesine Giriş*. Ankara: REM.
- Dinç, E.B. (1994). *Servetlerin Vergilendirilmesi*. (Yayımlanmamış YL Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dini, A. & Lippit, V. (2009). Poverty, From Orthodox to Heterodox Approaches: A Methodolnical Comparison Survey. *University Of California, Riverside Working Paper*, 1-20.
- Doğan, E. (2014). *Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi*. (Uzmanlık Tezi). Kalkınma Bakanlığı, Ankara.
- Dollar, D. & Kraay, A. (2001). Trade, Growth and Poverty. *Deveolopment Research Group*, The World Bank, 1-45.
- Dollar, D. & Kraay, A. (2002). Growth is Good for Poor?. *Journal of Economic Growth*, 7, 195-225.
- Dornbusch, R. & Fischer, S. (1998). *Makroekonomi* (Çev: S. Ak, M. Fisunoğlu ve R. Yıldırım). İstanbul: Akademi Yayın.
- DPT, (2001). *Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, DPT 2599.
- Drewnowski, J. (1977). Poverty: Its Meaning and Measurement. *Development and Change*, 8, 183-208.
- Dumanlı, R. (1996). *Yoksulluk ve Türkiye’deki Boyutları* (Uzmanlık Tezi). Devlet Planlama Teşkilatı.
- Duncan, D. & Peter, K. (2016). Unequal Inequalities: Do Progressive Taxes Reduce Income Inequality?. *Int Tax Public Finance*, 23, 762-783.
- Durkaya, M. (2015). Türkiye’de Vergi ile Yoksulluk Arasındaki İlişkilere Kuramsal Yaklaşım. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(12), 1-23.
- Eastwood, R. & Lipton, M. (1999). The Impact of Changes in Human Fertility on Poverty. *The Journal of Development Studies*, 36(1), 1-30.
- Egunjobi, T.A. (2014). Poverty and Unemployment Paradox in Nigeria. *Journal of Humanities and Social Sicence*, 19(5), 106-116.
- Eğilmez, M. (2019). Coğrafya Kader Midir? Kendime Yazılar, 07.06.2019. <https://www.mahfiegilmez.com/2019/06/cografya-kader-midir.html>. (Erişim Tarihi: 24.10.2021).
- Eken, Ö. (2016). *Servet ve Servet Transferi Üzerinden Alınan Vergilerin İktisadi Analizi*. (Yayımlanmamış YL Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Eker, A. (1999). *Kamu Maliyesi*. İzmir: Maliye Bölümü Masaüstü Yayıncılık Birimi.

- Ekpo, A.H. & Udo, E. (2015). External Debt, Growth and Poverty Reduction in Failed State: Nigeria, 1970-2011. *Jornal of Business and Economics*. 6(5), 944-957.
- Engelhard, G & Gruber, J. (2004). Social Securitiy and Evolution of Elderly Poverty. *NBER Working Poverty*, 10466, 1-44.
- Er, Ş. (2009). *Dinamik Panel Veri Analizi ve Bir Uygulama*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erkal, G., Akıncı, M. ve Yılmaz, Ö. (2015). Yoksulluk, Gelir Eşitsizliği ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Seçilmiş Avrupa ve Latin Amerika Ülkeleri için Ampirik Bir Analiz. *TİSK Akademi*, 10(19), 66-87.
- Erlando, A., Riyanto, F.D. & Masakazu, S. (2020). Financial Inclusion, Economic Growth and Poverty Alleviation: Evidence From Indonesia. *Heliyon*, 6, 1-13.
- Ernst, C. & Berg, J. (2009). The Role of Employment and Labour Markets in The Fight Against Poverty. In P. Jacquet ve R. Krech, (Eds), pp. 41-67. *Promoting Pro-Poor Growth Employment*, Paris: OECD.
- Eroğlu, K., Altaş, D., Ün, T. ve Ulu, M.İ. (2017). OECD Ülkelerinde Sosyal Yardım Harcamalarının Gelir Dağılımına Etkisi: Panel Veri Analizi. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(3), 335-354.
- Ertekin, Ş. (2018). Kamu Borçlarının Gelir Dağılımı Üzerine Olası Etkileri: OECD Ülkeleri Üzerine Panel Nedensellik Analizi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16(4), 334-348.
- Eskelinen, T. (2011). Absolute Poverty. In, Chatterjee, D. K. (eds) *Encyclopedia of Global Justice*. Springer, Dordchet.
- Eyüpoğlu, O. ve Düzenli, M. (2020). Yoksulluk ve Dindarlık İlişkisi: Samsun İli Merkez Mahallelerin Yardım Alma Oranları ile Cami Doluluk Oranları Açısından Bir Değerlendirme. *Kesit Akademi Dergisi*, 6(25), 453-480.
- Faccio, T. & Iacona, N. (2015). Corporate Income Taxation and Inequality: Review and Discussion of Issues Raised in The Triumph of Injustice- Hpw The Rich Dodge Taxes and How to Make Them Pay. *Review of Income and Wealth*, 1-11.
- Fan, S., Zhang, L. & Zhang, X. (2002). Growth, Inequality and Poverty in Rural China: The Role of Public Investments. *International Food Policy Research Institute*, Research Report 25, 1-72.
- Feltenstein, A., Mejia, C., Newhouse, D. & Sedrakyan, G. (2017). The Poverty Implications of Alternative Tax Reforms: Results From A Numerical Application to Pakistan. *Journal of Asian Economics*, 52, 12-31.
- Ferreira, F.H.G., Chen, S., Dabalén, A., Dikhanov, Y., Hamadeh, N., Jolliffe, D., Narayan, A., Prydz, E.B., Revenga, A., Sangraula, P., Serajuddin, U. & Yoshida, N. (2016). A Global Count of Extreme Poor in 2012: Data Issues, Methodolny and İnitil Results. *The Journal of Economic Inequality*, 14, 141-172.
- Ferreira, F.H.G., Leite, P.G. & Ravallion, M. (2010). Poverty Reduction Without Economic Growth? Explaining Brazil's Poverty Dynamics 1985-2004. *Journal of Development*, 93, 20-36.
- Fields, G.S. (1989). Changes in Poverty and Inequality in Developing Countries. *Cornell University ILR School*, 1-20.
- Flik, R.J. & Van Praag, B.M.S (1991). Subjective Poverty Line Definitions. *De Economist*, 139(3), 311-330.
- Fonayet, F.V., Eraso, A.B. & Sanchez, J.D.A. (2020). Efficiency of Social Expenditure Levels in Reducing. Poverty Risk in The EU-28. *Poverty and Public Policy*, 12(1), 43-62.

- Fortuijn, J.D. & Ostendorf, W. (2004). Gender and Urban Poverty: Single Mothers in Amsterdam. *Geo Journal*, 61, 239-246.
- Foster, J. & Szekely, M. (2001). Is Economic Growth Good For the Poor? Tracking Low Incomes Using General Means. *RES Working Paper Series*, 453, 1-40.
- Foster, J., Greer, J. & Thorbecke, E. (1984). A Class of Decomposable Poverty Measures. *Econometrica*, 52(3), 761-766.
- Foster, J., Seth, S., Lokshin, M. & Sajaia, Z. (2013). *A Unified Approach to Measuring Poverty and Inequality*. World Bank: Washington. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/13731/9780821384619.pdf>. (Erişim Tarihi: 30.01.2022).
- Fosu, A.K. (2017). Growth, Inequality and Poverty Reduction in Developing Countries: Recent Global Evidence. *Research in Economics*, 71, 306-336.
- Fosu, A.K. (2017). Growth, Inequality and Poverty Reduction in Developing Countries: Recent Global Evidence. *Research in Economics*, 71, 306-336.
- Fouladi, M. (2010). The Impact of Government Expenditure on GDP, Employment and Private Investment a CGE Model Approach. *Iranian Economic Review*, 15(27), 53-76.
- Frazer, H., Hemerjick, A. & Polizzi, M.L. (2016). *Ending Educational and Child Poverty in Europe*. Save the Children, Belgium. https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/ending_educational_and_child_poverty_in_europe_02-12-2016.pdf. (Erişim Tarihi: 17.01.2022).
- Frieden, T. (2013). Government's Role in Protecting Health and Safety. *The New England Journal of Medicine*, 368(20), 1857-1859.
- Friedman, M. (2002). *Capitalism and Freedom*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Friedman, M. & Friedman, R. (2021). *Tercih Özgürlüğü Piyasanın Gücüne Dair Kişisel Bir İzah* (Çev: M. Acar). Ankara: Serbest Yayınevi.
- Fuente, B.P. (2016). Economic Growth and Poverty Reduction in a Rapidly Changing World. *European Economy Economic Brief*, 1-22.
- Galli, R. & Hoeven, R.V.D. (2001). Is Inflation Bad For Income Inequality: The Importance of The Initial Rate of Inflation. *Employment Paper*, 29, 1-39.
- Garcia, A.B. & Gruat, J.V. (2003). *A Life Cycle Continuum Investment For Social Justice, Poverty Reduction and Sustainable Development*. ILO: Geneva.
- Giesbert, L. & Schindler, K. (2010). Assets, Shocks and Poverty Traps in Rural Mozambique. *World Development*, 40(8), 1-43.
- Gilbert, A. (1994). Third World Cities: Poverty, Employment, Gender Roles and The Environment During a Time of Restructuring. *Urban Studies*, 31(4/5), 605-613.
- Goedhart, T., Halberstadt, V., Kapteyn, A. & Praag, B.V. (1977). The Poverty Line: Concept and Measurement. *The Journal of Human Resources*, 12(4), 503-520.
- Goerl, C.A. & Seiferling, M. (2014). *Income Inequality, Fiscal Decentralization and Transfer Dependency*. IMF Working Paper, 14/64, 1-27.
- Göze Kaya, D. (2020). Orta Gelir Grubu Ülkelerde Yoksulluğa Etki Eden Bazı Faktörler Üzerine Panel Veri Analizi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(73), 901-911.
- Gries, T. & Redlin, M. (2010). Short Run and Long Run Dynamics of Growth Inequality and Poverty in the Developing World. *Center for International Economics Working Paper Series*, 05, 1-17.
- Griffin, K. (1999). Rural Poverty in Latin America. *INDES Working Paper*, I-6, 1-19.

- Guhan, S. (1980). Rural Poverty: Policy and Play Acting. *Economic and Political Weekly*, 15(47), 1975-1982.
- Gupta, S., Davoodi, H. & Terme, R.A. (1998). Does Corruption Affect Income Inequality and Poverty?. *IMF Working Paper*, 98/76. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp9876.pdf>. (Erişim Tarihi: 27.01.2022).
- Gupta, S., Davoodi, H. & Tiongson, E. (2000). Corruption and The Provision of Health Care and Education Services. *IMF Working Paper*, 00/116. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2000/wp00116.pdf>. (Erişim Tarihi: 27.01.2022).
- Gülmez, A. ve Altıntaş, N. (2015). Türkiye’de Ticari Açıklık ve Enflasyonun Gelir Dağılımına Etkisi: Ekonometrik Bir Analiz. *KAÜ İİBF Dergisi*, 6(9), 1-44.
- Gültekin, S. (2015). Etik Yönetim Yolsuzluk ve Yoksulluk İlişkisi Üzerine Bir İnceleme. *Internationa Journal of Economic and Administrative Studies*, 7(14), 399-422.
- Günaydın, İ. ve Yıldız, B. (2016). Vergi Politikası ile Yoksulluk Azaltılabilir Mi?. *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 5(9), 90-104.
- Güney, A. ve Balkaya, E. (2018). Kamu Harcamaları ve Ticari Açıklığın İşsizlik ve Genç İşsizliğe Etkisi. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 49-74.
- Hacımamutoğlu, H. (2009). *Türkiye’deki Sosyal Yardım Sisteminin Değerlendirilmesi*. (Uzmanlık Tezi). Devlet Planlama Teşkilatı.
- Haughton, J. & Khandker, S.R. (2009). *Handbook on Poverty and Inequality*. The World Bank: Washington, DC.
- Heady, C., Mitrakos, T. & Tsaklnlou, P. (2001). The Distributional Impact of Social Transfers in The European Union: Evidence from the ECHP. *IZA Discussion Paper*, No. 356, 1-20.
- Heltberg, R., Simler, K. & Division, N. (2003). Public Spending and Poverty in Mocambique. *FCND Discussion Paper*, 67, 1-38.
- Higgins, S. & Lustig, N. (2016). Can a Poverty Reducing and Progressive Tax and Transfer System Hurt the Poor?. *Journal of Development Economics*, 122, 63-75.
- Hines, J. (2020). Corporate Taxation and The Distribution of Income. *NBER Working Paper*, 27939, 1-43.
- Holden, S. & Sparman, V. (2018). Do Government Purchases Affect Unemployment?. *The Scandinavian Journal of Economics*, 120(1), 124-158.
- Hoverd, W.J. & Siple, C.G. (2013). Religion, Deprivation and Subjective Wellbeing: Testing a Religious Buffering Hypothesis. *International Journal Wellbeing*, 3(2), 182-196.
- Hoyos, R.E. & Sarafidis, V. (2006). Testing for Cross Sectional Dependence in Panel-Data Models. *The Stata Journal*, 6(4), 482-496.
- Hulme, D. & Lawson, D. (2006). Health, Health Care, Poverty and Well Being: An Overview for A Developing Country Focus. *Development Economics and Public Policy Working Paper Series*, No 19, 1-28.
- Hunt, M. (2002). Religion, Race/Ethnicity and Beliefs About Poverty. *Social Science Quarterly*, 83(3), 810-831.
- Hülür, H. ve Kalender, A. (2003). *Sosyo Politik Tutumlar ve Din (Konya Araştırması)*. Konya: Çizgi Kitapevi.
- Ilaboya, O.J. & Ohonba, N. (2013). Direct Versus Indirect Taxation and Income Inequality. *European Journal of Accounting Auditing and Finance Research*, 1(1), 1-15.
- ILO, (2019). *World Employment Social Outlook Trends 2019*. International Labour Office, Geneva.

- IMF, (2014). *Government Finance Statistics Manual*. Washington D.C.: International Monetary Fund Publication Services.
- Iris, C., Vazquez, J.M. & Vulovic, V. (2012) Government Fiscal Policies and Redistribution in Asian Countries. *ADB Economic Working Paper Series*, No 310, Asian Development Bank: Philippines.
- Işık Erol, S. (2019). Sosyal Güvenlik Sistemi: Sosyal Sigorta, Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Bileşenleri Bağlamında. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(23), 1-14.
- Işık, O. ve Pınarcıoğlu, N.M. (2002). *Nöbetleşe Yoksulluk Sultanbeyli Örneği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- İşikoğlu, Ü.Ç. (2019). Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelede Vergi Politikalarının Etkinliği. *Vergi Raporu*, 239, 105-126.
- Itriago, D. (2011). *Owning Development Taxation to Fight Poverty*. OXFAM Research Report.
- İkizoğlu, M. (2002). Yoksulluk ve Sosyal Yardım İlişkisi: Ankara Mamak İlçesinde Ampirik Bir Araştırma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 13(1), 86-112.
- İlgün, M.F. (2016a). Kamu Sosyal Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: OECD Ülkelerine Yönelik Panel Veri Analizi. *Dokuz Eylül Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(4), 493-516.
- İlgün, M.F. (2016b). Mali Disiplin ve Mali Konsolidasyon Programlarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: OECD Ülkelerine Yönelik Panel Veri Analizi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 14(4), 222-244.
- Jacquet, P & Elkjaer, M. (2009). Making Economic Growth More Pro-Poor: The Role of Employment and Social Protection. In P. Jacquet ve R. Krech, (Eds), pp. 11-17. *Promoting Pro-Poor Growth Employment*, Paris: OECD.
- Janus, M., Walsh, C., Viveiros, H. & Offord, D.R. (2002). *Community, Neighbourhood and 5-Year Olds Readiness to Learn at School*. Presented Head Start Conference, Washington, 1-6. https://www.academia.edu/31948767/Community_neighbourhood_and_5-year-olds_readiness_to_learn_at_school. (Erişim Tarihi: 17.01.2022)
- Jermain, D.O. (1975). *Marx on Population: A Critical Review Including a Comparison to Malthus and New Perspective on Marx*. (Master Thesis). Portland State University, USA.
- Jha, R., Biswal, B. & Biswal, U.D. (2001). An Empirical Analysis of the Impact of Public Expenditures on Education and Health on Poverty Indian States. *ASARC Working Papers*, 1-30.
- Jung, H.S. & Thorbecke, E. (2003). The Impact of Public Education Expenditure on Human Capital, Growth and Poverty in Tanzania and Zambia: A General Equilibrium Approach. *Journal of Policy Modelling*, 25, 701-725.
- Kabakçı Karadeniz, H. (2017). Bir Vergi Harcaması Olarak Araç Alımında Engellilere Tanınan Özel Tüketim Vergisi İstisnasının Değerlendirilmesi. İçinde Gerçek, A. ve Çetinkaya, Ö. (Eds.) ss 137-147. *Maliye Araştırmaları-1*, Ekin Yayınevi.
- Kabaş, T. (2009). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Yolları*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kanca, O.C. ve Bayrak, M. (2015). Kamu Harcamaları Bileşenleri ile İşsizlik Arasındaki İlişki (Türkiye Örneği). *Gazi İktisat İşletme Dergisi*, 1(2), 55-74.
- Karagöl, E. T. ve Dama, N. (2015). Geçmişten Günümüze Sosyal Yardımlar. *SETA Analiz*, 139, 1-32.

- Karakaş, M. (2011). Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yeni Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 1-16
- Karanfil, F. ve Özkaya, A. (2013). Indirect Taxes, Social Expenditure and Poverty. *Ege Akademik Bakış*, 13(3), 337-350.
- Kargı, V. ve Yaygır, T. (2016). Küreselleşme, Vergi Rekabeti ve Türkiye’de Vergi Yükü. *International Journal of Public Finance*, 1(1), 1-22.
- Kartal, N. ve Demirhan, Y. (2014). Türkiye’de Kentsel Yoksulluğun Kırsal Nedenleri ve Çözüm Önerileri Üzerine. *C.Ü İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(2), 135-154
- Kay, C. (2006). Rural Poverty and Development Strategies in Latin America. *Journal of Agrarian Change*, 6(4), 455-508.
- Kaya, Z. (2011). *Türkiye’de Yoksulluk Analizi: Bir Probit Model Uygulaması*. (Yayımlanmamış YL Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Kazgan, G. (1999). *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Devrimi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Kesici, M.R. (2007). Yoksulluk Şiddet Döngüsünün Sosyal Politika Açısından Analizi. *Çalışma ve Toplum*, 2(13)121-158.
- Keynes, J.M. (2010). *Genel Teori İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi* (Çev: U.O. Akalın). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Khemili, H. & Belloumi, M. (2018). Cointegration Relationship Between Growth, Inequality and Poverty in Tunisia. *International Journal of Applied Economics, Finance and Accounting*, 2(1), 8-18.
- Kızılar, N. (2017). Türkiye’de Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Transfer Harcamaları. *Journal of Life Economics*, 4(1), 77-100.
- Kiausiene, I. (2015). Comparative Assessment of Women Unemployment and Poverty in European Union. *Intellectual Economics*, 9, 91-101.
- Kirby, M. (1999). *Stratification and Differentiation*. London: Macmillan Press.
- Kiren Gürler, Ö., Emeç, H. ve Üçdoğruk Birecikli, Ş. (2017). Kamu Destekli Sosyal Yardımlar Üzerine Ampirik Bir Çalışma: Türkiye Örneği. *İnsan Hakları Yıllığı*, 35, 97-114.
- Korkmaz, E., Baloğlu, B., Sümer, K.K., Oktayer, N. ve Çak, M. (2004). *Mikrokredi Modeli Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması: İstanbul Örneği*. İstanbul Ticaret Odası, Yayın No 32, İstanbul: Acar Matbaacılık.
- Kraay, A. (2006). When is Growth Pro Poor? Evidence From a Panel of Countries. *Journal of Development Economics*, 80(1), 198-227.
- Krever, R. & Zhang, H. (2011). Progressive Income Taxation and Urban Individual Income Inequality. *Asia Pacific Tax Bulletin*, 17, 192-199.
- Krishnaji, N. (1997). Human Poverty Index: A Critique. *Economic and Political Weekly*, 32(35), 2202-2205.
- Kula, F. ve Aslan, A. (2010). Kamu Sektör Büyüklüğü-İşsizlik İlişkisi: Abrams Eğrisi’nin Türkiye Ekonomisi için Testi. *Maliye Dergisi*, 159, 155-166.
- Kumar, T.K., Gore, A.P. & Sitaramam, V. (1996). Some Conceptual and Statistical Issues on Measurement of Poverty. *Journal of Statistical Planning and Inference*, 49, 53-71.
- Kunduracı, N. (2011). Küreselleşme ve Yoksulluk Üzerindeki Etkileri. *Yardım ve Dayanışma*, 2(3), 93-100.
- Kuznets, S. (1955). Economic Growth and Inequality. *The American Economic Review*, 45(1), 1-28.

- Kuznets, S. (1963). Quantitative Aspects of the Economic Growth of Nations: VII Distribution of Income by Size. *Economic Development and Cultural Change*, 11(2), 1-80.
- Künü, S. (2013). *Kamu Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri: Türkiye Üzerine Bir Uygulama*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Kwon, H. & Kim, E. (2014). Poverty Reduction and Good Governance: Examining the Rationale Millennium Development Goals. *Development and Change*, 45(2), 353-375.
- Laçiner, Ö. (2007). Bir Süreç ve Durum Olarak Yoksullaşmayı Sorgulamak. İçinde; *Yoksulluk Halleri Türkiye'de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri* (Ed: N. Erdoğan), ss. 313-324. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Laderchi, C.R. (2011). Participatory Methods In The Analysis of Poverty: A Critical Review. QEJ Working Paper Series, 62, 1-16.
- Laderchi, C.R., Saith, R. & Stewart, F. (2003). Does it Matter That We Do Not Agree on the Definition of Poverty? A Comparison of Four Approaches. *Oxford Development Studies*, 31(3), 243-274.
- Leventi, C., Sutherland, H. & Tasseva, I.V. (2019). Improving Poverty Reduction in Europe: What Works Best Where. *Journal of European Social Policy*, 29(1), 29-43.
- Lipton, M. (1997). Editorial: Poverty Are There Holes in The Consensus. *World Development*, 25(7), 1003-1007.
- Mabughi, N. & Selim, Tarek. (2006). Poverty as Social Deprivation: A Survey. *Review of Social Economy*, 64(2), 181-204.
- Macit, M. (2014). Yoksulluk, İnsan Onuru ve Din. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 41, 101-116.
- Maina, A.W. (2017). The Effect of Consumption Taxes on Poverty and Income Inequality in Kenya. *International Journal of Accounting and Taxation*, 5(2), 56-82.
- Malik, S. (1996). Determinants of Rural Poverty in Pakistan: A Micro Study. *The Pakistan Development Review*, 35(2), 171-187.
- Malthus, T. (1798). *An Essay on the Principle of Population*. London: J. Johnson in St. Paul's Church-Yard.
- Marx, K. (1867). *Capital Volume One*. Moscow: Progress Publisher:
- Marx, K. (2000). *Kapital Birinci Cilt* (Çev: A. Bilgi). Ankara: Sol Yayınları.
- Mason, A. & Lee, S.H. (2004). The Demographic Dividend and Poverty Reduction. Seminar on the Relevance of Population Aspects for the Achievement of the Millennium Development Goals, 1-7.
- Matsumae, T. & Hasumi, R. (2016). Impact of Government Spending on Unemployment: Evidence From a Medium Scale DSGE Model. *ESRI Discussion Paper*, 329, 1-48.
- Mauro, P. (1998). Corruption and The Composition of Government Expenditure. *Journal of Public Economics*, 69(2), 263-279.
- Menna, L. ve Tirelli, P. (2017). Optimal Inflation to Reduce Inequality. *Review of Economic Dynamics*, 24, 79-94.
- Mercan, M. (2014). Feldstein-Horioka Hipotezinin AB-15 ve Türkiye Ekonomisi için Sınanması: Yatay Kesit Bağımlılığı Altında Yapısal Kırılması Dinamik Panel Veri Analizi. *Ege Akademik Bakış*, 14(2), 231-245.
- Monte, A.D. & Papagni, E. (2001). Public Expenditure, Corruption and Economic Growth: The Case of Italy. *European Journal of Political Economy*, 17(1), 1-16.

- Moszoro, M. (2021). The Direct Employment Impact of Public Investment. *IMF Working Paper*, 21/131, 1-20.
- Mulok, D., Kogid, M., Asid, R. & Lily, J. (2012). Is Economic Growth Sufficient for Povert Alleviation? Empirical Evidence from Malaysia. *Cuadernos De Economica*, 35, 26-32.
- Mundle, S. (1983). Effect of Agricultural Production and Prices on Incidence of Rural Poverty: A Tentative Analysis of Inter State Variations. *Economic and Political Weekly*, 18(26), 48-53.
- Muter, N., Çelebi, A.K. ve Sakınç, S. (2003). *Kamu Maliyesi*. Manisa: Emek Matbaası.
- Mutluer, M.K., Öner, E. ve Kesik, A. (2013). *Teoride ve Uygulamada Kamu Maliyesi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Mylek, I. & Nel, P. (2010). Religion and Relief: The Role of Religion in Mobilizing Civil Sicety Against Global Poverty. *Kötuitui: New Zealand Journal of Social Sciences*, 5(2), 81-97.
- Nadaroğlu, H. (1985). *Kamu Maliyesi Teorisi*. İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Nantop, N.Y. (2016). Taxation and Income Inequality in Developing Countries: An Empirical Investigation. *Economics Bulletin*, 36(3), 1508-1522.
- Narayan, D., Patel, R., Schafft, K., Rademacher, A. & Koch-Schulte, S. (2000). *Can Anyone Hear Us?. Voices of the Poor*, World Bank.
- Niemietz, K. (2011). *A New Understanding of Poverty*. The Institute of Economic Affairs, London.
- Notten, G. & Neuborg, C.D. (2011). Monitoring Absolute and Relative Poverty: “Not Enough” Is Not the Same as “Much Less”. *Rewiev Income and Wealth*, 57(2), 247-269.
- Oboh, T. & Eromonsole, P.E. (2018). Taxation and Income Inequality in Nigeria. *Journal of Social Development*, 7(1), 63-72.
- OECD, (2001). The DAC Guidelines Poverty Reduction. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264194779en.pdf?expires=1657545659&id=id&accname=guest&checksum=3ABF006F31C1C2173D37D4EBE88A3DC5>. (Erişim Tarihi: 10.10.2020).
- OECD, (2005). Fırsat Eşitliğini Yaygınlaştırmak: Aktif Bir Sosyal Politika Nasıl Herkese Yararlı Olabilir?. *OECD Multilingual Summaries*, 1-11.
- OECD, (2019). The OECD SOCX Manual 2019 Edition, A guide to the OECD Social Expenditure Database. https://www.oecd.org/social/soc/SOCX_Manuel_2019.pdf. (Erişim Tarihi: 10.10.2020).
- Oishi, S., Kushlev, K. & Schimmack, U. (2018). Progressive Taxation, Income Inequality and Happiness. *American Psycholnlist*, 73(2), 1-33.
- Okumuş, E. (2011). Bir Sosyal Eşitsizlik Örneği Olarak Yoksulluğun Dini Meşrulaştırımı. *E-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 5, 3-14.
- Olçay, S. Ş. (2019). *Yoksullukla Mücadelede Vergilerin Rolü ve Türk Vergi Sisteminin Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış YL Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Olopade, B.C., Okudua, H., Oladosun, M. & Asaleye, A.J. (2019). Human Capital and Poverty Reduction in OPEC Member Countries. *Heliyon*, 5, 1-8.
- Onudugo, V.A., Obi K.O., Anawor, O.F., Nwonye, G & Ofoegbu, G.N. (2017). Does Public Spending Affect Unemployment in An Emerging Market?. *Risk Governance & Control: Financial Markets & Institutions*, 7(1), 32-40.

- Osunubi, T.S. (2005). Macroeconometric Analysis of Growth, Unemployment and Poverty in Nigeria. *Pakistan Economic and Social Review*, 43(2), 249-269.
- Özdemir, Ç. (2017). Yoksulluğun Ölçüm Yöntemleri. İçinde; Gelir Dağılımı ve Yoksulluk (ss 183-208), Ankara: Seçkin Yayınları.
- Öztürk, M. ve Çetin, B.I. (2009). Dünya’da ve Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar. *Journal of Yaşar University*. 3(11), 2661-2698.
- Öztürk, N. ve Göktolga, Z.G. (2010). Yoksulluk ve Gelir Bölüşümünü Belirlemede Kullanılan Ölçütler. *Bütçe Dünyası*, 34(2), 3-25.
- Peacock, F. (1981). Rural Poverty and Development in West Malaysia. *The Journal of Developing Areas*. 15(4), 639-654.
- Pehlivan, O. (2009). *Kamu Maliyesi*. Trabzon: Celep Matbaa.
- Pesaran, M.H. (2004). General Diagnostic Tests for Cross Section Dependence in Panels. IZA Discuss Paper Series, 1240. <https://docs.iza.org/dp1240.pdf>. (Erişim Tarihi: 20.07.2022).
- Pew Research Center (2008). Unfavorable Views of Jews and Muslims on The Increase in Europe. <https://www.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/2/2008/09/Pew-2008-Pew-Global-Attitudes-Report-3-September-17-2pm.pdf>. (Erişim Tarihi: 25.01.2022).
- Prechel, H. (1985). The Effects of Export, Public Debt and Development on Income Inequality. *The Sociolnical Quarterly*, 26(2), 213-234.
- Rama, M. (2001). Globalization, Inequality and Labor Market Policies. *Deveolpment Research Group*, The World Bank, 1-44.
- Ramirez, J.M., Diaz, Y. & Bedoya, J.G. (2017). Property Tax Revenues and Multidimensional Poverty Reduction in Colombia: A Spatial Approach. *World Development*, 94, 406-421.
- Ramot, I.A.L. & Ichihashi, M. (2012). The Effects of Tax Structure on Economic Growth and Income Inequality. *IDEC Discussion Paper*, 1-25.
- Rassekh, F. & Speir, J. (2010). Can Economic Globalization Lead to A More Just Society? *Journal of Global Ethics*, 6(1), 27-43.
- Ravallion, M. (1995). Growth and Poverty: Evidence for Developing Countries in the 1980’s. *Economic Letters*, 48, 411-417.
- Ravallion, M. (1996). Issues in Measuring and Modelling Poverty. *The Economic Journal*, 106(438), 1328-1343.
- Ravallion, M. (1997). Can High Inequality Developing Countries Escape Absolute Poverty? https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=620576.(Erişim Tarihi: 11.10.2020).
- Ravallion, M. (2005). A Poverty-Inequality Trade-off?. *World Bank Policy Research Working Paper*, 3579, 1-21.
- Ravallion, M. & Chen, S. (2001). *Measuring Pro-Poor Growth*. Policy Research Working Paper, World Bank, Washington. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/19560/multi0page.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. (Erişim Tarihi: 30.01.2022).
- Ravallion, M. & Huppi, M. (1991). Measuring Changes in Poverty: Methodolnical Case Study of Indonesia During an Adjustmen Period. *The World Bank Economic Review*, 5(1), 57-82.
- Redmong, G. (2014). Poverty and Social Exclusion. In Arieih,A., Casas, F., Fronese, I.ve Korbin, J.E. (Eds.), pp. 1387-1426. *Handbook of Child Well-Being*, Springer Dordchet.
- Riddell, R. (2004). Approaches to Poverty A Note From the Development Perspective. *International Council on Human Rights Policy Researcher’s*

- Meeting, Poverty: The Relevance of Human Rights to Poverty Reduction*, Geneva 24-25 November.
- Robb, C.M. (2000). How. The Poor Can Have a Voice in Government Policy. *Finance Development*, 37 (4), 1-9. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2000/12/robb.htm>. (Erişim Tarihi: 09.01.2022).
- Ross, H. (1968). An Experimental Study of The Negative Income Tax. *Second Annual Meeting of the Community Serviecs of Pennsylvania*, Harisburg,1-11.
- Rowntree, S. (1901). *Poverty A Study of Town Life*. New York: The Macmillan Company.
- Sachs, J. (2000). Küreselleşme ve İstihdam (Çev: U.Dolgun ve E.Evren). İçinde; *Küreselleşmenin İnsani Yüzü* (Eds: V.Bozkurt). ss.225-252, İstanbul: Alfa Basım.
- Sachs, J.D. (2005). *The End of Poverty Economic Possibilities For Our Time*. New York: The Penguin Press.
- Saez, E. (2004). Direct or Indirect Tax Instruments for Redistribution: Short Run Versus Long Run. *Journal of Public Economics*, 88, 503-518.
- Sağbaş, İ. ve Şen, H. (2016). *Vergi Teorisi ve Politikası*. Ankara: Kalkan Matbaa.
- Sağbaş, S. ve Saruç, N.T. (2010). *Vergi Teorisi*. İstanbul Üniversitesi: Açık ve Uzaktan Fakültesi.
- Salazar, D. (2016). Development Impact, Reaching Children's Potential Four Approaches to Poverty. <https://globalvolunteers.org/four-approaches-to-poverty/> (Erişim Tarihi: 09.10.2020).
- Salotti, S. & Trecroci, C. (2018). Cross-Country Evidence on the Distributional Impact of Fiscal Policy. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2379441. (Erişim Tarihi: 13.03.2022).
- Salti, N. (2014). Income Inequality and The Composition of Public Debt. *Journal of Economic Studies*, 42(5), 821-837.
- Samson, M. (2009). Social Cash Transfers and Pro-Poor Growth. In P. Jacquet ve R. Krech, (Eds), pp. 43-60. *Promoting Pro-Poor Growth Social Protection*, Paris: OECD.
- Sancak Baktır, N. & Erdem, E. (2015). Türkiye'de Kadın Yoksulluğunun Çözümünde Mikro Kredi Uygulamaları: Ekonomik Etkilerin Ölçülmesi. *Sakarya İktisat Dergisi*, 4(4), 52-82.
- Sancar, C. ve Polat, M.A. (2021). Yoksulluk, İşsizlik ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye ve Düzey 1 Bölgeleri Ölçeğinde Bir Uygulama. *Van Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 51, 211-242.
- Sanyal, P. & Ehlen, M. (2017). The Interactions of Public Debt, Income Inequality and Economic Growth for U.S. States: A Bayesian Non-Parametric Analysis. *Empirical Economics Review*, 7(1), 57-101.
- Saraçoğlu, F. (2007). Asgari (En Az) Geçim İndiriminin Vergi Ödeme Gücünün Kavranması Açısından Önemi ve Türkiye'de Uygulama Açısından Gelişimi. *Kazanıcı Hukuk Dergisi*, 33(34), 121-133.
- Sarı Gerşil, G. (2014). Küreselleşme Sürecinde Yoksulluk: Türkiye'de ve Dünya'da ki Perspektifi. *International Conference on Eurasian Economies*, 1-9.
- Sarısoy, İ. ve Koç, S. (2010). Türkiye'de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonometrik Analizi. *Maliye Dergisi*, 158, 326-348.
- Sawhill, I.V. (2007). Poverty in America. In David H. (Ed). pp. 405-408. *The Concise Encyclopedia of Economics*. Liberty Fund, Indiana.

- Selase, A. (2019). Impact of Disaggregated Public Expenditure on Unemployment Rate of Selected African Countries: A Panel Dynamic Analysis Approach. *American International Journal of Humanities*, 1(2), 47-57.
- Sen, A. (1976). Poverty an Ordinal Approach to Measurement. *Econometrica*, 44(2), 219-231.
- Sen, A. (1979). Issues in the Measurement of Poverty. *The Scandinavian Journal of Economics*, 81(2), 285-307.
- Sen, A. (1983). Poor, Relatively Speaking. *Oxford Economic Papers*, 35(2), 153-169.
- Sen, A. (1985). A Sociolnical Approach to the Measurement of Poverty: A Reply to Professor Peter Townsend. *Oxford Economic Papers*, 37(4), 669-676.
- Sen, A. (1994). Well-Being, Capability and Public Policy. *Giornale degli Economisti e Annali di Economia*, 53, 7/9, 333-347.
- Shepherd, A., Bird, K., Dacorta, L., Diwakar, V., Dubey, A., Gelb, S., Golooba-Mutebi, F., Günther, M., Lenhardt, A., Mwabu, G., Scott., L. ve Shaffer, P. (2019). *The Fourth Chronic Poverty Growth*. Chroniz Poverty Advisory Network.
- Sinding, S.W. (2009). Population, Poverty and Economic Development. *Philosophical Transactions of Royal Society*, 364, 3023- 3030.
- Sinn, H.W. (1995). A Theory of The Welfare State. *The Scandinavian Journal of Economics*, 97(4), 495-526.
- Sipahi, E.B. (2006). Yoksulluğun Küreselleşmesi ve Kentsel Yoksulluk: Ekonomik ve Sosyal Boyutlarıyla Konya Örneğinde Yoksulluk. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 6(11), 172-189.
- Slater, R. (2011). Cash Transfers, Social Protection and Poverty Reduction. *International Journal of Social Welfare*. 20, 250-259.
- Smith, A. (2010). An Inquiry Into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. World Public Library Editon. www.WorldLibrary.net, (Erişim Tarihi: 03.07.2022).
- Smith. A. (1955). *Milletlerin Zenginliği* (Çev: H. Derin). Ankara: Maarif Basımevi.
- Solmaz, E. ve Avcı, M. (2017). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Koruma Harcamaları: Avrupa Birliği Ülkeleri Üzerine Bir İnceleme. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 46-73.
- Spicker, P. (2012). *Poverty*. Encyclopedia of Applied Ethics (Second Edition), 554-560.
- Sridhar, K.S. (2015). Is Urban Poverty More Challenging Than Rural Poverty? A Review. *Environment and Urbanization ASIA*, 6(2), 95-108.
- Stiglitz, J. (2021). *Eşitsizliği Bedeli: Bugünün Bölünmüş Toplumunu Geleceğimizi Nasıl Tehlikeye Atıyor* (Çev: O.İşler). İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Streteen, P. (1994). *Poverty Concepts and Measurement*. In, Van Der Hooven, R. ve Anker, R. (eds) *Poverty Monitoring: An International Concern*. London: Palgrave Macmillan.
- Şeker, M. (2006). Dış Borçlanmaya Teorik Bir Bakış ve Dış Borçların Ekonomik Etkileri. *Sosyoekonomi*, Ocak-Haziran, 1, 73-92.
- Şener, N. B. (2020). *Dolaylı Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerine Etkisi: Panel Veri Analizi ile Ülkeler Arası Bir Karşılaştırma*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şener, O. (2006). *Teori ve Uygulamada Kamu Ekonomisi*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Şenses, F. (2017). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk* (8.Baskı). İstanbul: İletişim Yayıncılık.

- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, (2022). *2022-2024 Bütçe Dönemi Bütçe Hazırlama Rehberi*.
- Tagkalakis, A.O. (2013). The Unemployment Effects of Fiscal Policy: Recent Evidence from Greece. *Journal of European Labor Studies*, 2(11), 1-32.
- Takayama, N. (1979). Poverty, Income Inequality and Their Measures: Professor Sen's Axiomatic Approach Reconsidered. *Econometrica*, 47(3), 747-759.
- Tanzi, V. & Davoodi, H. (2000). Corruption, Growth and Public Finances. IMF Working Paper, 00/182. <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2016/12/30/Corruption-Growth-and-Public-Finances-3854>. (Erişim Tarihi: 27.01.2022).
- Tarı, R. (2014). *Ekonometri*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Taşkaya, S. (2020). *Din ve Yoksulluk İlişkisinin Sosyolojik Bağlamda İncelenmesi*. (Yayımlanmamış YL Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tatlı, H. ve Taşçı, K. (2016). Türkiye'de Sosyal Refah Harcamalarının Fert Yoksulluk Oranları Üzerindeki Etkisi. İçinde Aydın, H., Christiansen, B. ve Akgün, E. (Eds.) pp. 31-40. *Economic Development Social and Political Interactions*, IJOPEC Publication.
- Tatoğlu, F. Y. (2005). *Sermaye Piyasasında Riskin Sınırlı Bağımlı Değişkenli Panel Veri Modelleri ile Analizi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Tatoğlu, F. Y. (2020). *Panel Veri Ekonometrisi*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Taylor, Y. (2010). Vergi Teorisi Açısından Özel Tüketim Vergileri ve Türk Özel Tüketim Vergisi Uygulaması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12, 435-467.
- Teyyare, E. ve Sayaner, K. (2018). Türkiye'de Gelir Eşitsizliğinin Maliye Politikası Araçları ve Kurumsal Faktörler Açısında Analizi ve Çözüm Önerileri. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 309-334.
- Thomas, E.M. (2007). *Readiness to Learn at Scholl Five Year Old Children in Canadia*. Research Paper, No 004. Statistics Canada. <https://www150.statcan.gc.ca/n1/en/pub/89-599-m/89-599-m2006004-eng.pdf?st=FdQ8EOFH>. (Erişim Tarihi: 17.01.2022).
- Todarro, M.P. & Smith, S. (2014). *Economic Development (12th Ed.)*. New Jersey: Pearson Education.
- Topal, M.H. (2017). Türkiye'de Kamu Yatırımlarının İstihdam Üzerindeki Etkisi: Bölgesel Bir Analiz (2004-2016). *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 6(2), 186-204.
- Topaloğlu, E.E. (2018). Bankalarda Finansal Kırılganlığı Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Analizi ile Belirlenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 13(1), 15-38.
- Townsend, P. (1979). *Poverty in United Kingdom A Survey of Household Resources and Standards of Living*. Penguin Books,
- Townsend, P. (1985). A Sociolnival Approach to the Measurement of Poverty- A Rejoinder to Professor Amartya Sen. *Oxford Economic Papers*, 37(4), 659-668.
- Tsaklnlou, P. (1990). Aspects of Poverty in Greece. *Review of Income and Wealth*, 36(4), 381-402.
- Tüğen, K. (2015). *Devlet Bütçesi*. İzmir: Bassaray Matbaası.
- TÜİK, (2008). *Tüketim Harcamaları, Yoksulluk ve Gelir Dağılımı Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi 6*. Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası: Ankara.

- Tümtaş, M.S. ve Ergun, C. (2014). Göç ve Yoksulluk Kıskaçında Yıkılan Bir Kent: Van. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5(2), 1-23.
- Uluatam, Ö. (1997). *Kamu Maliyesi*. Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Ulusoy, A. (2012). *Devlet Borçlanması*. Trabzon: Aksakal Kitapevi.
- UNDP, (1990). *Human Development Report*. United Nations Development Programme New York: Oxford University Press.
- UNDP, (1996). Urban Management and Poverty Reduction: Urban Poverty Research Sourcebook Indicators of Urban Poverty. Working Paper, No 5, UNDP/UNCHS (Habitat).
- UNDP, (1997). *Human Development Report*. United Nations Development Programme New York: Oxford University Press.
- UNDP, (2001). *Human Development Report*. Making New Technologies Work For Human Development, New York.
- UNDP, (2010). Human Development Report: The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development. New York, USA. http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/270/hdr_2010_en_complete_reprint.pdf. (Erişim Tarihi: 25.09.2021).
- UNDP, (2020). Global Multidimensional Poverty Index 2020: Charting Pathways Out of Multidimensional Poverty: Achieving the SDG's. New York, USA. http://hdr.undp.org/sites/default/files/2020_mpi_report_en.pdf. (Erişim Tarihi: 25.09.2021).
- UNDP, (2020). Human Development Report, Technical Notes. http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020_technical_notes.pdf. (Erişim Tarihi: 30.01.2022).
- UNDP, Human Development Index. <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi> (Erişim Tarihi: 25.09.2021).
- UNICEF (2005). *The State of the World's Children, Childhood Under Threat*. New York, USA.
- Vazquez, J.M. (2001). The Impact of Fiscal Policy on The Poor: Fiscal Incidence Analysis. *International Studies Program Working Paper Series*.
- Vazquez, J.M., Dodson, B.M. & Vulovic, V. (2012). The Impact of Tax and Expenditure Policies on Income Distribution: Evidence From a Large Panel of Countries. *International Center for Public Policy Working Paper*, 12-25.
- Visaria, P. (1981). Poverty and Unemployment in India: An Analysis of Recent Evidence. *World Development*, 9(3), 277-300.
- Wagle, U.R. (2012). The Economic Footing of the Global Poor, 1980-2005: The Roles of Economic Growth, Openness and Political Institutions. *Journal of International Development*, 24(1), 173-197.
- Warr, P. (2003). Fiscal Policies and Poverty Incidence: The Case of Thailand. *Asian Economic Journal*, 17(1), 27-44.
- Watts, H. (1964). An Economic Definition of Poverty. *Institute For Research on Poverty, Discussion Papers*. 1-19. <https://www.irp.wisc.edu/publications/dps/pdfs/dp568.pdf>. (Erişim Tarihi: 30.01.2022).
- Weber, B., Jensen, L., Miller, K., Mosley, J. & Fisher, M. (2005). A Critical Review of Rural Poverty Literature: Is There Truly a Rural Effect?. *Institute for Research on Poverty Discussion Paper*, No 13, 1-50.
- Wei, S.J. (1999). Corruption in Economic Development Beneficial Grace, Minor Annoyance or Major Obstacle?. *Policy Research Working Paper*, 2048, World Bank.

- WHO. <https://www.who.int/about/governance/constitution> . (Erişim Tarihi: 5.11.2021).
- Wilson, G. (1996). Toward a Revised Framework for Examining Beliefs About the Causes of Poverty. *The Sociological Quarterly*, 37(3), 413-428.
- World Bank, (1990). Poverty. World Development Report. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/5973/WDR%201990%20-%20English.pdf?sequence=5&isAllowed=y>. (Erişim Tarihi: 26.01.2022).
- World Bank, (1997). Helping Countries Combat Corruption. <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/corruptn/corrptn.pdf>. 26.01.2022
- World Bank, (2000). Attacking Poverty. World Development Report. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/11856>. (Erişim Tarihi: 26.01.2022).
- World Bank, (2008). Agriculture For Development. World Development Report. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/5990/WDR%202008%20-%20English.pdf?sequence=3&isAllowed=y>. (Erişim Tarihi: 13.01.2022).
- World Bank, Poverty Data <http://iresearch.worldbank.org/PovcalNet/home.aspx> 14.10.2020
- Yalçın, E. (2005). *İktisadi Büyüme ve Dış Krediler: Ampirik Bir Çalışma*. (Uzmanlık Yeterlilik Tezi). Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Ankara.
- Yavuzkanat, P. (2013). *Türkiye’de İllerin Yoksulluk Riskinin Ölçülmesi Üzerine Bir Yöntem Önerisi*. (Uzmanlık Tezi). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Yayla, O.T. (2015). Dijitalleşme Çağında Eşitsizlik ve Ayrımcılık. *Liberal Düşünce Dergisi*, 79, 43-53.
- Yıldırım, A., Doğan, C. ve Topcuoğlu, A. (2011). Türkiye’de 1980 Yılları Arasında Uygulanan Yoksullukla Mücadele Politikalarının Etkinliği Üzerine Bir Analiz. 7. *Ekonomik Yaklaşımlar Kongresi*, Ankara: Gazi Üniversitesi, 1-20.
- Yıldırım, E. (2006). Yoksul Ailelerde Değerler Değişimi. *İstanbul Journal of Sociological Studies*, 33, 47-73.
- Yıldız, F. (2018). Gelişmekte Olan Ülkelerde Dış Borçlanma ve Dış Yardımların Yoksulluk Üzerindeki Etkisi: Yatay Kesit Analizi ile Bir İnceleme. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 9-19.
- Yoshino, N., Hesary, F.T. & Shimuzu, S. (2018). Impact of Quantitative Easing and Tax Policy on Income Inequality: Evidence From Japan. *ADB Working Paper*, 891, 1-24.
- Yüce, M. (2002). Türkiye’de Gelir Dağılımı Bozukluğunun İzlenen Kamu Gelir ve Harcama Politikaları ile Bağlantısı. *Bilgi*, 23, 1-38.
- Yücel Batmaz, N. (2016). Kentsel Yoksullukla Mücadelede Belediyelerin Rolü “Keçiören Belediyesi Örneği” *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 37-50.
- Yücel, D. (2011). Türkiye’de Yoksulluk Sorunu ve Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğa Etkileri Üzerine Bir Araştırma. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 383-402.
- Yüksel Arabacı, R. (2019). Dünya Bankası’nın Yeni Uluslararası Yoksulluk Sınırları ve Küresel Yoksulluğun Yeniden Değerlendirilmesi. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 9(1), 123-140.
- Zaman, K., Rashid, K., Khan, M.M. & Ahmad, M. (2011). Panel Data Analysis of Growth, Inequality and Poverty: Evidence From SAARC Countries. *Journal of Yasar University*, 21(6), 3523-3537.

EKLER DİZİNİ

EK 1: Analize Dahil Edilen OECD Ülkeler

Almanya	Litvanya	Türkiye
Avusturya	Macaristan	Çek Cumhuriyeti
Belçika	Meksika	İngiltere
Danimarka	Norveç	İrlanda
Estonya	Polonya	İspanya
Finlandiya	Portekiz	İsveç
Hollanda	Slovakya	İtalya
Letonya	Slovenya	İzlanda

EK 2: Analizlere Dahil Edilen Açıklayıcı Değişkenler

YO	Yoksulluk Oranı
GDP	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
KBG	Kişi Başına Düşen Gelir
GINI	GINI Katsayısı
ENF	Enflasyon Oranı
İŞSZLK	İşsizlik
CARİHR	Cari Harcamalar
EĞTMHR	Eğitim Harcamaları
KBSAĞHR	Kişi Başı Sağlık Harcamaları
KBSOSHR	Kişi Başı Sosyal Harcamalar
KBİGHR	Kişi Başı İş Göremezlik Harcamaları
KBİPHR	Kişi Başı İş Gücü Piyasası Harcamaları
KBAYH	Kişi Başı Aile Yardım Harcamaları
TVY	Toplam Vergi Yüğü
ÖTV	Özel Tüketim Vergisi Yüğü
KDV	Katma Değer Vergisi Yüğü
KGV	Kişisel Gelir Vergisi Yüğü
KV	Kurumlar Vergisi Yüğü
TDB	Devlet Borcu

EK 3: Analizlerde Kullanılan Değişkenlerin Özet İstatistikleri

Değişkenler	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Hata	Min.	Max.
YO	336	3.686994	7.068435	0	37.37
GSYH	336	2,180177	3.655262	-14.83861	25.16253
Ln (KBG)	336	10.24542	.6350783	.6350783	11.42481
GINI	336	31.75744	5.390085	23.7	50.1
Enf	336	4.505228	.1380731	3.729905	4.785706
İşsizlik	336	8.20147	3.990724	2.25	26.09
KTH	336	20.02317	3.530824	10.34442	27.935
KEH	336	5.330533	1.202481	2.031727	8.55955
KBSAH	336	7.525131	.5715953	6.022057	8.322083
KBSOH	336	8.731738	.6456953	6.564938	9.683681
KBİGH	336	6.438515	1.211686	1.848612	7.93036
KBİPH	336	4.757325	1.528626	-.7444405	6.923989
KBAYH	336	6.52465	.797052	3.649749	7.616954
TVY	336	34.78561	7.38207	11.362	50.809
ÖTV	336	3.041539	.8394741	.396	5.071
KDV	336	7.219315	1.425076	3.228	10.912
KGV	336	8.252086	4.683612	2.048	26.349
KV	336	2.675336	1.589909	.81	12.588
TDB	336	56.63298	29.36523	3.765533	135.3656

EK 4: Korelasyon Matrisi

	YO	GDP (%)	ENF	İŞSİZLİK	GINI	KBG	CARİ	EĞİTİM	KBSAĞLK	TPSOSHR	KBİGH	KBİPH	KBAYH	TVH	ÖTV	KDV	KGV	KV	TDB
YO	1.000																		
GDP (%)	0.00424	1.000																	
ENF	-0.3932	-0.2008	1.000																
İŞSİZLİK	0.0253	-0.1536	0.1040	1.000															
GINI	0.8145	0.0001	-0.2429	0.1647	1.000														
KBG	-0.6256	-0.0885	0.2867	-0.3263	-0.5542	1.000													
CARİ	-0.6835	-0.2358	0.2429	-0.1412	-0.7005	0.6455	1.000												
EĞİTİM	-0.2880	-0.1459	0.2130	-0.3029	-0.3988	0.5914	0.6492	1.000											
KBSAĞLK	-0.7463	-0.1299	0.3554	-0.1876	-0.6005	0.9004	0.6292	0.4450	1.000										
TPSOSHR	0.0723	-0.1212	0.0079	-0.2801	0.0167	0.2365	0.2065	0.1493	0.2204	1.000									
KBİGH	-0.8827	-0.0813	0.3214	-0.0288	-0.7355	0.7664	0.7774	0.5296	0.7710	-0.501	1.000								
KBİPH	-0.8008	-0.1048	0.4340	0.0053	-0.6534	0.7305	0.7104	0.4009	0.7789	0.8032	0.8713	1.000							
KBAYH	-0.7066	-0.0965	0.3969	-0.3237	-0.6788	0.8249	0.7244	0.6683	0.8280	0.1764	0.7898	0.7461	1.000						
TVH	-0.7561	-0.1174	0.2471	-0.1711	0.7526	0.6827	0.7954	0.5400	0.7043	0.3672	0.8174	0.7739	0.7148	1.000					
ÖTV	-0.2730	-0.0011	0.1441	0.1543	0.2849	-0.2086	0.0883	-0.0273	-0.1508	-0.000	0.1843	0.0255	-0.1443	0.1717	1.000				
KDV	-0.5957	-0.0625	0.1277	-0.1707	-0.6244	0.2972	0.6154	0.5574	0.3274	0.1461	0.6389	0.4924	0.5396	0.6688	0.4603	1.000			
KGV	-0.4140	-0.984	0.1216	-0.2370	-0.4118	0.7126	0.6814	0.7362	0.6434	-0.0577	0.6293	0.5671	0.6778	0.7082	0.0421	0.4785	1.0000		
KV	-0.1974	0.0409	0.0471	-0.3077	-0.2686	0.4589	0.0958	0.2641	0.3147	0.0592	0.2640	0.2575	0.3129	0.2720	-0.1008	0.0600	0.1434	1.0000	
TDB	-0.1856	-0.2360	0.2899	0.2235	0.0087	0.2691	0.1346	-0.0500	0.4037	0.2814	0.1607	0.2748	0.1553	-0.2485	-0.3423	-0.1647	0.1579	-0.0657	1.000

EK 5: Birinci Modele İlişkin Yapılan Test Sonuçları

	F TESTİ					
	Katsayı	Std. Hata	t	P> t	%95 Güven Aralığı	
GSYH	-0.0702547	0.0297082	-2.36	0.019	-0.1287232	- 0.0117862
Enflasyon	-11.65811	1.169578	-9.97	0.000	-13.95995	-9.356271
GINI	0.2357387	0.0581128	4.06	0.000	0.1213673	0.3501102
Ln(KBG)	-15.1963	1.666397	-9.12	0.000	-18.47592	-11.91667
İşsizlik	-0.0333221	0.0395661	-0.84	0.400	-0.111192	0.0445478
KTH	-0.3630836	0.078101	-4.65	0.000	-0.5167936	- 0.2093737
F İstatistiği = 70,4 Prob>F = 0.000						

	LM TESTİ	
	Varyans	Std. Sapma
YO 5.50	49.96277	7.068435
e	1.882446	1.372022
u	10.2169	3.196389
Var (u)= Birim etkilerinin varyansı sıfıra eşittir (H ₀) chibar2 = 1019.61 Prob>chibar2 = 0.000		

	HAUSMAN TESTİ			
	(b) fe	(B) re	(b - B) Fark	Sqrt (diag (V _b - V _B)) S.E
GSYH	-0.0057853	-0.0154048	0.0096195	0.0034383
Enflasyon	-4.536126	-6.512474	1.976348	0.7947195
GINI	0.2002224	0.2704658	-0.0702434	0.0269485
Ln(KBG)	-10.57756	-6.276867	-4.300698	1.593299
İşsizlik	0.0745995	0.1174509	-0.0428514	0.0242689
KTH	-0.2057016	-0.1481667	-0.057535	0.0419462
b= H ₀ ve H _a altında tutarlı. B= H _a altında tutarsız, H ₀ altında etkin. H ₀ =Katsayılardaki fark sistematik değildir. chi2(6) = (b-B) ' [(V _b - V _B) ^ (-1)] (b-B) = 33.31 Prob>chi2 = 0.0000				

EK 6: İkinci Modele İlişkin Yapılan Test Sonuçları

	F TESTİ					
	Katsayı	Std. Hata	t	P> t	%95 Güven Aralığı	
GSYH	-0.033123	0.300196	-1.10	0.271	-0.0922044	- 0.0259684
Enflasyon	-12.55218	1.251043	-10.03	0.000	-15.01435	-10.09001
GINI	0.2081414	0.0601604	3.46	0.001	0.897401	0.3265426
Ln(KBG)	-12.02712	1.627836	-7.39	0.000	-15.23086	-8.823391
İşsizlik	0.0193222	0.0398403	-0.48	0.628	-0.0590872	0.0977316
KEH	0.0063056	0.1775033	-0.04	0.972	-0.3430374	- 0.3556486
F İstatistiği = 60,13 Prob>F = 0.000						

	LM TESTİ	
	Varyans	Std. Sapma
YO 5.50	49.96277	7.068435
e	1.920469	1.38581
u	9.962779	3.154802
Var (u)= 0 (Birim etkilerinin varyansı sıfıra eşittir (H ₀)) chibar2 = 1019.48 Prob>chibar2 = 0.000		

	HAUSMAN TESTİ			
	(b) fe	(B) re	(b - B) Fark	Sqrt (diag (V_b-V_B)) S.E
GSYH	0.0205723	0.0123363	0.008236	0.0030507
Enflasyon	-5.598612	-6.856468	1.257855	0.8295478
GINI	0.1960987	0.289139	-0.0930403	0.0293427
Ln(KBG)	-8.74579	-6.219096	-2.526693	1.539828
İşsizlik	0.0923947	0.1053594	-0.0129647	0.0241421
KEH	0.0599639	0.231004	-0.1710401	0.0837144
b= H ₀ ve H _a altında tutarlı. B= H _a altında tutarsız, H ₀ altında etkin. H ₀ =Katsayılarıdaki fark sistematik değildir. chi2(6) = (b-B)' [(V_b - V_B) ^ (-1)] (b-B) = 31.23 Prob>chi2 = 0.0000				

EK 7: Üçüncü Modele İlişkin Yapılan Test Sonuçları

	F TESTİ					
	Katsayı	Std. Hata	t	P> t	%95 Güven Aralığı	
GSYH	0.0858798	0.0301273	-2.85	0.005	-0.1451723	-0.0265874
Enflasyon	-15.61645	1.084768	-14.40	0.000	-17.75134	-13.48155
GINI	0.2036465	0.0601472	3.39	0.001	0.0852728	0.3220202
İşsizlik	0.1158317	0.0335414	3.45	0.001	0.004982	0.188433
KBSAH	-5.758161	0.783335	-7.35	0.000	-7.299816	-4.216506
F İstatistiği = 52.76 Prob>F = 0.000						

	LM TESTİ	
	Varyans	Std. Sapma
YO 5.50	49.96277	7.068435
e	1.975211	1.405422
u	7.982821	2.825389
Var (u)= 0 (Birim etkilerinin varyansı sıfıra eşittir (H ₀)) chibar2 = 970.58 Prob>chibar2 = 0.000		

	HAUSMAN TESTİ			
	(b) fe	(B) re	(b - B) Fark	Sqrt (diag (V _b - V _B)) S.E
GSYH	-0.0156735	-0.0199186	0.0042452	0.0049087
Enflasyon	-0.0439858	-0.0431869	-0.007988	0.0115499
GINI	0.3103432	0.4019081	-0.0915649	0.0385078
İşsizlik	0.099941	0.0759372	0.0240039	0.0096418
KBSAH	-8.34036	-7.846718	-0.4936418	0.4750209
b= H ₀ ve H _a altında tutarlı. B= H _a altında tutarsız, H ₀ altında etkin. H ₀ =Katsayılarıdaki fark sistematik değildir. chi2(6) = (b-B)' [(V _b - V _B) ⁽⁻¹⁾] (b-B) = 20.16 Prob>chi2 = 0.0012				

EK 8: Dördüncü Modele İlişkin Yapılan Test Sonuçları

	F TESTİ					
	Katsayı	Std. Hata	t	P> t	%95 Güven Aralığı	
GSYH	-0.1165956	0.0281413	-4.14	0.000	-0.1719796	-0.0612116
Enflasyon	-11.41983	1.105278	-10.33	0.000	-13.59509	-0.244566
GINI	0.1422848	0.0553581	2.57	0.011	0.0333364	0.2512333
İşsizlik	0.1776163	0.0291982	6.08	0.000	0.1201524	0.2350802
KBSOH	-9.571928	0.0894867	-10.70	0.000	-11.33309	-7.810771
F İstatistiği = 60.36 Prob>F = 0.000						

	LM TESTİ	
	Varyans	Std. Sapma
YO 5.50	49.96277	7.068435
e	2.08009	1.442252
u	6.818688	2.611262
Var (u)= 0 (Birim etkilerinin varyansı sıfıra eşittir (H ₀)) chibar2 = 802.99 Prob>chibar2 = 0.000		

	HAUSMAN TESTİ			
	(b) fe	(B) re	(b - B) Fark	Sqrt (diag (V_b - V_B)) S.E
GSYH	0.0093134	-0.0261077	0.0167943	0.0026571
Enflasyon	-8.186391	-4.678719	-3.507671	0.7264033
GINI	0.170148	0.3462925	-0.1761445	0.345706
İşsizlik	0.2349544	0.2010143	0.0339401	0.0066622
KBSOH	-1.024892	-3.184006	2.159114	0.4677847
b= H ₀ ve H _a altında tutarlı. B= H _a altında tutarsız, H ₀ altında etkin. H ₀ =Katsayılarıdaki fark sistematik değildir. chi2(6) = (b-B)' [(V_b - V_B) ^ (-1)] (b-B) = 45.96 Prob>chi2 = 0.0000				

EK 9: Beşinci Modele İlişkin Yapılan Test Sonuçları

	F TESTİ					
	Katsayı	Std. Hata	t	P> t	%95 Güven Aralığı	
GSYH	-0.0550243	0.0299746	-1.84	0.067	-0.0114017	0.0039685
Enflasyon	-11.29511	1.240597	-9.10	0.000	-13.73672	-8.853495
GINI	0.2117046	0.0589264	3.59	0.000	0.095732	0.3276773
Ln(KBG)	-9.863861	1.697893	-5.81	0.000	-13.20547	-6.52225
İşsizlik	0.0293646	0.387871	0.76	0.450	-0.047972	0.1057012
KİGH	-1.882052	0.5970506	-3.15	0.002	-3.057103	-0.7070002
F İstatistiği = 36.66 Prob>F = 0.000						

	LM TESTİ	
	Varyans	Std. Sapma
YO 5.50	49.96277	7.068435
e	1.759064	1.326297
u	6.229194	2.495835
Var (u)= 0 (Birim etkilerinin varyansı sıfıra eşittir (H ₀)) chibar2 = 1033.44 Prob>chibar2 = 0.000		

	HAUSMAN TESTİ			
	(b) fe	(B) re	(b - B) Fark	Sqrt (diag (V _b -V _B)) S.E
GSYH	-0.0185342	-0.0417227	0.0231885	0.0066222
Enflasyon	-4.635821	-6.593152	1.957331	0.7136078
GINI	0.2065844	0.2380016	-0.0314172	0.028714
Ln(KBG)	-5.936438	0.8231734	-5.113264	1.413874
İşsizlik	0.1022537	0.1620563	-0.0598026	0.0227776
KBİGH	-3.234792	-3.83344	0.05986481	0.4096002
b= H ₀ ve H _a altında tutarlı. B= H _a altında tutarsız, H ₀ altında etkin. H ₀ =Katsayılarıdaki fark sistematik değildir. chi2(6) = (b-B)' [(V _b - V _B) ⁽⁻¹⁾] (b-B) = 20.67 Prob>chi2 = 0.0021				

EK 10: Altıncı Modele İlişkin Yapılan Test Sonuçları

	F TESTİ					
	Katsayı	Std. Hata	t	P> t	%95 Güven Aralığı	
GSYH	-0.0333514	0.0296053	-1.13	0.261	-0.091617	0.0249146
Enflasyon	-12.20712	1.234651	-9.89	0.000	-14.6370	-9.777214
GINI	0.2202994	0.060865	3.62	0.000	-14.91978	.3400874
Ln(KBG)	-11.78483	1.592887	-7.40	0.000	-0.0600354	-8.649874
İşsizlik	0.0172417	0.039265	0.44	0.661	0.1196009	0.0945189
KBSİPH	-0.2865542	0.2722547	-1.05	0.293	-0.8223769	0.2492685
F İstatistiği = 53.77 Prob>F = 0.000						

	LM TESTİ	
	Varyans	Std. Sapma
YO 5.50	49.96277	7.068435
e	1.883691	1.372476
u	8.378609	2.894583
Var (u)= 0 (Birim etkilerinin varyansı sıfıra eşittir (H ₀)) chibar2 = 1060.29 Prob>chibar2 = 0.000		

	HAUSMAN TESTİ			
	(b) fe	(B) re	(b - B) Fark	Sqrt (diag (V _b -V _B)) S.E
GSYH	0.0149422	-0.003429	0.0183712	0.0043974
Enflasyon	-4.927624	0.3040676	1.450222	0.7448413
GINI	0.2204867	-4.577286	-0.083581	0.03146
Ln(KBG)	-8.557572	0.1311143	-3.980286	1.42374
İşsizlik	0.092415	0.2023293	-0.0386993	0.0235159
KBSİPH	-0.69564	-1.000824	0.3051839	0.1344755
b= H ₀ ve H _a altında tutarlı. B= H _a altında tutarsız, H ₀ altında etkin. H ₀ =Katsayılarıdaki fark sistematik değildir. chi2(6) = (b-B)' [(V _b - V _B) ^ (-1)] (b-B) = 31.71 Prob>chi2 = 0.0000				

EK 11: Yedinci Modele İlişkin Yapılan Test Sonuçları

	F TESTİ					
	Katsayı	Std. Hata	t	P> t	%95 Güven Aralığı	
GSYH	-0.1143081	0.315277	-3.63	0.000	-0.1763566	-
Enflasyon	-13.15441	1.20058	-10.96	0.000	-15.51723	-10.79159
GINI	0.1195741	0.609792	1.96	0.051	-0.0004369	0.2395852
İşsizlik	0.1565344	0.0325305	4.81	0.000	0.0925123	0.2205566
KBAYH	-4.132975	0.6078018	-6.80	0.000	-5.329169	-2.936781
F İstatistiği = 66.21 Prob>F = 0.000						

	LM TESTİ	
	Varyans	Std. Sapma
YO 5.50	49.96277	7.068435
e	1.867517	1.366571
u	8.875868	2.2.979239
Var (u)= 0 (Birim etkilerinin varyansı sıfıra eşittir (H ₀)) chibar2 = 1046.85 Prob>chibar2 = 0.000		

	HAUSMAN TESTİ			
	(b) fe	(B) re	(b - B) Fark	Sqrt (diag (V_b-V_B)) S.E
GSYH	-0.52054	-0.0595453	0.0075199	0.0048392
Enflasyon	-6.342914	-6.014332	-0.0328582	0.3412728
GINI	0.1255384	0.2426442	-0.1171058	0.0272568
İşsizlik	0.192198	0.1626343	0.295637	0.0065319
KBAYH	-3.894027	-4.060331	0.1663036	0.3774175
b= H ₀ ve H _a altında tutarlı. B= H _a altında tutarsız, H ₀ altında etkin. H ₀ =Katsayılardaki fark sistematik değildir. chi2(6) = (b-B)' [(V_b - V_B) ^ (-1)] (b-B) = 33.72 Prob>chi2 = 0.0000				

EK 12: Sekizinci Modele İlişkin Yapılan Test Sonuçları

	F TESTİ					
	Katsayı	Std. Hata	t	P> t	%95 Güven Aralığı	
GSYH	-0.0416307	0.0296868	-1.40	0.162	-0.1000572	0.0167957
Enflasyon	-11.93264	1.219865	-9.78	0.000	-14.33345	-9.531827
GINI	0.1956234	0.0597372	3.27	0.000	0.0780551	0.3131918
Ln(KBG)	-13.0967	1.640351	-7.98	0.001	-16.32506	-9.868338
İşsizlik	-0.0042085	0.0404791	-0.10	0.917	-0.0838751	0.0754581
TVY	-0.102756	0.0479023	-2.15	0.033	-0.1970321	-0.0084798
F İstatistiği = 62.81 Prob>F = 0.000						

	LM TESTİ	
	Varyans	Std. Sapma
YO 5.50	49.96277	7.068435
e	1.915937	1.384174
u	10.06203	3.17207
Var (u)= 0 (Birim etkilerinin varyansı sıfıra eşittir (H ₀)) chibar2 = 1015.97 Prob>chibar2 = 0.000		

	HAUSMAN TESTİ			
	(b) fe	(B) re	(b - B) Fark	Sqrt (diag (V_b-V_B)) S.E
GSYH	0.208492	0.0059298	0.0149194	0.0047267
Enflasyon	-5.158385	-6.537221	1.378836	7816192
GINI	0.1957389	0.2743486	-0.0786096	0.0263273
Ln(KBG)	-9.286726	-6.078602	-3.208124	1.50917
İşsizlik	0.079839	0.1061845	-0.0263454	0.0269924
TVY	-0.0455809	-0.0587719	0.013191	0.0249178
b= H ₀ ve H _a altında tutarlı. B= H _a altında tutarsız, H ₀ altında etkin. H ₀ =Katsayılarıdaki fark sistematik değildir. chi2(6) = (b-B) ' [(V_b - V_B) ^ (-1)] (b-B) = 31.38 Prob>chi2 = 0.0000				

EK 13: Dokuzuncu Modele İlişkin Yapılan Test Sonuçları

	F TESTİ					
	Katsayı	Std. Hata	t	P> t	%95 Güven Aralığı	
GSYH	-0.0670649	0.0284844	-2.35	0.019	-0.1231258	-0.0110041
Enflasyon	-12.0041	1.121164	-10.71	0.000	-14.21069	-9.797512
GINI	0.2303853	0.0564433	4.08	0.000	0.1192981	0.3414726
Ln(KBG)	-14.15233	1.509281	-9.38	0.000	-17.12278	-11.18188
İşsizlik	0.0336449	0.0382818	-0.88	0.380	-0.1089881	0.0416982
ÖTV	-0.946943	0.2474682	-3.82	0.000	-1.43354	-0.4594456
KDV	-0.632541	0.1407147	-4.50	0.000	-0.9094847	-0.3555974
F İstatistiği = 65.48 Prob>F = 0.000						

	LM TESTİ	
	Varyans	Std. Sapma
YO 5.50	49.96277	7.068435
e	1.756224	1.325226
u	9.337381	3.055713
Var (u)= 0 (Birim etkilerinin varyansı sıfıra eşittir (H ₀)) chibar2 = 1028.89 Prob>chibar2 = 0.000		

	HAUSMAN TESTİ			
	(b) fe	(B) re	(b - B) Fark	Sqrt (diag (V_b - V_B)) S.E
GSYH	0.0112439	-0.00364	0.148838	0.0047871
Enflasyon	-5.253878	-6.809393	1.555515	0.6880897
GINI	0.2048983	0.2619043	-0.057006	0.278248
Ln(KBG)	-10.21461	-6.861968	-3.352643	1.400582
İşsizlik	0.0763803	0.1088376	-0.0324573	0.0241516
ÖTV	-1.286053	-1.376563	0.0905106	0.0716568
KDV	-0.1916239	-0.2346086	0.0429846	0.0499781
b= H ₀ ve H _a altında tutarlı. B= H _a altında tutarsız, H ₀ altında etkin. H ₀ =Katsayılarıdaki fark sistematik değildir. chi2(6) = (b-B)' [(V_b - V_B) ^ (-1)] (b-B) = 28.38 Prob>chi2 = 0.0000				

EK 14: Onuncu Modele İlişkin Yapılan Test Sonuçları

	F TESTİ					
	Katsayı	Std. Hata	t	P> t	%95 Güven Aralığı	
GSYH	-0.0367093	0.293596	-1.25	0.212	-0.0944925	0.021074
Enflasyon	-12.41323	1.202533	-10.32	0.000	-14.77996	-10.0465
GINI	0.18576632	0.0601428	3.09	0.002	0.0673939	0.3041307
Ln(KBG)	-13.7336-	1.68005	-8.17	0.000	-17.04019	-10.42711
İşsizlik	0.0037032	0.0404274	-0.09	0.927	-0.0832692	0.0758628
KGV	-0.3218411	0.1179981	-2.73	0.007	-0.5540757	-0.0896065
KV	0.0437481	0.1059791	0.41	0.680	-0.1648316	0.25213278
F İstatistiği = 65.15 Prob>F = 0.000						

	LM TESTİ	
	Varyans	Std. Sapma
YO 5.50	49.96277	7.068435
e	1.902797	1.379419
u	10.13363	3.183336
Var (u)= 0 (Birim etkilerinin varyansı sıfıra eşittir (H ₀)) chibar2 = 970.56 Prob>chibar2 = 0.000		

	HAUSMAN TESTİ			
	(b) fe	(B) re	(b - B) Fark	Sqrt (diag (V _b - V _B)) S.E
GSYH	0.0239671	0.00901184	0.0149487	0.0046056
Enflasyon	-5.381077	-6.599121	1.218044	0.7229232
GINI	0.1870903	0.2904931	-0.1034027	0.0274783
Ln(KBG)	-9.342575	-6.356283	-2.986292	1.53134
İşsizlik	0.0652525	0.0969211	-0.0316686	0.0272588
KGV	-0.0722231	0.0827751	-0.1549982	0.0852699
KV	-0.2152547	-0.1539126	-0.0613421	0.0259922
b= H ₀ ve H _a altında tutarlı. B= H _a altında tutarsız, H ₀ altında etkin. H ₀ =Katsayılardaki fark sistematik değildir. chi2(6) = (b-B)' [(V _b - V _B) ⁻¹] (b-B) = 33.80 Prob>chi2 = 0.0000				

EK 15: On Birinci Modele İlişkin Yapılan Test Sonuçları

	F TESTİ					
	Katsayı	Std. Hata	t	P> t	%95 Güven Aralığı	
GSYH	-0.0330938	0.0297183	-1.11	0.266	-0.0915823	0.253946
Enflasyon	-12.50334	1.243978	-10.05	0.000	-14.95161	-10.05508
GINI	0.2097028	0.0613151	3.42	0.0001	0.0890289	0.3303766
Ln(KBG)	-12.04554	1.577545	-7.64	0.000	-15.1503	-8.940783
İşsizlik	0.0168843	0.0446084	0.38	0.705	-0.0709093	0.1046779
TDB	0.000768	0.0073498	0.10	0.917	-0.0136971	0.0152332
F İstatistiği = 65.68 Prob>F = 0.000						

	LM TESTİ	
	Varyans	Std. Sapma
YO 5.50	49.96277	7.068435
e	1.9776542	1.33287
u	9.663752	3.108658
Var (u)= 0 (Birim etkilerinin varyansı sifira eşittir (H ₀)) chibar2 = 948.70 Prob>chibar2 = 0.000		

	HAUSMAN TESTİ			
	(b) fe	(B) re	(b - B) Fark	Sqrt (diag (V _b - V _B)) S.E
GSYH	0.165415	0.0030313	0.0135102	0.0041839
Enflasyon	-6.232122	-7.601271	1.369149	6641302
GINI	0.256307	0.323117	-0.006681	0.0288106
Ln(KBG)	-9.926992	-6.807559	-3.119433	1.401629
İşsizlik	-0.0267406	0.0037984	-0.0305391	0.0257765
TDB	0.0327216	0.0322539	0.0004677	0.0018539
b= H ₀ ve H _a altında tutarlı. B= H _a altında tutarsız, H ₀ altında etkin. H ₀ =Katsayılarıdaki fark sistematik değildir. chi2(6) = (b-B) ' [(V _b - V _B) ^ (-1)] (b-B) = 33.11 Prob>chi2 = 0.0000				

